

5088
אלכסנדר קרויזהאר

פראנק ועדתו

1726—1816

ה' אלפים תפ"ז—תקע"ז

מחקר ומדרש בדברי הימים

יסודתו

בשפוני כתבים עתיקים וכתבי יד שונים

נעתק ונוספו עליו הערות, מאת

נ. סאקאלאוו.

ברך ראשון

יצא לאור על ידי בית מערכת הצפירה

ווארשא

בדפוס ה' מ. לעוויןסקי.

שנת תרנ"ז לפ"ק

אסגרת 4222

1192819

688

עלת

וולגה ד"ר טאו תרנ"ו

מאיר אלו

פראנק ועדתו

1726—1816

ה' אלפים תפ"ו — תקע"ז

מחקר ומדרש בדברי הימים

יסודתו

בשפוני ממוני כתי גנוי כתבים עתיקים וכתב-יד שונים

מאת אלכסנדר קרויזהאאר *

כשחופרים באר, סוציאים תחלה את המים הדלוחים
והנרפשים, ואח"כ ימצאו סים חיים ומתוקים.
(פראנק: ספר הפתגמים. פרק חימ"א).

כרך ראשון

ווארשא

בדפוס ה' מ. לעוויןסקי

שנת תרנ"ו לפ"ק

В и ПОЛЬСКІЕ ФРАНКИСТЫ

монографія Александра Краусгаара.

ВАРШАВА

1896.

Дозволено Цензурою
Варшава, 25 Декабря 1895 г.

Въ Типографіи М. Левинскаго, Маршалковская 141.

תכּן הענינים

כרך ראשון

חלק ראשון.

מבוא .

פרק ראשון: דמוינות משיחי השקר . שבתו צבי . הבאים אחריו ומשאותיהם . ספרי חכמת הנסתר . דעות המתעים בעניני הדת . היהודים הפולאנים בארצות הקדם . ערפלי הרזים והסודות . הלך רוח והכונת מעמד העם בקרב מאמיני כת ש"צ . החכם ישכר . הויכוחים בעניני האמונה . ימי עלומו פראנק . הוריו ומחנכיו . אמו הזקנה של יעקב פראנק משיח השקר . אביו וקשי לבו . נמות רוח הנער לדמוינות ולשירה . רמזיו וזכרונותיו . הספר הראשון אשר קרא בילדותו , מסעו לפולין . ימי שבתו בסניאטין . שעשועיו בימי עלומו . תכונת נפשו ומדותיו .

פרק שני: כבוקארעשט . אחרי ימי השוק . המסעות לעיר אומיר (סמירנא) . פראנק התודע אל מרדכי ואל נחמן . משובת לבו , הגיונו בספרים . מסעו לניקופול . נשואי פראנק . סוד האמונה . תחת האפרוין . משיח השקר בסאלו-ניקו . כת המאמינים . נתן העותי . קווערידא . ברכיה . על אדמת בולגריא . מסע פראנק לסאלוניקו . בלאריססא . שיבת פראנק לסאלוניקו . דבריו הנשמעים לכמה פנים .

פרק שלישי: קולות נעלמים . נועם הממשלה . רוח הקדש . ההתגלות הראשונה . "אדוננו הקדוש" . חוון פראנק . אנטיכריסטוס . עושה-נפלאות בסאלוניקו . על הים , עוני ונדבות . האותות הראשונים . מקרה בסאלוניקו . נפלאות חרטומים . מסע הדש לאומיר . נס של מרחץ . מרדכי ונחמן . חזיונות פראנק ע"ד אליהו הנביא .

פרק רביעי: פראנק במאהילוב . אבן יקרה . הרוצח הדאר . בגבול ניקאפאל , לידת הבת אוואטשא (הוה) . שליחת של פראנק . פראנק על גבול פולין , המגפה . חוון הנביא הכונב . בקאראלאווקא , הגדת העתידות . איר הנעלם . תלמידו פראנק . עזרווני . קאפיטיניצי . בוסק . דאוודוב . ראהאטין . נסים , גניבות . חברתו של פראנק במסעותיו , בלאנצקורון . שערוריה . תפישת הפראנקיסטים . התוגרים , האטים

וטשערנאוויצי. התגלות הרשה. מקרים בקאפיטיניצי. פראנק זומס לעזוב את הדת. הצעות ע"ד ויכוחים בדברי דת.

פרק חמישי: בקאמיניץ-פאָדאָלסק. תלונות רבני רוסיא. משפט הכנסיה הקאתולית. חקירת דין. כתבי תעודה. ההעטמאנים. דרך המלך. המסע לדורודונווא. פקודות פראנק. ההגמון דעמבאָוסקי. התחברות הפראנקיסטים. היהודים הפאדאלים. ההלויץ העובר לפני המכה. התגלות האמונה. ועדי-הרבנים. חרמות בכתי הכנסיות. מכתב רועים מאת כהני הקאתולים. שמעון הערשקאָוויטש. מחלקת ע"ד בית הדין. השמטות והארכת זמן. מליצת הרבנים. פראנק בראהאטין. בית דינם של ההגמונים הקאתולים קובע זמן לויכוח גלוי בין רבני קהלות רוסיא וביין מתנגדי התלמוד.

פרק ששי: הויכוח בקאמיניץ. הזמן המוגבל להודעת המשפט החרוץ. מחאת הרבנים. מכתב-רועים מאת ההגמון דעמבאָוסקי. גזרות וכפיות. המשא והמתן האחרון. טעמיו ונמוקיו של המשפט החרוץ ע"י ההגמונים. דרשת עורך הדין ביאלאוואלסקי.

פרק שביעי: בבית המשפט. חיפוש וחקירה אצל הפראנקיסטים. משפט האמונה. שרפת התלמוד. מות ההגמון דעמבאָוסקי. שינוי המעמד. הרבנים רודפים את פראנק וערתו. לידת בנו בכורו של פראנק. מרת פראנק. ארחים מפולין. כבוד פראנק. השתדלות היהודים בקונסטנטינופול. פראנק עוזב את דת ישראל ומקבל את הדת המושלמנית. הפחה החאטימי. סרוחי-טבולים (טורבאנים) ירוקים. פקודות הסולטאן. שליחים מפולין. המעשים בפאקשאני. ערמת פראנק ומעשי תעתועים. קו המלוכה. משיחותיו הכוזבה של פראנק. פערעבאָוויצי וחאָטנים.

חלק שני

פרק ח': בחצר המלך אוגוסט השלישי. תעודה נתונה מאת המלך. „מכתב ברזל“. מסע פראנק טודורודונווא. אָסמאן טשערניעווסקי. הדות הנביא. על גדות הפרוט. אושנישקא. הארמאצקיע ואיוואניע. חרדת הרבנים. מלאכות ועלעק לרומי. הלום פראנק. על גדות הדניעסטער. בירת פראנק באיוואניע. המון יהודים באים אל עושה הנפלאות. כוס אחר. אבי הקרויש! (Mi santo Padre). השבעת עין הרע. הדר החצר. חצר פראנק באיוואניע. קהל האחיות והאחים. נסיונות קשים. בוא אשת פראנק לאיוואניע. הגדת-עתידות. הגים.

פרק ט': תורת פראנק באיוואניע. שפעת משלים. דמיון. „האדם האמתי“ הבגדים הלבנים. לוח הלב. ענף זהב טהור. חובת משמעת חלוטה. אי נעלם. שרביט הזהב. המים העכורים. הכסה צפונה במסתרי תעתועים. עינוי חכם. משל ע"ד פנינה. רפאל הפסח. לב נמר. משל ע"ד העץ. דעות פראנק בחקר אלוהי

הכמת הנסתר. ספרים ישנים, כבוד מלכותה של אוואטשא (חיה). צל מחסה. יונה במוקדי אש. הבתולה. הארון מאליוורא כוסר לפראנק את מורת כת הפיליפובצים. פראנק בקאמיניץ-פאראלסק. סדר נעלם באיוואניע. פראנק מבשר לתלמידיו כי תמורת דתם קרובה. המדרש והמעשה. הליכות הכת בעניני המוסר והמדות.

פרק י': התמנות ההגמון לוביענקי. מות הארכיהגמון הגנעוני. פראנק שולח את ציריו לבובה. כתב-בקשה אל הפרימאס. הודעת הפרימאס אל הנונציוס סערא בא-כחו של האפיפיור. כתב-הבקשה השני מאת עדת פראנק אל המלך ואל הפרימאס. קול הקורא מאת פראנק ועדתו מלבוב. אי-בטחון הפרימאס; תשובתו אל הפראנקיסטים. הסכמת הנונציוס. הכהן הקאתולי מיקולסקי. ההכנות אל הויכוח בלבוב. הודעות הנונציוס לרומי.

פרק י"א: הויכוח בלבוב. מה בינו ובין הויכוח בקאמיניץ? עקרו של הכהן מיקולסקי. דרשת הרב ראפפורט בבית-התפלה „הקתדרא הקאתולית“ בלבוב. בוא פראנק לבובה. פראנק והליכותיו בחייתו בדרך מעיר איוואניע. דברי פראנק הסתומים. הסעיף השביעי מן הויכוחים. ההודעה מעל הבמות בבתי התפלות. א ט ק א נ! — מנהגו הנעלם של פראנק בהיכל הגבוה. סגולות פראנק לרפואה. תפלות פראנק ותחבולתיו. המומרים הראשונים. תמורת הדת ע"י פראנק ונחור „האחים“.

פרק י"ב: פראנק ועדתו בדרכס לווארשא. פראנק ועדתו בזאמושין. מעשי תעלומות. הנסיך ראדיווילל מקרופי מבקר את פראנק. שערורה בקאלי-נאוושציונא. סכסוך עם ביהכ"ז הלובליני. בחצר-הקברות. מות רב משה. קבורתו. תפלת פראנק. אדוננו! (Signor nostro). זמירת „יגלה“. שערורה הרשה בווארשא. פראנק בבית התפלה הקאתולי של „האבות-המיסיונירים“, בקשת פראנק אל אוגוסט השלישי. משא ומתן עם פראנק. בקשת פראנק לתת לו ולעדתו מחוץ למושבם על יד גבול תוגרמא. חדשות מלבוב. הכנות לתמורת הדת ע"י פראנק בסדרים גלויים. פראנק לפני הנונציוס סערא. תמורת הדת ע"י הפראנקיסטים בווארשא. תלונות הרבנים. משא ומתן עם האצילים.

חלק שלישי

פרק י"ג: ימי שבת פראנק בווארשא. עגלת החרף של הנביא הכוזב. בגדיו. כהנים קאתולים שחשדוהו. תקות פראנק. התגלות לבם של הפראנקיסטים בלבוב. המשיח הנעלם. מכתבים שנפלו ביד המבקרים. כהן המלך. הצטרקות פראנק. סמני פשעיו הולכים ורבים. תפישת פראנק. בבית „האבות המיסיונירים“. בגד הארון מאליוורא. זמירת „יגלה“. פראנק יחקר. תורת פיו. קוי אודה. ספורים ע"ד נדריו ברוסיא. הוגלות יסודי אטנתו. דמיון משיח. המשפט החרוץ. הבקאות בכתבי הקדש. סבת קבלת הדת המושלמנית. האב הקדוש. שנים עזר אחים. נסים

סדומים . המגידים מראשות אחרות . עין הרע . תורה חדשה , נבואות , אוצר הכת . חזיונות פראנק . תלמידו פראנק נחקרים . גור דיגם של שופטי הכנסיה . שגיאות בדברי הימים .

פרק י"ד : סדר תמורת הדת ע"י הפראנקיסטים בלבוב . ספירה וחשבון . תמורת הדת ע"י בן פראנק . תמורת הדת ע"י אשתו ובתו אוואטשא . סכסוכים . הפראנקיסטים יאמצו כבנים ע"י אצילי המדינה . האצילים והמיוחסים . רשימת המומרים . מצב המומרים במדינה . תקות תועלת . הפראנקיסטים והעם בפולין . שמות הפראנקיסטים וכוניהם . סדר תמורת הדת בווארשא ובקאמיניץ-פאָדאָלסק .

פרק ט"ו : המצודה הששענסטאָחאָוית . ה"תפיסה" בתחתית הבית . חדר הפקידים . הפראנקיסטים הווארשאים בלבוב בבית אשת פראנק . מות עמנואל בן פראנק . מסע מרת פראנק לווארשא . מושבת הפראנקיסטים בקאבילקי . צירים שלוחים לטשענכטוּחוב . בוא השלוחים הראשונים לבית כלאו של פראנק . הפראנקיסטים הלבובים מכוננים את מושבם בבאראונוי . צירים חדשים שלוחים אל פראנק . יגיעות פראנק להראות פני אשתו . אשת פראנק לפני המלך . פקודות הנביא הכוזב אל עדהו . עזרת זאמאויסקי . הפראנקיסטים מקאמיניץ-פודולסק נאחזים במאטשעוויאָווי . עלילת הדם . פקודה נעלמה נתונה מאת פראנק לאוועל . מישפט וואויסלאוויצי . חללי האולת . מסעו השני של יעלעק לרומי . האפיפיור קלימנס הי"ג . מכתב אל הקארדינאל קאָרסיני . הננציוס וויסקאנטי . מרת פראנק בבאראונוא . מחסה הגבירה קאמינסקא . מגפה בוואויסלאוויצי .

פרק ט"ז : מרת פראנק עמלה עוד הפעם לטובת בעלה . רשיון הפרימאס . אשת פראנק ובתו באות לטשענסטוּחוב . הפגישה הראשונה . השעשועים בבית המאסר . התדרים המיוחדים למעון פראנק . צירי הפראנקיסטים בטשענסטוּחוב . מעמד החצר . קהל "האחים והאחיות" . רואי פני אוואטשא וקהל עבדיה . קן הפראנק-קיסטים . תועבות נביא השקר . פקודות נפלאות . על הסוללה אשר במצודה . שגעון המשיח המדומה . תאות שלטון . מנהגי תוגרים . לידת הבן ראָך . ההותן טוביה בטשענסטוּחוב . בעיר מצער . זכרונות מאוואניע . המערה הנעלמה האַלשטינית . הזקן ואוצרו . אלילים . הלומות ע"ד העושר . מלאכות מתתיהו הנאמן . עבודת הבתולה . חליפות דעותיו של פראנק בעניני אלהות . הלומות ע"ד מלוכה . תורת פראנק בטשענסטוּחוב . שיהותיו עם תלמידיו .

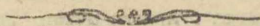
חלק רביעי

פרק י"ז : מיתת אוגוסט הילישי . הועד בשנת 1764 . משפטי פולין ע"ד העליה למדרגת אצילים . התקנות בליטא ע"ד המומרים . הוראת פנים שלא כהלכה בתקנות האלה . מדרגות היחש , Nobilis generosis . הנאי האצילות . החבלות עורכי הדינים . מחאות בין אנשי הועד . משפטי הקונסטוטוציא כנגד

המוזרים . מצב הליטאים בענין הזה . הועד המעטיר . הקלות והנחות למוזרים .
ההרמה למדרגת אצילים ע"י הועד . רשיון המלך . עליה למדרגת אצילים בסתר .
פרק י"ח : המעשים במשענסטוהוב . תודת פראנק והתגלות לבו . יום נקם ושלם .
תקות פראנק . מערכי לב חדשים . סודות ומועצות . הדרך העולה אל
עשו . צירים שלוחים לרוסיא . משל ומליצה . מכוכה בארץ . תנועת הקונפדרציא .
ברוך יון . השלוחים על גדות הנהווא . הודעה ע"ד שליחות הפראנקיסטנס . ההוט
המשולש . הדת . משל . קריאת פראנק אל הפיהמים והמעהרים . דברי נבואה .
הפראנקיסטים נאספים במשענסטוהוב . מסע דרך עיר קטנה .
פרק י"ט : לידת יוסף פראנק . דעות חדשות . האחד הגדול . חוה . בוא
האצילים . המטרוניתא . דמיונות האב . עבודת הדת . ספר החיים .
איש הזהב . תעלומות הדת . מקור מים חיים . הארון הקדוש . השומר הגלוי
והנסתר . חיי נצה . תורת פראנק ע"ד הנפש והרוח . המדרש והמעשה . ציוני-תכונה
שונים . הרעות והמדות . חומרי בית האסורים . הכהנים הקאתולים הפאולניים .
פרק כ' : פולאסקי במשענסטוהוב . ימי המצור . הצדיה בנפש אוואטשא . מיתת יעקב .
הלויתו וקבורתו במערה האלשטינית . מיתת אשת פראנק . הזקן אלישע .
תלונת הפראנקיסטים . אמרי הארון . מקרים חדשים . תנחומות האלמן . בני פראנק
בווארשא . מנוסה במשענסטוהוב . המת הארון . מתיהו הנאמן . עונש . משמעת
הערה . צירי הפראנקיסטים . ימי המצור האחרונים . הסגר משענסטוהוב ביד
המנצחים . שר הצבא ביביקוב . צאת פראנק לחפשו . מסע לווארשא . בדרך בגורא-
קאלוואריא . אוואטשא בבית מקלט הגזרות . בוא פראנק לווארשא . פקודותיו
הנעלמות .
פרק כ"א : כת ש"צ החדשה . הויכוחים בין הרבנים . צירים שלוחים אל פראנק .
דרכי הנביא הכוזב החדשים . המת הארון . קשת דרוכה אל העמים .
ירושת אלהים . עדות לעשו . הנך הבת אוואטשא .

הערות ונוספות

פרקים שונים מן ספר הפתגמים .

כרך שני חלק חמישי

פרק א': המסע דרך טראפוי לברינן . מכתבי המסע של פראנק . כואו לאבראזויטיץ . קהל המלזים את נביא השקר . פאן צאללערין . הודעות הפקידים . שרי הצבא . הודעה אל בית שלטון המחוז . משפט הרויץ . דעות פראנק ותקנתו . חצר פראנק בעיר ברינן בירת מעהרין . קנה הרובה המוצג לעין ראי . צירים שלוחים לתוגרמא . גרורים מיוונים . דגלי הגרורים . האיליים בעלי קבין . דמיונות עוים . כתבי פלסטר אל לשכת חצר הקיסר . מות מומר . דעות הפקידים ע"ד פראנק .

פרק ב': מאריא טהערעזא ויאועף השני . פראנק לפני הקיסר . בת פראנק לפני הקיסר . משפטי ״וודענאָרדנונג״ . בשאָנברונן . ימי שבת פראנק על גדות הרוניי . עזר מווארשא . תאות-הכבוד . תאר שם גראף . הנסיך קינזיטיץ . הודעת הבארון דעוויטצקי . תעודות שלוחות מבית פקודות הננציוס בווארשא . העלמה חוה . בבתי תפלת הקאהולים בוויען . שיבת פראנק לברינן .

פרק ג': מרנים בין אחים . כתב הפלסטר מאת מוי שהיה רב . גאלינסקי . מלשכת החצר . יגיעות חדשות . פקודי ברינן . החלטת הקסרית מאריא טהערעזא . פקודות פראנק . מחלתו . הספר אשר בו צוה לביתו אחריו . שיבתו לאיתנו . מסע לפראָסניטיץ . צירים חדשים שלוחים לקונסטנטינופול . תמונות אוואטשא . קריאת עלמות לברינן . חסדי הארון . מכתב גדול לווארשא . מגן ומחסה מאת יאועף השני . קראשניעוויטש לפני המלך סטאניסלאוו אוגוסט . הביות מלאות זהב . הליכות חיי פראנק . נודודיו לברו . מנהגים מוזרים . סדר דתי על יד האלה . בוא הנסיך הגדול פאוועל . פגישה על הדרך . הלום אוואטשא . מסעותיה אל יאועף השני בהיותו במחנה . עריו אוואטשא . דמיונות פראנק . תקותו לשלטון במדינה .

פרק ד': הענשים והתוכחות עלי עון בחצר פראנק . מסעות הפראנקיסטים . עריכת הרישומה הגדולה . ״האחים והאחיות״ . דמיונות עוים . מנהגי בני הכת . פראנק מגלה את דעתו ע"ד חיי הנצח . האלהות לפי תורת נביא השקר . המלך והארדיכל .

פרק ה': חנוכה של העלמה חוה . קריאתה לויעודה . קול העומם . חלומות בהקיץ . מבקשי אהבה . דברי הזקן . חלומות . הרוב . קני רובה של כסף . חלומות

פראנק. המלך. תחית המתים. בימי הנסיך אדם. הפולאני הזקן. רבי אלישע. טבעת הזהב. אנשים באים מפולין. הנראף דמיטראווסקי. הלומות ע"ד הבת אווא-טשא. מנורות הכסף. מלך פולין. האדומים הקרימיניצים. בעלת האחוזה וואיסלא-זויצי. געגועים אל הבנים.

פרק ו': הקלופה והתוך. הבטחות כי "הרגע הגדול" יבוא. דרך חדש. מלה אחת. האה הגדול. פרוד הלבבות בתוך המחנה. משל ורעיון. טבעות חזקות.

כבוד הארון. מדרגת המלכים. זכרונות מהמנהגים הדתיים. היד הקדושה. יום הכפורים. הלשון. המנהג והמלבוש. דברי הויה. כלכלת פראנק. נטות רוחו לאותות ולסמלים. אלחוימיא. תרופה לכל המחלות. סביכת השער (*Plica polonica*). לוח הלבבות. התגלות דת חדשה. הבוירים ועמי הארצות מסביב. דעות פראנק בעניני החברה. הלשון. השמות והכנויים. מתהלל במתת שקר. האים המתוקים והטהורים. נשואים. הלמודים והמעשים. האוה למשפטים ולריבות. משל ע"ד העץ.

פרק ז': התענוגות ובזבוז הכסף בחצר פראנק. עבים קלים. מחלת פראנק. מגערת באוצר. הפוש תחבולות הצלה בחכמת האלחוימיא. קול קורא לנדבות.

הגובר וועסעלע. הארמון בפיליציא. צורים שלוחים לקונסטנטינופול. סער בים. נבואה רעה. מגן ומעוז מאת הקיסר. פראנק בלוקסענבורג. עצות יאָועף השני. תשלומי חובות. מכתב קטן לווארשא. הפלת הגזירות. שלוחים חדשים לתוגרמא. פראנק ומעמד חצרו יוצאים מברין. בווען. בוא הבנים ראך ויוסף.

פרק ח': שלוחות טשערניעווסקי לווארשא. סודו עם פראנק. פקודות הארון. ברכת שלום אל המחנה. עזרה חדשה. רוח והצלה. בדרך לפראנקפורט.

ע"נ מאין. הנסיך האויצעמבורני. באָבערראד. בוא הכבודה. הליכות חיי הפראנקים-טיס. שנוי מקום לאוֹפֿינבאך. כתב האמנה של טשערניעווסקי. חצר פראנק מתכוונן.

פרק ט': מלכות קטנה. השערות כוזבות. בני פראנק. מנהג החצר. המקדש והקטרת. סמני הבגדים. מנהגי תוגרים. מעשים מוזרים. מרד ובגד.

נטפי זהב. מועצות וסוד עם ירוחם. רעים ותעלומות. מעשי הבת ותהפוכותיה. יום השבת.

פרק י': מסע נעלם. פראנק מוסב שם דאָברוצקי. מגלת יוחסין חדשה. פראנק מתחש למלוכה. תרמית ונבלים. הבטחה לפענח תעלומות. "הרגע הנעלה".

פראנק מודיע כי הוא בן-מלכים. הגדה נפלאה ומוזרה. פראנק מתכחש אל מולדתו. אוצרות גדולים. המזומת הראשונות התחדשו. הנסיך מארטין לובאמינסקי.

פרק י"א: הקץ הולך וקרוב. המקרה הראשון. תמוזות נוראות. המקרה השני. התוכי הירוק. מעשה גבלות. מחלת פראנק. עצותיו ולמודיו האחרונים.

הברכה. אספת הפראנקיסטים. התוגרי הקטן. שלש אניות. חלום פרעה. הגסיסה. נבואה. תאות נקמה. מות פראנק והליותו. עשרות על המטה.

פרק י"ב: הפראנקיסטים הווארשיאים. מצבם בין העם. תקופת התקונים. קול

מתוכחים . אגרת „הידיד הפולאני“ . חשר . המסחר ובתי משרפות היין . הנשואים .
ההלויות . הביות מלאות זהב . האחוות . כתב פלסטר . ספור העגלון . „תשובה
לקנא“ . הצטרקות בלי טעם . „ראי מוצק בעד הקהל“ .

חלק ששי

פרק א' : אחרי מות פראנק . העגלה הלזטה ברזים . „האדון חי“ . דברי הנסיך
וואלפגאנג ע"ד הפראנקיסטים . הנסיך ליובאמירסקי . הכנות לשמיטת
כספים . חליפות מכתבי העלמה חוה . האמנה בין הנסיך קארל ומשערוניעווסקי
להמיר את הבית בהיכל . סבלנותו של הנסיך וואלפגאנג . מעמד הקאתולים . בית
התפלה בחצר . פזרון העלמה חוה . כחש ורמיה . ספורו של פאָרגעם פֿאָן פֿאַרש-
היים . הבארון אייבשיץ . בעטצינא ברענטאנו וגאָטהע . הספור הדמוני של בעטצינא
ע"ד הפראנקיסטים באופינבאך .

פרק ב' : בחצר העלמה חוה . זקנים מלומדים . המשניה מאטושעווסקי . התרבות
מספר אוכלי השלחן . ראשית שמיטת הכספים . קול קורא אל יושבי
העיר . מסע ראך פראנק להביא כסף . חוה פראנק בויניצא . אות אצילותו של
פראנק . השר גאלרנער . גירוש פראנקיסטים רבים . המהאה הראשונה . משפחת
בערנארד . הודעת ראך פראנק והמוכיר זאלעווסקי . בטחון המלוים . ארוכה לתשלומי
החובות . מות הנסיך וואלפגאנג . ראך פראנק מנשא את נפשו למשרה בין פקירי
הצבא .

פרק ג' : מערכות צבא המשיחיים . דמוינות הפראנקיסטים . ספר הנבואות . יעקב
האמתי . הנצר הקדוש . המשכן . הקסמים . רחל האמתית . בשורה
ליהודים . ציון . אדום ועשו . חיי נצח . יגון מצרים . אגודת מדינות אשכנז .
אנגליא . הסוד הגדול . עולם . קיר . שמלת עשו .

פרק ד' : בעלי הדמיון התמימים . הרהות המנשבות בתקופה ההיא . תקון העולם
במדות . חזון המלחמה הגדולה . משא נפש . רוח הדת . חברת אוהבי
כתבי הקדש . אלכסנדר סטורדא . שטילינג . הקיסר אלכסנדר הראשון . הבארונית
לבית קירדענער . אלכסנדר הראשון באופינבאך . חוה פראנק לפני הקיסר . בהאָסבורג .
הנוצרים הישראלים . פקודת הקיסר על אדותיהם . מושבות הזומרים . הועד המשגית .
גאלוציון . פופוב . מיעטשטערסקי ופונקערטאָן . הבארונית קירדענער בדרכה לתוא-
דוסיא . מותה בקאראסובאואר . באופינבאך . מות ראך פראנק . חתימת הרכוש .
הודעת העלמה חוה . הנושים מודעוים . מחאות . משא ומתן לפי שעה .

פרק ה' : מפלת הפראנקיסטים . קץ הנסיכות האיוענבורגית . ספר הברית בווינן .
אויפניבאך נסכה לאוסטריא . חליפות חדשות . תלונות הנושים . המשפט
החרוץ . חוה פראנק בבית המאסר . בטול האגדה ע"ד יחש המלכות . תאר כבוד
שלא כרת . הודעת היועץ קוגלר אל הנסיך קארל . ברור דברים מאת חוה .

פרק ו' : קץ המפלה . מות חוה פראנק . הודעה חדשה מאת היועץ קוגלר . הליות : חוה . השערות הנושים . תכונת משפחת פראנק . תכונת חוה . מטבעותיה . לזכרון . אהרית ארמון פראנק . בית המלון „קיסר פרידריך“ באופינבאך . ירושלים : החדשה . בעל הסודות פראלי זכת ההרמוניסטים . שירידי הפראנקיסטים בש' 1838 . העלמה (פריילינא) האחרונה פוילינא פאוולאווסקא והפראנקיסט האחרון . פראג-טשישעק וויקטור זאלעסקי . ספריו וחזיונותיו . לוח-זכרון בשנת 1860 . הצר המות באופינבאך . הקבר האחד . גלגלת פראנק .

הערות ונוספות .

(תעודות ומכתבים שונים , פרקים מס' הפתגמים) . שתי תמונות פראנק .

מבוא.

בשנת 1845 החל ספר-העתי „ביבליותיקה ווארשאווסקא” להדפיס העתקת ספור שיסידתו בדברי הימים, בקירות המאה השמנה עשרה, ממחציתה השניה, וזה שם הספור אשר קורא לו: „יוסף פֶראנק”.

ויהי השם החתום על הספיר ההוא, שם כותבו בדוי מלב, ואחרי אשר באו הפרקים הראשונים בדפוס, פסקה הדפסת הספר ולא הוסיפה לראות איר, ויהי הספור עד היום כנפל אישת בר חזה שמש*).

מערכת ספר העתי „ביבליותיקה ווארשאווסקא” חדלה להדפיס את הספור ההוא, ותקטפתו בעורנו באבו, והכבוש את נבואתי, באמרה לפרקיו הראשונים די, יען כי לא חפצה לפגוע בכבוד משפחות ובתי-אבות אשר יסיכסכו ויתלכדו בספר הזה, והם חיים אתנו, וצאצאיהם קרובים אלינו, ולמענם עשתה זאת מערכת ספר העתי הזה בכסותה בכנף נשיה את הספור, אחרי אשר אפס קצהו הוציאה לאור, ואורם חתה אשר חפצה המערכת ההיא לחוס על כבוד הבריות חללה את כבודם, וההי להפך, כי הדבר הזה היה לשיחה בפי העם, ויעמו רבים אך הפרקים הראשונים, לראות מה הוא דבר הבליעל אשר יצוק בהם, כי הלא לחם סתרים ינעם.

אמנם רבו הימים, וחלקי הספור אשר לא נדפסו מכוסים היו במשאון, וכתב-היד אשר יכיל את העתקתו הפוראנית החגלגל תחת שואה ויובא לאחד מבתי אוצר הספרים בווארשא, ששעריו אינם פתיחים

(*) זה כארבע או חמש שנים הביא אלינו איש נולדי את הספר הזה בכ"י אבטרוס מכרו אל בית אולר הספרים), ויבקש במחירו כסף רב, ועל שאלתנו מדוע נוינו פונה אל בתי מערכת מה"ע הפולאניס השיב, כי מה"ע הפולאניס רובם ככלם בי שאים פנים אל הפראנקוסטים אשר רבו מאד בעירנו. הוא הגיה אז את כתב-היד הדינו לימי מסכר, ואז קראנוהו נהרל ועד כלה, ונראה כי אמנם יש בו דברי פך, אך אין זה ספר מדע הראוי לסמוך עליו, וגשיכהו לידו בעליו. נ"ס.

לרוחה לפני כל העם, וקרוב הדבר לאמת, כי כהב-היד הזה לא יראה אור, ובאמת אין לספרות להתאינן על החמדה הגנוזה הזאת, כי חין ערכה לא גדול הוא.

מחבר הספור אשר בו נדבר היה הבארוך יוליוס ברינקען, איש אשכנז. הוא נקרא למדינת פולין על פי השר לובצעקי, הנודע בתור אדם המעלה ופקיד רב פעלים, הוא השר אשר נמע אה גן-החיות בסקיערניעוויצי ואת היער בקרבת סענקאשין בדרך העולה ראדומה. הוא קרא אל הבארוך ברינקען לבוא מוועסטפאלען ארצה פולין ויתן את המשרה על שכמו להשגיח על יערות המדינה, אָתְהי עליו המשרה הזאת בשנת 1818 וישמור את פקודה משמרתו עד שנת 1846, וימת.

והאיש ברינקען לא היה חכם וסופר, אך בתחבולות עשה כונים למלאכת הספרות, ויגנוב את דעת הקוראים לחשוב, כי הוא דלה דלה ממקור ראשון, וכל דבריו לא שיחה בטלה כי אם תורה שלימה, ויולך אחריו גם חכמים רבים שולל, ויחשבו את הפרקים הראשונים מספרו, שנדפסו ב"ביבליותיקה ווארשאיוסקא", לאבני פנה למוסדי דברי ימי פֶראַנק ועדתו.

מאז ומכבר היו דברי ימי פֶראַנק ענין לחוקרי קורות העתים לענות בו. אדריאן קרויזשאנווסקי הוציא לאור בש' 1849 את החוברת *Dziejowość antyalmudistów polskich* (דברי ימי צוררי התלמוד בפולין), והכהן הנוצרי הירונימוס קאישעוויטש בהעתקתו „*Żywoty pseudo-measzów żydowskich* (תולדות משיחי השקר בין היהודים) שהעתיק מספרו האשכנזי של הד"ר סעפפע, וידפסנה בש' 1852 במה"ע *Przeg. Pozn.* הוסיף בסופה שמועות ולהג רב על אדות פֶראַנק ופעולתו. אחריהם כתב יוליאן בארטאשעוויטש מאמר גדול ע"ד פֶראַנק בכרך התשיעי של הספר *Encyklopedia* האַרגעלבראנדית, אשר יצאה לאור בש' 1862, והוא השכיל רשים את המעקשים למישור, ויגל שניאות רבות ויתקן בדברים אחדים את אשר עות ברינקען, כי הוא הרבה לתור ולבקש לו דברים נאמנים על אדות פֶראַנק ממכה"ע אשר יצאו לאור במדינתנו במשך מאת-השנים שעברה.

והדברים המיובים אשר העלה בארמאשעוויטש בחקירתו, וכו גם לפני כמא דינו של היפוליט סקימבאָראָוויטש לשים אותם במאמרו על אדות פֶּראַנק, שנדפס במה"ע Tygodnik Ilustrowany בשנת 1866, וגם בחוברת מיוחדת הנקראה בשם „Żywot, skon i nauka Jakóba Józefa Franka. (חיי יעקב יוסף פֶּראַנק, מותו ותורתו), ויספח על החיבורת הזאת דברים מקומעים לקוחים מתוך כתב-יד, אשר קרא לו שם כדוי ומזור „Bibla balamutna“. הן אמנם הביא סקימבאָראָוויטש על העמודים האחרונים של ספרו רשימה ארוכה של כתבי יד שונים, אך עין מבקר ראתה תעידהו, כי היא לא ראה את כתבי היד אשר אותם נקב בשמות, או העיף עין עליהם ועד הכליחם לא חקר, ובא האות על זה, כי הוא שגה מאד ולא הבין את ערך כתב היד היקר מאד, הראוי כי למעין ישיתוהו חיקרי קורות פֶּראַנק, והוא החיק השלישי מן הספר הנדפס בש' 1758 בלבוב בשם De decisorsis processui inter infid. Judaeos diocesis, Camenecensis etc. משפט פֶּראַנק עם רבני פודוליה, הכן הוכוח-ברבים בקאמיניץ-פאָדאָלסק בין פֶּראַנק והרבנים, משפט בית דינם של ההגמונים הקאתולים, אשר יצא אז על אדות הענין הזה, ועוד העודות אחרות יקרות ונכבדות.

סקימבאָראָוויטש לא הוציא את הסלת מתוך הפסלת, לא ברר ולא לבן גם את יתר הספרים הערוכים לפניו, גם את אלה אשר אינם נשגבי הערך כספר הג"ל, כמו ספרי הכהנים הנוצרים אוועריק ופיקולסקי, המספרים את קורות היבנות השני אשר היה בלבוב בש' 1759, וכן העלים עין מספרים אחרים, אשר כבר יכול אז להבנות מהם לרגל המלאכה אשר לפניו.

ובשנת 1863 יצא לאור החלק הרביעי מן הספר הנודע למשגב לקוראי הדורות, המחובר ע"י הכהן הקאתולי אוגוסטין מהיינער, בשם: Vetera monumenta Pol. et Lith. הספר הזה הוא אוצר כל כלי חמדה לחוקרי קורות פולין, והוא יאוצר גם את כתבי ציר האפיפיור, הכהן סעררא, ההגמון המימיליני, הערוכים ושלוחים על ידו בשנות 1759-60 לרומי בירת דכנסיה הקאתולית. הכהן הזה נתן דין וחשבון לאביו הקדוש מכל הנעשה והנשמע במדינת פולין, וגם זכר פֶּראַנק

זעד תו עלה לפניו, ויפץ עליהם אור לפי רוחו ודרכו. אמנם הספר הזה לא נעלם גם מעיני חוקר דברי הימים גראַטץ, ויזכרהו במחברתו „פראנק אונד דיא פראנקיסמען“, אך תחת לשפוט את דברי הספר הזה דברים לאשורם בלי משא פנים, נטה עליהם קו לפי אשר היה רוחו ללכת.

אך סקימבורוביטש לא ידע את הספר הזה ולא זכרהו, ואולם „אאתרא דליעול בישרא וכוורא“ העלה „ירקא“, ויהי הארי הזה נוהם לא מתוך קופה של בשר, כי אם מתוך קופה של תבן, כי גם את הספורים הנכערים „Kossakowska“ מאת אָשעצקי, גם את הספר „Józef Frank“, מאת ברינקען בחר ויקרב, לעשותם לאבני פנה למוסדות, בלי שים לב כי מהבל המה יחד, ורוח ותהו נסכיהם.

גם במקום אשר אסף סקימבורוביטש מלוא חפניו דעת נכבדה מכתבי היד אשר נלכדו במצורתו במקרה, לא נעזר בדעתו וזאת להשכיל ולהועיל לרגל המלאכה אשר לפניו. סקימבורוביטש מצא ספר כתב-יד גנוז ביד אחת המשפחות אשר חמירו את דתן בעקבות פראנק, ובספר הזה — לפי דברי סקימבורוביטש — הודיעו הפראנקיסטים את כל מעלות רוחם ואת הגיוניהם לא לאדם-רב, כי אם לכני מפלגהם הגירו שיחם.

ואולם הדברים אשר הוציא סקימבורוביטש מן הספר הזה בגזרו אותו לגורים, ובלקטו בין שורותיו, כמלקט שבליים בעמק רפאים, הוסיפו את המבוכה ויפיצו דעות כוזבות ודברים אשר אין להם שחר על אדות פראנק ודרכיו ומעלליו. הוא נתן שם לפי רוחו לספר כתב-יד, ויהי השם אשר בדה סקימבורוביטש מלבו לחידה סתומה, אשר עמלו וייגעו בה כל חוקרי קורות פראנק, וגם נלאו ברוב עמלם להביא לה פשר נכון, ויוסיפו את ההגדות ואת הספורים הכזרים, זה ככה וזה ככה, ויהי כאשר לא הצליחו למצוא את הדרך הנכון, ויאמרו לצאת ידי חובתם בהעתיקם איש אחרי רעהו את דברי סקימבורוביטש אשר שם בפי פראנק ואת כל חזיונותיו והלומיתיו.

הנה כן היתה מחברת סקימבורוביטש לאבן פנה, ולמעין ישתיהו חוקרי הדורות, וידברו בשם פראנק דברים אשר כתב סקימבורוביטש, ויוסיפו מן הסתום על המפורש להגדיל תמהון ולהחשיך עצה במלין בלי דעה.

והיה אם נהנה ראש ונשובה אל מחברת חוקר הדורות גראָמץ
עד מחברת ז. ל. סילימא, אשר כתב זה מקרוב בשם „Historya Franka
i frankistów”, וראינו כי ככני מרון עוברים לפנינו המון סיפורים איש
ומחברתו איש וחקרי לבו, וכלם נוטים קו תהו על אבן הכהו „Biblia
balamutna” אשר יסר סקימבורוביטש, כלם מגששים באפלה ומשתעים
בדברי רמו וסור.

ולא נפלא הדבר הזה בעינינו, כי הלא סקימבורוביטש בפיו העיר,
כי הוא קבל את כתב היר מאת „אחד מזקני הסופרים”, אחרי אשר היה
כתב-היר טמון במשאון כמאה שנים בגנוי משפחה אחת, אשר מוצאה מן
הפראנקיסטים, אך „כרבות הימים היו בניה לקאתולים שלומי אמוני הדת
הזאת, וישליכו אחרי גום את „הביבליא הנבערה” —, אבל לא הגיד לנו
סקימבורוביטש, איה נגנו כתב-היד הנפלא הזה, ומה היתה אחריתו?
הנה כן, לא יכול איש מהחוקרים לשבת על האַבנים, ולערוה את
המקור הראשון, ולא היתה לפניכם דרך אחרת, בלתי אם לענות אמן
אחרי סקימבורוביטש. ובגלל אשר פרש סקימבורוביטש ענן ככד על כתב-
היד וייגע להצפינו ולחבשו בממון, לכן היו כל דברי החוקרים עד היום
יגעים וסתומים וצפונים, ולא מצאו כל אנשי חיל יריהם לפתוח פתח
רחב אל החיכל-המתעה הזה, ויהי סגור עד היום חותם צר.

והנכבד בכל הסופרים והחוקרים האלה הוא גראָמץ, אך גם הוא
לא הביא תועלת רבה בספרו. אנחנו לא נוכל למצוא חפץ בעבודת
החוקר הזה במקצוע אשר לפנינו, יען כי רוח קנאה עברה עליו וידבר
דברים כמתההמים על אדות ראשית תולדות פראנק ועדתו, ותחת אשר
חובתו היתה לחקור ודדרוש ולהשמיע את חקרי לבו במתן ובנחת, הננו
רואים אותו חוצב להבות אש, וכאיש מלחמות יעיר קנאה. כן גם הננו
רואים, כי עניני פולין זרים לו, ולא חקר אותם ולא ידעם, ובכך נעלמו
ממנו הסבות אשר עזרו במקום הזה להגדיל את עלילות פראנק ועדתו,
וכן גם לא ידע את השפה הפולאנית היטב, וישנה בהביאו דברים מן
השפה הזאת (כן יעידו, למשל, דבריו: „דיא מיסמישע יונגפרייא זאלך
מיט איינעם פאלנישען עדעלמאנן Lubomirski Jerzem Marcinow
פערלאַבט געוועזען ויין ... (עמוד 75), או: Jemedrski Dębowski

(קווארמא), מסומן באות-המספר 384, ומספר עמודיו 681 ומספר פרקיו הקצרים 2191, כתוב על נייר אמוץ (גרויא) בתחלת המאה הנכחות למספרם, בכתב דק ומטושטש, בשפת פולין, סיגה לפעמים בשגיאות, אך בסגנון נמליץ מאד ומלא חיון ושירה, כסגנון ספרי ארצות הקדם. והספר הזה הנמצא בכתב-יד יכיל במערכת פרקיו ופתגמו חזות-הכל מתורתו של פראנק, הרצופה במשלים, בשיחות קצרות, כמליצה חידות ובפתגמים, כתיובים ומחוכרים ע"י איש סודו של פראנק, סופרו ומוכירו, אשר הפיץ בעילום שמו, וסגנון הדברים מעיד עליהם, כי הסיפור הזה לא האריך במקום שראוי לקצר ולא קיצר במקום שראוי להאריך, אך העתיק את דברי רבו וירדק בהם כחוט השערה, כמשפט סמינוגראף*.) ובשימנו את לבנו להתבונן אל הכן כל הפרקים הקצרים והמזורים האלה, יעלה על לבנו וזכר ספרו של הפלוסוף האשכנזי החדש ניעצשע וזכר ספרו הנודע בשם "Also sprach Zarathustra", כי כמהם הם כתובים בדרך נפלאה וזרה וקצרה, ואחרי אשר נישר לנו מסלה בין עקלקלות נתיבות הרוח המתהלכת בפרקים האלה, או נוכל לתאר לנו בדמיוננו את כל תולדות פראנק מימי ילדותו ועלוטיו ועד הימים אשר או סכב בערים רבות במדינת הונגרא, ועד אשר החל להפיץ את דעותיו ולמשוך אחריו את לב העם, אחרי אשר שני נודדים מארץ פולין, ישבר ומרדכי, העירו את רוחו ויביאוהו בסוד מסתרי תורת הרזים. וכן גם נוכל ללוות את פראנק בלי סור ממנו ובלי אשר תזוו ידנו מתוך ידו בכל הליכותיו ומעשיו, וכן נבוא נמו אל העיר הקמנה אי וו א נ י ע במדינת פודוליא על הנהר דניעסט, מקום שם כבר התקבצו סביב לו קהל אנשים ונשים ומף, ושם כבר בחר לו להקה אחת קבועה וקיימת, ארבעה עשר איש וארבע עשרה נשים, אשר סרו למשמעתו כעבדים ובשפחות לארונם, והוא ספר להם את בדי לבו ואת משאותיו ואת חלומותיו ואת הטוב הצפון לו לימים ויצרו, בהיותו עתיד לשלוט בכל התבל שלמץ רב. כן גם נוכל לארוח לחברה עם פראנק לבובה, ומשם לווארשא, ומווארשא למשעננס-

* 2 כן יכתנו רזגי תורות הקדונים אשר בארץ הסה — עפ"י הקרובים אליהם. המעתיק.

מוחבב, מקום שם היה כלוא במאסר שלש עשרה שנה, ומשם נבוא עמו לעיר ברנין אשר במאהרען ולעיר אָפּענבאך אשר באשכנז, עד „הסתלקות האדון“ (Odejsie Pańskie), ר"ל עד מותו ביום 10 דעצעמבר לש' 1791, הדברים הכתובים בכתב-היד הזה יקיפו יסיבו את תקופת חי' פֿראַנק במשך זמן קרוב לשלשים שנה. דעותיו בעניני הדת והמוסר והמדות הן ערוכות ושמורות בפתגמים נמלצים, ולפעמים גם סתומים וחתומים, ואם גם יש אשר אין דכריהם נכוחים למבין, אך לפעמים הם מושכים את לב המתבונן בסגנונם המיוחד, וכן גם נכיר בהם את עקבות הדעות היהודיות והדעות הנוצריות ואת חותם הכנייהן.

הנה לפנינו תערוכות נפלאות של אמת ושקר, של חוס-לב ולצון, של שירה ודברים ברורים, ולפעמים גם נכערים מאד, של מדות נעלות ומוטטה ואון, של חזון נשגב "ותאוה שפלה ובזויה ... ועד" פני כל הדעות האלה נשקפה לעינינו דמות הכנייה איש מזור, יוצא מגדר דאנשים מן השוק, איש אשר אם כה ואם כה היה משפטו ודרכיו ומעשיו, הן ממרה אחת הציב לו, והוא לא סרה מנגד עיניו כל הימים, והיא: לשים קץ ימעמד הרע ילל היהודים בארצות גלותם, להסיתם לבגוד בדת אבותיהם, לבחור להם אמינה חדשה, וגם חיים חדשים בצל כנפי עמי אירופא. אמנם למען השיג את המטרה הזאת תפש פֿראַנק בכל התחבלות אשר היו לפניו, ולא הניח אף אחת מהנה אשר לא אחז בה, וכן גם נלוחה אל מטרתו ואת מטרת בצע ותועלת.

והדרך אשר הובילה אל המטרה הזאת עתידה היתה בתחלה להביא לתמורת הדת היהודית בדת הנוצרית, אך לא זה היה קצה גבול חזיונות פֿראַנק ומשאות לבו. באותו לבונון בידו שלטין בלי מצרים, למשול ברוח ובנפש המאמינים המימיים והנכערים מדעת התועים אחריו יצא מגדר איש מן הצבור ואחד העם החפץ לאצול מרוחי על הקרובים אליו. לא דרך כל אדם מורה-דעה לרבים היה דרכו, ולא כהפץ כל אדם את למודיו הפיץ הוא את תורתו ברבים. הוא לא אמר די להיות מורה ומנהל לעדתו, אך גם חתר בכל עוזו להיות לסולטאן בהרמונו, ואחרי כן למושל ממשלה בלי מצרים במדינה שנכראה בדמוינו, ובסוף לא דון ולמשיח באמונתו החדשה אשר יצר לשחק בעדתו...

(עמוד 58), כן גם לא דרך החוקרים דרכו, בהמטירו על פראנק את שמות הנרופים: „לינגער, בעטריגער, ערצלונגער, ערזשעלס, אויפשני-דער“, והיו לנו הגדופים האלה לאות, כי נפש החוקר גחלים תלהט, ולא יכול לעצור ברוחו לתאר את הרברים כמו, למען ישמע חכם ויוסף לקח, ולמען יוכל קהל הקוראים לקרב או לרחק בהעולה על רוחם, אך הוא הקדים משפט הרזן לחקירה נאמנה.

אמנם ספר ז. ל. סולימא הוא טוב מספרו של גראַטץ בענין הזה, כי הוא כרוז ברוח משפט וברוח דעת, וכשרון סופרים מתנוכס בו, אך גם אותו לא נוכל לחשוב למפעל-הכס אשר יציעד אף כמלוא השערה קדימה את חקרי הדורשים בענין הזה.

הח' סולימא הביא בספרו את הדעות אשר כבר באו לפניו בספרי אוועדיק, פיקולסקי, סקימבורוביטש, גראַטץ, שענק-רינק, והמאמרים על אדות פראנק אשר דאו אור במה"ע „איוראעלימא“. הוא בא לתרום מן התרום — להרפים עוד הפעם דברים שכבר נדפסו, וכיניהם גם הדעות הכוזבות והתפלות הנודעות מכבר. פתגמי פראנק מן הספר Biblia Balamutna הובאו בספר הזה עפ"י נוסחו של סקימבורוביטש, ויש אשר הכניס סולימא את החבן הזה לעפריים בשינוי לשון. גם הספור על אדות הוכוח בקאמיניץ-פאָדאָלסק הובא בספרו של סולימא עם כל שגיאותיו כמסופר בספרו של סקימבורוביטש, אף כי הנקל היה לסולימא למצוא כבתי אוצר הספרים בווארשא את קובץ הכתבים de decisoriiis, ורשימת שמות המומרים הערוכה בפרק האחרון אשר בספרו של סולימא, בפרק הנקרא בשם „אצילים חדשים“, הלא הם האצילים אשר זכו לעלות בתור האדם המעלה באספת שרי המדינה בש' 1764, הרשימה הזאת היא מלאה פחתת ונוספות, והיא נעתקה כולה על פי לוחות Volumina legum, והח' סולימא לא שם את לבו אל המחברת הכתובה בשפת אשכנז בשם Erhielten die Juden in Polen durch die Taufe den Adelstand? (האם הועלו היהודים בפולין אחרי תמורת דתם למדרגת אצילים?) מאת מ. יאנעצקי (ברלין 1888). לוא היה סולימא מתבונן במחברת הזאת אוי ראה, כי היא מפיצה אור חדש על הענין אשר לפניו ומתקנת את השגיאות אשר שגו חקרי דברי הימים מאז

על אדות החק הנודע בין חקי מדינת ליטא הנוגע אל המומרים , ואם אמנם ספרו של הח' סולימא הוא מלא מנגרעות וחסרונות כנ"ל , וגם דבר חדש אחד לא הביא , אף הלכה אחת לא חידש בבית מדרשם של החוקרים , בכל זאת כותב הדברים האלה הנהו אסיר תודה ומחויב להחזיק טובה למחבר הס' 'Historja Franka i frankistów'. הספר הזה עורר את כותב הדברים האלה להמלך בנפשו : האמנם אין לפתוח מקור חדש לחקרי דברי הימים על אדות דברי ימי פראנק ועדתי ? האמנם אין עצה ואין תחבולה בלתי אם לשנות ולשלוש , ולשוב לשנות ולשלוש את אשר כבר כהבו הסופרים ואת אשר כבר העתיקו מעתיקים , והמקור הנעלם ממנו שאב סקימבורוביטש יהיה לעולם גן נעול ומעין חתום ?

התשובה על השאלות האלה ערוכה בספר הזה .

לא למען התהלל לשוא , אך למען היכיח כי השקידה והחריצות בכל ענין מביאות את בעליה המיד אל מטרתו אשר הציב לו , אנוד הפעם , כי בכתבי את ספרי זה יכולתי להעלים עין ולהסית דעת מכל הספרים אשר נכתבו עד היום על אדות פראנק , בלי אשר יסבב הדבר הזה העלם-דבר מן ספרי , וכי אחרי אשר הגעתי אל המקורים אשר בכתו גנזי הספרים ובכתבי הידות , ולכל לראש : בכתבי הידות אשר יאצרו את כל דעות מיסר הכת החדשה הזאת בין היהודים בפולין במהצית השניה למאה ה"ח למספרם , את כל דעותיו בעניני הדת והמוסר ודברים שבין אדם לחברו וחקי המדינה , אחרי כל אלה מצאתי שלל רב אשר כמהו לא פלתי והמון דברי מדע וחקר אשר לא עלו על לבי , ועל פי כל הדברים האלה יכולתי למצוא פשר תעלומות ורזים סודות ומצפוני תורת פראנק ועדתו באופנים אחרים , וכאשר אדמה , באופנים קרובים אל האמת ושונים מאלה אשר נודעו עד היום בין כל חוקרי הדורות אשר שמו את לבם אל הענין הזה .

והנני מחזיק טובה להגראף קינסטאנטי פרועדויעצקי , אשר בירו מצא אוצר כתבי הידות הגדול בכל גנזי הכתבים הנוגעים אל פראנק עדתי , והוא הספר הנעלם , הנקרא מאו כמעט בשם 'Biblia bala-utu' . הספר הזה הוא כתב-יד רב-הכמות , בלי שער , בתבנית רביעית

המקור האחרון הזה הוא הנכבד מכל הנ"ל לחוקר תולדות פראנק, אם אמנם כמה פרטים הנוגעים אל ראשית תולדות פראנק ופעולותיו הם שונים מעט מהדברים המאושרים והמקוימים עפ"י מקורים נאמנים, בכ"ז, בדבר התקופה אשר החלה בשנת 1760, היא השנה אשר בה הושם פראנק במאסר בעיר משענסטמוחוב, כתב-היד הזה הוא אוצר מדע, בהפיצו אור חדש ובהיר על כל הליכות הכת וכל תולדות התנועה מאז והלאה ועל המקרים הכבירים אשר קרו את המיסד. לנגה הדברים האלה הננו רואים נכוחות בפעולות פראנק אשר לא ידענו פשרן עד היום, וגם נרד עד סוף דעתו, ויכולנו להסיר את המסכה הנסוכה על פניו ולהבין כמה היה כחו גדול למשוך אחריו את לב העם. בספר הזה (Kronika) נזכרה שנת לידת פראנק—היא השנה 1726, ומקום לידתו—הכפר בערעזשאנקא בפלך קאמיניץ על נהר ווואניצוק, לא הרחק מעיר הוסיאטין, ונשאזו עם חנה בת טוביה מעיר ניקופול (על הרוניי) היו ביום 11 יוני לשנת 1752.

ובעיר הזאת, בניקופול, בחדש אקטאבר לשנת 1754 נולדה בתו אוואטשא (מתה ביום 7 ספטעמבר לשנת 1816 בעיר אפאענבאך).
ביום 1 ספטעמבר לשנת 1757 נולד בדורודזעווא בניו הראשון של פראנק — ליב (עמנואל).

ביום 10 ספטעמבר לשנת 1760 מת עמנואל בעיר לבוב.
יתר בני פראנק וחנה אשתו נולדו בעיר משענסטמוחוב.
ביום 21 יולי לש' 1762 נולד בנו יעקב (מת שם ביום 5 דעצעמבר לשנת 1769).

ביום 10 ספטעמבר לש' 1763 נולד בנו ראך (מת ביום 25 פעברואר לשנת 1813 באפאענבאך).
ביום 7 מארץ לשנת 1767 נולד בנו יוסף (מת באפאענבאך בשנת 1807).

ביום 25 פעברואר לשנת 1770 מתה במשענסטמוחוב אשת פראנק (הנקראה בפי המאמינים בשם „הגבירה ז'ל" *š. p. Jejmošé*) חנה, ותקבר אצל קבר בנה במערה האלשמינית אשר בקרבת משענסטמוחוב.
יעפ"י הספר הזה (Kronika) אנו רואים, כי כל הספרים על

אדות מגורי העלמה אַוּאָטשאַ בוואַרשאַ ועל אדות דברים שבצנעה כינה ובין שרי בית המלך סמאניסלאו אוגוסט—אין להם על מה שיסמכו העלמה אַוּאָטשאַ בלטה את ימי ילדותה ואת ימי נעוריה עד שנת העשרים בבית אביה ובצל כנפיו ובבית המאסר במשעננסטוחוב, ובעת אשר אחיה ראָך ויוסף התגוררו בוואַרשאַ ויהיו חוסים שם בצל „החברה" („Kompania") ישבה היא עם אביה בכרינן בירת מאָהרען, ורק אחרי אשר ידע אותה הקיסר יוסף השני החלה לנהוג בהוללות ולפור את דרכיה, כנודע.

ובספר הזה אנו מוצאים את כל זכרונות מעשי פֿראַנק ומצבו וסדרי חייו בבית המאסר במשעננסטוחוב, ומהם אנו רואים, כי הספורים לל אדות הענוים אשר התענה פֿראַנק במאסר הם בדוים כולם. כן גם יתארו לנו הספורים האלה בשרד נאמן את מהלך החליפות אשר באו לאט לאט ברוח פֿראַנק ואת כל זממיו ונכליו, כי בתחלה, כאשר הציקו לו בני עמו, זמם להנקם מהם, ולכן הסית את קהל המאמינים בו לעיוב את דהם ולקבל את הדת הקאתולית, ואחרי אשר תקותו נשארה מעל, ויוכח לדעת, כי התמורה הזאת לא תמשוך אחריה רב-אדם, עזב בסתר את הדת הקאתולית ויבדה מלבו דת חדשה ותורה אשר לא שערוה ראשונים.

ועוד המון פרטים ודברי אגדה על אדות סדרים מעולפים בצעף הרוים והסודות ומעשים שונים נסתרים ומוזרים שנעשו ע"י פֿראַנק ורואי פניו, ע"ד סודו עם יראיו והתנגלות לבו למאמינים בו, ע"ד הליכותיו עם הנשים אשר נחשבו „לאחיות" והמנהג הנבזה והשפל, המבוזה כל רגש כבוד ותום וצניעות אשר נהג בהן, ע"ד ציריו אשר שלח ממשעננסטוחוב לארצות שונות לאסוף חברים חדשים וכו', הפרטים האלה נלוו ונצמדו אל הספורים וההודעות על אדות הליכות האדון עם שרי המלכות בווען ועל אדות הליכות העלמה אַוּאָטשאַ בכרינן כטרם פשט אביה את הרגל לנושים בו.

וספרי החלומות והחזיונות והנבואות של „האדון" המפליאים לב קוראיהם בהמימות של סכלות המרחפת עליהם, אינם נכבדים מאד עלחוקרי תולדות פֿראַנק, בלתי אם להתכונן אליהם למען ראות מה גדו

אך פה עמדו כהני הרת הקאתילית במדינת פולין לשטן על דרכו, ולא נתנוהו לעוף הלאה. או יתפשו את פֶּראַנק ושמוהו בבית האסורים לשבת בו כל הימים, והוא יגמור ברעתו לקחת נקם, ואז יבדה מלבו תורת דת חדשה והמיץ אותה לקהל המאמינים הנמשכים אחריו, והירה להם דעת האלחות המרובעת (אֵל החיים, אֵל העושר, אֵל המות אֵל האלים), והכפיחם חיי נצח על האדמה הזאת.

והלמודים החדשים והמזורים האלה אשר להם קרא פֶּראַנק בשם „דת“, וכן גם קראו להם תלמידיו אחריו (כלי העתיק את השם הזה לשפות אחרות). הם היו לדגל חדש, ואל הדגל הזה התקבצו כל השואפים לעושר ולחיי נצח עלי אדמות. ויהי אחרי אשר יצא פֶּראַנק לדרור מבית כלאו בעיר משענסטוחוב (כשנת 1771), ויתנכל להפיץ את מעינותיו חוצה, ויאמר עם לכו, כי שומע לא יהיה לו בלתי אם יערוך את הליכות חיו ברבים במכלל פאר וגאון, הוד וחמדת עושר ותענוגות, ואז ההל לנהוג את נשיאותו ברמה ולעדות גאון וגובה, „המאמינים“ (Prawo-wierni) מפולין, ממאָהרין, מבאָהמען, מאונגארן ומתוגרמא הביאו לו הכיות מלאות זהב, ויהיו לו איש מעירו לעזר למען יוכל להתהלך בגדולות ולמשוך את עיני העם בהוד עשרו ובהפארת גדולהו, וגם החסדים אשר הראה לו הקיסר יוסף השני והנסיך האיזעמבורגי עמדו לו להרבות את כבודו בעיני העם.

ובעיר ברינן במאָהרין, מקום שם ישב שלש עשרה שנה, עלתה הורת דתו עד מרום קצה ותפוח ותשובלל, אך בעיר אָפּענבאך, מקום שמה משך פֶּראַנק כחבלי קסם את האנשים התועים מפולין ומבאָהמען, שם זנח את תורתו הראשונה ויפר בריתו ברית משיח, ויודיע סודו ליראיו, כי הוא בן מלך אדיר ממלכי קדם, ולו שני אוצרות גדולים, „אחר אצל הים ואחד אצל הדוניי“ (פרק 1948), ואת מלכותו הוא מנחיל לבתו יחידתו אוֹאַמְשָׁא, אשר לא רק כיפיה אך גם ממולדתה היא „מלכה באמת“ (פרק 9).

והנה זאת בת פֶּראַנק, הנקראה עד היום בספרים הכתובים ע"ד פֶּראַנק בשם עמינא, והנקראה בין „המאמינים“ בשם עווא (חזה), מעולם לא נקראה עמינא, וגם להקרא בשם עווא לא היתה לה רשות.

ביום 1 מאי לשנת 1760 הונאה בת פראנק בכרית הכנסיה הקתולית בכית הקתדרא הלבובית (ולחרים) אצל הטבילה היו אז: יאן דאמבראווסקי הגזבר ההאליצי ויוסטנא מישקאמסקא אשת אציל נושא משרה בזמאניד) ושם נתנו לה שתי שמות: ספיא-נערטרודא, ורק אחרי כן, כאשר הושם פראנק במאסר במעשענסמטחוב ויעזוב שם את הדת הקתולית, אז הונאה ספיא נערטרודא שנית בכרית הדת הקתולית בעזרת האשה קאסאקאָוסקא הנודעה, ביום 2 יולי לשנת 1762 בעיר לובלין, ואחרי שובה אל אביה קבלה שנית את השם אַיואַמשא אשר נתן לה בהולדה בעיר ניקופול, ותהי בדמיון „המאמינים" ל„בתולה" היא הנוטלת חלק בראש דמיונות אנשי הכת ועשתנותיהם בעיני האמונה. ואם יפלא הדבר בעינינו, איך יכול פראנק לאחוז את החבל בשני ראשיו, איך יכול אחרי אשר עזב את הדת היהודית, דת אבותיו, וקבל את הדת הקתולית השלמת או בארץ, איך יכול לשיב ולהורות תורה רדשה, שאיננה לא יהודית ולא נוצרית, ואיך מצא תלמידים מקשובים ללכתו — על כל השאלות האלה הננו מוצאים פשר נכון בקראנו את רובי תורותיו אשר נלה לקהל אמוניו ואשר כתב איש סודו ומוכירו בספר.

ואחרי אשר מצאתי את כתב-היד ע"ד פראנק באוצר ספריו של הגראף פרועדויעצקי ותהי לי המציאה הזאת למפתח לפתוח בו את מנעולי יתר מצפוני פראנק ועדתו, ויגיעותי מן הוא והלאה לא היו לריק, כי הנה קבלתי מאת חובב זכרונות עתיקים, ה' י. נ. העתקה טובה וכתובה-היטב מן כתב-היד הנ"ל, ועוד כתבי יד אחרים, להשלים ללשכלל את ירושתו של פראנק.

בין כתבי היד האלה מצאתי:

- (1) ספר דברי האדון (Księga słów Pańskich), בו באו הפרקים אשר בכתב ידו של הגראף פרועדויעצקי, בתוספת פרקים חדשים.
- (2) ספר הנבואות (Księga proroczw), מעשה קיף מתחקה על נבואות ישעיהו.
- (3) ספר חלומות האדון (Księga snów Pańskich).
- (4) ספורים (Kronika), יכילו זכר מעשים ושיחות שונות בתני פראנק. (יתר ממאה פרקים).

בלשינו ואין לו מלים די צרכו להביע את הגיונו, ישנה לפעמים את השומע. כל זאת נדע, ואולם עם כל אלה, לא ניכל למנוע מאת כתב היד הזה ערך רם ונשא בענין החקירה אשר לפנינו.

בכתב יד הזה יש גם חלק אחד, והוא נקרא בשם Reflexiones in negotio Contra-Talmudistarum, ונכתב ע"י היושב ראש בבית דין של הכהנים (בל"ס הכהן מורסקי), וגם יש בו הורעה נכונה ע"ד הוכוח הגדול בלבוש (1759) שנתחברה בל"ס ע"י הכהן ליאופולד מיקול-סקי, והערובה או לפני הכהן הראש, ההגמון סעבאסטיאן דעמכאיוסקי. וניספות להפרוטוקול ע"ד החקירות והדרישות אשר הקרו ואשר דרשו הכהנים השופטים את הנאשם פראנק, מצאתי כמנלה נדפסה אחת יקרת המציאות הנמצאה בבית עקד ספרים של בית אַססאָלינסקי והמנולה את הכן דמשפט החרוץ שנגזר עפ"י כהני הכנסיה הקאתולית על פראנק בחדש מאָרץ לשנת 1760.

ועוד כתבי יד גנוזים ונעלמים עד היום נמסרו לידי מתוך אספת איש פרמי, וכיניהם תעודות וכתבים הגוגעים אל ימי כגורו הבארון פראנק וביתו בעיר אָפּענבאך (1788—1816).

* * *

כן גם מצאתי שלל רב וחמר לבנין עבודתי בבתי גנוזי הכתבים של כהני הדת ושל אזרחי הערים במקומות שונים אשר שם מצא פראנק ועדתו קן להם, או אשר שמה הגיעו פעולותיהם. בחסר הארון אלפֶרֶד פֶּאן ארענט, ראש הארכיון הנעלם בוויען (K. K. Haus, Hof und Staatsarchiv), קבלתי העתקה נאמנה מן חליפות המכתבים אשר נכתבו בשנת 1776 בין הנסיך-הקנצלר קויניץ ובין ציר אוסטריא בווארשא הבארון רעוויצקי, כדבר אשר בקש פראנק כי ינתן לו תור מעלה גראף.

הידועות והשמועות ע"ד פראנק אשר אסף רעוויצקי בלשכת ציר האפיפיור בווארשא הוכיחו, עפ"י הודעת הציר סעררא משנת 1759-60, כי שימת פראנק ובטרתו הן סתומות וחתומות, וממוצא הדבר הזה השהנו דעות ממשלת אוסטריא, ותאר האצילים „גראף" לא נתן לפראנק, ועליו

נמל להמעיט את משאלותיו ולאמר די בתאר הכבוד „בארון" אשר נתן לו בחסד הנסיך וואלפגאנג האיווענבורגי.

והדיעות ע"ד ארחות חיי פראנק ושמירת הכספים אשר שמטה משפחת פראנק את חובותיה אחרי מיתו, ותפשוט את הרגל לנושים בה, נשאבו עד היום מן המחברת של שענק-רינק Die Polen in Offenbach (פראנקפורט 1866) ומהמאמרים במה"ע „Gartenlaube" בשנות 66-1865, או מספרו של גראַמץ ומהמאמרים במב"ע „איז-אעלימא" שיסדרתם בהג"ל.

ובחפצי להפיץ אור חדש על הדברים הנוגעים אל הפרק ההוא בחיי פראנק, שמעתי לעצה ראש האזרחים בעיר אָפענבאך האדון ברינק, ואפנה אל שלטון נכסי בית איזענבורג בכירשמיין (Fürstlich Isenburgische Rentkammer zu Birstein) בבקשה לחפש בין הכתבים אולי ימצאו שם דברים נוגעים אל התקופה הנ"ל. על בקשתי זאת קבלתי תשובה, כי יועץ-הארכיון ד"ר אאנדער פאן היידען נכון לקבל עליו את העבודה הזאת. ודנה גם היגיעות האלה נשאו פרי, ומן המקור הזה שאבתי דברים רבים המוכיחים עד כמה גדל במחון יושבי פראנקפורט, אפענבאך ומנצא בה „בארון פאן פראנק וביתו", אשר שכעו שם משוש וחרוה וכל מנעמי החייכ, ויעטו מעטה יקר ותהלה נאדרים בעדי עדיים, ומאספים כסף רב מאת המוכים בסנורים, המאמינים בהם, אשר רקרו סביבם במחולת המחנים, ויתחלכו פראנק ובניו בצעדי אונס ויעטו זהבם כשלמה ויהיו שתולים בנוה בגאון שלות השקט, וישתוקקו לעלות למרום השלטון להדמות לעליונים, עד אשר בא קצם, אמת בצעם.

ועוד נוספות לכל אלה מצאתי במכתבי עווא פראנק אשר כתבה בשפת עלגים אל הנושים בה, בעת אשר השיגה כלימות ועוד נסתה להמריא למרום ולהוליך את הנושים שולל ולנחמם נחמות עמל במשאות שוא ומרוחים, וגם בהודעות ע"ד מצב כלי הבית ושארית ההון שנשארה אחרי מות שני אחיה יוסף וראָך, וגם הודעות ע"ד הירושה שנשארה אחרי קרוביהם משפחת הבארון פאָרגעס פאָן פאָרטהיים בפראג הכאָמית. כל הדברים האלה יצינו לפנינו את ההרמית הגדולה אשר נעשתה גם אחרי מות פראנק, בעת אשר המאמינים בו עוד הפיצו שמועות הבל וכזב, כי

היה כבוד הארון בעיני עבדיו, והרב בעיני תלמידיו, עד כי גם דברי הכל כאלה וכל שיח תפל רשמו בספר לזכרון, ויהי להם כמטמון יקר. ומפאת כי החמר אשר מצאתי בכל הכתבים הרבים והשונים האלה הוא רב וכביר מאד, ואין להביא אותו כולו מפני רובו, וגם מפני הערבוביה הרבה השוררת בו, על כן בררתי מן הדברים הערוכים לפני בכתבי הידות אך את הדברים אשר יש להם ערך לענין שלפני, ואשר בהם מצאתי גרעין אמת ולמוד ורמז מועיל לספורי תולדות פראנק, וגם יש אשר אנוס הייתי לזרות ולהבר ולתקן את השפה הנלענה והנשתתה, לזרות ולהבר ולהבדיל בין התכן ובין הבר, ואת כל אשר לא מצאתי נכון ודרוש אל החפץ בעד החוקרים קוראי הדורות הנחתה בתוך הגל הצבור לפני, ושם תחיה מנוחתם.

ופרקי ספר „הפתגמים“ אינם ערוכים ומסודרים לפי סדר הזמנים. רובם נכתבו בברין ובפאָענבאך ותקופתם על ימי עלומי הארון, בעת אשר הוא כבר היה זקן בא בימים, וכן נפגשו בפתגמים ההם דברים נוגעים אל זקנתו ונוגעים אל בחרותו, ואין שם מוקדם ומאוחר. ואולם למען שים משטר במבוכת הדברים המסוכסכים האלה ולמען תאר בשרד נאמן את הלך רוח הארון ואת הגיונותיו לפי סדר הזמנים הלך והשתנתה, נחוץ היה לאסוף, למשל, לאספה אחת את כל הדברים הנוגעים אל ימי שבת פראנק באיוואני, במשענסמוחוב, בברין אשר במאָהרען ובפאָענ- באך ולהפרידם לראשים ולפרקים בלי שים לב אל מספרים אשר ציין אותם הכותב. אך הפריקים האחרונים של ספר הפתגמים (הנוגעים אל ימי שבת פראנק בעיר פאָענבאך) הם ערוכים ביתרון סדר, אף כי גם ביניהם הננו מוצאים לפעמים דברים בלולים, כמו למשל מוצאים אנו פתגמים אשר זאת ראשיתם: הלא אמרתי לכם באיוואני וכו', ואותם הבאנו במספר הפתגמים הנאמרים באיוואני. הננו מוצאים לנכון להעיר את און הקורא למען ידע את תכנית הדברים בכתבי היד ואת השנוים והסדרים אשר עשינו בהם, ואשר נחזה לנו, כתבו סופרי פראנק את הדברים ההם בלי מחשבה וכמרה להציג את הדברים כסדרם, אפס כל מנתם היתה להעתיק את דברי רבם כאמירתו, והוא היה מסכך את הדברים אלה באלה כקוצים סבוכים, ולפעמים בא כחלום ברוב ענין

ויערב ראשונות ואחרונות, מעשים שהיו ומעשים שעתידים להיות, שיחות
נאות ובטלות ומשל ומליצה ביד הדמיון הטובה עליו.

ובחפצי להזכיר את יתר כתבי היד אשר היו לנגד עיני לרגל
המלאכה אשר לפני, הנני רושם לזכרון את אלה:

כתב-יד יקר אשר נתן לי וולאדיסלאו קארָאמינסקי בטובו, והוא
יכול את תודת פי פראנק כתובה בכתב פרוטוקול נכון ומדויק אשר
הודה ואשר הגיד בבית דין בעמדו בשנת 1760 לפני הכהנים הקאתולים
אשר שפטיהו אחרי התפשו.

הכתב היד הזה נקרא בשם *Interrogatoria et depositiones*
Jacobi Josephi Frenk, recens ad fidem Christianam conversi
והוא כחוב כתבנית גדולה, ומוצאו מבית עקד הספרים אשר היה קנין
הכהנים הקאתולים הפיארים בווארשא, והוא כעין אבתיוביוגראפִיא (תולדות
האיש כתובות בירי עצמו) של פראנק עד שנת 1760, ובה מבוארות כל
הסבות שהמריצו את ראש הבת להיות למתקן ולמעורר רעיונות חדשים
בעניני הדת, ובכך יהן לנו כתב-היד הזה נוספות ומלואים אל הס'
Kronika Pańska, אשר בה יוספרו אך מעשי פראנק אשר עשה,
ואולם בה לא נגה אור על הרוח המפעמת בקרב המעשים ההם.

פרטים אחדים מן הפרוטוקול הנ"ל כבר הובאו ע"י הכהן הקאתולי
איוועדיק בספרו *Historja dworniejszych okol ezoosci*, אך הודעת
המהבר הזה היא חסרת מעם וצנומה ושרופת קדים, ואין ערוך לה אל
דברי פראנק בשלימותם ובצביונם המצוין והמויוחד להם, אשר יציגו
לפנינו כבמחזה את ראשית מערכי לב המתקן ואת הלך רוחו ונהיבות
פעליו בצאתו ערוך לקרב לעמוד לשטן על דרך בני בריתו באמונתם
ובמסרת אבותיהם.

הן אמנם נזכר ולא נשכח, כי יש אשר הנשפט העומד לפני
השופטים מתאמץ לרחוץ בנקיון כפיו ולטהר את השרץ בק"ן מעמים,
ועל כן אין לקבל את דבריו כמו שהם, אך חובה לשקלם בפלס
ולהעבירם תחת שבט הבקרת לבחנם ולצרפם היטב היטב; כן גם נזכר,
כי הנאשם אשר עמד לפני השופטים לא יכול לדבר עמם כלשון עמם,
ואיש אשר לא יוכל לדבר כהעולה על רוחו באין מעצור, כי יכשל

Aus meiner Zeit in meinem : מאת ק. ע. פֶאן לעָנְהארר :
Leben (Stuttgart 1855)

Baron Frank, der Soharite (1790) .

Geschichte und Topogr. der Fabr. und : מאת קאָניגפֶלד :
Handelsstadt Offenbach (1822)

Bilder aus Offenbach's Vergan- : מאת עמיל פּראַנץ :
genheit

וליוועי חכמת הפרצוף אשר יאבו למצוא בהכרת פני פראנק ובתי עקבות תכונות נפשם, ינעם לדאות את תמונת פראנק ובתו, העתקות נאמנות מתמונות אשר נעשו בימי חייהם, ולא נודעו עד היום, שתי תמונות פני פראנק השנתו בעמל, אחת מתארת איתו אחרי המירו את דתו (מגולה זקן, חובש כובע גבוה לראשו, ועוטה אדרת שער), ושנית בימי זקנתו (לבוש כאחד הרוזנים מן הימים ההם). ותמונת עווא פראנק נעשתה עפ"י מטבע שנמבע בער אנשים אחדים מחברי האגודה ("Kompania") כברין אשר במאָהרען בשנת 1775 ("Kronika").

* *

והמקרה הזה במשוך אחריו איש אחר המון עם רב מקרב היהודים לעווב דת מורשה ולבוא כברית דת אחרת, אחרי אשר יצר לבו השיאהו לההנשא לנשיא, והדבר אשר נחשב בתחלתו כקיקון-יונה היה למשגב מפלגה בידדת במועדיה אשר לא סרה למשמעת איש זולתי איופה ומנהלה, כל המקרה הזה הוא חזון מוזר ונפלא לא אך בדברי ימי יושבי הארץ הזאת, כי גם בדברי ימי כל העמים בא זכרו, וכל חוקרי הדורות נתנו את לבם לצרוף לברר וללבן.

ואם נתבונן אל המקרה הזה בלי משוא פנים, וראינו כי האיש אשר בו ידובר לא כנפו בא ולא כנפו יצא בהליכות קורות הדורות, והמקרה הזה לא פרץ כחתף במקרה נפרד וגלמוד אשר פתע יפרוץ ולא גודע מוצאו וגם מטרתו נעלמה, אך הוא טבעת אחת בשלשלת מקרים רבים ועצומים, וחזיון אחד מחזיונות הרוח אשר נחה על בעלי דמיון רבים בין היהודים בהתאמצם לתקן ולהוציא את ישראל מהמעמד הנכון

והקבוע אשר בו יעמדו במשך מאות בשנים בדברי דתם, ויבקשו בספרי הרוים אשר לעמי קדם את המפתח לבאר כל דבר סתום וחתום ולפתור המון נסתרות שמבראשית.

הרוח הזאת המסתוללת ברזים ובתעלומות מצאה קן לה בין מפלגת הזוהררים או המקובלים בארצות הקדם, ותלפות ארחות דרכה במחצית המאה השבע עשרה, ותהי לרוח עושים בנפש שכתו צבי, ואחרו כן היתה לתורת שיא ומדוחים בפי החכם ברכיה בעיר סאלוניקו.

המפלגה הזאת נחשבה למתנגדת התלמוד, יען כי היא כחשה בתורה שבע"פ, ותשב ליסר את הדת על אשיות התורה שנכתב (*), גם המיפה הורה אחרת בחקר אלוה, ותחכל את אמונת האחרות השלימה והמחלטת, ותפץ גם בענין הוה דעות אחרות ושונות לא שערון ראשונים, ופראנק הכיר מעט מועיר מתורת הרזים, ויצא לו שם גדול בין היהודים התיגרים כי הוא חכם ונכון, ותשאהו רוחו להפיץ את רזיו ואת דעותיו בין האנשים המקשיבים ללקחו, ויראו הרבנים כי דרכו נלוו, ורוחו שונה מרוחם, וישממהו וירדפוהו, ויעמדו לו לשמן על דרכו לבל יוכל להפיץ מעינותיו חוצה, וירחב הפרץ בינו וביניהם, עד אשר נלחץ פראנק לעזוב את דת אבותיו ולבוא כברית הדת המושלמנית (בשנת 1756), ואחרי כן לחצוהו מסבית לבקש לו מנום אחר, ויהי לראש למפלגת הנמשכים אחריו ויוליכם אל אשר היה רוחו הפעם ללכת להמיר את דתו בדת הנוצרית. וכראותו אחרי כן, כי עוד רבים סרים למשמעתו מלחכים עפר רגליו ומתלוננים בצלו, וינשא את נפשו להיות עוד הפעם לארון ולמחוקק, ואו הערה עליו הרוח להתאמר למשיח.

וכאשר שונים היו מעשי פראנק, וחליפית עמו במעשיו, כן היו חליפות והמורות עזות בהגיגו ובהויונותיו. יש אשר אנחנו עוברים בין שרות פתגמיו ותורותיו ומצאנו ביניהם דברים מעידים על אומרם, כי רוחו נשאהו להסיע את בני עמו ממעמדם בדברי הדת ולהגיעם כאשר ינוע בכברה, תחת אשר היו כמסמרות נמועים על מקומם, ויהי כל ישעו

(* בדבר הזה שגה המחבר. הם לא היו מתקנים ולא שבו אל התורה שכתב, אך קצתם היו אנשי הרמית וקצתם בעלי דמיון. המעתיק.

הארון יחיה לנצח, ויובילו יום יום עגלה סגורה ומכוסה, כמו בה נוסע הארון אחרי רדתו לאבני בור.

אל כל הדברים הנ"ל נחוץ היה להוסיף את הידיעות ע"ד מספר המומרים הפולאנים מסוף המאה ה"ח, אשר עד היום לא שטו דורשי תולדות פראנק את לבם אליהן.

תיאודור מאַראווסקי בספרו Dzieje narodu polskiego (כרך ד' עמוד 296) יספר, כי מספר האנשים אשר המירו את דתם יחד עם פראנק בלבוב עלה עד 7000, והעם בפולין שעי, כי מספרם עלה לערך 24,000. המספרים האלה יסודם בהשערות של חהו.

ובחפצי להשיג גם בענין הזה ידיעות נאמנות ומדויקות, פניתי אל המקור האחר, והם ספרי הכנסיה בבית הקהדרא הקאתולית בלבוב, ובעמל הד"ר פראנטשישעק קרמין קבלתי העתקה מן הספר Liber baptisorum Ecclesiae Metrop. Leopoliensis ritas latini, ab anno 1730 — 1705 vol. IV, וההעתקה דואת המציאה לי את כל הידיעות הדרושות לחפצי.

וכותב דברי הימים ליושבי פולין, הד"ר ראָללע נ"ע, מחבר ס' Opowiadania, יספ חמר לערוך תולדות הפראנקיסמים בפאָדאָל ולמטרה הזאת העתיק לו רשימה כזאת מן ספרי הכנסיה הקאתולית בקאמיניץ-פאָדאָלסק, ויבטיחני בעודנו בחיים חיתו לחלק עמי את הידיעות האלה, אך הוא לא יכול לבצע הפצו, כי מת, ויהי רצון בנו לקיים את דברי המת, ויהן לי את הרשימה הנ"ל, וזולתה עוד דברי חפץ המתארים את הכונת המקומית אשר שם פעל פראנק במדינת פאָדאָל.

וספרי הכנסיה בבית-התפלה הקאתולי Św. Krzyża בווארשא המציאו לי ג"כ רשימות שמות מתי מספר מתלמידי פראנק אשר המירו את דתם בבית-התפלה הזה אחרי בוא פראנק לווארשא.

ונלוה על הידיעות האלה לוח רשימת שמות האנשים אשר הורמו למעלת אצילים (Wykaz nobilitacji sekretnych) עפ"י המלך סמא-ניסלאו אוגוסט בשנת 1764. מן הרשימה הזאת נודע לי גם דבר המשפט אשר היה לעדת פראנק עם היהודים בלובלין לרגלי השערוריות אשר היו שם בעת עבור פראנק דרך העיר ההיא בנסעו מלבוב לווארשא.

בין החמרים האלה, אשר מהם היו לי אבני פנה למוסדות ספרי
הנני מזכיר עוד :

בקשת הפראנקיסטים הערוכה אל המלך אוגוסט השלישי בשנת
1759, שנדפסה במה"ע *Gazeta Lubelska* ונשתה במה"ע *Nowiny*
(שנת 1881 גליונות 212-313) של שויענטאָחאָוסקי.
השׁוֹבֵת הכהן הקאטולי הפרימאס על כתב בקשת מהנגד
התלמוד מעיר לוביטש, כתובה ביום 23 יוני לשנת 1759 (בבית עקד
הספרים של זאמוסקי).

וכן גם הספרים האלה אשר אני מונה בשמותם בלשונם :

Uwiedomienie zwierzchności duchow-
nej co do osoby Józefa Franka i żydów przechodzących na
-*wiarę chrześcijańską* (ווארשא 1760, בבית עקד הספרים של זאמוסקי)
לינסקי).

*Processus judicarius in causa patris cruenti infanticidii
per infid. Judaeos seniores sybag, Vojslaviceusis* (1761)
(בבית עקד הספרים של זאמוסקי).

מאת הכהן הקאטולי פלאמשקעוויטש : „Kłótnie żydowskie na
Rusi w r. 1757” (נדפס במה"ע בקראקא לשנת 1857 גליון 139).

*Documenta Judaeos in Polonia concernantia (Varsaviae,
1764)*, בחוברת הזאת יסופר ע"ד מסע ציר היהודים יעקל שנשלה לרומי
להשתדל שם בדבר עלילת הדם אשר יצאה מאת עדת פראנק.
De decisoriis processibus, Pars III. בו יסופר דבר הוכוח

בקאמיניץ בשנת 1757.

Zwiereciadlo polskie dla publiczności (1790) חוברת נאצות
כנגד עדת פראנק.

List przyjaciela Polaka do obywatela warszawskiego
(1790).

„Dwór Franka,” czyli polityka Nowochrześciców
(1790).

מאת הר"ר שמיין : *Ueber die Frakistensecte* (1868).

והפצו לקרבם אל העמים האחרים ולשפוך עליהם את רוח ההשכלה בתבל. האיש הזה אשר הורה פעמים רבות בלי מליצה חידות כי דרכו ומנהגו ודעותיו כמשפט איש מקרב ההמון—ובדבר הזה הוא מתפאר— ידבר פעמים רבות על אדות המשרה הנתונה עליו דנהל את העם אל המטרה העולה למעלה למשכיל.

„הלא הייתי בעיניכם הדייט, כלא תורה, בלי ידיעת כתב ולשוין“ (ספר הפתגמים סי' תל"ג).

„אתם רואים אותי הדייט וכסבורים אתם שעל ידי תפול כל התורה. אזו היו צריכים לחכמים, אז היו שולחים איש שקרא ושנה הכל“ (סי' ק"ג).

„אני ספרתי לכם דברים שהיו בעיניכם דברי שמות ועם-הארצות. אבל הן ידוע, כי כשמלקטים אגווים איטאלקים, הקליפה העליונה היא ירוקה ומררה ומטנפת הידים, עד שמגיעים אל התוך“ (סי' ש"ב).

„כשחופרים באר, צריכים להוציא בתחלה המים הנרפשים, עד שמגיעים אל המים המהורים והמתוקים“ (סי' תרמ"א).

לא ידעתי שום דין ומשפט שאלמד אתכם, וכל דברי היו רק במשלים“ (סי' אלף התקמ"ג).

ויש אשר פראנק ראה כי טוב להצמד אל העם האורח בארץ, ויורה תורה כזאת לתלמידיו לדעת את אשר לפניהם ויכוון אל צרכי הזמן והמקום.

פעם אחת שמע קאזאק מבני לויתו משורר שירי אשכנז, ויאמר אליו:

„שמעתי שאתה מננן על הכלי ומשורר ומירות אשכנז, ולא טוב בעיני הדבר. אני רוטיני ואוהב אני את הרוטינים. אם יעזור לי ה', אסע עוד שמה. גזורני עליך שתלמוד את ומירות הרוסים“ (סי' אלף תפ"ז).

רבים מבקרים את פראנק כי כל מגמתו היתה לתת עוז ביד המאמינים בו לרכוש עושר ולעלות לגדולה. אין לכתב, כי רבים מהמומרים, בתקופה הראשונה, היו נבהלים להון וכבוד, ויתאמצו לכונן מעמד רכושם ולהסתפח על הפקודות המביאות ברכה ועושר לבעליהן, ובדבר הזה העירו עליהם את חמת עם הארץ.

פֵּעֲלִיקִים בַּעֲמֻקָּאוֹסְקִי, כְּתָארוּ אֶת מַעֲלוֹת עֲדַת פְּרָאֲנֵק וְאֵת מַגְרֵעוּתֶיהָ, בְּסִפְרוֹ Starożytności Polskie (כרך א' 2968), יֹאמֵר, כִּי אֲמִנֵם הַפְּרָאֲנִקְסִיטִים הֵם חֲרוּצִים וּזְרוּיִים מְאֹד, גַּם עֲשָׂרוּ וּיִמְצְאוּ אֶת לֵהֶם, וְלַפְעָמִים הֵם עוֹבְדִים אֶת עֲבוֹדַת הָעֵם כְּלוּ בְּהִשְׁכַּל וּבִדְעַת, אֲךָ בְּמִקּוֹם סְגוּלַת רוּחַם זֹאת שֵׁם גַּם עוֹן עֲקֵבָם יִסְכֵּם, כִּי הֵם בָּאִים בְּעֶרְמָה וּבִנְתִיבוֹת עֵקֶלְקוֹת וְאוֹהֲבִים לְהִתְגַּדֵּר וְלְהִתְנַשֵּׂא בְּדַבְרֵי חֲדוּדֵיהֶם וּבִשְׂרִירֹתֵיהֶם הַנָּאוֹת וּמְנַקְרִים אֶת עֵינֵי הָאֲנָשִׁים בְּתַחֲבֹלוֹתֵיהֶם.

וְהַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבֵר פְּרָאֲנֵק עַל אֲדוֹת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֵם דְּבָרִים סוֹתָרִים וּמְכַחֲשִׁים זֵא"ו, כִּי לֹא כְּתוּרָה אֲשֶׁר הוֹרָה לְקָרוֹבִים אֱלֹוֵי וְרוֹאֵי פְּנֵי הוֹרָה לְקַחֵל הַמוֹמְרִים הַרְחוּקִים מִמֶּנּוּ. לְכָל קַחֵל הַבָּאִים בְּבֵרֵית הַדָּת הַשְּׁלֵמַת יַעֲזֹר לְאַחֲזוֹ בְּמִדַּת הַהִכְנָעָה וְהַעֲנוּהָ.

„כְּשִׁיהוּדֵי כּוֹפֵר בְּדַתוֹ—כֵּן דִּבֵּר עַל אֲדוֹת הַמוֹמְרִים מִבְּנֵי דוֹרוֹ— מְלַבִּישִׁים אוֹתוֹ בְּגָדִים יָפִים וְנוֹתְנִים חֶרֶב לְמַדְיוֹ וְאוֹ הַכֵּל מִתְקַנְאִים בּוֹ וְשׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, אֲבָל כְּשִׁמְלִיבִישִׁים אוֹתוֹ בְּגָדִים פְּשׁוּטִים, כְּלִי חֶרֶב, הַכֵּל אוֹמְרִים כִּי הוּא הַדְּיוּשׁ וְאֵדָם הַגּוֹן, וְעַל כֵּן אוֹהֲבִים אוֹתוֹ. כִּי צָרִיכִים לְעֵשׂוֹת” (פֶּרֶק 1130).

אֲבָל לְקָרוֹבִים אֱלֹוֵי הוֹרָה דְּרַכִּים אֲהָרִים:

„צִוִּיתִי אֶתְכֶם שְׁבִנִיכֶם לֹא יִתְחַתְּנוּ זֵב"וֹ וְלֹא עִם נְכָרִים עַד שִׁיחֲקִימוּ דְבָרֵי. לְבִנְתִיכֶם אֵתָן אֲנָשִׁים מֵהָאֲדוֹנִים הַגְּדוֹלִים, וְלִבְנִיכֶם אֵתָן נָשִׁים מִבְּנֵית הַפְּרִיצִים” (פֶּרֶק 1914).

וּבְמִקּוֹם אַחֵר הִנְנּוּ רוֹאִים אֶת הָאוֹת פְּרָאֲנֵק לְקְרוֹעַ וְלְהַתוֹר כָּל הַקְּשָׁרִים שֶׁקָּשְׂרוּ אֶת הַמוֹמְרִים עִם עִמָּם וּמוֹלְדָתָם. וְהוּא בְּדַבְרֵי עֲזָהוּ ע"ד שְׁמוֹת הַמוֹמְרִים:

„אֲנִי מִיִּכְרַח לְמַחֹת אֶת שְׁמוֹתֵיכֶם, גַּם בְּנִיכֶם לֹא יִהְיוּ נִקְרָאִים בְּשִׁמְכֶם. אֵתָן לְכֶם שְׁמוֹת חֲדָשִׁים, גַּם לְכֶם וּלְבְנֵיכֶם” (פֶּרֶק 1486).

וְלַעֲמַת הַחֲלֻטָּה הַכְּלָלִית הָאוֹמֶרֶת, כִּי לֹא אֲחֹז פְּרָאֲנֵק בְּתַחֲבֹלַת תְּמוֹרַת הַדָּת בְּלִתֵּי אִם לְשֵׁם הַיּוֹבָה וְהַתּוֹעֵלַת לְפִי שְׁעָה, יַעֲמְדוּ דְבָרֵי פְּרָאֲנֵק אֵלֶּה, וְהֵיוּ כְּתַפּוּכוֹת צוֹרוֹת לְהַנ"ל:

„כְּשִׁהוּלֵךְ אֲדָם מִמִּקּוֹם זֶה לְמִקּוֹם חֲדָשׁ, הוּא מְחֻיֵב לְהַחֲזִיק בְּמִנְהַגֵּי הַמִּקּוֹם הַחֲדָשׁ וְלַעֲזוֹב אֶת כָּל מִנְהַגֵּי הַמִּקּוֹם הָרֵאשׁוֹן” (פֶּרֶק 420).

„בכל מקום חדש שאנו באים שמה, מחויבים אנו להשליך המנהגים והבגדים והלשון הקודמים ולקבל את לשון העם” (פרק 1563).

„כשהולך אדם למקום חדש הוא מחויב להשתנות במנהגים, בלשון, במעשים, ובכל דבר, ושל לא להטות את הפנים לצד אחר!”.

ויש אשר פראנק נראה לנו בעד הערפל כשואף וחותר בכל עוז לנהק את כל מוסרותיו עם היהודים, או ידבר פראנק בפה דובר נבלה: „אין עם אשר השחית דרכו על פני הארץ כעם היהודים...”

דמיונם כנחשים וכצפעונים, אין אהבה אין אחוה ואין שלום ביניהם, אך קנאה ושנאה ותחרות. אנכי הוצאתי אתכם מקרב היהודים לכל תלמדו לעשות כמעשיהם” (פרק 807).

ולא בדבר שפתים אך גם בפועל כפים נראה לפעמים את עוצם יד השנאה הזאת. המעשים הרעים האלה היו נסכה למקרים מעציבים בשנת 1761 בעיר וואיסלאוויץ, כמסופר בדברים לומים בחתולת הרוזים הכתובים בספרו *Kronika Pańska* (№ 67); וגם בגדי פראנק המדומים והאותות המזורים של גבורת מחנהו וחיל עוזו כבערן ובאפֶעֶנ-באך כולם היו חמל והבנית לציון כמו את שנאתו אל בני בריתו מאז (Kronika № 94).

הלא בדבר הזה החזינה עינינו את איש הרוח אשר לפנינו כהפכפך וזר, כי פה ידבר סרה והסית לצרור ולדכא ושם תבענה שפתיו מוסר לקח זך לאמר „אהבו את כל האדם, גם את הכוזי כבוזים”. אך לא אלה לבד הן תהפוכות הצוררות אשה לרעיתה בין דבריו הנשמעים כפנים שונים ובין מעשיו ופעליו.

אם נשים מערכה מול מערכה לעמת פתגמי פראנק המפיקים ענוה יתרה והכנעת נפש ושפלות רוח מאד מאד—אמרות אחרות כמו:

„כמחו בי, כי אעמול בכל כחי לצעוד אל מטרתי כיד חוקה ובמורא גדול, אך עלינו להתהלך מסביב סחור סחור ולהטיף בשפתנו חלקית ותרמית, עד אשר נשיג כל מאווי נפשנו” (סי' 1876).

או באמרו:

„צריכים אתם להשתמש בכל מקום בתחבלה” (סי' 911).
או: „אע”פ שתראו שאני עושה מעשים וריס, מעין ילדות וטפשות

שקר, מחויבים אתם לסכול ולשמע הכל, וחלילה לכם להסב את לבכם אחרנית, כי זה הוא היושר והאמונה" (סי' 172).

אם נרבונו אל מעשי המורה הזה הפורצים את גדר הצדק והיושר אם נראהו חומס תחבלות לרכוש הון ומסית את קהל מתי סודו להאמין בו כי הוא עתיד רשתה כסא מלכות (סי' 191), ובתו אויזשא היא בת מלך, ועתידה היא להביא את המאמינים בה לעושר ולחיי נצח (סי' 9 וסי' 378), אם נראה כמה משפחות הנוטחות בו כנמחון בלי מצרים הולך שולל וירושש וירמה וילכוד במצודתו, אם נערוך מול תורות הנביא הזה הנשגבות את מעשי השפלים והנתעבים, המלאים חמדת בשרים ופריצת כל גדרי המהרה והצניעות בהליכותיו עם הקרובים והקרובות אליו (Kronika סימנים 46, 64, 67, 74, 104, 105, 106, 107, 109), ובאנו לחרון משפט נכון, כי בעיני פראנק שהתאמר למורה תורה חדשה ולמגלה אור אמת חדשה, היו כל התחבלות טובות וכל הדרכים כשרים, ובלבד שיוכילו אל מטרתו הרצויה לו לשלוש ברוח התמימים המאמינים בו, וברוח האנתו וסערת חשקו להשיג את המטרה הזאת, הלך לפעמים מנגד לכל הדרכים המתוקנים והדעות הישרות והחקים הטובים הנוסדים על אדני תורת המיסר והמדות, הצניעות ומהרה החיים, הצדק והיושר וכל יתר המעשים הטובים והמדות הנכונות המקובלות ומקודשות בקהל בני האדם לכל פלגות אמונותיהם.

בענמקאָוֹסקי כותב במאמרו הנוכר למעלה, כי פראנק היה בעל כשרון לברוא דת חדשה, אך רואים אנו את הרעה הזאת כרעה כוונה, והיא עלתה על לב המחבר הזה מבלי דעתו היטב את המעשים הנעשים על ידי פראנק למען הפיק את חפצו ולמען הגיע אל מטרתו. כי יקום איש להורות דת חדשה, שלש אלה ישאר ממנו כל שופט-מישרים: לב מהור, נפש תמה וישרה, ועוז רוח לבכוש את היצר הרע. ועקבות שרש אלה לא נמצא בדרכי המתקן המדומה הזה ובמעשיו ובהליכותיו.

ראשית עמלו וחתירותיו היתה לאסוף הין ורכוש; הוא צבר זהב כאפר וינהג ביהו ברמה כאחד הרוזנים והאפרתים, אך למען שלוש בנפשות המון תמימים ופתאים, וביניהם גם ערומים, המתאבקים בעפר

רגליו ודופקים על דלתותיו ומסתייפים בצלו ללקט עצמות תחת שלחנו. וגם בהוד-מלכות זה, חזין שוא ומקסם כזב, עוד לא שבעה נפשו. הוא ההאווה האוה להראות בעיני העם כאדם עילאה, כמשיח וארון, וירמה את התמימים בדברי דמיון על אדות כחו וגבורתו בשמים, וכמה „חשוב הוא בעיני האח הגדול“.

בתחלת מעשיו כבר הננו רואים אותו חולם חלומות ע"ר שלטון נדוך על העם לשם נבואתו והתגלות אירו, כאמור.

הוא כבר חשב אז מחשבות לעשה עושר ולראות חיים בנעמים. ויהי היום וישאל את חכמי הרום, את ישכר ואת מרדכי, לפתור לו פשר מות שבת צבי, ויאמרו אליו האנשים: „שבת צבי בא למעום מעם כל מח שיש בעולם, וממילא מיכרח היה למעום גם מעם מרירותו של מות“, ואז לא נחה דעתו של פראנק בתשובתם זאת, ויענם דברים קצרים, והם בעיניו כמועט המחזיק את המרובה, לאמר: „טובה התשובה, אבל אם באמת בא הוא למעום כל מה שיש בעולם, למה לא מעם את מעם מתיקות הממשלה והשררה?“ (סי' 48).

ויהי אחרי השינו גם את מטרתו זאת, ואחרי היותו לקהל שלומי אמוניו לא דון מושל ורודה בהם, גומל חסדים טובים ומעניש וגם מיסר בשבת (Kron סי' 81), בשעה שכבר נכנעו למשורת האותו המזורה גם זקנים גם נשים גם ילדים, ויהיו עושים כל מצותיו, או גבה לבו מאד, ובגדל רהבו נועז להשמיע את התורה החדשה לאמר:

„וכברתם את אדונכם, ואם האמרו כמה תכבדוני? תעקרו את נפשכם ממשפטי ומאמונתכם, והלכתם אחרי על כל מדרך כף רגל“ (סי' 219).

* * *

וכי יתבונן חוקר הדורות בלי משא פנים אל קורות פראנק ועדתו אז תראינה עיניו את הצפון תחת פני הלוח הלוח והמסכה הנסוכה על המעשים הזרים האלה, ובחנו עפעפיו את המקרים האלה בתור חזון הימים, חזון נפלא ומוזר ומצוין מאד, סוצאו ברוח התמהון והמבוכה והמהומה השוררת במאה הי"ח לסה"נ. החזון הזה נסתם ונחתם מכבר, ואם נדבר

על אדותיו, כל יתעה איש להאמין, כי עקבותיו עוד נודעו בדעות צאצאי האנשים הראשונים שנצמדו למפלגה זו, או כי עוד ישום אותותיו אותה ורשמו נכר בהגות רוחם, כמעשיהם ובאמונתם.

ברדה בת פראנק, איזאטשא, נושאת דגלו ומנחלת מחנהו האחרונה, מעל כמתי פעליה (בשנת 1816), ככתה הגחלת האהרונה, כצל חולף עברו הדמויות ותקות המאמינים נהפכה לאכזב ודרועץ.

אמנם ימים רבים לפני המקרה הזה כבר החלו הדמויות האלה להתבלע ולהתבטל, והקערה כבר נהפכה על פיה.

כפשוט בני פראנק את הרגל בנושים בהם, היתה שמיטת כספים זאת שמיטת דעה ומפלה ושכר גם לכל כת המאמינים. הכת יכלה לעמיד על עמדה ולמשוך רבים בכחה כל עוד שלוח שלחו המאמינים חביות מלאות זהב לכלכל את מחסריה.

ויהי כאשר דללו המעינות האלה, וייקץ הקץ על עדת פראנק, ותפול לבלי הוסף קום עיד.

וצאצאי בני ברית „האדון“ הראשונים היו לנוצרים תמימים ומאמינים ולאזרחים בארצם, ובדור שני כבר נתקן את חבליהם עם למודי איש הרוח, ועתה אחרי עביר כחמשה דורות מן העת ההיא, אין לנוני נכדיהם כל יחס וקשר עם קרות הימים שעברו — וגם לא יאכו בכל עכיותות יחש כזה *).

* הערת המעתיק: נקל להבין, כי מפני דרכי שלום מסר המחבר את מודעתו זאת. הוא לא חפץ להרגיז את צאצאי הפראנקוסטים, כי אמנם רבים מהם חפצים שתאבד מנלת יוחסין שלהם ואיש לא יזכרה, ומה גם בימים שהתעוררה בהם שנאת האנטיסמיטים הבודקים במגלת יוחסין. אמנם צדק המחבר באמרו, כי אין לסמוך את פרשת ההוה אל פרשת העבר, במקום שפרשת העבר כבר נסתמה, ובאמת כן הוא. עדת פראנק בתור מפלגת בני דת—איננה עוד. פראנק כלה את נבואתו הכוזבה ויצא. בתו אוזאטשא עוד נסתה לעדות גאון וגבה זלהתהלך בגדולות—וחכשל, ומעת הכשלוך ההוא לא קם עוד איש לחדש את תורת הדעות המוורות הן, ואיש לא יפסח על שתי השעפים, כי אחרי שהסתפחו בני עדת פראנק על דגל הדת הקאתולית היו לקאתולים, וזכרות הימים היו גם לקאתולים נאמנים. אך כשם שאין זאת מחדת חוקרי דברי הימים להתאמין להרכיב את ההוה על גבי

ואל לחוקר קורות פראנק ועדתו להעלים את עינו מן החזיון הזה. אם חפץ הוא לקלוע אל שערת האמת, אז עליו להנוד מכל תאוה ויצדק

העבר, כן אין זו מדה שלמה ונכונה להשמיע משפט חרוץ בדברים המסורים אל הלב, מה יהנה לב כל איש שאבותיו נמנו בין מיסרי עדת פראנק הראשונים. מי תכן רוח איש ואיש, ואיה פה קו ומשקלת לפלם את ההגיונות, ולהעמיד דבר משפט חרוץ בחקר דברי הימים לאמר: כה או כה יהגו האנשים האלה? לוא יהי המשפט הזה סתמי, לאמר: האנשים האלה היו כלם יחד לבני עדת הקאתולים ואורחי הכרינה, או יצדק מאד, אך לא מעין החקירה היא לשפוט משפט לב איש ואיש. והיטיב המחבר לעשות בהציבו את הדברים האלה אך במבוא ספרו, כעון חזון רוחו ודעת עצמו, ולא בגוף הספר, מקום הקורת המעשים והעלילות לפי אותות ומופתים.

אמנם הדבר מבואר, כי אהבת השלום, והמגירה, פן יפגעו דברי החקירות ובדיקות היוחסין, הבאים להלאה בין פרקי הספר, בכבוד משפחות צאצאי הפראנק-קיסטים הרבים בקרב יושבי מדינתנו, היו סבה נכונה למחבר הספר הזה להקדים רפואה למכה ולמשוך קו מכדיל ולהקים חוץ מפריד כקיר ברזל בין מה שהיה ובין מה שהוא עתה, והסבה הזאת, זו היראה והאימה להוכיח מעשה העבר, היא הנותנת כי גם אם העבר הוא פרשה סתומה, עוד סתימה זו איננה סוגרת את העבר היטב היטב, ובאמת כן הוא, ובדבר הזה יבקש המעתיק, לא לסתור את דברי המחבר, כי אם למלא אחריהם. לא נדון על דברים שבלב; אם נאמין או לא נאמין, כי מן המסרת של יעקב פראנק באמונות וברעות לא נשאר עוד שמץ דבר או חצי-דבר בלבנות צאצאי חסידיו, דבר זה איננו נכנס תחת גדר חקירת דברי הימים. יכולים אנו להחליט רק דברים שהם יכולים להבחין על פי משפטי הבקרת, ואמנם אין כל אות ומופת, כי הפראנקיות הלכה הלוך והתפתה בדעה זבאטוניה בין הקאתולים צאצאי הפראנקיסטים עד דורנו זה ועד בכלל. לוא נחליט, כי כן הוא, או יהי עלינו להביאות, ויהי האות הזה חזיון שבספירות או ממחזות החיים, ואות כזה אין! לפי זה טוב כי לא נחליט דבר, אך נאמר כמו שהוא באמת, כי אין אות ומופת כזה, אע"פ שרפי שוחתן של בריות עוד הפראנקיות הוא שקעה כולה. וכן גם אין להבחיט, כי הפראנקיות היא גם מעין הטיבה גזעית, ושתי סבות בדבר: א) רבים מאד בין צאצאי פראנק המתחתנים איש באחיו, ועי"ז עפ"י הרוב עוד קלפתר הפנים לא השתנה כלה; ב) העם אשר בארץ עוד ידע מי הוא קאתולי ב"ב של קאתולי ומי הוא, פראנקיסט, ויש גם אשר לא יבחינו בין, יהודי, לפראנקיסט, בלי שים לב אל המשת הדורות המבדילים בין זה לזה, כאשר יעיר המחבר בצדק.

אלה הם דברים גלויים, ואותם ישם חוקר דברי הימים זכרון בספר, לא להצדיק ולא להרשוע, כי אם לתאר את הדברים כדמותם כצלפם, כי זאת היא חובתו,

חלק ראשון

פרק ראשון

דמיונות משהו השקר. שבתו צבי. הבאים אחריו ומשאותיהם. ספרו
הכמת הנסתר. דעות המתעוים בעניני הדת. היהודים הפולאנים בארצות
הקדם. ערפלי הרוזים והסודות. הלך רוח העם ותכונת מעמרו בין
מאמניו כת ש"צ. ההכס ישכר. הוכחות בעניני האמונה. ומי עלומי
פראנק. הוריו ומחנכיו. אמו הזקנה של יעקב פראנק. אביו וקשי
לבו. נמות רוח הנער לדמיונות ולשורה. רמזיו וזכרונותיו. הספר
הראשון אשר קרא כילדותו. מסעו לפולין. ימי שבתו בסניאטין.
שעשועיו בימי עלומו. תכונת נפשו ומדותיו.

הגיוני נפוצות ישראל, גוי קו ומוכסה בארצות שונות, וחמדת
תקותם, כי יש יום והופיע גואל צדק ומשיח להוציאם מכור התלאה
ולחלצים מצרה למען הולכם קוממיות אל ארץ אבותיהם ולהשיב לירושלם
הקדמוניה את זיו הדרה, החזיונות האלה היו צרי מרפא ונחמה ישע
לישראל הנגש והנענה מני אז, ויותר שאת ויהר עו נוספו להם בימי
המאה השבע עשרה לספירת הנוצרים, כאשר עבר שומ שומף חמעלניצקי
בארצות ממשלת הרפובליקא הפולאנית הקדומה לרסום ולמרוף ואין מציל,
והיהודים הנכהלים והנפעמים הבט הביטו אל הפנעים הנוראים באימה
ברטש ובזועה, ולא ידעו אחריתם, יום סתם סתם חסד הא זכריו מירושלם

ופלומי חרב יצאו ממקום ההפכה רחופים ומבוהלים וימלטו בעור
שניהם ויבקשו מחסה ומסתור להם בארצות הקדם, ושם אז שבת י צב
מסתולל בהבליו ומוליך את המין התמימים שולל, לסור מן הדרך ולהאמין
בשוא נתעה, בתהאמרו למשיח ה' ולמלך אדיר, וכבשרו ישועות בקהל.
רב, כי הכל צפוי והרשות נתונה לו לנשא את כסאו בירושלם מעל כסאות
כל המלכים. רוח עועים ואת נשפכה על העיר אומיר (סמירנא) בתגורמא,
מא אחרו, אצחק אצחק, אז אצחק אצחק, אצחק אצחק אצחק אצחק

ומשם הלכה הלוך והשתפך, הלוך ושמוף כשמוף מים כבירים, ותסחף אבירים ככחה, והפרוץ ותעבור אל היהודים בארץ פולין להולל ולהתעוה, לבלבל ולשבש אותם בהבלי תעתועיה.

וכבוד מלכים נתן לשבתי צבי. אם כה יאמרו סופרי דברי הימים, לא אך אשגרת הלשון היא, כי אם דבר נכון ומעשה כהויתו. בכל מקום ששמה בא שבתי צבי, יצא העם לקראתו ויכרע וישתחוה אפים ארצה למראה פניו וישק את כנפי כגדו. בכל מקום מקמר מגש לשמו, מובילים לו מנחה ואשכר, ומשיח השקר וסביבו קהל חכמים ונביאים ונביאות עוברים משכונה לשכונה בעיר אומיר, ושרביט זהב ביד משיח השקר, והוא יעדה גאון וגבה כמשפט מלכים.

וגם אחרי צאת הפקודה מאת השלטון מחמד הרביעי להושיב את שבתי צבי במצודה קומאהיא, ואחרי כן בגאליפולי, ולאנסו להמיר את דתו ולקבל את הדת המושלמנית, לא חדל העם להאמין ולבטוח בנביא השקר. ומעריציו הקנאים חוו בו כח עליון, כח עושה נפלאות, ואחרי מות שבתי צבי (שנת שפ"ג—לסה"ג 1627) נמצאו תלמידים מקשיבים ויורשים מקיימים דברי המת, ויצאו בעקבותיו להוסיף להפיץ את תורת משיח השקר, וישימו את פניהם אל למודי הרוים, ומהם הוציאו דברים קרועים ומלואים, ויחוו להם משאות שוא ומדוחים בתארם להם בדמוינם את אמונת השלוש, לא כדמורה כהכונתה באמת, אך לפי אשר חלמו המה. ויעזבו האנשים האלה את תורת ישראל, ומכל המצות והחקים לא הציגו כמהומה היא בלתי אם את בריתו של אברהם אבינו, ומכל כה"ק אך את ס' שיר השירים, ויתלו במקראות הס' הזה את כל רעיונותיהם הזרים, ויזמרו את הכתובים ההם בנעימה יתרה, ותהי להם הזמרה הזאת לענג משיב נפש.

וספר הזוהר המלא סודות ורמזים ודברים סתומים והמון נסתרות היה להם לכלי חפץ ולמשענת עון, בהורותם בו פנים שלא כהלכה, ויכדו מלבם תורה חדשה בחקר אלוה, ויקראו לאל כביר בשם „סכא קדישא" או „עתיקא קדמאה", ויזו לפי רוח שגיונם, כי אל עליון זה הוא רם מעל כל רמים ועל הבריאה לא ישפיע ולא ישגיח. והשני בחוברת המשולשת הזאת היה „אלהי ישראל" או „מלכא קדישא", והוא גם

המשיח והגואל, ולהשלים את השלשה ברו מזככם גם את הממרוניתא, שגש אלה היו ברמיונם של השציי"ם לאלהות אחת. גם החזיקו באמונת הגלגולים, ויהי להם האמונה הזאת לראש פנה לכל דמיונותיהם, וישיפו לקח חדש, כי כל הנביאים והחזוים הגדולים שעמדו להם לישראל מאז ועד עתה, נפש אחת ורוח אחת בתמונות שונות נראתה בהם, ויהי הנפש הזאת מתגלגלת, פושטת צורה וקובשת צורה במשך דורות רבים.

ויהי כאשר החלו התועים ללקט שבליים כאדה וכאלה בעמק הרפאים, והנפשות אשר עשו התועים הלכו הלוך ורב, והעבור רוח השקר ותנח על קהלות שונות במחצית הראשונה למאת-השנים הי"ח למספרם, ויקומו שלומי אמוני ישראל ויריבו את ריב התורה והדת מיד הנחרים בהן והמסלפים את ארחותיהן, ודברי ריבות הדת לא חיו חבושים וארוזים ומנחים בארגז הספרות, אך נשמעו על ארץ רבה בצעקה גדולה ובמלחמת קנאות מהוך להבי אש, ותגדל המלחמה הזאת בין היהודים במדינת פולין הקדומה, כי שם היו להם ועדיס, ביצאם בעקבות בני עם הארץ המתועדים גם הם באספות (Sejmiki), ויהי במקום שם ישבו הנרדפים או עקרים ובמקום שם עצמו דברי הריבות, ותהחולל לפעמים גם מלחמת אגרופים, והרמות ונדוים הוטלו מעל הבמה בכתי הכנסיות על ראש הכופרים המפיצים בישראל את תורת השקר, את תורת ש"צ.

אך בעת אשר בפולין מצאו תלאות רבות את מחזיקי כת ש"צ, לא כן בארץ הקדם, בעיר אומיר, מקום מולדתה ומכרותיה, שם לא חדלה לפרוץ ולהתפשט, ותסב ותרחב ותמשוך אחריה את לב העם, בהיותה מעולפת במעטה הרזים והנסים אשר להם תערוג נפש המון העם, ובהם ימצא נחת ונעם.

והיהודים היושבים בקרבת גבול תוגרמא, היו נוסעים פעם בפעם לארץ הקדם להביא משם סחורה או שוקי פולין, ויהיו גם לאנשי הבינים להביא בכנפיהם יחד עם רכולתם ועזבונם גם דעות ומנהגים והבלי שוא אשר ליהודים בתוגרמא, הלוך והוביל אותם אל היהודים בפולין. ומגלות סתרים קטנות וקטיעות היו מעופפות ומשוות הנה והנה בקרב היהודים בפולין. העוני והתלאה, עקת שואה וצוק העתים.

הנמיה לרמיון והבטלה הכינו ויכשירו לבות רבים לקראת תורת השונים והמינים.

ורבים מן האנשים ההם היו חרוצים ומהירים עד להפליא בחקרי הסידות, ורוחם התהלך בחקר תהום, ויהיו מחפשים בכל אימ' ואומר, מלה ומלה וגם אות ואות בספרים הנקדשים בעיניהם כונה עמיקה מכל עומק, ויהיו להם הדברים האלה כמעשה רוקח נותן ריח ניחוח ומשיב נפש יגעה ועיפה ונואשה מן הצרות והתלאות, וכמל של תחיה ללבות המדוכאים והיבשים כחרש, וזני רקוחיהם אלה החיו את רוחם ויחבשו לעצבותיהם ויהיו חביבים עליהם בחדשם בקרבם תקוה טובה לגאולה קרובה, ויהיו מחשבין קצים.

ובעת אשר אנשי הכת הזאת דוחקים את הקץ בעינים כלות וברוח נפעמת ונושאים עיניהם אל ההרים מאין יבוא עורם, ישב בעיר אומיר איש אובר, תועה בדרכי החיים, יליד פולין, ושמו יעקב, ויושבי המקום כנוהו בשם פראנק, כי כן כנו כל איש אירופא אשר בא לגור בארצם, והאיש צעיר לימים, וכינה יהרה בו, והוא אוהב להתהדר ולעמוד במקום גדולים, אוחו בהוללות ואוהב ימים לראות טוב, וגם משתעה בדברי הרזים והסודות, ויהיו בני ארצו, היה דים ילידי פולין, באים אליו פעם בפעם לשחר את פניו לבקש ממנו מסת בסף, או לשיח עמו בדבר רוזי הדת, ויהי איש מצליח ובכל דרכיו משכיל.

ובעיר אומיר „חכם" אחד ושמו ישכר, ויתודע אליו פראנק. וההתודעות הזאת (בשנת 1750) היתה הויק הראשון ותצת רשפי אש בדמיון העלם פראנק, והאש החלה להכהב כנערת הנעורים, ואז תקף עליו יצרו לצאת בעקבות שבתי צבי ולהיות למנהל מחנה היהודים, למשול ממשלה בלי גבול בלבם וברכושם, ולהטיף שנית לעם את תורת הרזים על דבר האלהים, וגם להתאמר למלך ולמשיח גואל את היהודים מכף לוחציהם.

כבמשפט מזנו והכונת נפשו וגם בתבנית גוו ראוי היה פראנק כן תתן לו תורת דרזים הנעובה מימי ש"צ את דודיה להקימו לנגיד. הוא לא למד תורה הרבה, אך תחת זה הרבה לקרוא בספרים, ויותר אשר קרא בספרים שמע הרבה מאד על אדות דברי הרזים, ויהי דמיונו עז

ועצום מאד, דעתו תקיפה ורוחו אמיץ ועשוי לבלי חת, ובכך היו לו כל סגולות הנפש הדרושות אל החפץ להיות מבעלי האומנות הזאת, למען משול ממשל רב בלב ההמון העם, ובמהרה נצמדו רבים אל האיש הצעיר הזה וישתו ידם עמו, ויצא שמו בתור רופא ועושה-נפלאות, וגם בתור מגיד-תורה להמון העם כאמרי שפר ובדברים חוצבים להבות.

והשצוי"ם בארץ פולין שמעו את שמע פֶּראַנק ויבואו אליו להסתופף בצלו ולשבוע מזיו איקונין שלו, ויראו כי הוא כלי מחזיק ברכה לתורת ש"צ, ולא ידעו שלו בבטנם, בראותם כי מקום מושבו באזמיר הרחק מהם ומבני בריתם, ויגמרו ברעתם להביאו אליהם להחיות את הפליטה הנשארת מכת ש"צ, וירבו עליו רעים ויפתהו ויפת לבוא לארץ רוסיא, מקום שם עוד למודי ש"צ ויתר עושי הנפלאות הסאלוניקים כגחלים לוחשות במתר וכדבר באפל יהלוך בקרב קהלות שונות.

בטרם תבואר התקופה והתמורה הזאת, לפי עצם דברי פֶּראַנק, נשימה נא לב אל תכונת הזמן והמקום והנפשות המשחקות בנאי החזיון מסביב לפֶּראַנק בימי ילדותו ועלומיו, למען יהי לפנינו חזיון שלם וציוור משוכלל.

נודתי — אלה דברי פֶּראַנק — בקארָלאווקא⁽¹⁾. חנכתי וגדלתי בעיר משערנאוויץ בוואלאכיי, כחמש פרסאות מגבול פולין, ושם הייתי

⁽¹⁾ עפ"י כתבי-היד. Kron. Pań. (№ 1) מקום לידת פֶּראַנק „לפי אשר הגיד בעצמו" הוא „הכפר בערעזשאנקא" הסמוך להוסיאטין, אך בתורתו לפני בית הדין בשנת 1760 קורא פֶּראַנק את עיר מולדתו בשם קאראלאווקא, וע"כ נבחר לסמוך על דבריו מאשר על דברי סופר Kronika. אמנם בספר-הפתגמים (סי' תתצ"ו) מדבר פֶּראַנק על אדות ווערוחניאנקא הסמוכה להוסיאטין, מקום שם גר אביו, אך עקבות מקום כזה אין אנהנו מוצאים גם על המפה העתיקה של חרואנאווסקי. קרוב לאמה, כי הורי פֶּראַנק העתיקו מושבם לקאראלאווקא, ופֶּראַנק ברוב ימיו שכח את בערע-זשאנקא, ורק קאראלאווקא הייתה צרורה בזכרונו. לפי דברי „ארכיוו יוגאָ-זאפאדנאי ראסי" עלה מספר היהודים בקאראלאווקא בשנת 1760 עד 180.

בכתב-היד Kron. Państwa נזכרה שנת 1726 כשנת לידת פֶּראַנק.

י"ב שנים. אח"כ יצאתי משם עם אבי לבוכורעשמש עיר במאלדווי מקום שם אבי שימש בכהונת רב, כמו לפנים במשענאווויץ" (1).

תאר-הכבוד רב הנתון בזה על פי פראנק לאביו הנהו חשוד ומוטל בכסף בעינינו, יען כי דברי פראנק שונים הם, ויש אשר הוא מספר על אדות אביו מעשים שאינם מתאימים עם כהונת רב.

„אבי—כן יספר פראנק—ישב בכפר המכונה בערעושאנקא, סמוך לעיר הוסיאטין, אצל פריץ אחד, כתור מחזיק בחכירה" (2).

אביו של פראנק נקרא בשם ליב, ואמו בשם רחל. היא היתה בת משפחה עשירה מסביבות רישא (רושעשאָוו) בנאליציא (3).

„כשהייתי תינוק ראיתי את אמי איך עשתה בודיה מצעות ומטליתין וסדינים יפים במאד מרוקמים בכסף וזוהב, וגם כתנות גדולות ולכנות עם מעשה רקמה, והמשרתות היו תופרות ג"כ כתנות כאלה של צמר גפן ובר פשוט, וכאשר באו יהודים מפולין לבקש נדבה להכנסת כלה עניה, היתה אמי נותנת להם מה שעשו השפחות" (4).

לפי ספורו של פראנק היתה אמו זקנתו „הוזה כוכבים מלומדת מאד" ותהי מנינה ומצלת את נכדה יעקב מ„עין הרע" של המכשפות הסוככות את ערש הילד „ומלכתן בראשיהן".

„השגיחו היטב—היתה האם הזקנה מזהרת ומזרות את אבותיו של פראנק—לחנך ולגדל תינוק זה, מפני כי מידיו יצא דבר חדש לעולם" (5).

על דבר אמו הזקנה „החווה כוכבים" יספר פראנק כדברים האלה:

„היא היתה אשה כשרה. היא אהבה לתת לצדקה, ולא הניחה לשום אדם לצאת ריקן מביתה. כאשר היה רעב בארץ היתה מכלכלת את עניי הנוצרים עם עניי היהודים. מכל הערים והכפרים היו באים אליה, כי היא היתה צדקנית כצדקת האמהות. ששה חדשים לפני פטירתה חלתה, וכל היהודים שהכירוה והיו נהנים מצדקתה, נתכנסו

(1) עמוד 1 (כתב-יד). Interrog. in negotio Contrat. (2) ספר הפתגמים

התצ"ו. (3) ספר הפתגמים אלף התמ"ו. (4) סה"פ אלף תתע"ה. (5) סה"פ מ"ד.

ל בית הכנסת ובכו והתפללו כה' שישלח לה רפואה שלמה ונדרו לצדקה הרבה, וכל זה לא הועיל".⁽¹⁾

בלי חיבה יתרה מדבר פֶּראַנק על אדות אביו. מזכיר הוא את קשי לבו ואת קפדנותו ואת שבט מוסרו לילדיו בעד כל מרי.

"רגיד היה אבי—יספר פֶּראַנק—להושיב תינוק אצל השלחן כשהיה התינוק בן חמש, וללמדו איך הוא צריך להתנהג אצל השלחן, ואם היה התינוק עושה דבר שלא כרצונו, היה מכה אותו. ואם כעס התינוק ולא רצה לאכול, היה מכה אותו שנית".⁽²⁾

מספורי פֶּראַנק אנו רואים, כי בילדותו כבר נראו בו סמני עוון-רוח ודעה תקיפה, וגם דמיון שירה וחלומות, הוא הרמזין אשר לזה אותו אחרי כן בכל הליכותיו בימי חייו.

"דודי יעקב ספר לי, כי כשהייתי תינוק בן שתי שנים והיה לוקח אותי אל מטתו לא הנחתי לו לישון, עד שאמר עמי "לילא מבא" לכל הבריות. גם לעכברים גדולים וקטנים, לכל הנחשים, לחיות שביעד ולעופות אמרתי "לילא מבא".⁽³⁾

"ספרה לי אמי, שכשהייתי בן ארבע שנים חלמתי שראיתי את הקב"ה ופניו כביכול יפים עד להפליא, והוא הושיבני על ברכיו, ונתן לי קשר של חוטי זהב ואמר לי: כני ראה, כשיבוא יום להתיר את הקשר הזה לא תניחהו מידך".⁽⁴⁾

"אבי עשה לי פעם אחת בנדים שר מראה תכרת, ושאלתיו מהיכן לקח, ואמר לי, הייתי בשמים, והקב"ה נתן לי בעדך סחורה לבגד".⁽⁵⁾ פֶּראַנק מודה: "אע"פ שאבי היה רב, לא רציתי ללמוד".⁽⁶⁾

"כשהייתי קטן ראיתי ספר של תינוקות ובו היו כתובים כל המנהגים ובו היו ציורים שונים, כמו פרעה רוחץ בדם ילדים, וכדומה. אנחנו התינוקות לקחנו סכין והתחלנו לרצוע ולדקור כא רק את הרע אבל גם כל מה שהיה טוב, עד שעשינו את כל הספר ההוא ככברה".⁽⁷⁾ "בנדים הרשים עשו לי ליו"מ, אבל החביאו אותם, או פשמתי את

(1) סה"פ אלף ל"ב; (2) סה"פ תרכ"א; (3) סה"פ תע"ט; (4) ס"ה ט"פ; (5) סה"פ רצ"ו; (6) Interrog. (שאלה א'); (7) סה"פ הקב"ה.

בגדי הישן וקברתיו באדמה ובאתי ערום אל בית אבי, וכששאלו אותי איה בנדך אמרתי שנגנב ואני ערום ועריה, אז הוכרחו להכבישני כתונת לבנה ובגדים חדשים שהכינו ליו"ט ואז התחלתי להתגדר".⁽¹⁾
 אם יש דהאמין בדברי פראנק אשר דבר באחרית ימיו בקהל מעריציו, כי עתה עלינו להחליט, כי מרי רוחו לתורה ולמצות ישראל כבר נראו בו בילדותו.

„כשהייתי קטן שאלתי את אמי זקנתי ליבא ע"ד הפסח. אתם אומרים שזה ליל שמורים אבל כמה יהודים הורגים בלילה זה וכמה גניבות נעשות, וכמה אין שמירה? ועוד, נוהגים אתם למוזג כוס כאלהו הנביא, וכי אפשר הוא שבמשך שעה אחת ישתה הכוסות שמוזגים לו בכל הפוצות ישראל? אחם נימרים ואוכלים הזרוע עם חורת, וכי מפני שהקדמונים היו המימים ועושים כן, גם אני מחויב לעשות כן? כל זה שקר, האין זאת? אז בכו כל המסובין על השחן והודו כי הקשיתי לשאול".⁽²⁾

כאשר יצא פראנק מימי ילדותו החלו נדודיו יחד עם הוריו בערים שונות. יתר מבכל הערים ארכו ימי מגורי הוריו בסניאטין, מקום שמה נמלטו ממשערנאוויץ מפני „חמת הקוזאקים“.

ורוח העלם סער לחדשות, והאות נפשו כאש בוערה עצורה בעצמותיו, ויבקש לו בתחלה ענין וענג בשערוריות קטנות, אשר על אדותיהן הוא מספר בהתגלות-לבו באוני תלמידיו:

„אבי שרח אותי יחד עם אמי לפולין, ושם עברתי דרך עיר קמנה, ואחד ממכירי התגורר שם, ואני נמרתי לו שנאה ורציתי להנקם בו, וכן עשיתי: לפני עדות השחר לבשתי בגדים שחורים כשד וקניתי לי שני כדים ומלאתי אותם מים, והלכתי אליו ודפקתי בדלת ושאלתי אם יש לו יין-שרף טוב? ואשתו קמה ממשכבה ופתחה לי הדלת ושפכתי עליה את המים משני הכדים, ומלאתי הכדים עוד הפעם ושפכתי את המים עליו, וכולם פחדו ואמרו כי זה שר, ורק זקנה אחת הסתכלה בעיני והכירה אותי ולא פחדה".⁽³⁾

„פעם אחת צויתי לעשות לי סולם גבוה שאוכל לעלות בו לחומה

(1) סה"פ ר"כ; (2) סה"פ רצ"ה; (3) סה"פ שפ"ח.

גבוהה המקפת את הפררם של ממונה אחד, ובלילה לקחתי כמה עוים מאת אבר אחד ונשאתים על שכמי והפלתי אותם לתוך הפררם, והשחיתו העוים את הפרחים ונשכו וקלקלו, וכשקם הגנן בבקר לא ידע מהיכן באו העוים, וכן עשיתי במשך איזה זמן, עד אשר בסופי הוריתי כי אני עשיתי זאת".⁽¹⁾

"בסניאמין ראיתי שהשמש הולך מבית לבית והפטיש בידו והוא הולם ג' פעמים, ואז היו ימי הסליחות, ונתתי לו איזה זווים, ונתן לי הפטיש, וקשתי בחצות לילה והלכתי מבית לבית מיהודים לאכרים ומאכרים לארמינים וגם לפרוץ דשם ולכהנים הקאתוליים ולכך יושבי העיר והעירוותים משנהם, ונבהלו וקמו כולם וקראו בקול גדול: מה אתה רוצה, וענית להם: קומו לסליחות! והם רצו אחרי ואני ברחתי, ועל שער יהודי הכיתה ב' פעמים, ויקיצו משנהם ויקראו ברוך דיין אמה וישאלוני מי מת?"⁽²⁾

"שר אחד חנה עם חילו בסניאמין, ויצאתי בשבת ופגשתי את המכה בתוף ושלמתי לו שילמדני לתוף וילמדני ויכבישני בגדי איש חיל, ונמתי הפעמון ועברתי ברחיב העיר, ואמי חדרה וחשבה שנשתמרתי עד שנודעה דה כי שלמתי בעד זה שילמדוני להכות בתוף".⁽³⁾

"היתה לי חבורה של ילדי האכרים, והלכנו לביהכ"נ ולקחנו משם בכח את השופר, ומשם הלכנו אל הנהר והקענו כמו שתוקעים בביהכ"נ"⁽⁴⁾.

"נתכנסנו במספר איזה מאות ילדי יהודים וילדי נוצרים ועשינו שעשוע מלחמה בשתי כתות, כת מאמארים וכת רוסים, ומשני הצדדים שרמו לי שאהיה להם לראש, והצר שינצח דו הייתי לראש. פ"א קרא לי תלמיד (סמירנט) אחר למלחמת השנים. הוא היה חגור חרב, ובידי אין כל זולתי מקל, ואך אותו במקלי ואפילוהו ארצה. — פ"א גמרנו לחיות לגולנים, ונסע סוחר עשיר וגזלנו ממנו את החבילות שלו, ועשינו מהן מעטפות לראשינו לכל יכירנו איש, ולקחנו חול יבש, וכשהתנפלנו על האנשים זרינו חול לתוך עיניהם, ואת יריהם קשרנו מאחוריהם ולקחנו כל אשר להם".⁽⁵⁾

(1) סה"פ תשצ"ז; (2) סה"פ רפ"ב; (3) סה"פ רפ"ז; (4) סה"פ רפ"ה; (5) סה"פ תל"ה.

והנה גם אם חלק גדול מן הספורים האלה אשר ספר פראנק כהודאת בעל דין נוכל להכליע בחשבון הגומה ופרוץ והתשוקה להתהלל במתת שקר ולהתגדל, גם אם אך מעט מועיר נחשוב לאמת, ומצאנו די ביתר הפליטה לראות, כי בימי נעוריו של פראנק כבר נודעו בו עקבות תכונת היהירות והעזות, האלמות, התקיפות והאנרופות—חזון לא נפרץ בין נערי בני ישראל.

פרק שני.

בבוקארעשט. אחרי ימי השוק. המסעות לעיר אומיר (סמירנא). פראנק התורע אל מרדכי ואל נחמן. משובת לבי. הניגוני בספרים. מסעו לניקופול. נשואי פראנק. סוד האמונה. תחת האפריון. משיח השקר בסאלוניקי. כת המאמינים. נחן העזתי. קיעורידא. כרכית. על אדמת בולגריא. מסע פראנק לסאלוניקי. בלאר סמא. שיבת פראנק לסאלוניקי. דבריו הנשמעים לכמה פנים.

בן שתיים עשרה שנה היה פראנק הצעיר בבוא אבותיו עמו מפודן למדינת וואלאחיי, ותהי ראשית בואם לעיר פאראץ, ויסעו משם לרומאני, ואחרי כן כוננו את מושבם בעיר בוקארעשט וישבו שם שבע שנים.⁽¹⁾ וינתן פראנק הצעיר מטעם אבותיו לבית מסחר אחד לשרת שם, ולא מצאה העבודה הזאת חן בעיני הנער, ותחת שקול ומדר את הסחורה בחר לקרוא לנפשו דרור ולרוץ עם הנערים בני גילו כרחוב העיר ולהתערב עמם בדבר הכח והנכורה מי מרעהו יגבר, ויהי נלחם בהם במקל ובאגרוף.⁽²⁾ ויש אשר נספחו עליו כחמשה עשר נערים שובבים ויערוך מחממה

(1) ס' Kronika נומ' 1 Interrog. שאלה 1; (2) ספר הפתגמים נ"ב

במחנה צורריו, "ויהרפו בצד ובכתף עד שפך דם", והוא קורא "הוהרו" וכן הפיר חתיתו על כל הנערים. (1)

ויהי היום, ויום השוק היה בעיר פלווישמי ויסר לבית המשתד מקום שם המוכס מרים את הרומת המס מן הסחורה, וישב שם או השלחן ויצו לשים לפניו את הסחורה וירמה את הנאספים לאמר כי הוא המוכס ויקח את המס, ועינו זה נכתם וידריכוהו מנוחה וכדי בזיון וקצף. עד אשר עמדה לימינו אשה רחמניה אחת ותצילהו מן המכוכה הזאת. (2) ויהי כאשר עבודת רוכב היתה לו כורא כי "עבודה קשה היא לשקול סחורה בחנות", ויעזוב את בית המסחר, ויחזר לסחור "באכני חפץ, במשי, בכלי זהב ובפנינים, ויהי נוסע פעם בפעם לאומיר. (3) להביא משם את הסחורה הזאת וירב להשתכר בעסקיו עם הפריצים וביתר שאת—עם הנשים". (4)

ואנחנו לא נדע מה הן המעלות המובות אשר נתנו את חן פראנק בעיני הנשים, אפס זאת נדע, כי הוא נושא דברו לעתים לא רחוקה עד אדות חין ערכו זה. הוא לא יכול למשוך את לב הנשים בחין תארו כי כאשר גם פיו ענה בו היו פניו נקודים וברודים (5), אין זאת כי אם כחו הנדול ובמחוני כנפשו ודמיונו העז פלסו לו נתיב אל הנשים העשירות כבוקארעשט, עד כי בחייו חיי הענוגות כבר נודע או לא לתהלה בעיר ההיא (6).

ופראנק נסע נרד מעיר לעיר בתוגרמא וגם התגורר באומיר ויהודע שם אל היהודים הנודדים מפולין הנאים שמה לרגל מסחרם ורכים מהם הווים בחיק הדמיון, מרדפים אמרים ריקים, ורוחו עו עי שפוכה עליהם מאת מאמיני כת ש"צ, ותקות הגאולה הנמחרת היתה תקות החוט והפתיל המכריח מן הקצה אל הקצה את האנשים האלה, ויהיו דולים עצות עמוקות מחכמת הרוזים, שגו ברואה פקו פלילה בחזיונות הנסתר, ויהי לפראנק הצעיר שיח ושיג עם האנשים האלה והדבק נפשו בהם וימצא מין את מינו.

(1) סה"פ רצ"א; (2) סה"פ אלף כ"ד; (3) Interrog. שאלה 1; (4) סה"פ

אלף שע"ו; (5) סה"פ י"ד; (6) Interrog. שאלה 23.

ויבקש פֶּראַנק בעיר אומיר את קרבת החכם ישכר. ויוסף החכם הזה להצית את האש הזרה בלב פֶּראַנק הצעיר, והיה לו דברי החכם הזה לפח ולמכשור, ונוקש ונלכד בהם, והיה יתר פליטת עתו מעבורת מסחרו נתונה להגיוני תהו ולדמיונות בהו אלה לחקור במיפלא ממנו ולהתבונן במכוסה, לרעות רוח ולדרוף קדים, ולבלע בניא ההזיון פני הכותמ מעל רוי עולם.

ובשנת 1752 לסה"נ באו לעיר אומיר שנים אנשים נודדים, שם האחד מרדכי בן אליהו, והוא ריש-דוכנא מעיר פראג אשר בביהם⁽¹⁾ ושם השני נחמן, ויעבמי שני האנשים האלה ארחוהם גם הם עם רודפי הנסתרות ושימו עבים רכובם וינהלו את מאמיני כח ש"ץ כרועה עדרו ירעה, ויקרבו אליהם גם את פֶּראַנק הצעיר וינבאו לו עתידות, וכל וקר ראהה עינם בו, ויעוררו בקרבם את החפץ לנשא את נפשו למשיח ולגואל.

„אינני יודע—כן יספר פֶּראַנק—מהיכן הכירוני מרדכי בן אליהו ור' נחמן, ומי אמר להם שיבואו אלי לאומיר. הרבה עניים באים מפולין לאומיר לבקש נדבות, ואפשר שהעניים הלכו חזרו לפולין וספרו עד אדותי דברים נפלאים, מפני שהייתי מזרסם בעיר ההיא בקלות דעתי ובפחזותי בימי נערוטי קודם שנהודעתי להחכם ישכר, וכשבאו אלי מרדכי ונחמן וראו אותי יושב אצל הספרים ומתמיד בלמודי, אז חשבו שהנני ת"ח גדול ומופגג, אע"פ שהינתי רק מעט מן המעט מכך אשר קריתי, והיו הם באים אלי עם ספריהם ומראים לי דברים קשים שלא הבינו אותם, ובשקריתי את הדברים לפניהם בפי מיד הבינו איהם אע"פ שאני בעצמי לא ידעתי פירוש הדברים"⁽²⁾.

הננו רואים בדברים האלה את קליעת ההכונות השונות וקשר והסתבכותן זו בזו. לפי ספורי פֶּראַנק היה אביו רב לעדת ישראל וגם חוכר נכסים, אע"פ שלא כמדת החיובי מדת הרב. כֶּפֶּראַנק הננו רואים בימי נעוריו מסחר ורעיוני-רוים נפגשו יחד כשני הפכים בנושא אחד, וכן גם שני החכמים מרדכי ונחמן החוקרים תעלומות ומשהתעים בחכמת

(1) סה"פ ג'; (2) Interrog. שאלה כ"ג.

הרוים, לפעמים עוזב עזבו מקור מים חיים אלה, ויעברו עבודת שדכנים מווגי זוגים—עבודה שמהן שכרה בצדה.

וקרוב הדבר לשער, כי הם האירו נהיב לפראנק הצעיר לנסוע בחדש יוני לש' 1752 לעיר ניקופול היושבת על נהר דוניי ולקחה שם לאשה את חנה היפהפיה בת הסוחר טוביה, ולחנה לא היה מהר ומתן, כי כן יספר פראנק על דבר ימי מגוריו אחרי חתונתו בעיר סאלוניקו, כי „ישב שם במצור ובמצוק“.⁽¹⁾

והסבה אשר המריצה את יעקב הצעיר לשאת אשה היתה תשוקתו לדעת את „סוד האמונה“, כי לפי נבואת הזקן ליב, עתיד היה הסוד הזה להגלות לו „בעת החתונה“.⁽²⁾

והנבואה הזאת קמה. אם נכונים דברי פראנק ואם יש לסמוך עליו, נגשו אליו שני החכמים ר' מרדכי ור' נחמן בעמרו „תחת החופה“, ו„יגלו לו את כל הסודות“.⁽³⁾

וזו התגלות כל הסודות פירושה בלשון בני אדם, כי יודעי ח"ן אלה הראו לו את מקום „המשיח“.

ובשמוע פראנק את דברי מרדכי ונחמן לא רצה בתחלה להאמין להם, וישא דברו אליהם ויאמר:

„אם באמת חכמי הדור אתם עשו מופת והפכו את הברוך ושאר מיני מהבת זוהב... אז אדע שאתם באמת המעולים בכר החכמים“.⁽⁴⁾

וישיבוהו החכמים לאמר, כי מופת כזה יוכל אך „משיח“ בעצמו לעשות. — ואיה הוא? הוסיף פראנק לשאור, ו„החכמים“ השיבוהו לאמר: בסאלוניקו. — אם כן הוא — הוסיף פראנק לאמר — אלך אליו חכף ומיד. רוצה אני לעבוד אותו בכל כפי. אם צריך הוא לעבודתי כחשוב עצים בעבורו, אחשוב עצים, ואם יצוה עלי לשאוב מים אשאב מים, ואם צריך יהיה לערוך מלחמה, אני אני אעמוד בראש החיילים!“⁽⁵⁾ ולמען יבינו הקוראים את נאום פשע לרשע ולמען יבינו אל הצור חוצבו ממנו הדברים האלה על אדות המשיח המסתהר בחביון עוו

(1) סה"פ אלף ל"ז; (2) סה"פ ד'; (3) סה"פ ג'; (4) סה"פ אלף חרצ"ח

(5) סה"פ 3

בסאלוניקי עלינו להזכיר, כי עיר החוף סאלוניקי במדינת מוקדון שעל חצי אי הכאקאנים השוכנת לרגל ההר הורמאש היתה מקום משכן יהודים רבים, והם באו מארצות שונות באירופא, ועם הארץ קרא להם פֶּרַאנְקִים, ובעת ההיא היתה סאלוניקי מקום מושב שרידי כת השצי"ם, היא כת הדונמיהים, כי שם אך שם עוד לא נתק פתול הנעורת השצי"י ושם עוד לא חדלה יונקתה, כי גם אחרי אשר נלכד ש"צ בשחיתותו ותהי אחריתו להכרית ואז אבני בור הובר, עוד נטו הדונמיהים קו זהו על אבני בהו אלה ויסתוללו בהכניהם ויחנו כבוד אלהים לשמו ולזכרו וינורו רבשת ויחנו את הסכל במרומים וילכו אחרי ההבל ויהכרו.

אחרי מית ש"צ נשארה אשתו האלמנה בת החכם יוסף פלוסוף מעיר סאלוניקי תלמיד נתן העזתי, ותהן האלמנה מהודה על הכת הנלוזה הזאת והסככם בכחש ותצג לפניהם את אחיה יעקב קויריידא ותאמר להם כי הוא בנה אשר ילדה לש"צ, ותקרא לו שם יעקב צבי, וידרוך יעקב צבי את לשונו כקשת רמיה וידיח את התמימים דהאמין כי אמנם נור אלהיו עז ראשו, וינהו אחריו ויפקידו את עתותיהם בידיו להנחותם אל אשר יהיה רוחו ללכת. והמעט זאת לעם-נבל זה כי הטו אשריהם מארחות קדם וישאו לשוא נפשם ויאמינו בהבל וישפיקו בילדי נכרים ויהיו כמתעתעים באמונת תהו, אך גם השחת השחיתו את דרכיהם מאד מאד וישקצו את נפשותיהם בתועבות זמה וחמדת בשרים וימעלו מעל בכך חקי הטהרה והצניעות, וכב היתל השם דנתק חבלי משפחה ולקרוע עבותות בית אב ומוסרות מוסר, ויהיו האנשים מחליפים את נשיהם, והנשים את בעליהן, ננערו כארבה, התכוללו ונטמאו משפחות משפחות, עצמו משובותיהם, גברו תהפיכות דרכיהם, עד שמים נגע זרונם ועונם, והם נהדפיס לאכדון והולכים דראון עולם, ועושים את כל תועבותיהם תחת מסוה רזי האמונה.

וגם בן יעקב קויריידא המוסכ שם יעקב צבי ושמו ברכיהו הוסיף להתעות את העם נתיבותיו בתהפוכות החבולות הרזים בעבור הבצע, וימשוך בחבלי השוא את התמימים הנבערים מדעת ויטה את לבם ברוב לקחו המלא תרמית ונלוז לרוממו וכהאדירו. אלה הם הדונמיהים,

שכבר התכחשו בגלוי אל צור מחוללם, כי הם קבלו את הדת המושלמנית, אך בסתר עיד נמו לעלות בדרך סירים סכוכים אל מטרם, ויהיו מתחתנים אך איש באחיו, ויהי מנהגם להתאסף במערות ועשות שם סדרי עבודת דת להתפלל לשוא ולענות במקלות ולרקד ולחולל כמשפמ הבראמינים אשר בהודו, ונשים ערומות בתוך העדה הזאת, והם מרקדים ומפזזים ושרים את שיר השירים, ויגילו ברעדה ויתהוללו כנוח עליהם רוח הדמיון ותהאזה הסוררה.

וגם במות ברכיהו בש' 1740 עיד לא בא קץ למעשי התועבות האלה, כי נחלו פתאים אילת ויאמינו הדונמיים כי המשיח הוא חי לנצח, ונראה הוא על פני חבל פעם בפעם בפנים שונות, ובקש מעון לו בנפשות גדולי מפלגת הדונמיהים.⁽¹⁾

אל הקן הזה נשא יעקב פראנק הנשוי את עניו, הוא ושני החכמים מרדכי ונחמן עמו. ויהי אחרי תום שבעת ימי המשתה מיום 11 עד יום 18 יוני לש' 1752 ואחרי שבת פראנק עוד שלשה שבועות בניקופול, נסע לקראיובה וישב שם חמשה ירחים, וישב משם לניקופול ויח את אשתו וישלחנה לעיר וידין.

עברו עוד ירחים אחרים, ויבוא יעקב לקחת את אשתו משם וישלחנה לבית אביה ניקופודה, ויסע בחברת רבי ישכר מסמירנא ורבי מרדכי לעיר סיפאי אשר בבלגריא.

ובס' Kronika לא יסופר לנו מה היו מעשי פראנק בימי נודדיו ההם ומה היתה משרתו. רק זאת יסופר כי נחמן, ועוד איש אחד ושמו נהן, "רדפו אחריו" לסופאי, ואחרי אשר לא מצאוהו שם נסעו לסאלוניקו מקום שמה נסע פראנק עם ר' מרדכי.⁽²⁾

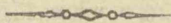
אז כבר נהרו אנשים רבים אחרי פראנק, וכבר חשביהו לאיש ופת, ובמקומות רבים מקטר מנש לשמו ויפוצו מעינתיו חוצה, ויש שראמינו התמימים, כי פראנק הוא חוון נפלא, והוא יופיע ברעם ורעש. "כשנסעתי עם ר' מרדכי לסאלוניקו עם החברה הגדולה — יספר פראנק — מצאנו בדרך רומח הקוע בקרקע, ולפני הרומח היתה מונחת

(1) גרעטץ בספרו כרך י' 338-39; (2) Kron. 'ב' נומ' 4.

יריעה, ושם עמד גזון, וכל עובר ושב היה מוכרח לשלם מכסה לגזון, וכשעברנו שם חמף הגזון את הרומח וזרק אלי והוא לא פגע בי ואני צעקתי, או היה סער גדול ורעמים וברקים וגשמים רבים, והוכרחנו להמתין עד שיפסקו כל אלה ונסענו להלאה".⁽¹⁾

וישב פֶּראַנק בסאלוניקו עשרה ימים ויסע ללאריססא שבמדינת תיסאליא הוא לבדו ואין איש אתו, וישב שם כעשרים שבועות. ואחרי כן שב לסאלוניקו.⁽²⁾

וכאשר שאלהו נחמן למה שב עוד הפעם לסאלוניקו השיב:
 "כשצטרפתי בעה"ב מדירה לדירה אע"פ שנושל כל כליו וחפציו ואיננו משייר כלום, הוא חוזר אח"כ לדירתו הריקה ומדריק נר ומסתכל בכד מקום ובורק בכל קרן זווית ורואה אם לא הניח איוזה דבר: כן אני עושה".⁽³⁾

פרק שלישי.

קולות נעלמים. נועם הממשלה. רוח הקדש. ההתגלות הראשונה.
 "אדוננו הקדוש". חיוון פֶּראַנק. אנטכיכריסטוס. עושה נפלאות
 בסאלוניקו. על הים. עוני וגדבות. האותות הראשונים. מקרה
 בסאלוניקו. נפלאות הרטומים. מסע חדש לאזמיר. גם של מרחץ.
 סרדכי ונחמן. חזיונות פֶּראַנק ע"ד אליהו הנביא.

בימים ההם כבר נחל פֶּראַנק כבר ותהלה בין היהודים התיגרים בעיר סאלוניקו (או הוחל לקרוא לו בשם פֶּראַנק) וכבר נראה פעלו והדרו על הנתעים אחריו ויראוהו כראות מושיע ורב ויתכוננו אליו כאשר יתבונן העם אל גיאלו כי נעור ממעון קדשו. או ראה פֶּראַנק כי עת לנהוג ברסן מתעה עם סורר תועי לבב, ויתנכל להגדיל את כבודו

(1) סה"פ 27; (2) סה"ה ד'; (3) סה"פ 8.

בעיניהם בהכיעו להם חידות מני קדם ובשפכו רוח חן ורוים על תולדותיו ומוצאו ובנשאו דעו למרחיק לזכור ראשיתו ולהבין אחריתו.
 ויהי היום (לפ"ד הם' Kronika יום 5 נאוועמבר לשנת 1754) ויבוא פֶראַנק עם רבי מרדכי למדרש, מקום שם יושבים הלומדים בסאלוניקי, ויהיו שם עמו נחמן ונתן המכונה בשם נתן סגי נהור.
 ויקח שם פֶראַנק דברים עם החכמים ויוכח עמהם על אדות שבתי צבי ויחווה להם את דעתו, כי לש"צ לא היתה מערת אלהות, כי הוא לא השיג את התענוג העליון, את מתיקות הממשלה⁽¹⁾.
 ובלידה אור ליום 20 לחדש הנ"ל, כמסופר בס' Kronika הופיעה על פֶראַנק רוח הקדש, וימחר ויודיע זאת לכל הטובכים אותו, ויגד להם את הבשררה הזאת בשפת הישפאנוולית לאמר: Mostro Signor abasecharo (אדוננו יורד).⁽²⁾

„כשראיתי את המראה— יספר פֶראַנק— נדמה לי כאלו שמעתי קול קורא: לך ונהיג את החכם יעקב אל החדרים וכשחכנום עמו אל החדר הראשון, אני מעיד בכך, שהמצוה עדיך לפתוח לפניו כל החלונות והדלתות.

„כן הייתי עף כרוח, ומימיני ומשמאלי שתי בתולות שלא נראו כמהן ליופי בכך העולם. בחדרים האלה ראיתי על פי רוב נשים ובתולות, באיזה מהם היו כניסיות של מורים ותלמידים, וכששמעתי רק תיבה אחת כבר הבינתי כל מה שהם רוצים לומר. והחדרים הללו היו מרובים למאד, ובחדר האחרון ראיתי את הראשון (ר"ל את ש"צ) יושב ג"כ כמלמד עם תלמידיו ולובש בגד של פֶראַנק, והיא פנה אלי ושאל: האתה זה החכם פֶראַנק? שמעתי עדיך שגבור אתה ובעל נפש, גם אני הלכתי למקום שאתה הולך, אבל אין לי כח ללכת להלאה, אם רוצה אתה חזק וה' יעוזך. הרבה אבות נטלו המשא הזה על עצמם ונכשלו.
 ושם הראה לי דרך החלון תהים שהיתה דומה לים השחור, מכוסה בשחרות נוראה, ומצד התהום ראיתי הר גדול עד לב השמים, וקראתי: יהי מה, אלך! בעזרת ה'!⁽³⁾ .

(1) סה"פ א'; (2) Kronika נימ' 6-7; (3) סה"פ א'.

או הציב לו פראנק מטרה ראשית, והיא: להאבד ניר לבית ש"צ ולהשפיל את כבוד יורשי ברכיהו, לא למען עקור את אמונת ההבלים מלב ההמון, אך לבל יעמוד לו איש מיורשי ש"צ לשמן, על כן שקד על החזיונות ועל הדמיונות לקחת מבית ש"צ כל חסן ויקר.

ועוד מטרה אחת הציב לו פראנק, והיא: להבנות את חקי התורה ולהפירם בגלוי ולעורר בלב התועים את הדמיון כי היא עושה זאת לא בגלל אשר נפשו בחרה בהועכות, כי אם יען אשר נשמת שדי תבינהו דדעת נסתרות.

או היו שגורים על לשון היהודים בסאלוניקו ספורי נפלאות ע"ד מכשף אחד שנחשב גם לאנטיכריסטוס, ויש פראנק את פניו אל המכשף הזה להיזיב את כשפיו, וגם הפעם לא עשה זאת בגלל אשר לא נחש ביעקב, ובגלל אשר רצה לעקור את האמונה בכשפים מלב ההמון, כי אם להראות את גדלו ואת ירו החזקה.

— כשהייתי בעיר סאלוניקו—יספר פראנק—שמעתי ע"ד יהודי א' שהוא מכשף גדול וכל מי שמדבר עמו נמשך אחריו, גם ספרו, שהוא אנטיכריסטוס ורבים כבר הלכו אחריו, ורציתי לראותו ולדבר עמו וע"כ נסעתי אליו וגם ראיתי את פניו ודברתי עמו. שאלתי אותו, מה אתה? והשיב לי אני משיח, ואמרתיו, סימנו של משיח שהוא מראה נסים ונפלאות, והיכן אתה עושה נסים? והשיב לי אם רצונך לראות אראך כי חלק מהקיר הזה יתפרד מהחיסה והלך לו אל הקיר שכנגדו, והתחיל ללחוש בשפתיו ואחרי שהאריך בלחישה שאל אותי מה אני רואה, ואמרתיו רואה כדום, וצוני לבוא אליו מחר. באתי ביום השני ולא מצאתיו בביתו, ולא ראיתי עד אחרי ב' שבועות. וכשראיתו שאתי ממנו עוד הפעם להראות לי נס, והוא הבטיח להראות, אבל לא הראה דבר.

אחרי כן מיייתי עם נחמן (שנקרא אח"כ בשם פיאמר יאקובאווסקי) על שפת הים, סמוך למקום ששם ישב המכשף הנ"ל והראיתו לנחמן ואמרתיו לו שזה הוא אנטיכריסטוס, האיש הזה היה כבן ארבעים, גדול

ונורא בקימתו, ומטיל אימה במראהו" (1).

בסאלוניקי היו נודרי פילין עמופים ברעב ונאנחים ונאנקים מתגרת יד המחסור, וגם פֶּראַנק ראה או את העני בשבט עברתו ויאסוף נדבות בעד נפשו ובעד חבריו.

"פ"א הלכנו—כן יספר פֶּראַנק—עם יאקובאווסקי ועם נתן, לפני חג הפסח אל החכם הוקן המחזיק קופה של צדקה בסאלוניקי, ובקשנוהו שיתן לנו נדבה לפסח, כי אירחים עניים אנחנו. ויאקובאווסקי התחיל לדבר עמו דברי תורה כמנהג המקום ההוא והאריך מאד בדרוש ונגע בכל החכמות כדי לעורר בלבו רחמנות, אבל החכם לא רצה לתת כלום והשיב לנו: יש פה עניים הרבה מבני מקימנו, ואין אנו צריכים להספיק מזון לעניים באים ממרחק.

ויאקובאווסקי הוסיף להתחנן אליו ויאמר: במדינתנו עוזרים לכל עני ויש קופה של צדקה בעד ארחים עוברים ושבים.

— ולמה יצאת מארצך—השיב הנבאי של צדקה—אם אתה שרוי שם בטובה?

וכא יכולתי עוד להתאפק, ואז הרימותי קולי ואצעק אך שניהם: פנו מקום! אנכי אדבר עמו. אז פנתי אליו ואמרתי: אתה עו מצח, איך נועזת לשאיל אותנו כמה יצאנו ממדינתנו? הגד אם ידעת, כמה עזב יעקב אבינו את ארצו והקך עם בניו מצרימה? הוא זה מקור הפסח! אלמלא יצא יעקב אבינו מארצו ולא ירד מצרימה, לא היינו צריכים עתה למצות!

והתחלתי להרף וכגדף איתו בלשון התוגרים, והנבאי נבהל מאד וצוה לתת לנו ממון, "ואחרי שנתן לנו איזה מטבעות, הוציאנו מעד פניו בחיבה גדולה" (2).

פעם אחת פגשו שני שציי"ם את יעקב פֶּראַנק הועה ברחובות סאלוניקי "ברעב ובצרה", וישאלוהו אם היא החכם יעקב, ואחרי כן החל לדבר עד לבו להצמר עליהם ויבטיחוהו יחת לו חמשים כיסים כדאים ממון.

(1) Interrog. שאלה ב'; (2) מה"פ מ"ה.

זכר רצה פֶּראַנק לקבל את הכסף, לקנות צמר גפן ולה בילהו לבוקארעשט למכרו שם בריוח מרובה ולחלק את משכורתו בין היהודים הפולאנים העניים.

„אמרתי בלבי—כן יספר—כי באהבתי לעניים ההם וביראת שמים שעל ראשי, ראוי לי לעשות זאת“.

אך בלידה באו אליו חבריו ואמרו: „אתה רוצה לעסוק במשא ומתן ולהרויח כסף? לא זו היא הדרך לאיש כמוך“⁽¹⁾.

ופֶּראַנק מצא מהר את „הדרך לאיש כמהו“, ויצא לתרבות רעה להפיר את חקי התורה ולחלל את קדשי בני ישראל לעיני כל העם, ויעש את מעשיו אלה בפרהסיא ובעזות יתרה.

„פ"א—כן יספר פֶּראַנק—פגעתי ברחוב בסאלוניקו יהודי אחר חכם גדול בתלמוד, והקשיתי לשאול אותו שאדה אחת ולא היה בפיו מענה. ואחרי שהרביתי לישא וליתן עמו השיבותי בעצמי על השאלה הזאת, וישמח החכם שמחה גדולה.

ואמרתי אציו: עתה הוכל להרצות לפני קושיא אחת. איך אעמוד עמך בשוק לפלפל בקושיות ובתרוצים?—השיב החכם, ואמרתי אליו: בוא ונכנס לבית משתה הקאפה של התוגרים, ושם נוכל להרבות שיחה.

נכנסנו לבית המשתה, וצויתי להתוגרי המשרת להביא לנו שתי כוסות קאפה.

מה אתה עושה—שאל החכם כמשתומם—האם לא ידעת כי שבת היום, ואסור לנו לאכול ולשתות בבית הישמעאלי?

אני לא השיבותי אותו דבר, אך אמרתי אל התוגרי: שמא הנחת שומן חזיר להוך הקאפה, וע"כ לא ירצה היהודי הזה לשתות. ויכעם התוגרי מאד וישךך את פוזמקו על היהודי ויחפץ לדקרו בסכין.

אז אמרתי אל היהודי: הן התורה שלכם מתרת לכם את

(1) סה"פ אלף ל"ו.

האימור בשעת סכנה, ע"כ נשתה את הקאפה, כי מה נעשה?
 אז שתינו קאפה והערינו עשן מהמקטרות, ובית המשתה פתוח
 לשוק כמנהג המדינות ההן, וכך העיכרים שם עמדו נבהלים ומשתוממים,
 ולא הבינו, איך חכם גדול כזה מחלל שבת בפרהסיא.
 בסוף היה עלינו לשלם, ולא היה כסף ביד החכם, כי שבת היה,
 וגם אני הייתי עני באותה שעה, ולקחתי מאת היהודי את הסודרא שנו
 (מעמפת הראש) ונתתי בעכוזי, והיהודי הוכרח לשוב לביתו בני סודרא,
 בגלוי-ראש.

וכן עשיתי בכל שבת ושבת, פעם ברחוב זה ופעם ברחוב אחר,
 ובכל פעם נודמן לי איזה חכם יהודי⁽¹⁾.

"פ"א באתי לביה הכנסת בסאלוניקו — יספר פראנק — ושם היו
 נאספים לערך אלף ומאתים בערי-בתים, והשמש קרא לעדות לתורה:
 יעמוד זה או יעמוד זה, כמנהג המקום ההוא, ואז קראתי בקול גדול:

"אד יעיו איש לעלות לתורה, כי אהרנהו ואפילהו חלך במקום הזה.
 "כששמעו את העזות הנוראה הזאת נבהלו כדם, והחלו לרגן
 ולהתלחש עמי.

"אז חטפתי את העמוד שלפני והזהרתי עוד הפעם, כי כל איש
 שיעלה לתורה ארצחהו בעמוד הזה, ואח"כ לקחתי את ס' החומש
 וישבתי עליו...

"והיהודים נבהלו מאד וברחו מבית הכנסת"⁽²⁾.

פראנק יספר עוד ע"ד מעשי הוללות ומשובה אשר עשה ליהודים
 בסאלוניקו, בהתקלטו בהם בכח מעשי להמים ואחיות עינים שלמד בעיר
 אומיר. הנה כן, למשך, היה מטיח אימה על היהודים בפגעו אותם בשבת,
 ואמר להם, כי יש להם בצרחתם כלים דוקרים ופוצעים, וזה אסור עפ"י
 הדת, וכשבדקו בצלחתם מצאו באמת את הכלים האלה⁽³⁾, ותחבלותיו
 אלה—כאשר יספר—שטוהו דצחוק בעיני העם, ויהי כאשר לענו לו, אז
 אמר אריהם:

(1) סה"פ ט"ז. (2) סה"פ י"ט. (3) סה"פ י"ז.

„היום אתם דועגים עדי, אבל אני אומר לכם, כי כמספר שערות ראשיכם יהיה מספר היהודים שילכו אחריו" (1). אך מעללי המקציץ-כנשיות עו-הפנים הזה הכעיסו באחריתם את כל יושבי העיר סאלוניקו.

אז ארבו אליו המון נשים יהודיות ותשליכנה עליו אבנים (2), ודברי הריבות הסתכנו מאד, כאשר, לפי השמועה, שכרו היהודים אנשים תוגרים לרצוח את פראנק, וכאשר נודע לו הדבר, כי רוצחים אורבים לנפשו להרגו בליקה, בקש את יוני אחד ללון בביתו ולישן במטתו, ויהרגו הרוצחים את היוני ההוא (3).

„וכאשר לא יכולתי—כן יספר פראנק—למצוא בית מלון, הוכרתי להתגולל בביבין ובמערות וללון ולשכב באשפה. כל זה נשאתי וסבלתי מאהבתי לה' לעשות את רצונו" (4).

ועינינו הרואות, כי מחשבות פראנק אשר חשב להוליך שוול את היהודים בסאלוניקו לעווב תורת אבות—ערו בתהו, וביום 15 מאי לשנת 1755 עוב פראנק את העיר סאלוניקו הוא ונחמן ונהן סגי נהור, ויסע פראנק לניקופול ויקח שם את אשתו, ויסעו יחד לאדרינופול ומשם לסמירנא (5).

אז היה פראנק חולה ונגוע מאד. כל גופו היה מלא חבורות חבורות, והוא היה צועק מעצמת הכאב כ„נחש בשעה שהוא פושט את עורו להתלבש בעור חדש".

וייעצו לו הבקיאים ברפואה לרחוץ בים, אך כשקפץ לתיך הים חזק כאבו מאד, ויחפץ דהפיל א"ע לתוך המים לטבוע, „אבל הים לא רצה לקבלו ויקיאהו או היבשה".

ואחרי שערה מן הים ונסתפני, יצא משם—כרי ספורו—„כריא אולם, ברי כל אות נגע" (6).

ובדרך מסעו לסמירנא, ביום 24 יוני לשנת 1755 היתה לו כמסופר בס' Kronika „סכנה גדולה על הים עם יאקובאווסקי".

(1) סה"פ חקכ"ב, (2) סה"פ ב'. (3) סה"פ כ"א. (4) סה"פ כ"ב. (5) ס' Kronika

8, סה"פ מ"ו. (6) סה"פ ב"ד.

ומצב פֶּראַנק בסמירנא הוטב מאד, כי רבים מן השציו"ם נמשכו אחריו, ויהי יכלת בידו לשכור לו בית ולשבת במנוחה עם אשתו. אז החל עוד הפעם להמתיק סוד עם החכם ישכר, וממוצא כל דברי היוכחים והרוים האלה יצאה אהבת פֶּראַנק אל הרת הקאתולית. ושני חברי פֶּראַנק מרדכי ונחמן לא חדלו לדבר על לבו להעתיק את מקום מושבו למדינת פולין, ויבטיחוהו כי שם ימצא אוהבים רבים, וגם יוכל להיות שם לש"צ חדש.

על אדות מחשבותיו ומערכי לבו בימים ההם יספר פֶּראַנק את הדברים האלה לאמר:

"שמעתי מפי החכם ישכר, כי האלהים היא חר בתלת, וגם יוכל כבוש צורה אנושית, וגם אמר לי שסיד הצלב הוא באית אל"ף, אבל עדיין לא נתקבלה התורה הזאת על לבי. עד שבא מרדכי ויבאר לי היטב, ואז מעמתי מעם אמת.

"היה לי כביתי בסמירנא חדר קטן ושמה נכנסתי שלש פעמים ביום בסודי סודות, וגם אשתי לא ידעה, והנחתי את הצרב על גופי, ואמרתי: אלהי אברהם, יצחק ויעקב, וכרעתי על ברכי, והתחננתי אל ה' להאיר עיני.

"פעם אחת חלמתי שאני שומע קול: אתה תלך לפוקין, ושם תמשוך אנשים רבים אחרי הרת הקאתולית. אבל לא השנחתי בחלום זה. בלילה השני חלמתי כזאת עוד הפעם, ולא שמתי על לב, כי לא רציתי לנסוע לפולין, מפני שפרנסתי היה מצויה בריוח בסמירנא, ולא אמרתי זאת לשום אדם, ולא התבודדתי עוד בחדר הקטן.

"כשבוע אחד אחרי זה חליתי במחלה כבדה, וכשעת חלוי נראה לי איש זקן ואמר לי אם תלך לפולין תשוב לבריא ותך, ואם לא פה תהא קבורתך, ויראתי מן המות, ואמרתי לו שאלך, אבל כל בני השבתי שלא אלך, כי לא רציתי דעווב את מקום מנוחתי והצלחתי. שבתי לאיתני ולא זכרתי את הדבר.

"כשגשה שבועות אח"כ חליתי עוד הפעם והייתי שרוי בסכנה גדולה כי נימל ממני הדבור והרופאים חשבוני לגוסס, וכבר בדקו בחוטמי ע"י הנוצה וסגרו את עיני ופשמו את רגלי, והאנשים שכבר

הגדתי להם איזה דבר־בענין אמונת השלוש שמחו על מיתתי. או נראה כי אדם יפה מאד, וכשפקחתי את עיני, ראיתי אור גדול.

„ואמר אלי אותו אדם: אתה תלך לפולין! ולא השיבותי דבר, רק המיתי את פני על הצד האחד, אך הקיר, וגם שם ראיתי את האיש ההוא, ונבהלתי מאד, והוא אחז בידו, במקום שממששים את הרפק, ואמר אלי ב' פעמים: קום!

„קמתי והתהפכתי אך הצד השני וראיתי עיד הפעם את תכנית האיש, והוא ערום, וידיו צלובות, וסביבו אור גדול, ובגופו, וביריו וברגליו פצעים.

„וכשראיתי אותו, קפצתי ממשכבי וכרעתי על ברכי, והוא אמר אלי:

„שתי פעמים שכחתי אליך את אליהו, ולא רצית לשמוע, ע"כ באתי אליך בעצמי. אל תירא. אתה תלך לפולין.

„ואני השיבותי: איך אכך לפוקין, ואינני יודע את לשונם, ויש לי נכסים במדינה זו, ויש לי אשה צעירה, והיא איננה רוצה לנסוע עמי!

„והשיב לי: אתה תלך בראשונה, והיא תבוא אחר־ך. אתן לך אות, ותדע מי יגיע אל הדת האמתית, וגם אם תסכול הרבה ותהיה נרדף, אל תירא, רק בי תנמח, ובכל פעם שתהיה בסכנה, יתגדה לך אליהו.

„ואחרי שהגיד זאת נעלם, ולא ראיתי אותו עוד. והיו אנשים רבים אז בחרו ולא ראו ולא שמעו כל מה שראיתי וששמעתי, אבל כאשר ראו כי קפצתי ממטתי וכרעתי על ברכי חשבו שיצאתי מדעתי ונבהלו מאד וברחו ויעמדו אצל החלון, ושמעו שאני מדבר, אבל לא ידעו מה. ואח"כ קמתי ממשכבי בריא ושלם בגופי ואכלתי ושתיתי כאיש בריא". (1)

(1) Interrog. שאלה א'.

פרק רביעי.

פֶּרָאֲנֵק בַּמֵּהִלּוּב . אֲבָן יִקְרָה . הַרוּצַח הָאֲדָמֵר . בְּגִזְלֵי נִיקוּפּוּל . לִידֶת
הַבַּת אוּוֹאֲטָשָׁא (חִיה). מֵלֵאכִית פֶּרָאֲנֵק . פֶּרָאֲנֵק בְּגִזְלֵי פּוּלִין . הַמִּגְפָּה .
הוּזִין הַנְּבִיא הַכּוּזֵב . בְּקֵאֲרֵאלֹאוּקָא . הַגֵּדֶת הַעֲחִידִית . אֹור הַנְּעֵלֶם .
תַּלְמוּדֵי פֶּרָאֲנֵק . יַעֲזֵרוּאֵנִי . קַאפִּיטְשִׁינְצִי . בּוּסֵק . דֵּאוּוִידוּב . רֵאחֵאטִין .
נְסִים . גְּנִבִית . חֲבֵרְתוֹ שֶׁל פֶּרָאֲנֵק בַּסְּעֻתֵיו . בְּלֵאנְצִקוּרִין . שַׁעֲרוּרִיה .
הַפִּישַׁת הַפֶּרָאֲנִקְסִיטִים . הַתּוּגְרִים . חֵאצִּים וּשְׁעֵרֵי־אוּוִיעֵץ . הַתְּגִלֹּת
חֲרֶשָׁה . מְקִרִים בְּקַאפִּיטְשִׁינְצִי . פֶּרָאֲנֵק זּוֹמֵם לַעֲזוּב אֶת הַדֶּת . וַיְכּוּחִים
בְּדַבְּרֵי הַדֶּת .

ויעזוב פֶּרָאֲנֵק אֶת אִשְׁתּוֹ בַּעִיר אֹומֵיר , וְהֵצֵב הָאִשָּׁה יָמֵי מַסְפֵּר
בַּעִיר הַהִיא , וְאַחֲרֵי כֵן שָׁבָה לְבֵית אִבִּיהָ עִירָה נִיקוּפּוּל , וּפֶרָאֲנֵק נִסַּע
מֵאֵהִלּוּבָה , וּמְרַכְבֵי וְנַחְמָן עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ הַהִיא .
וַיְהִי בְּדֶרֶךְ כַּעֲבָרָם בֵּין הַשְּׂרֹת וַיִּשְׁנֶה פֶּרָאֲנֵק אֶת טַעְמּוֹ וַיְהִי כַּמְתַּעֲתַע
„וַיְהִים כְּדַבְּרָה זִי זִי זִי”⁽¹⁾ .

וְלֹא קִיָּה פֶּרָאֲנֵק לְכַבּוֹד וּלְתַפְאֲרַת בְּבוֹאוֹ לְמַחֲזוֹ חַפְצוֹ , וַיְהִיאוּנָן
הַשְּׂכָם וְהַתְּאוּנָן בְּאוּזֵי חֲבֵרָיו וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם כִּי הֵאֱבִינִי כְּסוּחֵר אֲשֶׁר
בִּירוֹ אֲבָן חַפְצֵי יִקְרָה מֵאֲדָמֵר , „וַאֲפִי כִי רַב מַסְפֵּר הָאֲנָשִׁים ,
אִין אֲפִי אֶחָד בִּינֵיהֶם אֲשֶׁר יִדַּע אֶת עֶרְךָ הָאֲבָן הַיִּקְרָה הַזֹּאת”⁽²⁾ .

אֲךָ רֹחוֹ הַנְּכֵאָה לֹא עֲצַרְתָּהוּ לְנִסּוֹת אֶת כַּחַי בְּתַחֲבִילוֹת לַעֲשׂוֹת לוֹ
שֵׁם בְּעַל-מוֹפֵת וַיִּרְפָּא אֶת הַחֹלִים בְּתַרְוּפִית נַעֲלָמוֹת⁽³⁾ , וְהָיָה דְרָבִי
הָרֵאשׁוֹנָה מֵאֵהִלּוּבָה , וּמִשֵּׁם סַר לְמִשְׁעֵרְנוּבִין , וַיִּסַּע לַעִיר רּוּמָאן⁽⁴⁾ , אֲפִי
בִּקְרָאתָהּ נֹוהוּ בְּנִיקוּפּוּל , וּבַחֲרֵשׁ אֶקְמָאֲבֵר יִגְדֵה אִשְׁתּוֹ בַּת וַיִּקְרָא אֶת
שְׁמָהּ אוּוֹאֲטָשָׁא (חִיה)⁽⁵⁾ . וַיִּשְׁמִי הַתִּיגְרִים בְּנִיקוּפּוּל אֶת עֵינֵיהֶם לְרַעַה

⁽¹⁾ סֵפֶר Kr. נִימ' 11 ; ⁽²⁾ סֵפֶר הַפְּתִיחִים 50 ; ⁽³⁾ ס' Kr. נִימ' 10 ; ⁽⁴⁾ ס' Kr. נִימ' 5 ; ⁽⁵⁾ ס' Kr. נִימ' 272 .

כפראנק¹ , ויהי כפשע בינו ובין המות , בהתנפל עליו הרוצח האדאר ובפצעו אוהו בראשו ובחוחו ו"עקבות הפצעים אחרי אשר קרם עליהם עור לא נשבתו עד יומו האחרון"² .

וידברו האנשים על לב פראנק לעזוב את המקום הזה לבני החבא אל הגלים בסתר ביתו ולנסוע שנית לפולין למען משוך אחריו את היהודים היושבים שם .

"אתה האיש הנבחר מאת האלהים — דברו אליו קהל חסידיו המאמינים בו — ואם המאן ללכת בעושר , אחריתך ללכת בעוני . אם עוד האחר פעמך , והוביך שמה בשרשרות ברזל . החובה והמצוה עליך לעשות כאשר צווך . אל תירא יעקב!"³

והימים ימי מגפה במדינת פולין , ועל דבר המגפה ההיא הגיד פראנק , כי הוא הציב לה גבול⁴ , ואולם המגפה לא נתנה התיתה בלב פראנק ולא עצרתהו מהפיק חפצו , ויסע לדרכו ויבוא ביום 3 דעצעמבר לש' 1755 אל נהר דניעסטר⁵ .

על אדות דמסי' ההוא יספר פראנק לאמר⁶ : באנו לעיר אחת קטנה , ששם היה המגפה שורפת את הבריות , ולא היו בידינו לחם ויין וגבינה , ונוכרנו שסכנה היא לקבל כמון מהמנוגעים ואמרתי אל יאקובובסקי : זיל וטיח כל הנצרך וממון לא תהן , וכך הוה . הלך אצל האופה וקנה לחם ועד שלא הספיק לשלם נפל האופה ומת . הלך אצל החנוני ונשא ונתן עמו במקח גבינה , הוא מימן את הגבינה בשק , והחנוני נפל וזת . משם הלך לחניה שד משקה וקנה יין-שרף , וגם שם קיה כך . וכן כל מקום שהלך קנה בלא ממון , כי המוכרים נפלו וזתו . אנכי עשיתי כל זאת , מפני שהבטיחוני משמים , שכך מגפה וכל רעה לא הקרב אלו"⁶ .

¹ סה"פ הנ"ל ; ² ס' Kr. נ' 14 ; ³ סה"פ 49 ; ⁴ סה"פ 10 ; ⁵ ס' Kr. נ' 15 ; ⁶ סה"פ 47 .

^{*} (הערת המעתיק) . בראש הס' נשמטה הערה הדרושה לענינה , והוא , כי בהעתקת הדברים המובאים בשם פראנק , ראה המעתיק לנכון לפניו לזכור כסגנון הראוי לפי הענין האזו , כי רק כסגנון הזה מתבארים הדברים לפי רוחם .

או כבר היה לב פֶּראַנק סמוך במיח, כי מטרת מסעו לפולין לא השאר מעל, ויהיו דבריו באוזני חבריו ותלמידיו דאמר: אנכי אלך ואכנס לפולין, מפני שמקום העליה הוא בפולין. שם יהיה בנוי בנין יפה שלא ראה אדם כמותו מיום שנברא העולם).

ועל גדות נהר הדניעסטר מעבר פולין עמדו זקיפין (*), ולא נתנו את הנוסעים מתוגרמא לבוא לפולין.

„פתאם — כן יספר פֶּראַנק — נתגלה לי אליהו זכור לטוב באותה צורה שנתגלה לי בשעת חליי בעיר אומיר בבגד לבן וזקן לבן, ואמר לי: לך, אך תפחד!

„וינחמן ישב בקרון ודפק את הסוסים ולא ראה ולא שמע כלום וכשבאנו עד הכפר התחיל לפחד ורא ידע איך נעבור בין השימרים.

„ואני אמרתי: דפיק את הסוסים, אך תפחד!

„וכשבאנו אל הכפר לא מצאנו שום שימר, והחוכר (arendarz) דשם השתומם וישאל, איך יכולנו לעבור בשום בין השימרים.

כך באנו לקאראלאוקא, ושם ישכנו איוה ימים⁽²⁾.

בקאראלאוקא הסתופף פֶּראַנק בבית דודו ר' יעקב, ודודתו אשה צנועה ותמימה, ורוחה זרה אל „בני החבורה" אשר הלכו עם פֶּראַנק.

„אבל כשנכנסתי לבית — יספר פֶּראַנק — נהפך לבה למויבה וקבלה אותי בסבר פנים יפות, אע"פ שראתה שאני מתרשל מלעשות דברים רבים עפ"י הרת, כמו למשל, התפללתי בלא תפלין, אבלתי פת נכרי וכדומה⁽³⁾.

אלו ידעתם — אמר פֶּראַנק אל בני החבורה — למה באתי לפולין, הייתם שופכים דמעות כמים. אני אומר לכם, כי במהרה יבואו אדונים ופריצים גדולים לחצרי, וכמה שבועות יעמדו אצל פתח ביתי כדי לדבר

(1) סה"פ 1787; (2) Interrog. שאלה ב'; (3) סה"פ 1441.

(*) (הערת המעתיק). אויפגעטעללטע פאסטען, וואכען, סוטה מ"ד, זכעקבו טל עם היו מעמידין זקיפין לפיטין וכו' והוא כמו כל"ב או כל"ב בלשון מקרא שמואל א' י"ג ג', מלכים א' כ"ב מ"ח פירושו קומרים במערכה, אך נליב או נלב יולא גם להוראה אחרת.

עמי, ומה שיהיה עוד, אינני יכול דגלות לכס"1).
 ובקרא־לאָוּקא כקום שם החר פֿראַנק להמיף את אמונת השלוש,
 נצמדו אליו כשנים עשר יהודים, ועל ראשיהם ראה פֿראַנק כעין
 לבנת הספיר.

„מיעזרו־אן נבעתי לקאפימשיניעץ ביום 1 יאנ. 1756²) — יספר
 פֿראַנק — וישבתי עם שנים או שלשה ימים, ושם נספחו אל האמונה
 שנים או שלשה בעלי בתים עם נשיהם וילדיהם, וגם על ראשיהם ראיתי
 אור. שם היה א' מוארשא, לפנים שמו בישראל חיים, ועתה — מאמעאיש
 מאמישעווסקי.

„משם נסעתי לבוסק, וישבתי שם שבוע אחד, ונלוו אל אמונת
 השושי לערך שלשים בע"ב, וקבלתי אוהם ברצון, מפני שראיתי גם על
 ראשיהם אור זורח.

„מבוסק נסעתי דרך דאוידוב ללבוב, ושם ישבתי שנים או שלשה
 מים. ואח"כ חזרתי דאוידוב, והחוכר דשם נלוו עם כל בני ביתו על
 האמונה, ויהודים אחרים שבאו אלי מלבוב לא נלוו על האמונה מפני
 שהיו עשירים, וכבר אמר המחוקק, שאין אדם יכול לעבוד שני אדונים.
 „ישבתי בדאוידוב לערך ב' שבועות ונסעתי משם לרוהאמין וגם
 שם קבלו איזה בע"ב את תורת י וראיתי על ראשיהם את האות הנ"ל.
 „ברוהאמין ישבתי לערך שבוע אחד, ומשם נסעתי לפודהאיצי,
 וגם שם קבלו איזה בע"ב את תורת י. שם נגלה לי אליהו הנביא בחלום
 באותה צורה שראיתיו מכבר, ואמר לי כי בלאַנצקרון יקחו אותי ואת
 כל בני החבורה לבית האסורים וגם את סוסינו יקחו, ומיד הגדתי זאת
 לכל בני החבורה"³).

אלה הם הדברים המוזרים אשר יספר פֿראַנק על אדות נדודיו
 ומלטויו מעיר לעיר ועל אדות הנפש אשר עשה. אין אתנו יודע עד
 הכלית את אמונת השלוש: השומה בפיו בעת ההיא, ואך זאת נשמע
 כי התורה היא תורתו, ולמען משוך את העם אחריו עשה או פֿראַנק
 מופתים („מעשים נפלאים“) „עד שנהכלכלו כל הרואים“. לשמע המופתים

(1) מה"פ 1427; (2) Interrog. שאלה 3.

האלה באו גם השררות והפריצים הפולאנים אך עושה הפלא וגם „כיניהם עשה ערבוביא גדולה”⁽¹⁾.

ע”ד מעשי הלהמים האלה יסופר לנו, כי פעם אחת שלח אחד הגנבים את ידו בצלחת פֶּראַנק ולא יכול להוציא את ידיו מן הפח. „ובעל המופת היליך את הגנב לימינו דרך רחוב העיר לשחוק ולקלס”⁽²⁾, פעם אחרת הוכיחה אותו רוכלת אחת, ויאמר לה, כי יודע הוא שיש בצלחתה מטבע אחת מלובנת בשיד, וכאשר הכחישה את הדבר הזה קרא אליה: בדקי בכיסך ותראי כי יש לך המטבע ההיא, שקבלת אותו מן הפריץ בשכר... ועל זה השיבה: אשרי יולדהך! כר דבריך אמת!⁽³⁾ וקרוב הדבר לשער, כי פֶּראַנק יצא או בעקבות כת הרונמאָהים בסאלוניקי. אף כי אז ראה פֶּראַנק חיים עם אשתו, היה יוצא ובא בשער בחברה בתולה אחת שהיתה לו כעין „שומר ומנהיג”⁽⁴⁾. אמנם נדמה כי הבתולה הזאת היתה עור כנגדו לא רק בדברי רוח ודעה, והיא היתה אומרת „שתכנס עם הארון למדינת פולין פנימה לשמרו מכר רעה ולהגן עליו מכל פגע”. מנן וצנה כזה הוא נשגב מיכלת בתולה אחת, ולכן לפ”ד פֶּראַנק „נליתה לבתולה זו עור בתולה אחת נכדת בת מך פולין (!) שנלקחה בכח ע”י אביה זקנה”, ומפני שהיה בה „ניצוץ של מלכות” היתה מביאה אל הארון „נחת רוח גדולה...”⁽⁵⁾.

בדבר הזה הננו רואים כעין פתח ומבוא אל מעשי הנכרה והזמה והתבלית שעשה פֶּראַנק אחרי כן בקרב בני חברתו, אל המעשים הנתעבים והנאלחים הסותרים את כל דברי תורתו ומוסר לקחו. אצל העיר הקטנה לאנצקירון בפלך קאמיניץ על נהר זברושש התאספו באור ליום 27 יאנו. 1756 המאמינים שבהברת פֶּראַנק למעון איש אחד, ליב חתן אהרן, וישתעשעו בזמירות וברקידות⁽⁶⁾, ויסגרו את החלונות ויעשו שם מעשים זרים ונעלמים, ושם היו גם „השומרות והסוככות על הארון”.

הסדר הנעלם ההוא משך רבים אל הלונות הבית, והחוכר במקום

⁽¹⁾ סה”פ 28; ⁽²⁾ סה”פ 54; ⁽³⁾ סה”פ 55; ⁽⁴⁾ סה”פ 166; ⁽⁵⁾ סה”פ 383;

⁽⁶⁾ ס’ Kronika 17.

ההוא, גרשון בר' נחמן (נחמנאוויטש) קרא להמון יהודים, ויפרצו יחד לבית ליב חתן אהרן ויתפשו את כל הנאספים וקחו את כל הספרים והכתבים וגם את העגלות והסוסים שר בני החברה ויובילו את שלכם לחצר הארון.

או בא רומאנובסקי המשיגה על נכסי הארון, וגרשון תפש את הנער אבראמעק שהיה בין החברה ויאנסהו ביד חזקה לשנות את הזמירות ולספר כל הנעשה בבית ליב.

וראמאנובסקי היה איש מתון, ויען את גרשון בנחת כי איננו רואה אין במעשי הנחפשים, וגם אמר לו כי יפחד פן ימיט רעה על בעד הנכסים, אך גרשון הפציר בו לתפוש, ויהפוש רומאנובסקי את האנשים וישימם במאסר.

וביום השלישי באו אנשים תוגרים ללאנצקורון — ובל"ם הוכזא שמה ע"י חברת פראנק, כי פראנק נחשב אז עוד לתושב תוגרמא — ויהיו מלוצים לפראנק לפני רומאנובסקי, ויוציא רומאנובסקי את פראנק לחפשי.⁽¹⁾

„שם נמלו ממני — יספר פראנק — ח' מאות אדומים, מורה שעות ומבעת וסוסים. הכל הנחתי בידיהם חוץ מהסוסים שהחזירו לי, ונסעתי רחאמים“⁽²⁾.

ובמרם נאספו רבני הקהלות: סאמאנוב, סמומרימש ולאנצקורון לשפוט את התפושים, שההכנו או בשם „מתנגדי התלמוד“ (Kontra-talmudysei), סכב פראנק בערים הקטנות ששם היו לו אנשי ברית ויעוררם לעשות נקמות בצורריהם.

טחאמים נסע למשערנאוויץ וליעזערוואן ודוועליחויב, והמו התלמודיים רדפו אחריהם בשצף קצף, ובכל מקום ששם ההאספו בני חברת פראנק, תפשו וישימו בסד רגליהם ויכלאום במאסר⁽³⁾.

וביום 12 פֶּעברואר 1756 בא פראנק ליעזערוואן ויקרא שם לבעלי בריתו ויצום לנסוע לקאפיטשיניץ, והוא אחריהם. ובקאפיטשיניץ נח הן עליו רוח הקדש (!) ויאמר אל הסוככים איתו: אם יש לנו אלהי

(1) הג"ל; (2) Interrog. שאלה 3; (3) 'ס' Kron. נומ' 18.

אמת ואתם מאמינים בו, למה לנו להסתיר מעשינו? נלך ונגדה לכה העולם. כל הרוצה להקריב את גופו ולאחוב את האמונה ילך אחרי!". היום ההוא היה יום תענית אסתר, והארון אחז בירו יי"ש ומגדנות ויחלק לכל איש¹). ובין כה ההאספו הרבנים בחנותו של מרדך (אלימלך) נפתלי בלאנצקרון ויצוו להביא את מהנגדי התלמיד, וישימו חבלים בצואריהם ויובילום דרך רחוב העיר, והמון היהודים רודף אחריהם וקורא בכו ובחמה: שוש! שוש! ועוד הפעם נעשו פרעות, התלמודיים התנפלו על האישי ליבר מוברעו ועל וואך מקרויוצי ויבזו את כל אשר להם, ובית-הדין בלאנצקרון הוציא קוד קורא אל קהלות מדינת פודול (והקול הקורא הוזה אושר ויקיים עפ"י ועד ד' ארצות בקונסטאנטינוב) לתפוש בכל מקום את מהנגדי התלמוד, לאסור משא ומתן עמהם, לאסור חיתון עמהם, להחרימם ולגדוהם, וגם אסרו לקרוא בס' הזוהר. ובגורת בי"ד זאת נתפשו שנית מתנגדי התלמוד בקפיטשינצי יחד עם פראנק, וגם נקשרו בחבלים²). כששה ימים היה אז פראנק אסור, ובשבתו במאסר בקופיטשינצי היה לו עוד הפעם גילוי רוח"ק, ואז קרא באזני הנאספים: „אלך אל האמונה הנוצריה אני ושנים עשר איש עמי"³), ויחמלו עליו בעל אחוזות העיר והכהן הקאתולגי שמשעפאנקיעוויטש, וכאשר באו לבקרו בבית מאסרו הגיד להם: השתדלו נא לאסוף איזה מאות רבנים וארבעה ועשרים הגמונים (בישופים) חכמים ומלומדים, וגם שש מאות פריצים נבונים, יבואו ויתוכחו עמי. באזני כל העם. ואני רק אציה לתינוק בן ז' שנים לשאול פירוש מקרא אחד, ואני נשבע בחיי ראשי כי לא ימצאו תשובה! ועוד הרשוני לשאול את חכמי כל העולם, למה נשהנו סדרי מצרים מסדרי בראשית, אין גשמים ואין רוחות ואין ברך, ורק נילוס יוצא ומשקה את האדמה? אני אומר לכם, ששים אדם לא ישיב תשובה על זה, כי רק לי לבדי נתגלה הדבר. ועיד יש לי שאלות הרבה שאין אדם יכול להשיב עליהן"⁴).

(1) 'ב' Kr. נו' 19-20; (2) 'ב' Kr. נו' 21; (3) 'ב' Kr. נו' 23; (4) סה"פ 907

נוספות ומלואים לפרק רביעי

(מאת המעתיק).

— בפרק הנ"ל (עמוד 71) זכר המחבר את כת הדונמיהים בסאלוניקו, ויחלט למשפט כי בדברים רבים יצא יעקב פֿראנק בעקבות המפלגה האוכרת והנרחה היא מקהל בני ישראל. והנה למען דעת את המוסדות אשר עליהן יסד פֿראנק את תורתו הכוזבה, גם תכונת הדונמיהים תורה היא ולמדנה אנו צריכים, ולכן נחשוב לנכון להפיץ אור בהיר על המפלגה הזאת, והיו לנו הדברים לעינים לרגל החקירה אשר לפנינו בדבר פֿראנק ועדתו.

שרידי כת שבתאי צבי בעיר סאלוניקו. *

בעלי הדת המושלמנית יעריבו ערך כל דת ואמונה על פי מספר הכתות אשר יצאו ממנה, אם הוציאה מפלגות רבות, אות הוא כי רוח חיים בה ויסודה איהן וחוק, ואם ערירית תלך בלי כתות, אז יאמרו עליה, כי יונקתה יבשה ויסודה תלוי על בלימה, על כן יחימרו הם בכבוד אמונתם המושלמנית, מפאת אשר במספר הכתות היוצאות ומסתעפות ממנה, עולה היא על דת ישראל ועל הדת הנוצרית. אם יש כח בקרב הדת למעת לה קץ בלבות המחזיקים במעווה, עד כי גם בהתפרסם ובהתרחקס מן המרכז הראשי, ויתבודדו כמועדם בתור כת נפרדת, וגם אז לא יסיף מקרב לבם זכרון דת הורתם, ולא יתערבן ולא יתכוללו בנוים, אם כזאת נחזה, כי עתה נוכל להחליט לדבר נכוו וברור, כי הדת הזאת היא מאד נעלה ומעינה מעין המתגבר ותוכה רצוף אמת ומישרים; והנה את האות והמופת הזה עיינו תראינה כשרידי כת שבתאי צבי, אשר עד היום לא כלו ולא נטמעו בין עמי נכר. זה מאתים

* את המאמר הזה כתב הר"ר גראָטין בספר החדשי מאָנאטש־שיפט פיר געשיכטע אונד וויסענשאפט דעם יודענשהומס לחורש פעברואר שנת 1884.

שנה חלפו מעת אשר יסד שבתי צבי את הכת החדשה ויוכך שולל המון אדם רב, ואחרי כן נכנס הוא עם רוב נאמניו בכרית הרת המושלמנית, ונחשבו הם וצאצאיהם למושלמנים גמורים, ובכל זאת נשאר בקרבם ניצוץ היהדות, כיהודים יתחשבו בלבם, ויסתירו זאת בחכם ביראתם לבד יודע הדבר להמושלמנים, ואז הם לצלע נכונים וקנאים יפגעו בהם. אם רב ואז מעט שרש ישראל אשר לא נשבת מטהרו בקרב רבם, זאת יראו הקיראים בהמשך המאמר, אולם טרם נציע את פרטי הדברים, חפצנו להעיר את לבם על הדבר להתבינן עליו ולראות עד כמה חזק ואיהן כח היהדות, עד שאמונת מחמד לא יכלה לו, והבלי הכת כסודי רק לבל תשורהו עין רואי, אבל לא עצרו כח להחלישו ולהשכיח זכרו. נודע מכבר, כי ישנם עוד בימינו שרידי כת שבתי צבי, והם עם כל אדוקיהם ודבקותם באמונת מחמד, לא יוכו להחשב בעיני החוגרים כמושלמנים אמתים, רק יכנום בשם „דעונמעה" אשר פירושו כופרים ומכחישים. הנוסע קארל ברוין הודיע זה כמה שנים (1876) שמץ דבר בספרי מסעותיו על אדות השרידים האלה, אינם במה נחשבו הידיעות הקטנות והקצרות אשר הביא הוא ביקומו! בהיות כי השכתאים מתאמצים בכל עז להעלים את דעותיהם ומנהגיהם, לכן כמד מאד הדבר להתחקות על שרשיהם ולדעת דבר לאשורו בנוגע להם. כן יאמר גם התייר הנ"ל ברוין, כי הגדות זרות ומפליאית תסיפרנה בין המון העם בערי הוגרמא ע"ד הכת הזאת ותכונתה, וקשה מאד להחוקר להבריד בין התבן ובין הבר בדברי תלומית ההם, ולכן הוא, ברוין, עם כל חקירותיו ודרישותיו הביא לנו רק מעט. אחרי כל אלה נקוה, כי יהיה לרצון להקיראים ללמוד לדעת את דרכי הכת הנעלמת, דעותיה ומנהגיה על פי הדברים והאמת אשר יספרו אנשים אחדים מהסחויקים במעווה. נעים לי מאד מאד (אדה דברי הד"ר גראַמץ) כי באמצעות אחד מידידי הנאמנים מאנשי צרפת — אשר לא אוכל לגלות את שמו ואת שמות השכתאים שגרו לו את סודותיהם — עלה בידי להפיץ אור בהיר על מחשכי הכת המסתתרת, והנני ערב בעד כל הידיעות אשר אביא בהמשך המאמר, כי כוין נכונות וברורות, מדוקדקות ונקיות מכל גוזמא והפלגה. מלה במלה אעתיקן משפת צרפת כסדר אשר הגיעו אלי, ואקדים להן

רק הקדמה אחת כוללת שהבאר את הענין די באר. הכת הזאת הקוראת את עצמה בשם „מאמינים” המצא רק בעיר סאלוניקי בתוגרמא, ומספר הדבקים בה היא אלף משפחות. היא הפרד לשרשה ראשים, מפלגות העוינות אשה את רעותה. האחת בהן נקראת „סמירי” ומתיחסת על שבתי צבי בעצמו, השניה נקראת „יעקבים” על שם יעקב קיוערידא חהנו או גיסו של שבתי צבי, אשר גם היא לקח לו שם „משיח”, ורוב השבתאים לא קבלוהו, והשלישית נקראת אסמאן באבא, על שם משיח שקר אחד אשר הוליך שולל את בעל הכת בסוף המאה שעברה. ע”ד שלש הכתות האלה ותולדותיהן והעתים אשר עברו עליהן, הידועו לי המודיעים הנ”ל דברים בלתי נכונים, אולם בענין זה יש לי מקור נאמן מדבריו הימים ואציע את חקירותי בזה בסוף המאמר, ולפני זה אבאר את יסודי אמונת הכת הזאת על פי הדברים שהודיעו לי כעת.

אלה הם עיקרי שיטתם באמונות ורעיה בעניני אלהות ונימוס וחובות האורח: א) אחדות ה' ואמנת נבואת שבתי צבי. אדה”ר, אברהם, יעקב, משה ואסתר ועוד, הם חלקים מנשמת ש”צ, ע”כ יאמינו המאמינים כי ש”צ התגשם י”ח פעמים והופיע בעולם בשם אדם, אברהם וכו'; ב) כל העולם כולו נברא בשביר „המאמינים”, והמושלמים נבראו רק להגן עליהם, על כן יאמר משל הקדמוני השגור בפיהם „אין ביצה בלא קליפה”; ג) כל אינו יהודי נקרא בלשונם „קליפה”; ד) אסור ל”המאמינים” להתכולל בנשיאי תערוכות „בהקליפות”, וגם לא כהיהודים כל זמן שלא יכירו את ש”צ משיחם; ה) כל „המאמינים” והיהודים יש להם חלק רעה”ב; ו) נשמות הקליפות יורדות לשאול ואינן עוקות משם; ז) היהודים אינם „מאמינים”, אבל יבוא יום אשר אז יכירו את האמת ויודו כי יעקב, משה ועוד, הם רק ניצוצות עילאין מנשמת ש”צ; ח) „בכל עסקיכם ומשפטיכם חיו על פי תורת משה”; ט) „אל השנאו את היהודים כי עוד מעט והיו לאחיכם”; י) „ענוש תענשו אם תדברו עם יהודים או עם קליפות ע”ר אמונתכם. האלהים בעצמו יהן דעת בלב היהודים ויורם את הדרך הטוב המוביל לחיי עוה”ב”; יא) חייבים אתם להתראות כמושלמים ולהחשב כדכבכם כיהודים”; יב) „לא עון הוא בעיני האלהים, אם יומת „מאמין” הגלגל סיד דתו, שנאו את

הבוגד הזה והמיתוהו אם הראו כי רעה נגד פניכם מידו" ; יג) "המאמינים חייבים לשאת ולסבול עול מלכות המושלמים, כי המלכות הנן עיכם ותלחם בערכם. הגידו לכל כי מושלמים אהם, החזיקו בקאראן ובכל עניני דת מחמד, אבל אל תביאו את דיניכם בערכאות של מושלמים רק על פי תורת משה שפמו בין איש לרעהו בריבם, והיו לכם בתי דינים להכלית זה. היו נכנעים להמושלמים, אבל אל תשתדלו להרכין את ראשיכם ולהשפיל עצמכם תחתיהם ; יד) אסור לה"המאמינים" לשנות משקה משכר ; מז) קראו לכם שני שמות, שם אחד לעוה"ו ושם השני לעוה"ב ; נז) הוכירו שם שמים שתי פעמים ביום. עכ"ל.

בפרק הנ"ל זכר המחבר את חרם הרבנים משנת 1756, ולפי השערתנו אין זה כי אם החרם משנת תקט"ו מן ועד בראד, (ע' אוצר חכמה מחברת א' דף י"ד). פהשנן החרם הזה יקר המציאות בדפוס נביא בזה, יען כי עז פיו זכירו הקוראים את רוח הרבנים והעם בעת ההיא (והננו מחזיקים טיבה לסופרנו הנכבד הח"ר שלמה זמן רודניצקי היושב בבית עקד הספרים באוקספורד, ששלח לנו את העתקת החרם הזה), ואלה דבריו :

• חרב פיפיות •

היא כרוז הנכרו בראשי ק"ק שבישראל יע"א, להכריח בו כל פועלי עון מאמיני הש"ץ ודהם ימ"ש, להבדילים ולהפרישם מתוך קהל הגולה יצ"ו, ובה יהי שלום על ישראל.

"לקול המולה, קול ענות ויללה, קול טענת בני עמינו, לקול לללו שפתיו, תסמר טערת ראשונו, נאם לבניו, ועששה מכעס עיניו, נשא קינה על ימיו, זכה על לילותיו, מקול מוחללים, פעורי לזים, דרדרים וקזים, רמשים וסקזים, עדת כלבים, בני סובבים, אשר פשעו ידיהם בעיקר, לסטף פארות הדת ולעקור, פשתה בהם לרעת מומארת, שאת ובהרת, ותהי בהם לנגע לרעת במוחס, והמויות זרחה כמחוס. הן הנה היו לבני ישראל בקוס עלינו אדם משורש נחש שבתי בני ימ"ש וגמה זכורו, אשר בלבו נתן להורות אמונה כוזבת ותורת מזויפת, והוא לו

פינים קלקל, והמיר דתו ומקלקל, ומשורש נחש יאל לשע נתן העזתי ימ"ש, ועל ידו החזיק איש לר ואיוב ערל וטמא ברכי' ימ"ש אשר מלאו אחריו וגועלו לב יהד להכרית שארית ישראל, שחו בשמים פיהם, ובתורתנו הקדושה נתנו דופי, כי תחת יופי, סרו מהר מאחרי ה' ובמלאכיו שמו תהלה, עשו כלה, סחי ומאוס שמו תורת משה, ותלמוד רבינא ורב אשי, והאספסוף אשר בקרבו התאו תאוה, רגל גאווה, להרים נס בתרי תורה, לעשות לראשם עטרה, שמו לפידים, בתוך הכדים, לבנות להם בתים לבדים, וכנעלם ביתם לשמור דרכם, נמלא לבי שמור בתוכם — אשר בכדי לכפור בעיקר, התנכר עלמו למשיח שקר, ובדו מלבם למודים באושים וסרוחים, ויהו להם משאות שוא ומדוחים, עשו את התורה פלסתר, ועל כל המצות כמו פסכתור. והי העם כמאוגנים, מינים ממינים שונים, להתור להם בחשך בתים, עם בני דודים וכתים, ופגעו בדברי הזמנות וזעקתם, יוס ענות אדם נפשו, לכיף כאגמון ראשו, יוס נכבה בשברון לבביו, על בית חיינו, והרבין בית מקדשנו, המה קראו לו מועד, לקדש להם בית ועד, ובעונותם מתמגנים, אוכלים ושותים והוגנים, ויגזאו האנשים על הנשים ויקומו לזחק, אין לרוק אלא ע"א ג"ע וש"ד והפרת הק. וכבר מלפנים ומקדם עמדו על נפשם גדולי הדור ואספו כל הקהלות ויאלו עליהם ברועים ומקלות, לרדות אותם עד הובה, ולמהוך ראשם על ארך רבה. וכהיום קמו תחת אבותיהם, תרבות אנשים הטאים, ועדת מרעים, ויאלו גם המה להרחר ריב ומדון, את פני ה' האדון, הושבים כי נכה ד' דרכם ושיניהם אחרנית, וישאו את המדינית, בין שיניהם, קרן לבי והוות, ויענו עזות, לעיני כל ישראל ולעיני השמש הזאת, נושאים בכנפיהם סקין משאום עומאה הישנה אמונת ש"ך ימ"ש וקיל המונס ברעה, הותרה הרצועה, ודורשים לעלמם דברים כבושים, ללבושם כבשים, עד כי האמינו בנפשם, תהי כלול לאנשים. והנה שמים רעות עשו, את ה' עזבו מקור מים חיים, להציב בורות גשברים, ולשאוב מתוכם את מי המרים המאחרים, הגועב ממקור נשחת ש"ך ימ"ש ומהוקי דתו ימ"ש, שמים השך לאיר ומהפכים זכות לחובה, רעה תחת טובה, וחק הוא למיתות, כי נזיה לעבור על כל חייבי כריתות, ותהי להם למנה, לעבור על אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ואחת דחם שכל המרבה לעבור הר"ז משובה, מוביל ה' אותם לבה, וגם כלה עשו בישראל, ומרבים מומרים, חולפים חק ועוברים תורות, קלים והמורות, גם עוקרים הרים, וכופרים בכל העיקרים, כיואל באלה לא נשמע בכל האיום, ולא נבראו בכל הגוים, ולא נשמע ולא נראה בכל תועבת מזרים ובגלוליהם, אוי להדור שקך עלה בימיו, ואבוי לאזנים

שכך שומעים, ומי יקום לנו עם מרעים, ומי ישבר שני רשעים, ובפרט בדורותינו, כי אזלת ידו ותש כהו, נהפך לאכל מחוליו, בפרוע עליו פרעות, נרות רבות ורעות, לא נשאר לנו רק התורה הזאת, אשר בזילה נהיה בנוים ונתי לנו לעניים, מלות ה' ברה מאירת שינים, והוא לימוד הדינים והפוסקים, כפי קבלת משה רבינו ע"ה מסיני ע"י שלשלת הקבלה מרבותינו בעלי התלמוד, אשר הכל מיד ה' השכילו, ואליהו ז"ל היה רגיל אלם, ויקרא דאוריתא ב' פעמים בשנה בחומת אש סביב, וקטן שבהם היה יכול להחיות מתים. והנה לא שחו לבס לכל זאת, ויאלו נלכיס לחרף ולגדף, להתלונן בלל עלה נדף, כתבי עמל וחקקי און אשר לפנף להם ש"ך ימ"ש ותומכי דתו ימ"ש נתן וברכיה מסיתים ומדיחים את בני עמנו לרוץ אחר נבי השבור, איש בער ובור, לא נביא ולא מוזה וחווה, האיש הכלב המת הזה, אשר ברוב הלומוות ודברים הרבה הכל הכלים ודיבה אשר הגה ברוחו הקשה, ובעזות מלחו הנחושה, וגודל פתיחותו ושעותו, שם נסתר לעורו וכסותו, וערפל חתולתו, דברי רוח ושגשון, עורי לב ותמהון, החטאים האלה בנפשוחם, אשר לגודל סכלותם מנכיס להם שם סתרי תורה, אוי לנפשותם כי גמלו להם רעה.

„בכן קמנו ונתעודדנו כולנו. לכרות ברית לאלהינו, וליתן נפשנו, על קדושת תורתנו, ומסרנו גם את גיותנו, על פנת דתונו, אנחנו ובינו, הרי אנו משועבדים לגדור פרכתנו, ולרדוף הפושעים מקהל עדתנו, וגבול נתן בינם ובינו, ושמונו פנינו בהמורדים האלה, לתת אותם לאלה ולקללה, ואנחנו כולנו מהרמיים ומשמתים ומנדים את הרשעים האלה החטאים בנפשותם, בכח ב"ד של מעלה ושל מטה, ובכח התורה שבדינו, ואף גם זאת אנחנו גוזרים בגורת עירין קדישין על כל מי ששידך את בנו או בתו לבני הרשעים האלה, וגם אם המלך ימלך איזה קשור תנאים ביד אחד מן הרשעים האלה ששידך בנו או בתו לאחד מכשרי ישראל אנו מצטלין בכח ב"ד ה' הקשורי הנאים כחרם הנשבר, והחרם חל על העוזרים ומחזיקי ידיהם, הן ע"י עמנו או ע"י גירי דיליה, וחלילה לשום אדם להיות לו עסק עמהם בזיוז מור"מ או בזיוה הלוהה, כללו של דבר שמופרשים ומובדלים מכל עדת ישראל, והכרזו על נשיהם וזנותיהם שהם זונות, ועל בניהם וזנותיהם שהם ממורים גמורים, ולמען לא יתערבו בתוכינו, גם דור העשירי לא יבוא להם בקהלנו, ופתס פת כותי, וזנותיהם זכוי מתים וכליהם מרק פיגולים, פיגול הוא, לא ירצה לשום איש ישראל.

„שנית ראו ראינו לגדור גדור, ולסדר סדר על המהרסים לעלות אל ה', ומתאננים לעפס במרכבה רואים לעצמם חובה, להשליך אחר גיוס לימוד הש"ס והפוסקים,

ויצאו ללקוט אורות, בסתרי התורות, וטרם ידע לקרות מעל ספר תורת ה' ושם שכל להבין פשט וגמרא, יכין לו הדרך לקרות ולבוא בנקרת הסודות, ולאחז בנסתר בעשר ידות, ומידם היתה המכשלה הזאת, אשר לקור שכלם הרסו גדרי התורה והתעודה, ושימו לבו המעשה והעבודה, ותולין בוקי וסריקי עצמם בספר הזוהר ובכתבי האר"י ז"ל, גם חידושים להחליף כתבים ולקלקל. בכן גזרו כח האלות הכתובים למעלה שהלילה לשם אדם ללמוד מפי כתבם אפילו אותן הכתבים הידועים בודאי שהם מכתבי האר"י בלי טעות. איסור גמור לשום אדם שלמוד בהם עד ארבעים שנה, רק ספר הזוהר, וספר שומר אמונים, וספר מהרמ"ק ז"ל, דין אחד להם שמן השלטים שנה ואילך מותרים ללמוד בהם, ובתנאי שיהי' בדפוס ולא בכתב, והנפש אשר תעשה ביד רמה לעבור על דבריו אלה, יהיה אף הוא ידון כדת המוניס והרשעים, ובאחד הצבועים, ואף במלאות לו הארבעים שנה, לא כל הרוצה ליעול את השם יבוא ויעול, רק מי שמלא כריכו בש"ס ופיסקים.

„ועוד בה שלישיה, שהחשוד על האמונה הכוזבת הזאת בקלא דלא פסיק, הלילה לו להורות הוראה בשום מקום, ואסור לשמוע הראותו בין להקל בין להחמיר, גם אסור להורידו לפני התיבה בשום פעם, גם לא יחזיק שום תלמידים, ולא יהי' סופר סת"ם, ושוחט וזודק, אם לא שידוע בבירור אחר בירור שעזב את דרכו הרעה ועשה תשובה גמורה, משך שנה תמימה. והבלתי שומע הוא נלכד במצודת החרם הג"ל, ותהי' נפשו הרה נפשו וימות במעלו, אם שלם אלה לא יעשה לו, ותוקף גזירותיו בכל מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מוגיע, מחויבים להכריז כרוז הג"ל בכל ער"ה.

„כה יצא מאתנו הרבנים ולומדי התורה יראי ה', הנמנאים פה בראד בזמנא דשוקא. כ"ו אייר ועשית העזב והישר לפ"ק.

הק' חייס הכהן ראפאפורט אבד"ק לבוב והגליל יז"י.

הק' יצחק הלוי איש הירוויץ אבד"ק ור"מ דק"ק גלוגא.

הק' לבי הירש בהג"מ אבד"ק פינטשוב ז"ל חוב"ק זבארז.

הק' שאול בהרב ה"ה מוה' שמואל חוב"ק פשעדיבארז.

הק' יוסף סג"ל לאנדא אבד"ק אפעא. —

הק' מנחם מאנוס ר"מ בק"ק לבוב וכעת חוב"ק זמיגרעד.

הק' יעקב בהגאון מוהר"מ הריף ז"ל חונה בגליל פאדאליע,

הק' יעקב סג"ל לאנדא אבד"ק טארטשאל והגליל.

הק' נתן נטע אבד"ק בראד והגליל .
הק' בערוש בהגמ' יהושע אבד"ק טשעכנאוו .
הק' ארי' לייב בהגאון מ' יהושע אבד"ק סקאהל .
הק' אברהם הלוי מקראקא חוב"ק אליק והגליל .
הק' נפתלי הירץ חוב"ק קאוולא ומז'ו"פ לדובנא .
הק' שמחה חוב"ק לענטשנא ומז'ו"פ לדעסויא .
„כתב דמע"ל הועתק אות באות מההעתק שגשלה לכאן מן הגאמניס דק"ק בראד והוכרו פה בק"ק גלוגא בהרמות גדולות לקייס מילי דרבנן גאזוי ארץ דק"ק פוילין הגודרים הסייגים כמבואר לעיל מע"ל . וכן שמענו ממגדוי אמת שהוכרוזו התקנות דמע"ל בק"ק לבז ובק"ק בראד ובכמה קהילות גדולות , בהרמות גדולות ובתקיעת שופר, ובכיווי רוח , למען לא יעבור איש איש מורש יבראל ככל הגולה על התקנות הנ"ל" .

„ילראיה באנו עה"ה , גלוגא יוס ד' ער"ח אלול תקט"ז לפ"ק .
נאום הק' הרל נאמן דק"ק גלוגא .
ונאים הק' שמעון נאמן שני דגרוגא" .

פרק חמי ט"י .

בקאמיניץ-פאדאלסק . תלוונת רבני רוסיא . משפש הכנסיה הקאתולית .
חקירת דין . כתבי תעודה . ההעטמאנים . דרך המלך . המסע לדזיר-
דועווא . פקידות פראנק . ההגמון דעמבובסקי . התחברות הפראנקיסטים .
היהודים הפאדאליים . החלוץ העובר לפני המחנה . התגלות האמונה .
ועדי הרבנים . הרמות בכתבי הכנסיות . מכתב רועים מאת דכהנים
הקאתוליים . שמעון הערשקאוויטש . מחלקת ע"ד בית הדין . השמטית
והארכת זמן . מליצת הרבנים . פראנק כרוהאטין . בית דינים של ההגמונים
הקאתוליים קיבע זמן לויכות גלוי בין רבני קהלות רוסיא ובין מהנגדי
ההלמוד .

בימים ההם ישב על כסא ההגמוניא הקאתורית בקאמיניץ-פורדוסק
כההן מיקולאי דעמבובסקי מדעמבובא-גורא , איש אשר קנא לשם

לדין מהערים מעויבו, יעוערוזאן ולאנצקירון לא באו, או שלחי הכהנים ביום 30 יולי 1756 את ציריהם למקום המעשה לחקיר ולדריש שם. או נחה הרוח על מתי מכפר מקצות העם להסתפח על דגל דֶרֶאנא ולשית את ידיהם עמו.

ומני או יצאו האנשים הרם כשער בת רבים כאגודה אחת, ויחתרו לשפוך את רוחם על כל בשר ולמשוך רבים אחריהם, ותחי ראשית יגיעהם ואדיר כל הפצם להשיג רשיון מאת ההגמון הקאמיניצי להתוכח בגלוי עם אנשי ריבם המחזקים במעוון התלמוד.

ובראש מהנגדי התלמוד האלה, אשר בעד מעט עתידים היו להפיר את ברית אבותיהם ולבוא לחסות בצל הדת הקאתולית, עמדו או אנשים יהודים מבני מדינת פוזנא, ורק אחרי כן נצמדו אליהם חנרים חדשים ממדינת הוואלאחיי ובהוגרמא.

כאגודה הראשונה הזאת, אגודת צוררי התלמיד ויוצרי חדשות בישראל, נמנו האנשים המנויים להלאה (והאנשים האלה נקראו אחרי כן בשמות פולאנים לקוחים משמות מקומות מושבותיהם או משמות אבות המבילה שעמדו על גנם בדכנסם בכרית הדת הקאתוליה): ליב קרים מנאדווארנא, היים נאפימשיניצקי, ליב שאיעוויטש ראבינאוויטש (ר' ישעיה'ס), ליור מבוסק, משה דאוידאוויטש, ליסא ושלמה מרוהאמין עם בניהם: ליבקא והערשיק, יורהם ליפמאנאוויטש מיעוערוזאן, הירשקא שמולעוויטש, איזק מאַמיעוויטש מבוסק, נומקא פֶאָריק מאיראוויטש, משה וליבקא אבראמאוויטש, שמעון ויענקיל מלאנצקורון, ליב והירשקא מסאמאנוב, משה איוראעלאוויטש עם בני יאָסיע מנאדווארנא, נהן אראנאוויטש מכוב, ועדיג וליבקא שלאכאוויטש.

ויבואו האנשים האלה ביום 2 אוגוסט 1756 לקאמיניץ-פודוסק ויקראו באוני ראשי הכנסיה הקאתולית את דברי אמונתם, והם כלולים בתשעה עיקרים.

„אנו מאמינים בכל מה שצוה האל בתורתו הקדושה (w Starym Testamencie להאמין).

„אין האדם יכול להכין את דבריו התורה בשכלו בלי סיעתא דשמיא.
„התלמוד דמלא דברי נאצה כנגד האלהים ראוי שנעזבו, וכן נעשה.

„האלהים הוא אחד והוא כורא כל העולם .
 „האלהים הזה בתלת דיוקני בלתי נחלק בטבעו .
 „האלהים יכול להתלבש בדמות בן אדם ולהיות נכנע לכל תאוות האדם
 וזלתי ליצר הרע .

„ירושלם העיר , עפ"י הנביאות , איננה עתידה להכנות עיר .
 „משיח , הנזכר בכתבי הקדש , בוא לא יבוא .
 „האלהים בעצמו יסיר את קללתו שק"ל את אדם ותהו ורחץ את זוהמת
 אדה"ר שלא פסקה , וזה הוא משיחנו , אלהים בדמות גבר" .
 ואחרי הדברים האלה פנו אל אנשי ריבם ויהאיננו , כי חמת
 מחויקי התלמוד גרשה אותם מהסתפח בבתי הכנסיות ומכא משא ומתן
 ומסחר , וגם עוררו חמת האצילים והאדונים אליהם .

„אין אנו מודים — הוסיפו לכתוב — על כל העונות והפשעים אשר
 ישאלו עלינו התלמודיים , ואפילו על העונות הקלים , והננו מודיעים , כי
 אנו עומדים הכן להגן על דעותינו ולרוב בתלמוד , והאדונים האצילים
 יהיו מגן בעדנו , ואת הודעתנו ואת אנו מפיצים ברבים בכל תוקף" (1) .
 בעיד אלה מההפכים מסבות בתחבולותיהם ררחוץ בנקיון כפיהם
 ולהצטרק , הוסיפו החוקרים לחקור את דבר המקרים , ויהיו חוקרים את
 העדים ומתבוננים אל כל אות ומופת למען דעת אם הכצעקתה הבאה על
 הגהפשים בלאנצקורן כן עשו או לא .

ביום 6 ספטמבר 1756 באו כל הנאשמים ללאנצקורן (2) . אכן
 מלבד המריבה בלאנצקורן עוד היה סכסוך גדול ועצום בין אנשי הריב .
 חרם הרבנים והחלשת ועד ד' ארצות הכעיסו עד מאד את הבישוף
 דעמביבסקי , ויהיו בעיניו כהסנת גבול זכויותיו , כי לפי דעתו אך לו
 דברו היהת הצרקה לדון בענין הזה . לכן הפציר ההגמון ברבנים הנ"ל
 לבוא קאמיניצה בחפצו להראיהם את ירו הקשה , והדעת מהנגדי
 התלמוד כי הם נכונים לגלות את חרפת התלמוד בקהל זוסיפה לאור
 דרב ההמון זיקי תאוה וחשק נמרץ רראית את הויכו ו הגלוי הזה
 וצא לפעלו , או היוציא דעמביבסקי מכתב-רועים אל הכתובים העומדים
 החת פקודתו והחוק עליהם פקודתו להקהיל את רבני היהודים מהערים

(1) Kr. 'ס' (2) ; Coram Judicio etc. 24 נו'

הגדולות והקטנות לבוא קאמיניצה ביום 17 נאוועמבר 1756, ויהי כאשר לא באו הרבנים גם הפעם וידוע הרגמון כי מיה תהיה אחריתם אם לא יבואו ביום 10 דעצעמבר. אז שלחו הרבנים איש נבחר מקרבם ושמו שמעון הערשקאוויטש, והוא בקש את בית הדין לרחות את המשפט, וגם בא במחאה ובקיבנא כנגד רשות בית הדין הזה לדון (Contra autoritatem jurisdictionis), והביישף דעמבויסקי נתן רשות לרחות את המשפט ליום 25 סעברואר 1757, ויצו את הרבנים לביא ולא לשלוח את דבריהם ע"י שיח. אך עוד הפעם בא השתדלן הנ"ל וידוע, כי בדבר הרם הרבנים והפרעיה בלאנצקרון הוא מוסר אה דינו למדת הרחמים של השופטים (Clementiae iudicii submittit), ואולם ע"ד עריכת מלחמת דברים בייכות ג'וי על אדות האמונה ערך השתדלן מחאה נמרצה על הרעיון הזה באמר, כי ע"ד רתי המדינה מימיה המלך קאווימיר הגדול ועד עתה לא היה מקים לריבוי ויהות במדינה פולין, ואיש איש הלך בשם אלהיו. אך ההגמון דעמבויסקי לא שם את לבו לדברי השתדלן, ובפקודתו מיום 25 מאָרץ 1757 הטיל ענש ע' קהלות ישראל בערי כחונתו לשלם כסף ענושים בגלל אשר יא באי רבניהם ליום הכסא, ויועד את המועד האחרון ליוכה ביום 20 יוני 1757. אך בין כה מה ההגמון הראשי מיקולוי וויזשיצקי בלביב, והמידך אוגוסט השלישי רצה לכבד את ההגמון דעמבויסקי וימנחו לכהן ראשי בלבוב, ובשעה שהחל הויכוח בקאמיניץ באו שני הכהנים הקאטולים גידורובסקי וווייער-זחובסקי קאמיניצה ופקידת הכנסיה כירס. או עמדו לויכוח מצד עדה פראנק האנשים הנ"ל ומאת היהודים באו הרבנים: ר' ליב בר' מיכל ממעזיבוו, ר' מענדל בר' משה מאטאניכ, ר' אברהם בר' פסח מסאלאנקוב, ר' יהודה בר' נתן מגראָדעק, ר' משה בר' שאול מהוסיאטין, ר' בער בר' שלמה משאראווקא ור' ליב בר' הירש מסאטאנוב. — ופראנק העתיק אז את מושבו מדורדוועא לרוהאטין ויהי מאזין ומקשיב את דברי הויכוח ויאמר: אדוני הוא בקאמיניץ בין האחים¹ פרץ אחר פרצו אנשי הריב בלאנצקרון ופרצים נעשו או בחץ

¹ ס' kr. נ' 28 .

המדינה בעביר רוח עועים על הארץ, ויציצו כהנים כראש על תלמי שדי, וקנאים פִּיחִים מתנבאים הרמית לבס חלקי חכלים באפס, ואיש לא קם להורות כי דרכם זה כסר כמו, ושפתי כהן לא שמרו את הדעת ולא הורו לעם להחזיק במעוה אחר נחלת אבותיהם, אך התעו תמימי דרך כמשאות שיא ומרוחים, למען ספית ריב על ריב. לא נשמע מעולם באיץ פולין, כי יעשו להם הכהנים קרנים לשפוט איש על אמונהו, ושיפטי הכהנים שפטו כמישור את הרברים אשר לכני דתם, ואולם הסג לא הסיגו את גכיל בני הרהות האחרות, כי תורה אחת ומשפט אחד לכל בני האמונית, מאז נתנו החקים הראשנים חקי משפט וחופש ע"י הנסיך באלעסלאו הקאדישי, אך הפעם נעו מעגלות המחוקקים בדרך חתחתים ואפלה, כי רוח קנאה נשאם ככנפיו, ויהי הרבר הזה דבר מוזר ונפלא יוצא מגדר כל דבריו המדינה. הן המריבה נגעה אל עניני הדת העברית, וחכיבה היתה להניח את המדנים האלה ליהודים לשפך אותם, ואשר לפרעות — היתה חיובה למסור את הדין לשופטי המזכות המשגיחים על הסדרים. הויכוח הראשון בקאמיניץ היה כפישר מים ראשית מרון, וממנו היו תוצאות גם לויכוחים בלוב, ולא חדלו הקילות ולא נסתם תזון השערוריות ויש גם אשר היתה המריבה עקובה מדם, ער אשר השמיעה הכנסיה הקאתולית מרו מי את קילה להשביח מרון.

פרק ששי.

הויכוח בקאמיניץ. מועד הודעת המשפט החרוץ. מחאת הרבנים. מכתב-רועים מאת ההגמון דעמבובסקי. גזרות וכפיות. המשא והמתן האחרון. טעמיו ונמוקיו של המשפט החרוץ ע"י ההגמונים. דרשת עורך הדין ביאלאוואלסקי.

הכתב הערוך (פרוטוקול) ביום 20 יוני 1757 בכית דינה של הכנסיה הקאתולית בקאמיניץ-פודולסק הנקרא בשם: שיחה בעל-פה בין

הבנים הכחשים היהודים מתנגדי התלמוד (כפי שהם קוראים לנפשם) ובין הבנים הכחשים היהודים מכמה קהלות בפודול וכו' ¹) (Rozinowa ustna niewiernych Żydów kontratalmudystów (jako się oświadcza) z niewiernymi żydami synagóg niektórych podolskich etc. נותן לנו תמונה נאמנה מן הויכוח ההוא בין שהי כתיבת של יהודים, שנערך אז בפעם הראשונה מאז כוננו היהודים את מושגם בארץ פולין לעיני כהני הכנסיה הקתולית אשר במדינה.

וזה היה סדר הויכוח מתחלתו ועד סופו.

בתחלה באו מתנגדי התלמוד, ואיש איש מהם בא בשם קהלתו, ויסדרו את מענותיהם ואת מחאייתיהם לפי סדר העיקרים אשר כדו מלבם ואשר כבר ראו ראשית להם להודיע גלוי לפני הויכוח.

אחיהם באו הרבנים להשיב על כל מענה, קרב או לרחק, או להודות במקצת וכפפור במקצת, ויערכו את תשובותיהם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ויחתמו את ידם על כל תשובה ותשובה. הם חתמו את ידם עברית והחתימות נעתקו לפולאנית.

כפי הנראה לא היתה דעת מתנגדי התלמוד שיה ככל השאלות העומדות על הפרק, כי לא על כל תשובה חתמו כל מתנגדי התלמוד את ידיהם, אך מקצתם על תשובה זו ומקצתם על אחרת.

בדבר העיקר הראשון: אנו מאמינים בכל מה שצוה האל בתורתו הקדושה—השיבו הרבנים, כי הם מאשרים ומקיימים את הדברים האלה פה אחר.

בדבר העיקר השני: תורת משה ושאר כתבי הקדש דומים לכתולה מקושטת שפניה מעולפים בצעיף ואין לראות את יפיה, מפני שהם מלאים סודות ורמזים וחכמת הבורא יתברך ודברים שעתידים להתגלות לעתיד לבוא, ולכן לא יוכל האדם להבינם בשכלו כדי עזר האלהים—השיבו הרבנים ג"כ כי כן דעהם פה אחר.

בדבר העיקר השלישי: תורה ונביאים וכתובים היו נדרשים ומבוארים עפ"י הרבנים בזמנים שונים

באוריהם אלה הם נקראים תלמוד, ובעבריה ששה סדרים (הערת המעתיק: הדברים האלה הם כתובים פולאנית לאמר Ieh tłumaczenia nazywają się Talmudem, po hebr. Schiszech Dorim, כאילו כהבם הדיוט בלי מעם ומשפט ודעה, ונדמה כי Schiszech Dorim הם ששה סדרי משנה), והם מלאים משלים וכזבים ודברים שאין להאמין בהם מהננדרים לה' ולתורתו — השיבו רבני הקהלות שהם מסכימים על הרישא ער ששה סדרים, אבל הם מכחישים את הסיפא מן הדבור הכתחיל: והם מלאים וכו', והנם דורשים מאת מתנגדי התלמוד להביא מופת על החלטהם.

או הביאו מתנגדי התלמוד מופת לדבריהם, שבתלמוד נמצאה שאלה: למה יש לו לשור זנב ארוך, ומשיבים על זה: לגרש את הזבובים (!), ובמקום אחר נאמר שהעכו"ם המכה ישראל חייב מיתה, וש הנכרים חשיכים מעובדי כוכבים ומזלות...

והרבנים השיבו, כי אין לפרש את הדברים כפשוטם, כי אז לפי עמק הרעיון הצפון בהם, ואין בס' התלמוד דברים פיגועים בכבוד הנוצרים אף כחית השערה, ונהפך היא, כי את מצית התלמוד היהודים עושים „להתפלל לה' מדי שבת בשבתו לשלום המלכים, הסינאטורים והפקירים", ובזמן התלמוד היו עכו"ם כמשמעם, „והלא גם בזמננו נמצאים אף ברוס'א וביואדין תוגרים ועוד שאר כתות שאינם נוצרים, ועליהם מכיונים כל הדברים שבתלמוד, והשם נכרי לא שם גנאי הוא, כי יוכל הנכרי להיות איש טוב או איש רע, ואין בזה עלבון כבוד לנוצרים”.

וע"ר העיקר הרביעי: הנונו מאמינים ע"י התורה כי יש אלהים אחר בלי ראשית וכני חכלית יהוא הוא בירא שמים וארץ וכל הדברים הגלויים והנעלמים — השיבו הרבנים: אמת וצדק!

וע"ד יתר חמשת העיקרים הנוגעים אל אמונת השיקוש ואל המשיח — מאנו הרבנים להשיב דבר או חצי דבר, ובמקום עמם, שכבר הדיעו בכתב ע"י משולחם ושתדלנם שמעין הערשקאוויטש בחרש מארץ 1757 מדוע הם אנוסים להמנע מתשובה.

הויכוח הזה נמשך שמנה ימים „כבקר וכצהרים מדי יום ביומו מלכד שבתית וימים טיבים, ורבים באו לשמוע את הויכוח”.

ואחרי תום הויכוח קבע הארכיהגמון הלבובי דעמבובסקי את יום 14 אָקטאָבר 1757, להודיע את המשפט החרוץ בדבר המקרים בלאנצקירון ובדבר ריבי בערי התלמוד עם מתנגדיהם. וכאשר הודיעו הרבנים כי לא יבואו ליום הכסא שלח הארכיהגמון אל הבהנים העומדים תחת פקודתו מכהב כתוב וחתים ביום 27 אוגוסט במשארכוויניצי הסמוכה ללבוב, ובמכתב הזה בין יתר הדברים המתארים את הויכוח בקאמיניץ, נאמר: אחרי שנגמר הויכוח וקרוב יום הדין בענין הריב הגדול הזה הניעו אלינו שמועות שהרבנים מתעקשים ועומדים במידם לבלתי בוא ליום הדין. על כן בתוקף החוקים הקדושים הנהוגים ומטרים לנו מאבותינו רננו קיראים לשלוח את זקני בתי הכנסיות (Starszyeli synagóg) הניראים רבנים לבית משפטי בקאמיניץ ביום 14 אקטאבר לשנה זו לבוא בעצמם וספרי התלמוד בידם לשמוע את הדין ואת המשפט, והנינו מזהירכם לשלוח את הרבנים ורכופם לבוא, וגם אצוכם להודיע איש בבית כנסתו את המשפט החרוץ גלוי לרבים, ואם לא יבואו הרבנים ליום הניער, הננו לענוש את המורדים, — משארנו-קוויניצי 27 אוגוסט 1757. מיקולאי, הגמון”.

אך המשפט החרוץ לא יצא לאור ביום 14 אָקטאָבר, יען כי רוב הרבנים לא באו, וגם אלה אשר באו, לא הביאו עמם את ספרי התלמוד כמצוה עליהם. אז הוציא ההגמון דעמבובסקי פקודה ויעד בכל רבני פודול לבוא ליום הדין, ואם לא יבואו, או עתידים הם ללקות לא רק בממונם כי גם בגופם (Sub poenis etiam corporis afflictivis), והמשפט נדחה ליום 17 אקטאבר לשנת 1757.

ביום ההוא באו עשרים מתנגדי התלמוד ובראשם האחים ליב ואליה קרים, ומליצם ומתורגמנם היה יאן חריוזסמוס ביארובולסקי, ספרא דבי דינא בקאמיניץ, כי לא ידעו ליב ואליה קרים את שפת המדינה, ועשרים ואחד רבנים ובחירי הקהלות באו מן הערים: מעזובו, סאטאנוב, הוסיאטין, סאלאדקאויץ, יאולאויץ, יאגילניצא, גראדעק, קאמינישוב, קונסטנטין-חדש, דערעוני, זוואניץ, מאקאי, פלאסקיראוו

שארצ'קי, יעורואני, יארישוב, לאנצקורן, ויאנקאוו, ומיחוב
וסמאטריבש.

ומהננדי התלמוד דרשו כבתחלה לענוש את אנשי ריבם בעד הרעה אשר עשו להם בלאנצקורן, וגם דרשו להוציא גזר דין וכליון הרוץ על התלמוד, והרבנים החזיקו במעוז הזכויות והמשפטים הנהונים ליהודים מאת מלכי פּוֹלֵין מאז, ויזכירו כי להם המשפט לנהל עניני קהלותיהם כרצונם, וגם הגינו על התלמוד בפני החפצים לחלל את כבודו והצמיתו. והכהנים שופטי הכנסיה הנבחרים לרון בין פלגית היהודים הנצים כללו בשנים עשר פרקים את יסודי המריבה הזאת מצד הדין ויוציאו חוצץ את צבא משפטיהם וחוקיהם מספרי הכנסיה ודיני הדת הכתובים והמסורים, ועל המוסדות האלה יסדו את משפטם וגם את אפן הדין ודרך צאתו לפעולות, ואחריו כן קבעו פרק גדול לדברי ימי המשפט הזה וקורתיו, ויכתבו בו את מוצא חקר הדין בלאנצקורן, ויאריכו לספר את כל דברי העלילות והשגנות, ואת השוכות המצטרקים ותובכותיהם ומופתיהם, וממוצא כל הדברים האלה החליטו, כי השמועות על אדות ועידת זנוה בלאנצקורן בהררי הררים באספת עדת פראנק בסוד בחורים ועלמית לא נוסדו על אותות ומיפתים נכוחים. ועל השאקה: מדוע סגרו בני עדת פראנק את חלונות ביתם ומדוע עשי כל מצויהם במחשך ולא עבדו את ה' בגלוי ולא נשאו רגה והפלה לעיני כל העם—השיבו השופטים, כי אימת היהודים שומרי הדת היתה עז פני העדה הזאת, באשר כי הם התבודדו במועדיהם להמתיק סיד ולהתיעץ על צפינת יסדי הדת כדברים אשר לא יוכלו הקנאים והחרדים מבני ישראל נשוא אורם במנוחה (*).

ואחריו שום הכהנים על לב, כי הויכוח הגדול אשר היה בין מחזיקי התלמוד ובין מהננדיו ביום 20 יוני לשנת 1757 היכוח ברור בעליו, כי עיד היהודים מחזיקים בדעות וכמנהגים הפוגעים בקדושת

(* הערת המעתיק: הקצר והיהם בין עדת פראנק ובין כת ש"ס היה נעלם מעיני השופטים, ולכן לא ידעו, כי דברי הזנוה וההוללות כבר היו חזין נפרץ בקרב הכת אשר היתה לעינים לעדת פראנק.

הדת הנוצרית*) , שכבר צווחו עליהם קמאי דקמאי מן האפיפיורים והמרים , החליט בית דינם של ההגמונים , כי התלמוד הוא ספר אשר משחתו בו , ואחת דינו יהערת אל מוקד ברחוב העיר , וכן נעשה .
 (realiter et in effectu per publicum justitiae magistrum in foro civitatis praes. ut cremetur ac comburatur, indiximus)
 גם זכרו השופטים את השערוריה שנעשתה למתנגדי ההלמיד בעיר לאנצקורן , ויחרצו את משפט היהודי גרשון ראש מחיללי הפיעה ללקיח מאה מלקות ברצועה , חמש ועשרים חמש ועשרים פעמים בארבעת חלקי העיר (centum seulticis in quavis oppidi Lanekoroni parte, alias in quatuor ipsius partibus, fustigandum) כן גם חרצו את משפט היהודי נפתלי „שמנים יפני" לעיני השופטים והשומרים והנווקים מעדה פראנק , וגם צוו להשיב אז הנוק , ותחת אשר דרשו הניווקים סך 8835 והובים פוליש ושני גדולים , צוו השופטים להשיב אך 5000 זהובים , ויחייבו את ליוד מבוסק , את ליב קרים , את חיים קאפיטשניצקי ואת ליס מרוהאמין לאשר ולקיים בשבעה בבית הכנסת בזבארא את שעור הנוק , ויצוו להוציא את הכסף המתוכן הוה מיר היהודים במשך חרש אחר .

ומפאת אשר היהודים המחויקים בתלמיד עימדים במרדם ומתהפכים מסבית בתחבולתיהם לענות ולעויה את הדין (temere, indurato הדין את העויה , in vilipendium auctoritatis contraverunt) , לכן מצאי השופטים לנכון לפניהם לשית עליהם כסף-ענושים דשלם 15% אדומים איננאריש ולהקריש את הכסף להקין בדיק בית התפלה לקאהולים בקאמיניץ .

והרוכז הלאנצקורוני הענשא אשר דמא בפה דובר נבלה ימסר ליד שופטי הממשלה , ונתפש והושם בבית האסורים במהרה , ושמעון הורשקאוויטש מיזערוזאן , הציג השלוח מאת היבנים אשר העיו פניו

*) העויה המעתיק לפי הגלוי מן הדברים הנ"ל עזרו הרבנים ברוחם ולא השיבו דבר על כלויני הדת ולא פגעו רף במלה אחת בכבוד כל אמונה .

לדבר דברים קשים אל השופטים ימסר ליד האציל בעל עיר-מצער אשר הוא יושב בה לענשו ככל עונש אשר יישר בעיניו, מלבד משפט מות". ולאצילים בעלי הערים ששם מתגוררים מתנגדי התלמוד נתנה הפקודה לסיכך על המפלגה הזאת לבר יבולע לה מאת רודפיהם ומשמיניהם. ורשהי מפלגות המריבים היה דבר השופטים לשבת בשקום ולהתהיך במישור ובמנוחה, וגם היתה העצה היעוצה מאת השופטים למתנגדי התלמוד להורר מהיום והלאה לבלתי התגורר אנגרות אנגרות כלילה, וכחכי-במחין נתנו להם להגן עליהם ולשמרם מכל פגע.

וע"ר מהזיקי התלמוד חרצו השופטים משפטם, כי אם אמנם הורחם היא ציררת דת וממשלה (religioni et regioni injuriosum), ככל זאת הניחו הכהנים לממשלת האיץ את דבר משפטם, להניחם בארץ לימים הבאים, באפן מתאים ומקביל אל חקי הכנסיה (cognitioni et decisioni Statuum Regni subjecimus, ac reservavimus) ואחרי אשר נקרא כתב המשפט החרוץ מאת ההגמונים קם יאן הריווסטום ביאלובודסקי וישא משא בשם מתנגדי התלמוד ויודה לשופטים את הסדם לאמר:

יהי מבורך שם הכנסיה של האפיפיור בנדיקט הארבעה עשר לדור דור! ברכה לראש הוד-מלכיהו, המלך אוגוסט השלישי! וברוכים הפקידים השליטים במדינה, וברוך המקום הזה אשר בו נחרץ משפט נכון ונכבד!"

ואחרי הברכות המאליפות הוסיף מליץ יושר של מתנגדי התלמוד לאמר: זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. הלא לכבוד ולאשר אין קץ יחשב הדבר הזה למלכות פילין האדירה ועליה להודות לה' חסרו על כל הגמוליו עליה, כי בה היה האות הזה אשר לא היה כמותו בכך הארצות ובכל העמים. במדינה הזאת, במחוז פודול, בעיר קאמיניץ, עמדו היהודים וישיתו ידם עם הדת השוררת בארצנו, וינאצו את התלמוד ויוציאוהו לשרפה, ואתה ראש הכהנים ההגמונים, אתה הנך כמשה חדש לבני ישראל להוציאם מאזלה לאורה!"

ויהר דברי עורך-הדון היו ערוכים אל הרבנים ואל צירריהם. אז הרבנים אמר:

„מה הם דברי הריבית והמרנים ביניכם? הלא זה אצבע אלהים הקורא אליכם בפי אחיכם לעזוב את דרככם ולפנות אל קשט ואמונה. ובקראו אליכם קול שדי מן הסערה הזאת אתם מחשים? שמעו לעצתי, לכו באור אחיכם ותחי נפשכם!“

„ואהם בני ישראל בעלי הברית הישנה — המיף המליץ אל צוררי התלמוד — אחרי אשר נפקחו עיניכם לראות באור האמת, ותחוו אפס קצתו, ההבוננו וחוו כה מפעלות אלהים, והייתם עמנו לעם אחד וכו“.

פרק שביעי .

בבית המשפט. הקירה ורושה בין הפראנקסטים. מצפז האמינה. שרפת התלמוד. מוח הרגזין דמביבסקי. שינוי המעמד. הרבנים רודפים את פראנק ועדתו. לידת בנו בכורו של פראנק. מרת פראנק. ארחים מפולין. כבוד פראנק. השתדלות היהודים בקונסטנטינופול. פראנק עוזב את דת ישראל ומקבל את דת המישלמנית. הפחה ההאטימי. סרוחי טכולים (טורכנים) ירוקים. פקודות דסולטאן. שליחים מפולין. המקרים בפיקאני. ערמת פראנק ומעשי תעתועים. קב דמלוכה. פראנק בתור משיח נוב. פערעבאיוויצי ותאטים.

ביום המחרת אחרי צאת המשפט החרוץ מלפני הכהנים ההגמונים, קברו מהנגדי התלמוד את פתשנן פסק בית הדין, ויבאו בלוית שלוח בי"ר של ההגמונים אל בית משפט העיר קאמיניץ-פודולסק ויבקשו את שופטי העיר להוציא את משפט הכהנים לפעילות — לשרוף את ספרי התלמוד ברחוב העיר.

והאספו שופטי העיר ביום 18 אקטאבר לשנת 1767 ויתעצו ויחליטו לבתרי הוציא לפעולות את משפטי העונשים, ואך בדבר שרפת התלמוד גורו לעשות כן במהרה, ואיה דברי ההלמת שופטי העיר.

„כאן לפנינו היהודים ליוז מבוסס, היים קאפיטשינסקי ועיד
 ממתנגדי התלמוד, בלית שלוח בית דין וברזן הוא, ובידום כתב משפט
 הרוזן אשר שפטו ההגמונים וכראשם הרגמון מיקילאי דמבוססקי, ועמהם
 באו גם מחזיקי התלמוד ליב מיכלאוויטש, וואָלף אבראמאוויטש ועוד,
 וישימו לפנינו את דבר דינס, אחרי אשר כבר נגמר ונשפט עפ"י
 הכהנים, וענה נמסר הדבר לנו להוציאו למעשה, לשרוף לעיני העם
 את ספרי התלמוד, יען אשר מצאו בדם הכהנים דברי בלע ומדהה,
 והנה ברבר אשר צוו הכהנים לעניש את הנאשמים בעינישים קשים מאד,
 לא מצאנו לנכון לעשות את דינס, אך בדבר אשר צוו לשרוף את
 ספרי התלמוד, לא שמנו לב אל הלוגית היהודים המאמינים ואל
 תנאותיהם, ופקודה יצאה מדפינו לאסוף את ספרי התלמוד ולשרוף
 אותם לעין השמש.".

או החלה שרפת ספרי התלמוד, והשמועה כי נגורו ספרי התלמוד
 לשרפה ההרורה את לב היהודים יושבי מחוזות פודול ותמרא אותם
 חתלה וחררה ושמן, וחמת המאמינים והחרדים בערה עד להשחית
 שבעהים מבראשונה על כל הביגורים אשר הביאו דבת התלמוד רעה אל
 הכהנים, ותהי הבהלה גדולה מאד, ואולם כל אשר סער לב היהודים
 לא הועיל מאומה, אחרי אשר משפט הכהנים אושר בכל תקף ע"י שופטי
 העיר, ונגדו בני עדת פראנק יצאו כמנצחים בעזרת זרזון, ויעברו
 ברחובות ויהגורו אצל כל פנה, ויהקטו מהם מחפשים ויקלנו ויחרפו
 את היהודים ויפצו בבהי המדרש ובבהי הרבנים לחפש את ספרי
 התלמוד, וכימים הרעים והנוראים ההם, שרפו כאלף ספרי התלמוד,
 ומשאת העשן הזולה משרפת התלמוד היתה לענן כבד מאד על שמי
 ישראל, ואש המערכה בוערה, ותהיה את מיסרי בית יעקב, ורוח כהה
 לכשה כל איש אשר לבו רד עם אל, וההינה כל התמונות לנכח עיני
 היהודים יושבי פודול, כתמונות אשר ראו היהודים הספרדים בימי שרטן
 מפלצת האנקיוויציא, ועדת פראנק דורכת כרגל גאה וזומסת ראשי
 ישראל, וחזן הבדים אשר ברה פראנק מלבי על רבר נב אתו וכחונתו,
 בהתאמצו להיות לראש מפלגה, עשה לו קרנים וימריא במרום, וישראל

נכה ומשמים, בזוי ונעלב, נגף ונרח מרחי אל דחי בהגרת יד הפגעים הנוראים.

והימים כימי החל גלות חדשה, והנה לפתע פתאם נהפך האפן: ביום 9 נאוועמבר לש' 1757 מת ההגמון דמכיבסקי במשארנוקויוניצי ברנע אשר אז היה נכין למסעו אל כס הכהינה הגדולה בלכוב, ויאנחו היהודים מן העבודה אשר עבר בהם וינוחו מזעפס ומעמלם.

והאיש מכני ברית פראנק כותב הס' Kron. יאמר בדברים קצרים על אדות המקרה הזה: „יד היהודים היתה עתה על העליונה ויכניעו את אנשי שלומנו“.

ובאמת באו קורות הימים ותוכיחנה בעליל, כי לא טאה העם והממשלה יצאה הרעה על היהודים, כי אם מאת חבר הקנאים אשר פגעו בהם, לגזול מהם את המשפטים אשר נהנו להם מחוקקי הארץ זה מאית בשנים וכהשמיר את כל היהודים תופשי התורה ומחויקי התלמוד, כי הנה אך סוגרו עיני ההגמון דמכובסקי לשנת הנצח, והחלף כל התראה, אפס המץ, תס חמס מן הארץ, ואיש מן הפקידים והשופטים לא הוסיף לתת לשמצה את היהודים ואת ספרי התלמוד, גהסגירם ביד המהרסים והמחריבים אשר מקרבם יצאו.

והיהודים נהפכו מנרדפים לרודפים, ואחרי אשר ראו את כל אשר עוללו להם בני ערת פראנק בשנאתם ובשאמ-נפשם, התאמצו היהודים להכרית את הערה הזאת, ותהי ערת פראנק נתונה במצור ובמצוק, כי אנשיה מעטים, וצל האיש הסוכך עליהם כר, ויבואו האנשים כמשעיל צר, כי אז הדת השלמת טרם קברו, והיהודים כבר הבדל הבדילום מקהלותיהם ויוציאום אל מחוץ למחנה ויראום כראות כל עם את בניו אשר קמו דמרוד ולמעול מעל, וגם הנוצרים לא משכו להם חסד, כי הביטו עליהם כמי על אנשים אשר אין כד דת להם, ותחת מטיה-כחש של הדת הנוצרית הם עושים מעשים זרים בסתר ובמחשך.

ואולם שבעתים גרדה השנאה אל יוצר תהו ומחולל אין ומעל, אל האיש פראנק אשר ממנו יצאה החנופה להחניף את הארץ. איש בא מארץ רחוקה, איש נבער מדעת ונעיר וריק ממוסר ומכל מדה נכונה, ועיניו כהרגיו את מנוחת היהודים, לשדר את רבצם ולהקים עליהם את

אויביהם, ותמעט גם זאת והנה נגע גם עד לב העם, ויחלל את קדשיו וישלך נעל על כל תפארת בית ישראל, צבי חמדתו וחוסן ישועתו ברוח נפש, על אוצר דתו וספרתו אשר בו קשורה נפשו.

על כן עמלו היהודים מחזיקי התלמוד להשמיד את פֶּראַנק ואת אנשי בריתו, ותהי ראשית עמלם זה בלאנצקורון, ולמען הפיק את חפצם זה, לא חסו היהודים על כל עמל ומרת, על כסף ורכוש, ויבקשו להם מליצי יושר אנשים גדולים ונשואי פנים בקרב הממשלה, וישמו את לבם להשמיד את העדה המבדלה, ורוח סערה גדולה אחזה בכל שדומי אמוני ישראל להרוס את קרן עדת פֶּראַנק ואת שתותיה, ומבצר משגב פֶּראַנק בימים ההם בעיר דוורדעווא (1).

ובימי התכונה הרבה לפני הויכוח ובעת הויכוח בקאמיניץ, ישב פֶּראַנק בעיר רוהאמין, מקום שמה בא בימים הראשונים לחדש יוני דש' 1757 מעיר דוורדעווא (2), ומשם יצאו פקודותיו אך אנשי עדתו ננהלם בקרב.

וביום 1 סעפטעמבר לש' 1757 שב פֶּראַנק לדוורדעווא, ואשתו ילדה לו בן, ויקרא את שמו ליב, ואחרי כן קרא לו עמנואל, ויהי לו השם הזה לאות רזים, ומליצה חידות לפי תורתו, בסודות ורמזים (3). ומנהג פֶּראַנק בביתו בימים ההם היה מנהג איש תוגרי, ולו שפחות רבות, ושיח ושיג לו עם עשירי העיר, ונשים רבות מנשי העיר יוצאות ובאות בבית פֶּראַנק, ומספרות לאדם רב את כבוד עשרו ואת גדולת ביתו.

וראש העיר שאל את פֶּראַנק לאמר: הגד נא, מדוע חטמון את אוצרותיך? מדוע לא תצא אשתך בלוית שפחותיה לרחוב העיר וכו' (4)? יש אותות מוכיחים, כי פֶּראַנק שנה את שמו בימי מגורו בדוורדעווא, כי פעם אחת באו אליו יהודים מארץ פולין ויספרו לו ע"ד „איש ושמו פֶּראַנק העושה אותות ונפלאות בפולין" ויגדה להם פֶּראַנק את שמו הנכון וידבר על לבם „לקבל את דהו" וישר את השירה Mi Dio Berachio (אָרִי ברכיה!), וכאשר לא חפצו לשיר, אז שר לפניהם

(1) 'ס Kr. נו' 26. (2) 'ס Kr. 26. (3) 'ס Kr. 35. (4) 'ס הפתגמים 12.

שירה אחרת "Elochai", ואך אז קראו: "מה נעים השיר הזה" ויסתפחו על דגלו⁽¹⁾.

בעוד פראנק מהענג על רוב שלום הוא זביתו בדוורדעווא, הגיעו אליו שמועות ע"ד היהודים הכורים לו שוחה בתיגרמא, ואז מרם פרצה ההגרה בלאנצקרון, ומרם החרימו הרבנים את "מהנגדי התלמוד". ופראנק ירא מאד מפני חמת היהודים, כי ירם הקיפה בחצר השלטון, וכסף יפזרו כאשר, ולכן ראה פראנק לנכון לפניו לקבל את הדת המושלמנית, וגם בדבר הזה יצא בעקבות שבת צבי.

אז עמף פראנק עטיפת ישמעאלים בראשו, ויחל להשכים ולהעריב בבתי המסגוד (מעטשעט), ויודיע ברבים, כי הוא בא בכרית הדת המושלמנית, וגם הסית עשרה אנשים מן הקרובים אליו לעשות כמעשהו, ובש' 1757 בא רוהאטינה, והוא עמף אז טור באן כמנהג הישמעאלים⁽²⁾.

ויהי אחרי אשר מצא פראנק בתחבדה הזאת מבטח ומעוז מפני זעם צורדיו, ויפן לעיר בירת תיגרמה לשחר את פני הממשלה לתת לו שני כתבי רשיום (פירמאנים): (א) למלא את ידיו לבוא במדינת פולין במשפט עם בוזוי רכושו דדרוש מירם את הגולה אשר גולו; (ב) לצוות על הפחה העומד על משמרתו בעיר האמים לסיכך עליו ולתת לו מקלט במאלדווי למען יוכל לשבת במנוחה ולשמור את דתו החרשה באין מהרד.

ופראנק יתאר בין ספריו אז התקיפה המוורה הזאת בימי חייו כדברים האלה לאמר:

"כשהייתי בפעם הראשונה במדינת פולין וכשגליתו את האמת, שדלת קשורי דהיטנותא, כתבו עלי היהודים בעלי התלמוד מפולין, דברים מרים אך התוגרים ונתנו ממון הרבה בסטאמבול וגרמו לי, רדיפות נוראות ולא יבדתי לפטיר את עצמי מן הדין הקשה והצרות, הצרות שהביאו עלי והוכרחתי להכנס בכרית האמונה הישמעאלית, ולהשכים ולהעריב בבתי המעטשעט. אבל בכבי לא חשבתו את האמונה

(1) סה"פ 1256. (2) ס' Kr. 25.

„הזאת לאמת, ורק למראה עין אחותי בה. מעשה שהיה כך היה
„כשישבתו בדוורדוועוא.

„פקיד העיר היה מקרב אותי, והוא יעץ לי, לכתוב בכתב
„הבקשה (של הממשלה בסמאמבול) שאני עני, ואין לי לחם ושמלה.

„אע"פ שקברתי אח"כ את האמונה המחמרת, לא אמרתי לאחי
„שילכו אחרי אל הדת התוגרית, כי אם מאלה שהיו עמי מכבר, עשרה
„יהודים מאנשי המקום ההוא, נכנסו עמי יחד אל הדת התוגרית, ונשבעו
„בהרמה אצבע כלפי מעלה כמנהג המדינות ההן, ואמרו: האלהים
„הוא האלהים, ומחמד הוא נביאו!

„ימדוורדוועוא נסעתי לסמאמבול, והשגתי שם פִירמאן מהשלטון
„לכתוב את כספי שגולו ממני בלאנצקרון, וגם קבלתי שם בסמאמבול
„עוד פִירמאן אחד אל הפחה החאָשמי, הוא ההאָספאָדאר (מושל)
„כמולטא (מאלדוי), שיקבע לי מקום מניח במדינתו, ולולי קבלתי את הפִירמאן
„הזה לא היו מניחים לי לעזוב את הדוורדוועוא. אז קניתי לי בדוורדוועוא
„בית וגן כשביל שאהיה קרוב אל גבור פולין, ובשביל שאוכל להביא את
„אשתי לפולין.

„אז באו אלי לדוורדוועוא ארבעה שליחים מאת האנשים האחים
„שנמשכו אחרי תורתו בפוקין, ושאלו אותי מה לעשות ובקשו אותי
„דשוב לפולין. והכנסתים לביתי, ואמרת לי להם, כי אשוב לפולין כאשר
„יעלה רצון לפני המשיח.

„ואחרי חצי שנה באו אלי עוד ארבעה שליחים מפולין מאת
„האחים הנ"ל, והידיעוני, כי הוכרחו לברוח לוואלאחיי מפני הרדיפות
„הגדולות שבעלי התלמוד דורפים איהם ושאלו אותי מה לעשות.

„והשיבותי להם ע"י שליח מיוחד, שיחזרו לפולין, והכמחתי, שגם
„אני אבוא לפולין אחריהם, ואז אודיע להם מה לעשות".

ובס' Kronika בא זכר פרמי המלאכות הזאת אל פִראנק,
ביום 7 דעצעמבר לש' 1757 (כחודש, אחד אחרי מות ההגמון
דמבובסקי) באו דוורדוועוא ארבעה צירים מאת מתנגדי התלמוד

בפרודל והם: ר' משה (אח"כ היה שמו פיֶאָמֶר)¹, חיים (אח"כ פאווּעל פאווּלאווסקי), נחמן (אח"כ—פיֶאָמֶר יאקובֶאָיוסקי) וירוחם ליפמאנֶאָוויטש (אח"כ יענדרוועי דמבובסקי). כאשר באו הצירים האלה לפוקוּשאני תפושם השוטרים, אך עוד ביום ההוא קראו להם התוגרים דרור.

ביום 24 יאנאר באו הצירים לעיר דוּרדזעווא בלויֶת שוטרים-שוטרים לראשם, ויסע עמם פֶראַנק בארבע עגלות-החרף להורוּשמשוק אך המופתי המושלמני ויצום למלא פיהם שירה בכך הדרך הוא.

ויקבלו כל הצירים האלה בבית המופתי את הדת המושלמנית, והאדון קרא לאיש איש מהם שם תוגרי².

אך גם התוגרים לא האמינו כי לב פֶראַנק תמים עם הדת המושלמנית, ויעידו בו כי יסירו את ראשו מעליו אם יפיר את בריתו עמם.

פֶראַנק יספר, כי בימי שבתו בסטאמבול, בעת יגיעותיו להשיג את כתבי הרשיון הדרושים לחפצו, קרה מקרה כי נכנס יוני אחד בברית הדת המושלמנית, ויפגשו אח"כ כהן נוצרי יוני ברחוב ויעירהו למוסר, וינחם היוני עד כעשהו, ויגמור בדעתו לשוב אל דת הוריו, ויודיע גלוי לכל איש, כי הוא שב אל דתו הראשונה, ויהפשוהו התוגרים ויחרצו משפמו כמות וימיתוהו לעיני כל העם.

„גם אני הלכתי שמה — יספר פֶראַנק — אז נגש אלי תוגרי זקן אחד ואמר לי: ראה והחבונן היטב, ככה יעשה לאיש הנכנס בברית דתנו ואח"כ יעזבנה...“³.

מספורי פֶראַנק נראה, כי כשבעים איש מן הקרובים אליו עשו כמעשהו, ויקבלו את הדת המושלמנית למראה עינים. בתחלה חפצה הממשלה להביאם בצבא היאנימשארים לשלם להם „שתי לְלוֹת“ ליום מלבד אורו ובשר, וגם לשלחם נקיים כבתיהם לעת מלחמה, וכבר עלה הרעיון על לב הממשלה להפקיר את פֶראַנק לראש המחנה ולשים את

¹ הוא פיֶאָמֶר אשר מת בלובלין בחדש אקטאבר לש' 1759 בעת אשר עברו דרך שמה פֶראַנק ועדתו לווארשא, ונקבר שם בבית התפלה לקאתוליס. ² ס' Kr. 29; ³ ס' הפתגמים 1015.

מושבו בדוורדועווא , וכפי שיתהלל פֿראנק בלשון מדברת גדויות רצו לתת לו „חצי מלכות אלכסנדר מוקדון“ : בתים לאין מספר, סיסים לערך ארבעים אלף , והבן וחציר למספוא דסוסים לשלשים שנים חנם . „אבל — הוא מוסיף לאמר — כשאמרו לי שאלך לפולין , מאסתי בכל הגדולה והעושר, ובחרתי לחיות בדוחק , כדי לקיים רצין קיני“¹ . הכי נפלאים הם הדברים שנשמעו אחריו כן מפי פֿראנק להצדיק

את מעשהו , אשר עשה בתמורת-הדתות :

„עליכם לדעת — אמר פֿראנק — שאי אפשר לאדם לילך דמקום חדש , אלא אם יתחיל לילך מראשית , ואין ראשית אלא זה שיסך את הרת הטושלמנית . אחריו בא השני , והוא גלה את סוד הטבילה , ובו נדבק עתה . על כן התחלתי בסאלוניקו“² . והמחויקים במעוו פֿראנק לא מאסו בו גם אחרי ראיחם מה נקל לאיש הצבוע הוה המתחפש באדרת האמונה לעשות לו אלהים חדשים . ובימים ההם כבר ראה פֿראנק ראשית לו להראות בדמות חכם-רוים והווה מורם מעם ונערה ונשגב על בני-חרוף , וכבר החל לעשות את דבינים האלה לעיני הצירים אשר באו אליו לבקש עצה ותורה מפיו , איך יסתתרו מחמת המציק , וועש אותות בדים וחבלי שווא זמקסם הבל .

ומעשי הלהמים המזורים , המעולפים בסודות וברמזים אשר בדה פֿראנק מלבו , היו בעיני הפתאים דאותות ולמיפתים , כי אמנם גדול האיש וגדולות ונצירות יעשה .

כאשר באו ארבעת הצירים בפולין לדוורדועווא ערך פֿראנק דעיניהם חויון מזור כזה : הוא עמד בדרו בתוך , ויצו דארבעת הצירים לשים את מצחיהם על מצחי , ובידי אמין אח ראשיהם אל ראשו בכח גדול , ויעמוד כן על מקומו כשעין רצופה , ויפח על פניהם ברוח פיו , וגם צום כחלוצ נעניהם³ .

וביום 26 מארץ כש' 1758 עשה פֿראנק מעשה מזור בחדר אשר קראו „מדרש“ .

(¹ שם ; (² סה"פ 263 ; (³ ס' Kr. 37 .

הוא לקח כד עגור וידבק אליו תשעה נרות ואת הנר העשירי אחז בידו וידליקהו, ואחרי כן הדליק בו את כל השעת הנרות, ויכבה אותם וישב וידליקם שלש פעמים, ויומר: „מי כ מו ך , א י ן כ מו ך“, ואחרי כן קרא לארבעת הצירים לככת אחריו אל החדר, וישב שם לימין „הגבירה“, וילכו הצירים איש אחרי איש, ואחרי כן הלכו כולם יחד ויעשו את קו המלוכה, לאמר: הם קברו עליהם את עול מלכות פראנק, ויבחרו להם ארבעת הצירים האלה עוד השעה אנשים, ויסעו ששעה עשר איש יחד להודיע בפירין את הנעשה⁽¹⁾.

ועדה פראנק הלכה הדרך וגדול בהוגרמא, כי נלוו עליה ארחים הרשים מפולין. ויסעו מקצתם לסאלוניקי, ורובם כוננו מושבם עם פראנק ברודרועווא.

אין זאת כי אם לא ירעו עוד כל המחויקים בפראנק את הנעשה בסוד אנשי ימינו, כי המליכותו עליהם למלך.

וביום 8 מאי לש' 1758 באו כל „המאמינים“ מפולין לפערעב-קאוויצי⁽²⁾ ויבקשו לנסוע להוגרמא, אך שם תפשו השוטרים ויוביכום לחאטמים, אחרי אשר הכום ויקחו את כל אשר להם. ובחאטמים נקרא להם דרור, ואז שחחו ארבעה צירים לסאלוניקי.

ויעברו הצירים דרך דורדועווא ויסורו לבית פראנק ויתנו לו את המכתב.

ויקצוף פראנק מאד וישלך את המכתב ארצה, ויחרדו ויבהלו הצירים וישבו ברודרועווא (רא חפצו עוד לנסוע להלאה לסאלוניקי), יעש פראנק גם עמחם את הסדר המזור והנעלם קו המלוכה⁽³⁾.

⁽¹⁾ 'ב 30 Kr. ; ⁽²⁾ פערעביקאיעוויצי, כבר על נהר דניעסטער במהוו חאטמים

⁽³⁾ 'ב 32 Kr.

חלק שני

פרק שמיני .

בחצר המלך אוגוסט השלישי . תעודה נתונה מאת המלך . „מכתב-ברזל“ . מסע פראנק מדוורדווא . אסמאן משערניעווסקי . הודת הנביא . על גדות הפרוט , אושצישקא . הארמאצקי ואיוואני . הודת הרבנים . מלאכות ועלעק לרומי . חלום פראנק . על גדות הדניוסטר . מירת פראנק באיוואני . המון יהודים באים אל עושה הנפלאות . כים אחד , אבי הקרוש ! (Mi Santo Padre) . להשים לעין הרע . הדר בחצר . חצר פראנק באיוואני . קהל האהית והאחים . נסיונות קשים . בוא אשת פראנק לאיוואני . הגדת עתידות . הגים .

ועדת פראנק לא אמרה להקיתה ניאש , והתהפך מסבות בתחבולותיה להתנער משפלותה , והעמיק להסתיר עצה במומות , ותבקש לה נתיבות לבקש חסד ורחמים מאת המלכות , ויצליחו מחליקי לשן במחמאות פיהם ובמרמת תואנותיהם , וימצאו מעוז בצד אנשי מעלה שרים ורוונים אשר בחצר המלך איגוסט השלישי , ויגנבו את לבכם כהבטיחם אותם להת ידם אל הדת הקאתולית , ויאמרו הקאתולים החרדים בלבם , כי אך טיב לקרוע את ישראל לקרעים , וקרכ כמו נגיד את מיסר המפלגה החדשה , ויתנו את חנו בעיני המלך , ויטב הדבר בעיני המך להאיר את פניו אל משרחו ; ותהי זאת נסבה , כי האנשים אשר עיד זה מעט היו נכונים למועדי רגל , יצאו פתאם מאפנה לאורה , וההי הרוחה לעדת פראנק .

וביום 11 יוני לש' 1758 , כשנה המימה אחרי הריב הגלוי

בקאמיניץ, יצא דבר מלכות מאת איג'סט השלישי לפרוש את כנפי המשפט על כת מהנגדי התלמוד, ומגלה ספר נערכה מאת המדק למחסה וסתרה על עדת פ־אנק (List żelazny), ושמת מחזיקי-התלמוד אשר שמחו בנפול זעימי נפשם היתה מקרוב ורונתם עד ארגיעה, כי עדת פ־אנק נשאה משאת המלך חיהם הכנית — ספר למחסה ולמסתור, ודברי הספר הוה העמידו להם רוח והצלה.

„מהנגדי התלמוד ויהר המחזיקים בכעז הכת הזאת — זה נאום המלך בצפרו הגלוי בין שאר דבריו — הם עשיקים ורציצים, ננועים ומובים בהגרת יד היהודים ההקיפים בעלי הזרוע, אשר פקרו עליהם שוט מלחמה. החרפים האמללים האלה לא יוכלו לשבת במז בכתיהם, לעשות במסחר או במלאכה מפני חמת המציק אשר יכין להשחית, היהודים המחזיקים בתלמוד, אנשים לא אמין בהם, צוררים ואורבים לניצרים (כאשר היכוח הדין והמשפט), מכרים את פי השיפטים ומלעיבים ופורצים את גדר החק ומפירים את המשפט אשר נחרץ בכל תקף על פי הכת; ההגמן הקאמיניצי ביום 20 יוני, ויצא לאור גלוי ביום 17 נאוועמבר לש' 1757. המשפט הזה נהפך רהעץ ביד היהודים המההלכים בחמת קרי, והם עיטרים כמררם להשמיט ולדחות את הרברים עד אין קץ. דנה כן באו אלינו השירים היושבים במלכות ויצחיו את פנינו בשם מתנגדי התלמוד לפרוש את כנפינו עליהם ולתת להם את האגרת הוה למחסה ולמעון, להגן עליהם מאכזריות ודון המחזיקים בתלמוד העיקים החתיהם ולתת להם הק ומשפט לשבת בכל מקום בממלכתנו ובמדינתנו לעבוד את עבודתם באין מחרד, ולהביא עד קץ את משפט ודינם ידרוש ולהכוע את נוקם בכל בתי הדין אשר לאזרחים ואשר לכתני הדת, וכחמת הדת, בצל כל החקים והמשפטים הנתונים מאז ליהודים במדינות מלכותנו, לתמכם בימין צדקנו למען יוכלו לשבת בשלום.

„ונשמע את דבר הבקשה הישרה והנכונה הזאת, ונשם על לב, כי בני רכת הזאת דנקראים „מהנגדי התלמוד“ הם מתעוררים על קשט אמת וענית צדק והנס טידים ועוזבים, וימצאו און להם להשליך אחרי נים את התלמוד אשר ליהודים המלא דברי בלע ומזמות מחבלות

וסעפים רעים וקשים לכנסת הדת ולארץ המוכרת, הוא התלמוד אשר כבר דנו האפיפיורים הגדולים את דינו בשרפה, וגם בנזרת עירון קדישין בממלכתנו ובראשם הבהן ההגמון הקאמיניצי נדון התלמיד לשרפה קבר-עם בעיר קאמיניץ. ועוד הכירו בני העדה הזאת את האלהים על פי אמונת השלוש, ויקרבו אל דרך האמת, וקרכת אלהים יחפצין, וכן גם יהנו אמין וכבוד לרברי התורה והנביאים, ויבארום לפי הגות רוחם ביושר ודעת, ורנה לאנשים כאלה אשר רוח אמינה נוססה בקרבם והמים פעלכ—נאוה החלה, ועלינו לשמרם מכל אסון ופגע.

„הנה כן נפיוש את צלנו על כת מהנגדי התלמוד, והיתה האגרת הזה לכל הכת, וכן גם לאיש איש מכניה, לצור מעוז ולמבטח נאמן לבך יוסיפו צוריהם לצידם בחרמם בוממיהם ובנכליהם, והיתה ההוגה על פקדינו להדרש לאשר יקראום, להסיר עודה ולהשכית פרעות וחמס דבל יבולע עוד למהנגדי התלמוד, כמקרים הרעים והמעציבים אשר קרום עד היום.

„ולמען הביא את המשפט לפעולות וענוש כל מפירי חק אשר יהינו לעשות דבר למרות דברי האגרת היאח הננו מצוים:

„מהנגדי התלמוד מישירי דכת ישימו מבטחם בספר הזה, ומהיום והלאה יוכלו לשבת בכל מדינות מרכיהנו בלי מגור ופחד מאויביהם אשר יפקדום בשבט עברהם, והיה להם המשפט לסחור מסחרם ולערוב מערבם בכל מקום בערים ובכפרים וכימי השוק ולעשות כל מלאכת עבודה וכל משלח-יד ומשא ומהן ועסק וקנין, וגם לבוא בבתי המשפט של האזרחים או הכהנים כחובעים ושיענים או כנתבעים, לצי חקי הארץ ודתי השופטים, וגם יוכלו לשלוט ברכושם ודנהל את ביתם ואת משפחותיהם, וכן גם החיבה נתונה עליהם להיות זהירים ומתונים במעשיהם, רכלהי חולל ריב ומדון ולבלתי עשות להם קרנים ע"י דברי האגרת הזאת לכל מטרה רעה וכחשבת עמל, אך להודיע ולגלות את דברי האגרת לכל האנשים, אשר מהם נשקפה להם רעה ואותם הם יראים, וכן גם אנהני חפצים בהגלות דברי הספר אל כל הפקדים והשופטים והאצילים אדוני הערים והכפרים איש במקומו, ועל כן נצוה לשוחח את דברי הספר בדרך המלך גזוי לכל העם, וכתוב וחתום:

במסע המדך. נחון בווארשא ביום 11 לחדש יולי שנת האדון 1758 ושנת ממשלהנו החמש ועשרים, אונגוסט מלך"1).

והבשורה עז אדות אגרת המדך רגיעה לאוני פראנק והוא יושב אז בדוורדזעווא שבע נדודים וכעס, שם „כלה שארו ועצמו עששו", ויהי כהיר חימה מהגעש ומתרגו, וירם לה' ויתחולל לו — כנאמו — לא אך למען מיבתו ונאוקתו הוא, כי גם לגאוקת בני עדתי אשר היו עטיפים בולעפיה רעב וישאו חרפתם בחיקם למען שמי ובאהבתם איהו, וישבו אל עקרבים על גדות נהר פרוט, מקום שם בקשו מניס ומפלט להם מפני כעס אויביהם היהודים אשר לחצום ויאלצום לעזוב את ארצם ואת בתיהם ולנוע אל ארץ אחרת.

„רואה את, מטרוניהא — אמר אז פראנק אל אשהו — שאני כועס בכך יום, אבל יבוא יום אשר לא אכעיס שום בריה ואפילו זכוב שעל הכוהל, ואי אפשר יהיה להכירני כשאתהפך ממדת הדין למדת הרחמים שתהיה בי..."²⁾

ובאשר אך באה השמועה ע"ד חסדי המלכות למפלגת מתנגדי התלמוד מהר פראנק לשלוח את ישראל-עותמן (משערניעווסקי) אל המאמינים היושבים על גדות הפרוט בצפתם אליו. הציר הזה יצא דרכו ביום 22 אגוסט לש' 1758, ובעת צאת הציר היה פראנק שבה וטיב לב, וענתה השירה הזאת לפניו „כל היום": „Alem pia - „mus con se nisa, de la paro dei genisa" בשעת אשכנו: „Lustig! Unsere Brüder haben Platz erhalten!"³⁾ אז נסע כל המחנה מעל גדות הפרוט והדניעסטר, וביום 25

אוגוסט לש' 1755 באו בני המחנה לפולין ויכונונו מושבם בכפרים אושיזשקא⁴⁾, הארמאצקי⁵⁾ ואיוואני⁶⁾.

ובעוד אשר אלה כנבורים ישישו לרוץ ארח באה עת צרה ליהודים במדינת פולין וירך לבם ונפשם התעטפה, ולא שיכך עיד ישראל בטח שאנן בארץ הזאת, כי בני הכת המהפצית שמו את:

¹⁾ Coram Judicio etc. ²⁾ ספר הפתגמים 2185. ³⁾ ס' Kr. 33.

⁴⁾ כפר על נהר הדניעסטר; ⁵⁾ כנ"ל; ⁶⁾ כפלך זאלעשצין.

היהודים למטרת חצי לשון ויעשום לשמצה בקמיהם, ויגדל הודון ותבער כאש רשעה, ונרננים דוברי עתק העלו כאוב מארץ גם את עילות הדם הנוראה לפרוע פרעות בישראל, ומחשים חיברי חבר הסיהו את האספסוף לשערוריות ולתועבות, ומרמה ותוך הצליחו להמיט שואה על היהודים. ויהי כאשר ראו היהודים כי הצוררים יגדו עליהם בעלילות דברים והוה עד הוה ושבר על שבר יבוא, וישלחו ציר אמונים ושמו יעקב יעלעק אל האפיפיור בנדיקט הארבעה עשר לרומי, להתחנן מלפניו להיות עליהם לסתרה, והאפיפיור הוה היה איש הולך צדק ופועל מישרים, ולא בזה ולא שקץ ענות עני, ויהי למעו ליהודים העשוקים⁽¹⁾.

וביום 5 אקטאבר לש' 1758 שב הציר עותמן-משערניעווסקי דודורזווא ויפצר ב־פראנק לבוא לפולין ולעמוד בראש המאמינים⁽²⁾.

אך עברו ירחים אחדים כטרם גמר פ־ראנק ברכו נסוע לפולין. ביום 6 נאוועמבר לש' 1758 ספר פ־ראנק ליאקובאָוסקי חלום אשר חלם ע"ד יום מסעו לפולין.

או נסע פ־ראנק עם יאקובאָוסקי לבוקארעשט ויספר אל האנא ואל יתר האדונים, כי הוא חפץ „להכנס אל הדת הנוצרית”⁽³⁾. ביום 7 דעצעמבר לש' 1758 „כחום היום כמו בימי הקיץ” בא פ־ראנק אל שפת הדניעסטר, והמים או גאו מאר, אך „הקרח עורנו צף ברגבים גדולים על פני המים” ומעכירי האניות הוליכו את פ־ראנק על פני הקרח ויעבירוהו בשלום⁽⁴⁾ ויסע פ־ראנק לאיוואני, היא אחוות ההגמון הקאמיניצי⁽⁵⁾.

וילן פ־ראנק בלילה הוא באושצישקא, ובבקר נסע לאיוואני ויבוא שמה „ויכונן מושבו בתיך חדר קטן”⁽⁶⁾. ובמקום הוה החלה הקופה חרשה בחיי איש הפלאים הוה, כי פה ראה ראשית לו לאחוו במעשיו ובהתבלותיו אשר מהם לא סר עוד כל ימי חייו.

⁽¹⁾ Documenta Jud. in Pol. conc. 1763 ; ⁽²⁾ 36 Kr. 'ב ; ⁽³⁾ 37 Kr. 'ב ;

⁽⁴⁾ 1421 ; ⁽⁵⁾ Interrog שאלה 3 ; ⁽⁶⁾ 38 Kr. 'ב ;

פה החל פֶּראַנק לעשות את הבלי התעתועים המבהילים, פה החל לעשות כוונים למלאכת השמים, וישאף רוח עועים להראות בעיני העם כמהנכא-במחנה וחש-עתידות וכעליון על עליונים אשר לא בין ברואי מַמַז ומתים מחדל נמנה. מאיוואני העביר פֶּראַנק את הקול במחנה למחויקים במעווו להכנס בברית הרה הקאהולית ולדרוש מאת הרבנים לצאת להוכח עמו שנית. פה נתק את חרצבית קשריו ומוסרות בריתו עם ישראל, וקול התור נשמע לרה תורה החדשה לעם, ויטף פה בראשונה את תורתו החדשה, אשר היתה לו מן היא והלאה כחמר ההם לשנות את פניה ולהחליפה כמה מונים לפי צרכי השעה והמקום ולפי חגיפות מסכות הזמן והמקרים.

ואד המקום הזה נהרו המונים המונים מן היהודים הצמאים לחרשית, אנשים נשים וטף, ויהיו ההמונים האלה לעדה אחת אשר אמרה לרבק טוב, וכים אחד היה לכולם, והקשר אמיץ מאד, והתמאמינים" מקרוב ומרחוק פתחו יריהם במלוא הפנים לסער את הכת במסת ידם, ובעיר אשר בנה פֶּראַנק בשמים מעלהו, אנודחו גם על ארץ יסד ויתעשר בלי יד חרצים, וכל החברים מרימים את תרומתם אל אוצר הארון, ומה שקנה עבד קנה רבו, והמצא יד פֶּראַנק להשקיט אתו בחיל זרים ולשכוע ערן ולהתעלם באהבים וגם בית-גשים עשה לו כמשפט התיגרים, ויגנוב את לב התועים אחריו לתאמין, כי גם מעשיו זה הוא רזא רז זין לפי תירתו החדשה, ודברים בגו.

"אדה שקבלו תורתי באיוואני — יספר פֶּראַנק — נתנו את הכסף שהביאו ליד הגבאי הממניה על ידי להוציאו לצרכי כל בני הכת". ויצו פֶּראַנק אז בני המחנה להיות בודדים במועדיהם ולבכתי התערב ביהודים מחויקי התלמוד, וכן היתה הכת לאגודה סבוכה ונהלכה, קשורה ואחוזה יחד בחבלים חזקים.

"למדתי תורה את האחים באיוואני, וביחוד אד הנשים והילדים, ואמרתי להם שלא יחשבו שום דבר וחפץ לקנינם כי אם לקנין כל המחנה לעזור איש את אחיו האביון, מי שצריך לבנר יתנו לו בגד,

ומי שצריך לכתנת יתנו לו כהנת, כי יראו ביניהם ערום וכסוהו" (1).
הנה כן לא חדל פֿראנק לעשות אותות בדים ולהראות כראש
הכת ומחוקקס, איכל חלב ובחיהם ושיהה יין נסיכס ומתענג ומתעד
בכל מיב.

וכן גם עשה החבלות להראות בעיני המאמינים בקדוש אלהים
מכובר אשר בידו לעשות נפלאות ונגלות עמוקות מני חשך.

„כשדברתי אל ה' בהפלה או כשהזכרתי שם שמים באוני הבריה, היה מנהגי לאמר: אבי הקדוש, או בלשין ספרד! Mi Santo Padre!
כמנהג ה־ענקים במדינות הזן" (2).

„כשבא אלי איש אשר חש בראשו ובקשני ללחוש על עין הרע הנחתי את ידי על ראשו ובאצבעי החלקתי עד מצחו והתפללתי תפלה אחת, וכן הסירותי עין הרע לא רק מתלמידיו כי גם מכל אשר בא אלי" (3). (בתפלה הזאת לשוני מדברת חצי אשדודית להג הרבה ורברי רוח ע"ד המלאך אשתרבי וא'יהו הנביא ועוד).

כן מצא פראנק רפאות ככך נגעי החלואי בני אדם, ובעוד אשר בני המחנה השביעו רעבונס במעט אובל איש צבמו להם מאוצר החברה וירגיעו תחת צל הסד המתנדבים, הנה לא כן פֿראנק והקרובים אליו. היא החל להתנוסס בזוהר עריו והדר מנהג ביהו ולחבריק בברק ההפנוקים והתענוגות, וגם הליכותיו אלה היו כקבילות ומתאימות עם כל תחבולותיו, ומטרתו לנקר עיני האנשים ולהראותם כי כחו ועצם ידו עשו לו את החיל הגדול הזה, ועשרו לפני גדולים יתחני, כי מתן אדם ירחיב לו, ואמנם נפלאו החליפות אשר תלו במשך ירחים מעטים במעמד פראנק וערתו, עוד זה מעט היה צר ומצוק להם מסכיב, והפקידים מנגד נגעס עמדו, ועתה היה להם דבר המלך לצל נטויו ער ראשם, ורצונם כעב מלקיש, והם מגדילים עקב ער צורריהם, והרבר הזה הוסיף להרים ולנשא את ערך פֿראנק בעיניהם.

ובאמת היה החוון הזה ככו חוון-קסמים וכראה-פאגז מפליא לב. במדינה ערוכה בכך, כדורה בסררי אירופא על פי משמר

(1) Interrog שאלה 33; (2) Interrog שאלה 14; (3) Interrog שאלה 22.

נכבד אשר היה יסיד מוסד נכון וקיים, יתקבץ פתאם גרוד אנשים והיו לאנודה אחת ושמו קן להם בערי הגבול, ובראשם נבוא ומחוקק ממלל-רברבין ונוהן אמרי שפר, בעוד אשר לבו כל עמו, וכל מגמתו הצפינה בחבו דברוא לו שלמין ולמצוא שלל רב, ואיש כמהו, איש אשר קירות ימי חייו מאז מצאו זרות והתפוכות, ורוחו כאש לוחט, וכחליפה השמש ביום סגריר, איש כזה ימצא לו עדת חנפים, והשתרר והטיף והוודיך שולל המון רב לעין השמש והפקידים רואים ומחשים וְ והממשלה הומכת אותם בימין עווה. האין זה מקרה נפלא, חזו שתום ותתום?

ומנרג חצר פראנק באיוואני היה כמשפט ארצות הקדם, כמנהג התגרים ...

ביום 11 דעצעמבר לש' 1758 בחר לו פראנק את האורדאליסקות (הפלגשים) הראשונות, ויקרא להן "אחיות", ויכוון אותן לגדוד אחד, לאשה אשה מהן נתן מקום בפח-יוקשים זה, ויקרא לכל אחת שם עברי או שם אחר. לימין הושיב את וויטל מ, ויקרא לה חוה, ולאשת נחמן קרא שרי, ולאשה ז. רבקה, ולעומדת בתוך ושמה שפרינצא קרא באר-שבע, ולאשת הענריק קרא רחל, ולסופיא—לאה, ולקלארא קרא: אבישג השינמית¹.

וכא אך בגלל מערכת ההוד וההדר כונן לו פראנק את הגדוד הזה וישם את לבו זה הגבר להרבית נשים בחצרו ... נשי הגדוד לא וכו להמנות בין החברות עד אשר נוסו במסה ותעמדה בתוך מעגל במקום אחד שרשה ימים ושדשה לילות.

ונקל להבין, כי לא לשם הסודות בחר לו פראנק את בנות הגדוד האלה, ולא לחנם סוורה הרשת, כי הוא לא כרת ברית לעיניו מהתבונן אל אשה. עוד מימי שבתו בסאלוניקי דרך פראנק בעקבות אוהבי הנסתרות שם בדור עקש ופתלתל ופירע מוסר אשר או נעו מעגרות התום והצניעות, ויהן לנשים חילו ויחבק חיק נכריות, ויחמיא את בשרו מאד מאד ...

(¹) Kr. 'ס 39.

ופיו יודה בו בספרו זאת בדברים סתומים הכתובים בפרק 116 מספר פתגמיו ע"ד דרך גבר בעלמה.

וגם בשבת הגבירה, היא אשת פראנק, בדורדוועווא, לא היה מעצור לאדון ללכת אחרי תאוות מתעבות, ויטל קוצים בעיני אשת חיק, וכדי בזיון וחרפת זמה.

ביום 8 אפריל לשנת 1759 שלח פראנק לדורדוועווא „עגלה וסוסים ואנשים להביא את הגבירה“. האנשים באו לדורדוועווא ביום 23 אפריל, וביום 1 מאי נסעה הגבירה עם בתה אוואמשוניא ועם בנה עמנואל לאיוואני, וביום 12 מאי שלח האדון את דמבובסקי לחכות שבוע תמים על גדות הרניעסטר לבוא הגבירה, ותבוא הגבירה ביום 19 מאי לפולין, ואז קרא האדון „בתולה נישאת ביום הרביעי“, כי עוד כטרם באה אשתו חוזה כי היא תבוא ביום הרביעי בשבת, וכן היה.

וכאשר בא ציר אל פראנק לבשר לו כי באה הגבירה לפולין, אמר אליו האדון: עוד פעם אחת עתיד אתה להביא אלי שמועה טובה וקימת.

„אז רכב האדון על סוס וכל המחנה אחריו עם הנשים והמף לקדם את פני הגבירה, ואחרי אשר פגש האדון את הגבירה ישבו שניהם בעגלה, וכל המחנה מסביב משוררים ומזמרים“⁽¹⁾.

ביום 10 מאי בחר פראנק עוד גדוד שבע נשים ויחמוף לו נשים מכל אשר בחר ויקרא להן נערות, ויאמר, כי בעד הגבירה דרושות נערות מבית המלוכה. במספר הנערות ההן נמנו נשי חברי פראנק וראשי עוריו⁽²⁾.

ובחדש ימים אחרי זה יסד חבורה של שנים עשר איש קשורה בקשר אמיץ לבל תנתק, ויקרא להם אנשים אחים ויתן להם שמות עברים, ולקצתם שמות מספרי הברית החדשה. שם היו שני אנשים בשם פיאמר, שני יעקב (הבכור והצעיר), פראנמישישעק אחר, בר תלמי, לוקאש, מאמעאוש, שני יוחנן, יענדרועי ופאוועל.

(1) 'ס 41 Kr. (2) 'ס 42 Kr.

ביום 8 יוני הוסיף עליהם עוד שנים, איש אחד אשר שמו לפני
בישראל איצ'לי נקרא בשם מאדעאוש, ואולם ליב ר' ישעיה'ם לא שנה
את שמו העברי,

גם בני החבורה הזאת נוסו במסה ויעמדו במעגל שלשה ימים
ושלשה לילות,

וביום 23 לחדש הנ"ל עמדו עוד שבע נשים במעגל ואנשים
אחרים מבני החבורה עמהן⁽¹⁾.

„בחרתי לי—יספר פראנק—ארבעה עשר נאמנים, שנים מהם מתו
ושנים עשר עודם בחיים, עשיתי זאת מפני שראיתי כי הם מסוגלים יתר
ללימוד, כל אחד מהם בחר לו שם כרצונו, ואני נתתי להם רשות לזה,
ומרוב קריאתם בספרי הברית החדשה בחרו קצתם בשמות השלוחים,
אך לא כלם, כי אחד בחר לו את השם פראנמישעק"⁽²⁾.

⁽¹⁾ Interrog. 43 Kr. ט' 18.

פרק תשיעי .

תורת פראנק באיוואני . שפעת משלים . דמיון . האדם האמתי . הבגדים הלבנים . לוח הלב . ענף זהב טהור . חובת משמעת חלוטה . אור נעלם . שרביב הזהב . המים העכורים . הכמה צפונה במסתרי תעתועים . עיני חכם . משל ע"ד פנינה . רפאל הפסח . לב נמר . משל ע"ד העץ . דעת פראנק בחקר אלוה . הכמת הנסתר . ספרים ישנים . כבוד מלכותה של אוואטשא (הוה) . צל מחסה . יונה במוקדי אש . הבתולה . האדון מאליוודא מוסר לפראנק את סודות כת הפיליפובצים . פראנק בקאמיניץ-פאדאלסק . סדר נעלם באיוואני . פראנק ממשיך לתלמידיו כי תמורת דתם קרובה . המדרש והמעשה . הליכת הכת בעיניו המוסר והמדות .

ופראנק היה נושא מדברותיו אל בחיריו הקרובים אליו ואל בני האספסוף החונים על דגלו בשפת רעים מעולפת במליצה חידות אשר כמוה לא הסכימו בכורי דלים אלה לשמוע . תחת אשר ער היום היו דבריו סתומים וחתומים , נפרדים ונבדלים ומכוסים בעב הענן , עד כי לשוא צרף צורף לברר וללבן ולהוציא מן המבוכה וההפכה הזאת את יסודי התורה החדשה אשר חפץ האיש הזה להשיף , הנה בשבתו בעור איוואני הכביר אמריו ותהי שפתו כמעין נובע להשקות צאן אדם ולהרוות נפש בני ההמון אשר בטחו בו וילכו אחריו בעינים עצומות .

על אדות התורה הנעלמה הזאת , אשר אמנם לא נוכל גם אנחנו לשים בה משמר ולהציגה בתור תורה שלמה , יודיע לנו דברים רבים „ספר פתגמי הארון“ , הוא הספר שנתחבר בימי פראנק האחרונים , אך רוב הדברים הבאים בו יסכו על ציר אחד , על תקופת ימי פראנק בשבתו באיוואני , והנה כן יפתח דבריו בכל פעם : „כבר אמרתי לכם באיוואני“ .

וסגנון פראנק בפתגמיו אלה מפליא לפעמים את לבות הקוראים בשלל צבעיו וברק יפעת גוונוניו . יש אשר נשתומם לראות כי ההדיוט

הזה אשר לא קרא ולא שנה ולא שימש תלמודי חכמים, וגם בספרי התלמוד לא בן, ואך אליו דבר גונב משיחות „מקובלים” תפלות דברי אנשים אשר כמהו גם הם לא למדו ולא הגו דעות נכונות, ובכל זאת דמונו במרום ימריא ועל כרוב השירה יגביה עוף. בכל למודיו הננו רואים את תקף הדמיון ואת תעצומות החוון. גם אם נשער, כי בהעתקת הדברים לשפת פולין כאשר יצאה מתחת עט המלמך והמחבר את ספר פתגמי הארון, נתיפו פני הדברים, כי המעתיק הוסיף עליהם נפך משלו, וגם הדברים אשר היו בעצם וראשונה נבערים ונעורים מכל רעיון נשגב, בלבשם מחלצות השפה הפולאנית היתה להם תמונה חדשה ונאוה, בכל זאת אין לחדר, כי תבין הדברים גם הוא איננו ריק מרוח שירה וחיוון. רוב דברי פראנק היו במשלים, המשלים האלה קלעו אל השערה ולא החמיאו, וימצאו מסלות ללכות בני ההמון, אשר בענים חלמו חלומות ע"ד האושר הצפון להם לעתיד.

הוא ספר להם ע"ד בני מלכים ובנות מלכים, ע"ד אוצרות והיכלי בדלח, ע"ד בגדי זהב מהור, ע"ד סוסים קלים לעוף כמהר חץ מקשת ומושכותיהם ורסניהם זהב*), ע"ד נחשים עשויים זהב עומה ירקרק חרוץ. חבטח הבטיחם הנביא הכוזב הזה לגמלם אוצרות זהב, הוא העירם לשאת ולסבול, נשא עליהם דברו על אדות האלהים ברוח אמונה, ולפודים מפיו הלכו, וגם ספר גדולות ונצורות על אדות מגמת פניו ותעודתו, ויתאוון על קוצר דעת מתי סודו, באמרו כי הוא חפץ לגלות להם את האמת, אך הם עוד מרם זכו לה, ועל כן אך אפס קצה יגלה, וכולה לא יגלה. (**)

(*) (הערת המעתיק): גם זה מדרכי הש"ן: „וש"ן ישב במבצר שלו בלבוש אדום וס"ת בידו וכו' והחדר שיטב בו היו הכותלים מנופים באדרת זהב והקרקע בכנדי זהב וכסף וחדר כנני מלכים ולפניו שולחן של כסף ועל גביו מנופה זהב וטיגטירא שלו היו על השלחן מנופה זהב ואכניס עובות וכל הכלים שאכל ושתה בהן היו של כסף וזהב ואכניס עובות, וכידו הימנית היה לו מקל וסדין של זהב הנקרא לעכסא (תורת הקבלות י"ב).

(**) (הערת המעתיק): פתגמי פראנק העתקנו לפי ענינם כסגנון הראוי להם, ואך כסגנון הזה יכירו הקוראים העברים את רוח פראנק.

„ענין של אלהות, ענין אמתי — היה פֶּראַנק אומר — גדל בי, כמו מרגלית שגדלה מעצמה, ואין לי אדם שאוכל לגלות לו את הדבר האמתי.”⁽¹⁾

„מי שחלק לו ה' בכוונות והוא רוצה שיהיה לו דבקות כבורא העולם יתברך, צריך להיות צדיק בתכלית הצדקות, צדיק לקב"ה וצדיק לבריות, להיטיב לכל אדם, ושלא יהיה מרהיבי מוחין וקלי דעת, כ"א מיושב וחזק ותקוף בדעתו, וגם כשיבוא עליו נסיון הוא צריך להיות תקוף בדעתו, ולא יהיה נדחה ממחיצתו ולא יפנה לא לימין ולא לשמאל, ואם יעשה כך, הקב"ה יחוק ויאיר את לבו, ואז יעלה למדרגת אדם אמת י.”⁽²⁾

העוני והחללה אשר התעיבו את פני אנשי הכת המריצו את פֶּראַנק להזהיר את הנוטים אחריו לשמירת המהרה:

„בכל עת יהיו בנדיכם לבנים, כלומר שיהיה הכל אצלכם לבן זמור, היו מכוונים כל פסיעה ופסיעה”⁽³⁾ (*).

„כשיעזור לי השי"ת תראו בעיניכם איך אהיה מנהיג אתכם באור גדול ובמהרה גדולה”⁽⁴⁾.

„כתבו את דברי על לוח לבכם”⁽⁵⁾.

„יבוא יום שאז אלמד אתכם נמוסי המלכים”⁽⁶⁾ (**).

„יש אילנא דחיי (עץ חיים) ממיר מעיני כל בשר ודם, ובו ענף

⁽¹⁾ סה"פ 151 ; ⁽²⁾ סה"פ 66 ; ⁽³⁾ סה"פ 1601 ; ⁽⁴⁾ סה"פ 126 ; ⁽⁵⁾ סה"פ 1622 ;

⁽⁶⁾ סה"פ 1004 .

(* (הערת המעתיק): אין דעתנו כדעה המחבר, כי פֶּראַנק הזהיר על הטהרה מפני שגא'ת הגעול והיה מקפיד על נקיין הגוף. הכנדים הלכנים היו מומהני אכסי לבי מודה. עיין שפת אמת ליעב"ץ התנולות המו"ל.

(**) (הערת המעתיק): כמו שמאמינים המשוגעים הסכלים המקוללים, שבנאות ש"ץ ש"ר כבר ילצה סכינה מהגלות, והורס קרן בן דוד לשם ולתהלה, למשיח ה', הלא אז ירום ונשא וגבה מאד, ויהיה נורא למלכי ארץ, עליו יקפאו מלכים פיהם ויודו טעותם שסבבוהו פושע, ויכירו האמת שבפשעם היה מחולל, ועתה מטובח מהולל" (פ' תורת הקנאות ליעב"ץ קל"ד).

אחד של עופרת וענף אחד של נחשת, ויש בו גם ענף אחד של זהב
 מהור. יבוא יום שאז יתמלא כל העולם בושם, ואז יתגלה אילנא דחיי
 זה לכל העולם, ואז יראו כל הבריות מי אוהו בענף של זהב מהור" (1) (*).
 „אני אראה לכם את הקב"ה, כי בי יש כח וממשלה ובי בחר
 הקב"ה, ומן השמים גילו לי מה לעשות" (2).

„יבוא יום שתספרו ותמנו כל פסיעה מפסיעותי ותחפשו כל עקבות
 רגלי ותנסקו אותם בפיכם" (3).

„אני מזהיר את העולם מאד לשמוע בקולי ולעשות כל שאני גוזר
 עליהם, ואם תעשו בדחילו ורחימו כל שאני גוזר עליכם תזכו לשכר
 גדול שלא זכו אליו אבותיכם ואבות אבותיכם" (4).

„איתא בספריכם הקדמונים שיש אי נעלם בים, ואצלו עומדת
 ספינה גדולה מאד מלאה כלי זיין, ועל האי ההוא דרים יהודים מקובלים,
 ראים וחרדים, ובכל חדש הם נוסעים באניות קטנות אל האניה הגדולה
 לשאול ולחקור אם הגיע להם הזמן לצאת לארבע פנות עולם לעשות
 מלחמה? באותו אי יש הר גדול ונורא מאד, ואין אדם יכול לעלות עליו,
 ועל ההר יש שבט זהב, יבוא אדם זר ויהיה דופק באניה, ואז תבוא
 השעה להתייל את המלחמה" (5).

„כשהכלבים מתקוממים, גם אם יכנס ביניהם אדם ויהיה מכה
 אותם במקלות לא ישגיחו בו ולא יפסיקו מנשוק זא"ז. כך צריך להיות
 שפיכות דמים בעולם, ובאותה המהומה נמצא את אברתנו שאנו מבקשים
 אותה. כשהמים עכורים אז טוב לצוד דגים, וכך כשיתמלא
 העולם שפיכות דמים, נוכל לצוד את הדבר ששייך לנו" (6).

„יש מין עשב בארמיה שאין לעקרו אלא בשתיקה, גם שלמה המלך
 ע"ה היה אומר עת לדבר ועת לחשוב, חלילה להרים קול בין העמים.

(1) סה"פ 2087; (2) סה"פ 956; (3) סה"פ 927; (4) סה"פ 320; (5) סה"פ 56;

(6) שם.

(* (הערת המעתיק): „אם אמת הדבר שכתב לי הרעב מאורר נתן
 ארהאלץ שיש לו גינה שאילנותיה מוליחין פירות של זהב טהור
 (נת דרוכה ליעב"ץ עמוד נ"ד).

ספרתי לכם ע"ד ההרפתקאות שלי בבוקארעשט, וכי אני שבאתי לעולם לגלות לכם אור חדש אדבר דברי הבל? היה לכם לעמוד על בורים של דברים ולהבין כי בכל דבר יש חיצוניות ופנימיות, ובהבל זה יש חוכמתא סתימאה, מבחוץ הוא נראה כעשב ארסי ומבפנים הוא מזון ומחיה"¹).
 „כל האמונות וכל הנמוסים וכל הספרים שנכתבו עד היום וכל הקורא בהם הוא כמי שמטה את פניו לאחוריו ומסתכל בדברים שכבר מתו*“). כל זה בא משער המיתה, אבל עיניו של חכם תמיד בראשו והוא

¹ סה"פ 115.

(* (הערת המעתיק): גודע כי אחד מהשטייס הראשונים ששנו בני כת זו במאות המעשיות היה בעול התענית, ועקבות הדבר הזה אנו מוצאים בספרות המאוחרת של ראשי החסידים — להוציא מלב הטועים המינים: והזהיר מאד שלא לדהות מוחין דקטנות דהיינו להתענות לפעמים ועכ"פ לא פחות מיום א' בחודש ואמר שכל הקטיגוריא שרבתה על שלומי אמוני ישראל הוא מחמת שדחו את מוחין הנ"ל דהיינו תענית ובע"כ צריך להיות ככל אדם קטנות והיה זה הקטנות שרבה הקטיגוריא והבן (מדרש פנחס כ). הדברים האלה מוכיחים, כי בשביל ההקלה בתענית היו המתנגדים חושדים את החסידים כי נזרק בהם ניוץ מכתות הטועים, וע"כ הזהיר הרב הנ"ל על התעניות. בכלל רבו גם רבו בספרות החסידים רשמי התקופה היא, ויש גם זכר למעשית נכונים שקרו בדברי הימים. כן אנו מוצאים ב"שבחי בעש"ט": ומאותו הרשימה אני זוכר שהיה רעש גדול בעולם כי כמה אנשים שלחו ספריהם למדינת ואלחיי (ר"ל מפני גזרת שרפת התלמוד היו שולחים את הספרים מפולין לואלחיי לשמרם מגזרת השרפה, וזה הקטרוג היה מן הכת ש"י ימ"ש (בספרותנו לא נחשבה עדת פראנק לחטיבה מיוחדת, כ"א לאחד מהזרועות שלקיס וטעיפים שבהם נסחפה כת ש"י) ושרף ביסוף אחד מעיר קאמיניץ (הוא הביסוף דעמבאווסקי) שני גמרות מש"ס, והרב דקהלתנו אמר כי לקח מהמוכסן דכפר שלו ש"ס בחזקה ושילם לו עבור הש"ס והניחם על האש ובעו"ה נשרף כולה ות"ל תיכף כשעמד הביסוף לפני האש ניזוק והולכו אותו לעיר קאמיניץ ולא הביאו אותו בחיים ומת בדרך, ואח"כ היה ויכוח לפני הביסוף דק"ק לבוב, אבל נפל פחד התורה עליו ולא הרשיע. והכת הרשעה הנ"ל כולם המירו כי עשה להם חרפה ובזיון גדול שגילה להם פאה אחת והני זקן שיוכרו שהוא לא יהודי ולא גזרי ומחמת בושה המירו".

צריך להסתכל במי שהולך לפניו" (1).
 „לאדם אחד היתה מרגניתא דלית בה מימא, והיה נוסע מעיר לעיר וחפש אומן שיוכל לנקוב מרגלית זו ולא יקלקלה, והבטיח שכר גדול למי שיוכל לעשות כך, ושום אומן לא רצה לקבל עליו את המלאכה הזאת, ורצה אותו האיש לשלם אלף אדומים להגדול שבין האומנים ולא רצה, ולא ידע אותו האיש מה לעשות במרגלית שלו והלך אל המשרת של האומן כשלא היה האומן בביתו ולא סיפר לו כל דבר שרש ונתן לו המרגלית ואמר טול ועשה בה נקב ואשלם לך טבין ותקילין, ונמל אותו המשרת את המרגלית ונקבה בלא פחד ושילם לו אותו האיש שכרו ונסע לדרכו מלא שמחה. כך גם בנדון דידי. הרבה חכמים רצו לנקוב ולא יכלו מפני שפחדו, אבל אני נבחרתי לעשות התקון הגדול ולתקן הקליפה מפני שאני הדיוט ואני אנקוב ואעשה הכל כדבעי" (2).

„הכל צריך להיות במסירת נפש. יבוא יום שירצו לתרוק אתכם ממני ויאמרו לכם: לכו להלאה! ומי שיסור ממני יהיה מרוחק ומנודה לעולם, ומי שישאר אצלי יזכה להיות אצלי לעולם" (3).

ראש פנה לכל למודי פֶּראַנק מתחלתם ועד סופם היתה המשמעת והאחזה והאחרות בין כל המחזיקים במעווז.

פעם אחת שאלהו רפאל הפסח, אם יענוש את כל בני „המחנה" על פשע אחד מהם? ויענהו פֶּראַנק:

„אם יקוב אדם חור באניה האם לא תהיה סכנה לכל בני האניה?
 הן באניה אחת אתם יושבים כולכם" (4).

„יבוא יום שיהיה נראה לכם כאלו אני מפחד מאיוה דבר, מפני שצריך אהיה להראות פחד, אבל חלילה לכם לפחד. כן יבוא יום שאז יהיה נראה לכם שכל העולם כלו קם עליכם, ואז התגברו באריות וכנמרים, וגם אם חרב חדה תהא מונחת על צואריכם אל תפחדו, כי ה' יהיה עמכם" (5).

(1) סה"פ 62; (2) סה"פ 57; (3) סה"פ 87; (4) סה"פ 5; (5) סה"פ 88.

„יש אילן אחד שענפיו מתפשטים מאחורי הכותל שמקיף אותו, ומי שמסתכל מחוץ לכותל מדמה שיש שם הרבה אילנות, אבל מי שרואה מאחורי הפרגוד יודע שאין שם אלא אילן אחד, כך אנחנו צריכים לידע ולהשתוקק לאילן אחד, ולא לחפש הרבה אילנות“⁽¹⁾.

„דברים שתחלתם מתוק סופם מר, ושתחלתם מר סופם מתוק, כך יהיה גם בכם, כשאני אומר לכם דברים מרים צריכים אתם לשתוק ולסבול עד שתזכו להרגיש המתיקות“⁽²⁾.

והתורה החדשה אשר הניף פֶּראַנק ע"ד השלוש היתה בתחלתה סבוכה וקלועה ברזים וחידות, ונשענת על תורת הנסתר.

„מתחלת חידוש העולם—אלה דברי פֶּראַנק—עוד לא היה אדם שיכיר את האלהים האמתי. עוד שמו לא נודע ואיש לא גלה היכן כבודו, אבל יש אלהות הרבה בעולם, והם מתגלים באיקונין של בריות, והם רואים ואינם נראים, יש ממנה על העופות ויש על הרוחות, גם על כל המחלות והמגפה יש ל"ו ממונים, והשלשה הראשים הם השולמים בכל, והם גוזרים עליהם להיכן יביאו מגפה וכדומה“⁽³⁾.

„האל הוא טוב וכל הכחות הם בידו, אבל הוא עושה מעשיו ע"י אדם, ונעשה זה מרכבה לזה, אבל אין אתם מכינים את דברי, שהם מלאים רוין וסתרין דאורייתא, ולא כל מוחא סביל דא, יש מסך מבדיל ביני וביניכם“⁽⁴⁾.

„יבוא יום שאדם אחד יהיה אוחז בידו איזה דבר ויהיה מלובש כבגדים נאים לפי אותו הדבר, וגם אתם תהיו מלובשים כבגדים אבל לא כאות האדם, רק אחד מאלף יזכה לראות את הדבר ההוא. האומות לא יראו אותו, אבל כל מלכי העולם ישתחוו לפניו, במקום ששם יעמוד אותו דבר הכל יעמדו, ובמקום שילך הכל ילכו, מפני שע"י אותו הדבר נגיע אל המקום שאנו צריכים לו, במקום שאותו הדבר יעמוד לא יהיה גשם ושלג ורוח, ואותו הדבר לא יהיה כבית כי אם בשרה, עד שנגיע אל המקום שאנו הולכים לשם, או יהיו כל מלכי העולם כורעים

(1) סה"פ 102; (2) סה"פ 162; (3) סה"פ 127; (4) סה"פ 1320.

ומשתחיים ואומרים : אנחנו משתחיים לפני המלך שלכם , המלך המשיח" ( ) .

„אני מקפיד מאד שתמכרו בחצי חנם כל ספריכם הישנים , מפני שספריכם ונמוסיכם הישנים עתידים להשתבר ככלי חרס , כי כשאדם הולך ממקום למקום הוא צריך להשליך כל מנהגי המקום שיצא משם ולקבל מנהגי דמקום שנכנס אליו" (2) .

בדברים האלה כבר נראה אותות התורה , כי החליט פראנק לשקר באמונתו , ויאצול לאנשי בריתו עתרת מליצות להבינם לדעת כי בא מועד לעולל עלילות .

„כל מה שהיה עד היום נעשה בשביל שיתקיים זרע היהודים ובשביל שלא ישכח שם ישראל , אבל עכשיו אין צריכים לא למצוות ולא לתפלה כי אם לשמוע ולעשות ולילך עד שנגיע למקום סתום אחד" (3) .

וביתר משאות הרמיון של פראנק נראתה דמות דעותיו הכוזבות ע"ד השכינה אשר לה הוא קורא בתולה , והיא „בת היפה בנשים" (4) .

האמנם כבר נוססה בו אז רוח עוועים לתאר את חוה בתו בתור עלמה שמולדתה כמוסה ונעלה מעל בנות חלוף , או היתה מטרתו או למצוא חן בעיני הכהנים הקאתולים — כבד למצוא פשר .

כרגלים להשערה ראשונה נראים דברי פראנק אשר הגיד אז ע"ד הילדה חוה (בהיותה בת שנה ומחצה) לאסמאן משערניעווסקי באיוואני : „אתה רואה את בתי , ודע שהיא מלכה , ואל תדמה שבשביל יפיה אני קורא אותה בשם מלכה , לא ! היא באמת מלכה ממש" (5) .

ואולם יש גם דברים הנשמעים לפנינו אחרת , והם : „אתם לא זכיתם להבין כשאמרתי לכם : אני אראה לכם את האלהים , כי מקודם צריכים אתם לראות את הבתולה , מפני שהיא השער לאלהים , וממנה נכנסים אל האלהים" (6) .

(1) סה"פ 444 ; (2) סה"פ 420 ; (3) סה"פ 513 ; (4) סה"פ 506 ; (5) סה"פ 9 ;

(6) סה"פ 620 .

"העולם הזה הוא שער הקליפות. כל גרעין יש לו קליפה מקפת אותו. אתם רואים שכל העולם קוראים: בתולה נצחית! אומרים שהיא מלכה בשמים וכורעים ומשהחיים לה. אומרים שהיא גואלת ומושיעה. בתחלה סבלה עמו יחד ולא היה לה מקום מנוחה, והלכה עמו לתעות וברחה עמו למצרים. היא הקודמת להפרי העתיד ליצא לעולם, שכל מלכי האומות ישתחוו לו".⁽¹⁾

"יש התפשטות החסדים בעולם וצריך להמשיך אותם ולהחזיר כל דבר לשרשו. עכשיו מתגלים דברים שלא נתגלו מימי בראשית ועלמין סתימין דלא איתגלין נעשים עתה בהירים. אנו נזכה לראות אותה ולהסתתר בצל כנפיה עד שנבוא לעין חיים, והיא תראה לנו בכל יום ויום יפה ויפה יותר וכל אדם יוכל להסתכל ביפיה לפי מדרגתו, וכל כמה שיוכה יותר כן יראה אותה יפה יותר, כי יש כמה וכמה בחינות ביופי"⁽²⁾.

"בתחלה אמר תם: בואי ונחזה בך, וכל זה היה רק בדברים מפני שעוד לא נתלהב לבכם לכנוס לפני ולפנים ע"י מעשים שתהיו ראויים להסתכל בה בגלוי ולחסות בצל כנפיה"⁽³⁾.

"יש מין אלהות שמקריבים לה קרבן יונה ומכניסים את היונה ללהבות אש, והיא מעופפת משם, וכשהיא אינה חוזרת למקום שמשם הוציאו אותה, זה סימן מובהק, שהקרבן לא נתקבל, אבל כשהיא חוזרת, זה סימן שהקרבן נתקבל"⁽⁴⁾.

"כל מה שהיו האבות עובדים היו עובדים רק בשביל להתקרב אל השכינה, שבה תלוי כל העולם כלו, והיא המגינה מכל רעה, וגם אין כלי וזין מועילים לאדם אם אין היא מסייעת, האבות ומרע"ה זכו להשראת השכינה ממש, וגם אני אעשה לכם תיקון ואכניסכם תחת כנפי השכינה"⁽⁵⁾.

מאין שמע פראנק ואי טזה גונבו אליו דעות שונות ופתגמים ורמזים ומליצה חידות אשר יכלו למצוא אז חן בעיני כהני הדת השלטת,

(1) סה"פ 916; (2) סה"פ 190; (3) סה"פ 195; (4) סה"פ 455; (5) סה"פ

ומאין בא הדמיון הנמצא בלמודיו וברבי תורותיו אל דברי הכהנים
ההם ולמודיהם? *

ואת היא שאלה גדולה ונכבדה הנוגעת אל כל חיי בעל הרוים
הזה ואל כל מטרתו, ופתרון השאלה הזאת יפיץ אור על פנות רבות
בתולדות חיי האיש הזה, אפס כי גם הפתרון לא יהיה ברור ונכון, אך
תלוי יהיה בשערת השערה, אבל טוב גם פתרון זה—מאין.

עוד נראה להלאה בין חקרי הענין אשר עלו לפנינו, ואשר אותם
מצאנו לנכון לצרף לברר וללבן, כי במהרה אחרי אשר נוסדה אגודת
הכת החדשה והנעלמה באיוואני, עלה על כמתי הכת הזאת איש פלאות
מעולף במעטה רויים אשר אותו הוליך פראנק לימין עזו, ובריתו נכונה
עמו, ושם האיש הנעלם הזה מאל יו ו ד א, והנה סופרי קורות התקופה
ההיא אשר הביאו לנו בספריהם את כל דברי היויכות הלבובי, הכהנים
הנזורים אוועדיק ופיקולסקי מוכירים דרך אנב וכלאחר יד את מאליוודא,
ולא עשו זכר לנפלאותיו ולא קבעו לו מדור בפני עצמו, אך יבליעוהו
בנעימה ויקראו לו מבאר ומפרש את דברי פראנק ומפיץ ברוח קנאה
ובזיונות יתרה את תורת פראנק בין היהודים, אך הסופרים האלה לא
יספרו לנו אי מזה בא מאליוודא ומאין באו הקשר והחווה עם פראנק
ומה המריצה את האיש הזה לעמוד בראש המעוררים והמיסדים את
כת פראנק.

אך בשנת 1891 יצא לאור ספר אחד מאת ארם דאראווסקי בשם
Pamiętniki Józefa Kossakowskiego, biskupa Inflanckigo
(זכרונות יוועף קוסאקאווסקי, הבישוף האינפלאנמי), והספר הזה הפיץ
קרן אורה על מחשבי האיש הנעלם הזה¹.

מספרי הזכרונות האלה נראה כי איש אשר שמו היה כשם ההגמון
הנ"ל, רעמיניאן קאסאקאווסקי, נשא לאשה את קרובת הכהן בעל-

* (הערת המעתיק): גם בדבר הזה לא היה פראנק כראשון, כי גם אלה
אשר קדמוהו ואשר צעקפיתיהם ילא, כבר ידעו את כל הדעות האלה, וממזיס שאז.

¹ נדפס בווארישא 1891.

הזכרונות, ותלך לו אשתו ששה בנים, ושנים מהם אנטוני ואיגנאצי אשר הישירו לכת בימי נעוריהם ויברחו מבית אביהם וירחיקו נדוד. אנטוני, אשר היה אחרי כן לסופר ומוזכיר בהיכל המלך סמאניסלאוו, נשא בת אכר לאשה, ויצא למדינת ואלאחיי ויהי לראש הכת הנוצרית הנקראה בשם באָהאָמאָלצים או פֵּיליפּוֹנים, ואחרי כן העביר קול בין בני הכת הזאת, כי הוא מושל באחד מאיי יון אשר בים התיכון, ושמו מאַליוּודא. „איש רב דעת ורב מזמות מרמה היה קאססאקאווסקי זה, הוא ידע היטב את השפה הרוסית ואת השפה הרומית גם ידע את כתבי הקדש ואת „ספרי האבות הקדושים“, ויהי כאשר באו ללבוש בני כת המחויקים בתלמוד ומתנגדי התלמוד, אז בא גם מאליוודא בתוכם וישחר את פני הארכיבישוף הלבובי לתת לו רשיון להתוכח בגלוי עם היהודים”⁽¹⁾.

והנה אם אמנם אוועדיק קורא את מאליוודא זה בשם איגנאצי, אין ספק, כי זה הוא אנטוני, והוא אנטוני קאססאקאווסקי הנל מוסב שם מאליוודא, הוא האיש אשר גם מארצו ויבקש ליסר כת גדולה בואלאחיי, ורוחו נעה לכל רוח כנוע הקנה במים, ויעורר סערות ומהומות, ואמנם ידיו היו רב לו בתחבלות הרוים ורוח כביר נוסס בו, והוא לא נח ולא שקט עד עשותו ועד הקימו את מזמות לבבו לתת את פֵּראַנק ועדתו לחן בעיני הכהנים הקאתולים.

כמעט ברור הרבר בעינינו, כי בימים אשר או ישב פֵּראַנק בדורודעווא, שיה ושיג היה לו עם מאַליוּודא, אשר או היתה מצורתו פרושה בואלאחיי. הנה כן יספר פֵּראַנק על אדות מסעו לכפר אחד „מקום שם יושבים הפֵּיליפּאָוּיצים (בני הכת)“, גם יספר, כי אשה אחת מושלה בהם, וכל איש אשר בא שמה נפל אפים ארצה לפני האשה, וגם הביא לה העם מתנות לרוב”⁽²⁾.

הנה כן קרוב בעינינו, כי הרעות הראשונות אשר נדמו במעמ אל תורת הרת השלמת, אך בא בהן ערב רב של דעות אחרות, ולא היו

⁽¹⁾ Darewski: Pamiętniki עמוד 53 ; ⁽²⁾ סה"פ 1361 ;

בעצם תומן ובמהרה מקורן, כי אם נפתלות ונלוות ומשובשות, הדעות האלה באו לִפְרָאנְק מאת מאָליוּדא זה אשר היה לאיש בריתו ולגבר עמיתו בכל ימי הוכוחים והריבות עד אשר בגד בו וילשין עליו לפני הכהנים הקאתולים בווארשא, כאשר נספר להלאה. כן גם ראוי לשים לב אל הדבר, כי בהחל פִּרְאנְק את חתירותיו ואת תחבלותיו במדינת פודוליא עמדה לימינו גם הקאשמעלאנית הקאמיניצית הגבירה קאמארוינא לבית קאססאקאוסקי אשת פאטאצקי ותהי למעוז לִפְרָאנְק ותתמכהו, ומי יודע אם לא היה זה מאָליוּדא-קאססאקאוסקי—הקרוב קרבת משפחה אל הגבירה הנ"ל—למליץ בינותיהם.

אמנם זה הוא ברור, כי ביום 9 יולי לשנת 1759 נסע פִּרְאנְק בפעם הראשונה מאיוואני לקאמיניץ פודולסק עם אשתו במרכבה רתומה לששה סוסים, ואז חכה לו אצל שער העיר איש אחד ושמו וויערוחאָוסקי ויודיעהו כי בא עותמן לראות פני איש אחד הנקרא בשם תוגרי, ולפי השערתנו היה האיש הזה מאָליוּדא⁽¹⁾.
וביום 13 יולי לשנת 1759 בערב נערך באיוואני סדר נעלם.

פִּרְאנְק צוה לכל הנשים אשר במחנהו לעמוד במעגלה (w cer- kule), וארבעה עשר איש העמיד אצלן. אז ישב האדון על כסאו, והגברים עברו דרך שער, וידי נשים היו השער. הדבר הזה היה בגלוי בחצר הבית. אחרי כן עמדו הגברים בתוך, והנשים עברו דרך שער אשר עשו הגברים⁽²⁾.

מה היה השער הזה ומה ממרת הסדר המוזר? אולי ידעו זאת המשכרים הבלי שוא.

מסיפורו של פִּרְאנְק נראה, כי אחרי בוא פִּרְאנְק מקאמיניץ-פודולסק שמעו בני מחנהו בפעם הראשונה מפורש יוצא מפיו, כי רצונו לבוא בכרית הכנסיה השלמת.

„אמרת לי למקצת האנשים — אלה דבריו — שהיו חשובים בעיני לפקחים וליודעי ח"ן, שאין לך אמונה טובה מהקאתולית, וראוי לבוא

(1) Kr. 'b; 45; (2) ש. ט.

ולהכנס בה. ואח"כ שלחתי לקאמיניץ ובקשתי שישלחו לי את סמי
האמונה ההיא הנודע" (1).

אך אם נשים מערבה מול מערבה את דברי פראנק אלה מול מעשי
אשר עשה, על נקלה נוכח לדעת, כי אך על מרמה חשה רגלו, וכל
הפצו היה אך להפיל חתיתו על בני הבת ולהכניעם תחת ידו, ואולי
החלה התקוה לפעמהו ויקו כי מעט מעט ישלש בערמתו ובכבוד ידו גם
בכנסיה הקאתולית וישב בה ראש באיתנו וחסנו. כל תאותו היתה אך
להראות לעיני כל את גדלו ואת ידו החזקה, וישם את חחו באף המאמינים
בו ומתגו בשפתותיהם וירתקם ברתוקות ברזל אל כסאו, ויהי הוא ארון
כל הבת ומלכותו בכל משלה.

מה חשב פראנק לעשות בגובה לבבו וברום עיניו, במה גדל כחו
להתחפש ולעשות מעשי תעתועים ולשנות את שמו ואת מעמו, להתמס
לעיני העם אשר מחוץ למחנה, להתקדש ולהטהר בעיני הממשלה
הכהנים, להפיק רצון מאת המלך ולהטות את לבו להיות הפץ ביקרו,
בעוד אשר במסתריו היה רודף אחרי הכבוד והשלטון והבצע לרדות
בעם וליסר מוסר אכזרי את האנשים אשר הרהיבו בנפשם עוו לפצות
פה ולהתאונן על תועבותיו, כל חמאת הוללות, כל רשע כסל, כל
תועבות זמה, כל הערמה והמומה והנכלים הנבזים, כל התעתועים
והלחמים אשר עורו את עיני המחנה ויורעו ורע פורה רש ולענה כלבות
רבים—כל אלה פרושים וגלויים הם לעינינו בכתב-יד ספר Kronika
אשר היה לנו למקור נאמן לחקירותינו.

כשהביאו אל הארון את השתי וערב מקאמיניץ—יספר מחבר הס'
Kronika—או הניח אותו הארון על גופו ולבש בגד תוגרי וחבש לראשו
כובע אדום והעמיד לפניו ארבע עשרה נשים מצד זה ומצד זה ועבר
באמצע וקשר השתי וערב בחוט וורק אותו לכאן ולכאן, וכל "האחים"
היו אוזנים איש בעקב חבריו, ורבי משה (פיאטר) אחו בהאדון בעצמו,
כך היו הולכים, והאדון צעק בקול גדול: Forsa damus para verti,
seibul grandi assere verti! (תן לנו כח לראות אותך, וזכות לעבדך) (2).

(1) Interrog שאלה ג'. (2) ס' 46 Kr.

אמנם הסדר הזה היה אך כעין מבוא אל המעשה הנעלם שנעשה, לפי המסופר בס' Kronika, בלילה שאחרי יום 14 יולי לשנת 1759.

„הארון העמיד משמר משלנו בחצר, לבל יוכל איש להסתכל בעד החלון, והוא בעצמו נכנס עם „האחים והאחיות“ ופשט את כל בגדיו, וכן גזר גם על אשתו ועל כל הנאספים... לעשות כן...
אח"כ נמל ספסל והעמיד עליו שני נרות דולקים וקבע מסמר בתוכו.

ויברע שם על ברכיו ויקח את השתי וערב וישתחוה לד' רוחות וישקחה, וכן עשתה גם אשתו, וכן גזר על כל הנאספים לעשות.

ואח"כ נערך הסדר הפרוע והנורא בשחיתות תועבותיו אשר אותו לקח מאת השציו"ם בסאלוניקו, והסדר הזה יסופר ויתואר לכל פרטיו באפן מרגיו נפש בס' Kronika,

וכאשר התפרץ שחוק מפי אשה אחת צוה הארון לכבות את הנרות, ואמר: אלו נתתי רשות להניח פה נרות דולקים, או הייתם רואים מה היה שם.

ועוד הוסיף ויאמר: „במעשה זה אנו מתקרבים אל דבר שהוא ערום בלי לבוש, וכך אנו צריכים לילך אל אותו הדבר“ (*).

(* (הערת המעתיק): ומקבלים שנת עם אשה ערומה שמעמידים באלמומר שמסבנין עליה" (נת הדוכה ליעב"ץ פ"ד) — הנה כן כל התועבות האלה כבר נעשו לפני פראנק, והוא לא חידש דבר.

פרק עשירי .

התמנות ההגמון לוביענסקי . מות הארכיהגמון הגנעוני . פראנק
שלה את ציריו לבובה . כתב בקשה אל הפרימאס . הודעת הפרימאס
אל הגנעזיוס סעררא ציר האפיפיור . עוד מכתב-בקשה מאת עדת
פראנק אל המלך ואל הפרימאס . קול-קורא מאת פראנק ועדתו מלבוב .
הפרימאס פוסח על שתי השעפים . תשובת הפרימאס אל עדת פראנק .
רשיון הגנעזיוס . הכהן הקאתולי מיקולסקי . ההכנות אל הויכוח
בלבוב . הודעות הגנעזיוס לריומי .

ביום 27 נאוועמבר לשנת 1757 כעשרה ימים אחרי מות הכהן
הקאתולי מיקולאי דעמבאווסקי מקאמיניץ , אשר נמנה להגמון בלבוב ,
נמנה תחתיו להגמון ראשי בלבוב וולאדיסלאו אלכסנדר לוביענסקי , איש
אשר המלך אוגוסט השלישי הפיץ ביקרו .

בחדש יולי לש' 1758 נסע הארכיבישוף הזה , אחרי אשר סמך
האפיפיור בנדיקט הארבעה עשר את ידו עליו, לבובה, ואולם כאשר אך
החל לכהן בכהונתו זאת , נפנה כסא הכהונה בגנעון כמות שם הפרימאס
אדם קאמאראווסקי , וינשא המלך אוגוסט השלישי את הארכיהגמון
הלבובי באהבתו אותו וימנהו לנסיך-ארכיהגמון בגנעון , היא כהונת
פרימאס , ראש כהני הממלכה .

אך ירחים אחדים שמש לוביענסקי בכהונתו בלבוב , ובמשך העת
הקצרה הזאת החלו מערכי לב פראנק אשר זמם להכנס יחד עם עדתו
האיוואנית בכרית הכנסיה הקאתולית — לצאת מרמיון למעשה .

„התחלתי לספר גם לאחרים — אלה דברי פראנק — מעט מעט
ע"ד אמותת הדת הקאתולית וצורך התמורה .

„ואח"כ שלחתי איזה אנשים מאנשי שלומנו ללכוב וצויתי אותם שישתדלו שם בדבר ויכוח גלוי עם התלמודים, וגם חברתי אני ותלמידי חכמים שהיו עמי בצוותא חדא ראשי פרקים של הייבוח, וגזרתי עליהם שיודיעו בשמי ובשם כל אנשי מחנה שאנו מוכנים להמיר הרת"י¹)

וביום 20 פֶּעֶב, לשנת 1759 באו ששה אנשים שלוחים מאת פֶּראַנק ורוכס מילידי ואלאחיי ותוגרמא, ואלה שמותיהם: משה בר' ישראל, אנשיל שלמה, מאיר בר' דוד, עזרא בר' ישראל, אהרן בר' שמואל ומשה בר' יעקב, ויבואו וייתצבו לפני הארכיהגמון לוביענסקי ויושטו לידו את מכתב הבקשה הזו (אשר בל"ם חברו מאליוודא-קאססאקאָוסקי בשפת פולין), ואלה דבריו:

„בני ישראל ("Izraelitowie") ממדינות אונגארן, תוגרמא, מולטא (מאלרוי), ואלאחיי ושאר מדינות, שולחים ע"י צירם הנאמן בישראל והמלומד בכתבי הקדש ובספרי הנביאים הקדושים ברכת שלום ואושר וישע וכל טוב לממשלה ולהדר כבודך, ונושאים כפיהם לאל בשמים להרוק עליך שפעת ברכה, ומתפללים בעד חייך וטובתך בעינים מלאות דמע.

„הן נודע להדר כבודך כי זה שנים אחדות החלו קצות אנשי שלומנו במחוז קאמיניץ בעת אשר שימש שם בכהונה הדר כבוד הכהן מיקולאי דעמבאָוסקי — להורות תורה חדשה אשר מקורה מן האמת הנשגבה, ויעשו זאת במחשך ובסתר, ביראם מפני חמת רודפיהם.

„ואנשי ריבנו הנלחמים מאז בכל עושה טוב ומבקש אמת בשמעם את דבר תורתנו החדשה הרימו אגרוף רשע עלינו ועל ה' ויעלילו עלינו עלילות בשקר, ויגישו או עצומותיהם אל הכהן ההגמון דעמבאָוסקי, השוכן עתה בצל שדי.

„וקצות אנשינו שנקראו ממעם הממשלה לבוא, ערכו את דבריהם ויורו את תורתם, ואחרי אשר חקרנו השופטים, נוכחו לדעת, כי נקיים אנחנו מכל פשע, ומשפמנו כאור יצא.

¹ Interrog. שאלה 3.

„איך נהיה הדבר הנפלא הזה, איך נתן האלהים ביד אנשי שלומנו לכאר בשפת פולין את כל אשר למדו בשפת עבר, אף כי לא ידעו שפת פולין — כל זה נודע או לשופמי קאמיניץ”.

במכתבם זה יבארו אנשי סוד פראנק את הנסבות אשר המו את לבם לעזוב את דת אבותיהם, ואחרי הפיצם אור על דעותיהם החדשות בעניני האמונה, הגירו עם הספר כדברים האלה על אדות ממרתם ומגמת פניהם לאמר :

„גם הרעב אשר יציק לנו, גם הגלות אשר גלינו מבתינו, גם אבדן רכושנו אשר נפזר ונפוץ לכל עבר לא המריצונו להפיר ברית אבות ולשית ידינו עם הכנסיה הקאתולית הקדושה. רבת שבעה לה נפשנו עמל ונדודים, כעם ודאגה, ונשב בשממון ונהי שקמים ושאננים גם בעבור תלאה ואסון על ראשינו וגם למראה אחינו הנרדפים והגולים לא רגזנו ולא פרצנו גרר. אך הנה קול ה' קורא אלינו ואורו נגה על ראשינו להוציאנו מן המצר למרחב, וכאבותינו אשר לא המרו את פי ה' הקורא אליהם כן גם אנחנו לא נוכל להתהלך בחמת קרי עם האל הטוב והרחום, על כן הננו באים בששון להסתפח על דגל הכנסיה הקאתולית, והננו מחלים את פניך, ארון, לפנות לנו עוד הפעם מקום מערכה ששם נוכל לערוך מלחמה עם מגרינו ומחפרינו ולראות ברור באותות ובמופתים מספרי קדשנו את קשט דת הכנסיה, וגם לגלות את כל פשעי היהודים ועונותיהם ואת תועבת שפכם דם נקי דם נוצרים וגם את צמאונם אשר הם צמאים עוד בנפש שוקקת לשפוך ולקחת דם נקי לצרכיהם...”

„והציר הנאמן אשר את ידיו מלאנו ואשר לבו תמים עמנו לכל אשר שלחננו עוד יוסף לספר דבר דבור על אפניו את כל הגיוני לבנו הטובים והישרים באמת ובנכוה, והננו משחרים את פני כבודך, כי יהי חסדך להאזין ולהקשיב לכל דברי איש סודנו זה וגם תואיל להושיט לנו ימין ישעך לעזרנו ולפלמנו ולתמוך בידנו ככל אשר יתן האלהים בלבך.

„והננו מבקשים ממך מעון ומחסה בעד אחינו היושבים אל

עקרים, הנגשים והנענים, העשוקים והרצוצים בערים שונות מקום שם יד כהונתך פרושה, להגן ולסוכך עליהם לבל יקרם אסון ושוך.

„והננו מחכים אל היום ההוא כאל מלקוש, כאשר יצא חתן מחופתו (Kiedy jak młodzieniec wyjdzie z . . .) ואז נשיר ונזמר פה אחד ולבב אחד שירה חדשה לכבוד הכנסיה, וכאשר האל"ף הקדוש תעקום עד היום יהיה למישור וכל ארבע פנות העולם תתאחדנה ונברכו יחד ברכת נצח נצחים”.

ומדברי כהן-הראש לוביענסקי אשר הודיע ביום 17 מאי לציר האפיפיור, ההגמון סררא בווארשא, הננו רואים, כי גדולי הכהונה הקאתולית הביטו בתחלה בעיני חשד על עדת פֶּראַנק ועל כל תחבלותיה.

„בטרם עזבו את העיר לבוב—אלה דברי כהן-הראש¹—שלחו אלי היהודים „הפרימאנים” (Paritains) או כאשר כנו את נפשם המה „מתנגדי התלמוד”, את ציריהם, ויבקשוני לקבוע להם יום לקבל את פניהם, ואעש את בקשתם ואקבע להם את יום הראיון, אך באור ליום המועד ההוא בא אלי ציר שלוח מאת המלך לבשרני, כי המשרה נתנה עלי שבמי לכהן בכהונת פרימאס. אז חזקה עלי פקודת המלך לשים לדרך פעמי, ויהי עלי לנסוע אל המלך ולהביע לו תשואות הן בעד חסדו, וישלחו האנשים ההם אלי מכתב-בקשה לווארשא, הוא מכתב הבקשה אשר צויתי להדפיסו, ובו יביעו האנשים ההם את הגות לבם ואת רצונם להכנס בכרית הכנסיה. אז שלחתי את מכתב הבקשה לבובה אל ההגמון גלאווינסקי היודע היטב את עם היהודים ומבין אל כל עלילותיהם ותחבלות תרמיתם, ואצוהו לחקור ולדרוש את מוזמות האנשים ההם ברעת ובמשפט, למען הוכח לדעת אם רווח נכון בהם ואם באמת ובתמים הם חפצים להמיר את דתם?

והנה כאשר כי בלבוב יש כארבעים בתי אבות מן היהודים ההם, קרא ההגמון אל ראשיהם, למען בחון אותם לדעת מה משפט הצירים אשר הביאו לידו אתמכתב הבקשה.

¹ Mémoires pour serv. à l'hist. des Juifs convertis ליטא 1789.

ואחרי אשר נחקרו אנשי לבוב ההם, נודע, כי הצירים שבו איש לביתו לעניני משפחותיהם, והחכמים והמלומדים מהם עוברים בערי אונגארן ווואלאחיי ובארצות הקרובות שמה להטיף לבני עמם את תורתם החדשה, וכה הצליחו במסעם ובעמלם זה, עד כי ממספר חמשת אלפים אשר היו עמחם לפני שנים אחדות, עלו עתה למספר חמשה עשר אלף, והם גמרו בדעתם לבוא למדינת פולין בחפצם לפקוח עיני העברים העורים ולמול את ערלת לבם, וגם רצו לבוא במהרה לבובה, אך בווען מצאו מכשולים על הרכם ולא יכלו לעזוב את מדינת אונגארן, והיה כאשר אך יורמו המכשולים מעל הרכם, במהרה עתידים הם לצאת למסעם.

וכתב-הבקשה השני, אשר אותו זכר הפרימאס, נשלח מהר מלבוב ביום 16 מאי לש' 1759 גם אל הפרימאס גם אל המלך.
על המכתב הזה חתמו שני אנשים מ"מתנגדי התלמוד" את ידיהם והם: יהודה בר' נתן קריסא מנאדווארנא ושלמה בר' אליה מרוהאטין, והם כבר נודעו מימי המהומה בקאמיניץ.⁽¹⁾

במכתב הבקשה אל הפרימאס שנו עוד הפעם את הדברים האטורים במכתב הראשון, ועוד הוסיפו עליהם את הדברים האלה לאמר: "האלהים החונן את הצדיקים עשה זאת כי אחרי אשר הגשנו את מכתב בקשתנו ליד כבודך, הואיל הוד המלך לנשאך למעלת הכהונה הראשית בממלכת פולין ונסיכות ליטא, הננו מברכים ומשבחים את האלהים העושה כל בחכמתו, ונשמח בלבנו כי בעלותך למעלת רועה נאמן ונשיא ראשון בכנסיה הקאתולית תואיל למשוך חסד גם לנו לטובתנו.

... אך באשר כי רחוק המקום ולא נוכל לעמוד לפני כבוד כהונתך ולהשמיעך את דברינו מפה לאון, הננו כותבים את הדברים האלה בספר פה לבוב, והננו שולחים אליך את מגלת הספר.

⁽¹⁾ בארטאשעוויטש בספרו Znak, meż, pol. (כרך ב' 28) אומר: הפראנ-קיסטום בקשו נתיבות אל הפרימאס עד עיר המלוכה ויבקשו לעורר עליהם את רחמי האדונים.

(א) במכתבנו הראשון חלינו את פניך כי תואיל לתת לנו רשיון לערוך קבל-עם מלחמת-לשון עם צוררי הדת הקדושה. זאת היא מגמת פנינו למען הסיר ממנו עקשות פה לבל יאמרו צוררינו, כי העוני העבירנו על דעתנו ועל דעת קוננו, ומטרה זרה לנגד עינינו בחפצנו להמיר את דתנו.

(ב) עוד אחת חפצנו לבקש מאת כבוד כהונתך. הנה מעת המשפט הראשון בקאמיניץ, כאשר התנפלו עלינו היהודים ויבזו את כל אשר לנו יצאנו ריקים מכל רכושנו, ועתה דלנו עד כי משפחות רבות ממנו אשר בכפרים בסביבות קאמיניץ הן עמופות ברעב, ואין כל משען לחם להן בלתי אם הנדבות השלוחות אליהן מאת אנשי בריתנו באונגארן ובוואלאחיי וביתר הערים, אך הננו יראים להאחו על גבול תוגרמא, יען כי שם מספר צוררינו רב ועצום וירם תקיפה. על כן נשחר את פניך כי תואיל להיות לנו למליץ טוב לפני הוד המלך כי יתן רשיון לנו לכוון מושבנו בארבע ערים אשר במדינות מלכותו למען נמצא מנוח לכף רגלנו. הננו חפצים לאור באור חיים חדשים ולחיות באמונתנו החדשה, ולכן עלינו לאסוף את משפחותינו את הנשים ואת המף לשבת יחד במנוחה... בתחלה נחפץ להאחו בבוסק ובגליניאני, כי המקומות האלה הם בקרב מושבות אנשי בריתנו, ושם נבקש לנו מחיה במסחר או בעבודה ובכל דבר אשר אין בו פשע ואון. איש מאתנו לא יפתח בית משתה באחד הכפרים, כי מנהג היהודים למכור משקה לעם הארץ ולנצל את האכרים ולמוץ את דמם תועבה הוא לנו. אך להם יחשב הדבר הוזה למצוה, ובעינינו הוא עון פלילי. על כן הננו מתחננים אל כבודך לכתוב בעדנו אל ראש הפקידים בכוסק ששם יושבים רבים מאחינו וגם אל ראש הפקידים בגליניאני.

(ג) הננו מחלים את פניך לשלוח את מכתב בקשתנו אל הוד המלך, והננו נשבעים לפניך באלהים, כי נפשנו נכספה וגם כלתה באמת למים חיים למהרנו מכל חלאתנו, ונבקש עוד הפעם כי תחיש לנו עזר לגאולתנו ולפדות נפשנו".

ובמכתב-הבקשה אשר ערכו בני עדת פראנק אל המלך למען הפיק מאתו רצון הרבו להביא כתובים שונים ומשלים וחזיונות וגם יספרו

את תלאותיהם כי היו למרמס תחת כפות רגלי היהודים ונחשבו כצאן טבחה בהתנפל עליהם הקנאים בחרב נוקמת נקם דתם לעשות אתם בלה, ואחרי כן יאמרו עם הספר: „הננו מפקידים את רוחנו ואת גורלנו בידך מלך רם ורב הזסר, והננו מתחננים אליך בדמעות כי תרחם עלינו להוציא לאור משפט צדקנו לתת לנו רחמים, חקי דרור ומשפט אורחים בארץ, למען אשר יוכלו אחינו הכלואים איש במחבואו כבכית בלא מאימת הצוררים, לצאת מחוריהם מאפלה לאורה, והיה לנו חלק ונחלה בארץ ולא ישרדו קנאים את רבצנו ולא יחפשו עלינו עלילות להזמנו ולאבדנו. חוס נא רחם נא על מעונים ונרדפים וצו ברוב חסדך את כל השרים והפקידים במדינות מלכותך להגן עלינו מחמת מנדינו אנשי רשע רעי לב ומשחתי המדות, הששים בכל עת אשר ימצאו מקום להדוך אותנו ולרדפנו עד חרמה, ואז נתנער מעפר שפלותנו והלכנו בדרך אמונה ישרה לחסות בצלך להחשב כאזרח רענן בארץ ולכלל יתיצב לנו איש למפגע ושמן" וכו'.

וההגמון הלבובי גלאווינסקי אחרי עזבו את ווארשא בא לבובה בש' 1759 ויקרא אליו את הצירים קריסא ושלמה מרוהאמין ויצום לכתוב אל אחיהם אנשי בריתם ולבקשם לבוא לבובה להכנס בבירת הדת הקאתולית.

והצירים עשו את הדבר הראשון אשר בקש מהם ההגמון. הם שרקו לאחיהם, ובראשית חרש יולי לש' 1759 עזבה כל עדת פראנק את איוואני ותבוא לבובה¹).

ואולם הדבר השני אשר בקש ההגמון (תמורת הדת) נעצר מצאת לפעולות, ועץ כי הצירים דרשו מאת ההגמון לערוך מלחמת-דברים ביניהם ובין היהודים מחזיקי התלמוד, במרם ימירו הם את דתם. הם דרשו בחוקה מאת ההגמון כי יעביר קול בכל קהלות ישראל כי יתאספו ראשי הרבנים ובאו ביום מועד לבובה, והם יערכו לפניהם שאלות שונות למען השיגם בין המצרים.

מה המריצה את לב אנשי עדת פראנק להקים שאון עוד הפעם

¹ Kr. 'b נומ' 48.

כמעשה אשר כבר עשו בקאמיניץ ולערוך מלחמת-אמונה כגלוי עם היהודים, אחרי אשר רצו הכהנים את מעשיהם ויהיו נכונים לקרבם אל תחת כנפיהם—פֶּשר הדבר הזה הוא נשגב ממנו ...

דבר ברור לא נדע, אך קרוב הוא בעינינו, כי בני העדה הזאת התהפכו מסבות בתחבולותיהם ויתאמצו בכל עו לדחות את יום מועד התמורה, למען תהיינה עתותיהם בידיהם להמתיק סוד עם הכהנים על אדות השכר הערוך להם, ובאמת לא תמורת הדת היתה מטרתם, אך הם חפצו לבונן תחת ישלמון פֶּראַנק ותחת מחסה הממשלה עדה גדולה ושוררת בביתה אשר תינק שפע נדבות מאת בני בריתה במדינה ומחוצה לה.

בטרם נחלט דבר על אדות מלחמת-האמונה אשר דרשו בני עדת פֶּראַנק, שלח הפרימאס לוביענסקי אל הכהן הקאתולי מיקולסקי בלבוב שש שאלות ויבקשהו להשיב עליהן דברים ברורים, והשאלות נגועו גם אל מלחמת-האמונה אשר אליה חתרו אנשי פֶּראַנק גם אל דרכיהם ומטרתם.

ותשובת הכהן מיקולסקי היתה ערוכה אל הפרימאס בראשי פרקים אלה לאמר: מתנגדי התלמוד תומכים את יתדותיהם על אדות הדעות הנוצרות בספרי הקדש אשר להם וגם בספרי תורת הרזים, כי אמנם יוכל להיות, כי אך השנאה היא המעוררת אותם לערוך מלחמת לשון עם מחויקי התלמוד, וכשנאה אשר ישנאו המה את מחויקי התלמוד ישנאו מחויקי התלמוד גם אותם, כי לא תאות בצע תמריץ את האנשים ההם להפיר ברית אמונתם, וזאת היא אשר הם חפצים להראות בעליל ע"י הויכוח הגלוי קבל-עם. כן גם החליט מיקולסקי, כי קריסא ושלמה מרוהאמין אינם ראשי הכת, אך הם נבחרו מאת הכת לדבר בשמה, והעולה על רוחם היא מטרת הכת כולה.

ובטרם עוד באה תשובת הפרימאס עמדו צירי עדת פֶּראַנק קריסא ושלמה ביום 25 מאי ל'ש' 17:9 לפני כהני הקאתולים בלבוב ויערכו לפניהם דברים שונים מעולפים בדמיון ומליצה, משל וחזיון, ובין הרברים ההם הביאו בעכ הענן גם את דעותיהם אשר שמו למוסדות

הויכוח העתיד להיות ביניהם ובין הרבנים, והדעות האלה הן נבדלות מעט מהדעות אשר בארו בקאמיניץ:

(א) כל הנבואות ע"ד בוא המשיח כבר נתקימו; (ב) המשיח נראה בדמות אדם וישא עון כל יושבי תבל; (ג) מעת בוא המשיח בטלו הקרבנות והמצוות; (ד) חייב כל אדם להאמין בתורת המשיח, כי עמה מקור חיים; (ה) אין לזכות לאמונה זו בלתי אם ע"י כניסה בכרית הדת הקאתולית; (ו) התלמוד מורה למחזיקיו להשתמש בדם נוצרים, וכל המאמין בתלמוד הוא דורש דמים¹).

„על אדות כל הרברים והאמת האלה הננו חפצים לערוך את עצמותינו עם זקני הרבנים, לעיני הכהנים, והננו מבקשים בשם האמונה, בהכנעה, בדחילו ורחימו, לתת לנו את הרשיון למלחמת-מצוה זאת. בדבר הזה נלחם במחזיקי התלמוד עד אשר יסור בחם ונגדעה זרוע עום, וכל לשון תקום אתנו למשפט נרשיע בשפת נאמנים ולשון למודים אשר חננו ה', וכל ישרי לב ותמימי דרך מקרב אחינו אשר ישמעו אמרי יושר ודברים נכוחים במועצות ודעת יצמדו עלינו, וגם כל מעול ובן פריץ יהיה לצדיק ולמאמין" וכו' וכו'.

כחדש אחד אחרי אשר הצבירו בני עדת פראנק את הקול הקורא הזה במחנה באה תשובת הפרימאס לוביענסקי, וממנה נראה, כי הכהן הזה אשר שאר רוח לו, לא נפתח על נקלה להאמין במשאות שוא ומדוחים ויתבונן בעין חודרת אל כל תחפוכותיהם:

„זה כחמש שנים — אלה דברי הפרימאס — אנו שומעים כמה המתקו האנשים האלה סוד ויעשו פליליה בדת מה לבחור, ועד עתה אך נשיאים ורוח וגשם אין. אתם אומרים עם הספר כי כאיל יערוג אל אפיקי מים כן תערוג נפשכם אל המים המהורים, ואולם קרב לא תקרבו אליהם... עוד במרם יסדתם את אמונתכם החדשה על מכוניה בקרב לבכם, תחפצו לערוך מלחמת דברים עם אחיכם המכחשים, אבל הן למלחמת-דברים כזאת לא די כי תדעו את כתבי קדשכם... אמנם קבל תקבלו מכתבים מאת הוד המלך אל ראשי פקידי המחוזות בכוסק

¹ כתב-יד של הכהן מיקולסקי מש' 1759.

ובגליליאני, ואיש מן הפקידים ומן הכהנים לא יסיר את חסדו מאתכם, לתמוך בידי אבינו אדם לכל יחסר לחמס בצוק העתים ולא ישאו חרפת רעב וכו', אך אם תוסיפו להערים ולהעמיק שמים לדרות את התמורה מיום ליום ולבצע את מוזמת ודונכם לשים אותנו לצחוק, אז אשים עיני בכם לרעה" (1) ...

וציר (נונציוס) האפיפיור סעררא הלל את תשובת הפרימאס וימצא אותה ישרה ונכוחה. Saggiamente questo Mons. Primate, replicando al memoriale degli Antit. aveva loro significato, non poter essi non che poco instruiti dei domini Christiani entrar (2 a questionare ...)

ואולם בכל זאת כאשר הוסיפו אנשי פראנק להפציר בכחך-לבוב לעשות את חפצם, ירא הכהן להשיב את פניהם ריקם, פן יסיר את לבם מאחרי הדת החדשה, ועל כן אף כי בסתר לבו לא מצא חפץ במלחמת הלשון עם מחזיקי התלמוד נדרש לבקשת המפצירים, אפס כי חיבם למהר לקבל את הדת הנוצרית אחרי מערכות הויכוח, ויצו לראשי בתי מקלט הנוצרים בלבוב לשלוח את חכמי הדת אל הויכוח הזה, ויפקוד על מסדרי המערכה, כי כהן-קאנוניקוס יהיה איש הבינים בין מתנגדי התלמוד ובין מחזיקיו לקבל את השאלות ואת התשובות, והויכוח הראשון נועד להיות ביום 17 יולי לש' 1759 בשעה הא' אחרי הצהרים.

והפקודה יצאה אל האצילים להאיץ ברבנים לבוא אל הויכוח לבובה, והממרים ישלמו כסף ענושים אלף ר"מ. והיהודים נבהלו מאד לשמועה הבאה ע"ד הויכוח החדש, כי הם כרו עוד את כל בלחות המהומה בקאמיניץ, ויפנו לעור אל הפרימאס ואל ציר האפיפיור בווארשא, — מהמכתב הערוך מאת הציר לרומי ביום 1 אוגוסט לש' 1759 (אחרי הויכוחים הראשונים), הננו רואים, כי בסוף חרש יולי באו אל הציר שליחי קהלות היהודים ויתאוננו באונו על פקורת כהני לבוב, והנונציוס מצא את תלונותיהם נכוחות

(1) ס' "Z Lowicza" 1759 (ברומס); (2) Vet. mon. Pol (ברך ד', 151).

(Mi sembra ben ardua la condizione...) , ויאמר , כי לפי דעתו עתיד הויכוח להרגיז את הלבבות ולהוליך את המריבים בתהו לא-דרך , כי טוב ללמד תועים בינה ולא לבוא בעקיפין ביד חזקה ובעונש (la forza e le pene) , אך עוד במרם באה התשובה , כבר הודיע הכהן ג'רולאמו טורו ע"ד הוכחים הראשונים , ואז חדל הציר להתערב בדבר הזה , אך בדברים קצרים הודיע את רגשי החשד אשר הגה לבו .

הוא חשד את פֶראנק ואת בעלי בריתו כי הם עושים במחשך מעשיהם (Condotta misteriosa, straordinaria ed impenetrabile) כי הפצים הם ליסד כת חדשה בין היהודים , ולכן חובה לשים עין על דרכיהם (Fanno sospettore che sia un germoglio di nuova setta fra gli Ebrei, ed obbligano chi vi ha mano a procedere con tutta la cautela) — גם הוא מכיב את דברי סופרו מלבוב , אשר גם מהם נראה , כי אחרי המתקן סוד עם ראשי הכת ועם מליצם (col loro interprete) עוד רבו רגשי השפק בלבם , אם באמת הפצים האנשים האלה לקבל את הרת הנוצרית , (sono entrato vieppiu in dubbio, che la loro, o almeno dei pui, sia una vera vocazione alla fede Christiana cattolica).

פרק אחר עשר .

הויכוח בלבוב . מה בינו ובין הויכוח בקאמיניץ ? דעות הכהן מיקולסקי . דרשת הרב ראפאפורט בבית-התפלה . ,הקתדרא הקאתולית" בלבוב . ביאת פראנק והליכותיו בדרכו מאיוואני ללבוב . דברי פראנק הסתומים . הסעיף השביעי מן הויכוחים . ההודעה מעל הבמות בבתי התפלות . א ט ק א ן ! — מנהגו הנעלם של פראנק בהיכל הגבוה . סגולת פראנק לרפואה . תפלות פראנק ותחבולותיו . המזמרים הראשונים . תמורת הרת ע"י פראנק ובחירי „האחים” .

האספה הראשונה למלחמת-האמונה נועדה להיות ביום 17 יולי
לש' 1759 .

הרבנים אשר באו מערי הסביבות ובראשם הרב ר' חיים ראפאפורט אב"ד לקהלת לבוב ועוד רבים מגדולי קהלות היהודים במדינה באו ביום אחד לפני הויכוח אל הכהן הקאתולי מיקולסקי . כן גם באו אליו אנשי ריבם ובראשם קריסא מנאדווארנא ושלמה מרוהאטין , ועמם בא גם הארון מאליוודא ויהי להם למליץ , יען כי הם לא ידעו שפת המדינה . ומאליוודא ארח אתם לחברה בכל מקום (*).

(* הערת המעתיק : „בשנת תקי"ט גזר הכיסוף מיקאלסקי שיתאספו רבני ישראל ממדינת פולין ללעמבערג , לעמוד לויכוח עם ראשי הפראנקיסטים , וארבעים איש נאספו שם וגם הרר"י הכעש"ט היה בתוכם , ומן הארבעים נבחרו שלשה הרב ר' חיים כהן רפאפורט אב"ד בלעמבערג , הר' ר' דוב צער אב"ד ביאזלאוויץ והרר"י הכעש"ט שהיה ידוע למקובל גדול , ויודע לדבר בלשון פולנית : שלשה ימים התעלמו הלדדים בויכוחיהם , מיום כ"ג תמוז , וממולא הויכוח לא געד דבר ברור , כי אם שהרבה מן הפראנקיסטים ילאו מכלל אמונת ישראל , והתנדרו" (תולדות הכעש"ט) .

אך כנראה עוד מרם נקבצו או בלבוב כל בני "המחנה" מאיוואני, כי אך עשרה אנשים נזכרו בסיפור ע"ד הויכוח הראשון. הם הצמדקו, כי אין כסף לאנשי בריתם לשכור להם עגלות די צרכם, ולכן לא יכלו לבוא ליום המועד.

והרבנים בחרו מקרבם שלשה ראשים, את הרב ר' נמע מבוהורודשאני ואת הרב ר' חיים ראפפורט ואת הרב ר' דוד מסטאניסלאוואו, וברור הדבר, כי גם להם היה מליץ סופר ומוכיר אשר עזר להם לערוך את תשובותיהם בשפת המדינה.

ובית הכניסה הקאתולי הארכיקתדראלי נהיה לתל שכל הכהנים הקאתולים פונים אליו. מחיר הכניסה לבית התפלה הזה נקצב "ששה גדולים" לאיש, ותבואת הכסף נקדשה לטובת מתנגדי התלמוד. ומשמרות אנשי צבא מחיל העיר עמדו על המצפה על יד בית הכניסה להגן על הסדרים.

ובבית הכניסה היה גם המון יהודים אשר באו לשמוע את דברי הריבות.

בבית הכניסה בתוך נערכו כסאות בשני טורים בעד הכהנים הקאתולים, ועל הספסלים אשר מימין ישבו בני עדת פראנק, ומשמאל — ישבו הרבנים.

ועל כמה עשויה לדבר ישב ראש הבהן הקאתולי מיקולסקי, ומאחוריו ישבו גדולי נושאי המשרה מאצילי העיר, וגם גבירות נכבדות ממרום עם הארץ*).

(* (הערת המעתיק): כספרותנו הרבנית נזכר דבר הויכוח כס' שו"ת מים חיים (זוטאמיר תרי"ז) מאת הרה"ג מהור"ר חיים רפאפורט מאוסטרהא נכד הרה"ג מהור"ר חיים רפאפורט מלבוז בהקדמה מנן המחנך בדברו ע"ד אה"ו יאמר: "ויותר מזה רוב לניעותו ופרישותו, כאשר נודע לרבים מרבית דקתו ועולם קדושתו, בעת עמדו בפרץ לגדור גדר ככרם חמד ישראל נגד מזויקי השב"ץ תד"ו, ולהשריש מארץ גועס פירה ראש ולענה, ואבותינו ספרו לנו כי זה הגאון הוא הנבחר להתוכח עם כת השב"ץ הנ"ל לפני נסיכים שלטונים שרי המדינות והגמונים, במקום משפט אשר הוכן לזה, הלך שמה כלי רסיון לכב, ומדי לכתו התעטף לכנים, באלה.

והכהן הקאתולי מיקולסקי פתח את האספה בדרשתו ויבאר את סבות הויכוח ויתן פאר וכבוד למתנגדי התלמוד כי מהם היו תוצאות אל הויכוח הזה, ואחריו נשא מדברותיו בשם עדת פֶראנק הארון מאֵליוודא, ויחל לבאר ולהוכיח את קשט „היסוד” הראשון, ואחריו קרא קריסא מנאדווארנא והוא „אחד מבעלי הלשון המוככמים” את אנשי הריב להתבונן בכתבי הקדש ולראות אם כל הכתובים המוככמים לאות ולמופת בטענות עדת פֶראנק הם נכונים ומדויקים.

ולשאלת הרבנים נדרש הכהן מיקולסקי לדחות ליום 20 יולי את הויכוח על היסוד הראשון.

לא נביא בזה את כל פרטי הויכוח הלבובי שכבר כתבו עליו סופרים שונים ויודיעו דבר לאשורו. שני הבהנים הקאתולים פיקולסקי ואוועדיק, הראשון בספרו *Złość żydowska* (לבוב 1769) והשני בספרו *Historja o kontratałmudystach* (לבוב 1760) כבר כפרו את כל פרטי הויכוח לפי מראה עיניהם אשר ראו ומשמע אזניהם אשר שמעו. כתב-היד מהעת ההיא, שנערך ע"י הכהן מיקולסקי מוכיח, כי בעבודת

הבגדים אשר האדם הולך לבית עולמו, וינלחם בעור שדי ברוב חכמתו, עד אשר גם השרים תמהו על גודל תבונתו, ויהללוהו לאמר, אין זה כי אם רוח ה' ניססה בקרבו, וגם שמעתי מכבוד א"ל כי מדי בואו אז בחזרתו לביתו בשלום בלי פגע, מהויכוח העלום והגורא עם כת השב"ז הנ"ל אמר פירוש המשנה באבות ודע מה שתשיב לאפיקורס, ודקק אה"ז הגאון איך יוכל האדם לדעת מה להשיב לזולתו, בטרם יקשיבו אזניו דברת שאלתו, וכאשר קרה לו באמת אשר מתנגדי ה' העמיקו בשאלותם אשר עתדו לנו בהמשכת זמן רב, אבל הוא נלחץ היה להשיב בחפזו אמרים נכוחים ומשיבי טעם, ומנבלי התמהמה מאומה, לכן אמר כי הענין כך הוא, הלא ידוע כי שתי מדות הנה, אהבת ה' ויראת ה', מדת האהבה מכונה ברמז בשם דע כמאמר הכתוב דע את אלהי איך ועבדהו בלב שלם, ומדת היראה מכונה בשם מה, ככתוב מה ה' שאל מעמך כי אם ליראה, וזה כינת התנא ודע מה אם תשיג לשתי המדות האלו היינו אהבה ויראה שמכינים בשם דע ומה, לכן יהיה נכון ונבטוח שתשיב לאפיקורס".

חיבור „יסודי“ הויכוח הלבובי היה חלק עדת פראנק מצער מאד . כל היסודות ההם נתחברו ע"י כהנים קאתולים , אשר שפת כתבי הקדש וגם שפת התלמוד לא היו זרות להם* .

(* (הערת המעתיק) : לפי המוצא בספרינו כה קרו המסכות אשר חיללו את הויכוח החדש בלבוב ואת תולדותיו . אחרי הויכוח בקאמיניץ נשתנו העינים , כי בר אל הבישוף דעמכאווסקי מעל עדת פראנק במותו פתאם , אז השתדלו הרבנים לפני שרי הממשלה ויפקחו עיניהם כי בקהל נוזרים לא נמנו בני עדת פראנק , ולכן בקשו לגלח חזי פאת ראשם וחזי זקנם , ואז התעללו בהם רבים , וקלחם ברחו לתוגרמא וכתובם אלישע הזקן מראהטין , אבל אחרי אשר ספרו היהודים אל התוגרים את רוע מעשיהם , רדפו התוגרים אחרי בני הכת וייקחו את אשר להם , והזקן אלישע הומת במקל הובלים , וכאשר ראה פראנק את להגם ועינים יעגם לשוב לפולין להתנזר ולשלוח כתב בקשה אל הבישוף לובינסקי בלבוב כי רעוגם לקבל הדת הקאתולית ולעזוב דת בעלי התלמוד ושמשו לדכריו , והשיב להם הבישוף כי אחרי שיקבלו דת הנוזרים יבואו להללחה רוחנית , אך הוא לא יוכל לעשות דבר להגיטיב מצבם הגשמי , יען כי לא ידע את מטרתם באמת , אם לבס נוטה לזה שלא ע"מ לקבל פרס . אח"כ עזב הבישוף משמרתו ועל עמדתו הוקם הכהן מיקולסקי , אז הגישו בני הכת אליו את בקשהם שנית , כי הם נכיים לקבל דת הקאתולים , אך רעוגם מראש להראות הרבנים עעותם , למען יתנזרו גם הם , והבישוף מיקולסקי היה מקרב גרים ומקנא בבני דתות אחרות , ויתן פקודה אל רבני פולין להתאסף לבובה לעמוד בויכוח עם ראשי הכת , ונאספו ארבעים איש , ונבחרו מהם שלשה , הגאון מו"ה חיים רפאפורט מלבוב ומו"ה ישראל בעש"ט ממשויבו ומו"ה יחאק דובער מרגליוו מיולאוויץ (אחי הרב מאיר נתיבים , והביאו עם) ומדד השני יעקב פראנק , והאיש ליב מקרימיניטשוו , ושלמה בן אלישע מראהטין , ובני הכת הכינו להם ימים רבים שאלות בעיני הדת , הבישוף גור אמר ל.ל יתמהמהו היהודים בתשובתם , כי האמת קרובה היא ואין לחפש אחריה , ואם לא ישיבו מהר זה אות כי אין בקרבם נכיה .

והויכוח נמשך מכ"ג תמוז תקי"ט עד כ"ו תמוז , ורבים באו לבובה לשמוע דבר הויכוח , ויחיעטו הרבנים , כי לא טוב לפנייהם להתור להיות למגנחים , והלילה לנטע אף כמלוא השערה בכבוד הדת השלטת , כי אנהנו לא נתרעב עם שונים להסגי בגול בני דת אחרת , אך נאפן לשבת בשלוש ובמניחה לשמור את דתנו ולהסיר מעלינו

הויכוחים נמשכו מיום 17 יולי עד יום 10 ספטמבר, ומספרם אחד עשר.
והויכוח בלבוב היה שונה מן הויכוח בקאמיניץ. בקאמיניץ עמדו

את החרפה אשר יחפזו לזררנו אשר ילאו מקרבנו, וגם גמרו אמר להשתדל שהכת
הזאת תלא מכלל ישראל, כי אם באמת לבס הולך אחרי הדת השלטת אין לנו להעבירם
על דעתם, ואין לרדפם ולדכאם, אך ילכו להם להסתפח על דגל הדת הנבחרת
בראונס, והיתה זאת לתועלת לקיום שארית ישראל. אמנם הרב הבעש"ט התמרמר
ע"ז, אך הוא הוכרח לבטל דעתו נגדם, כי הם היכיחו מהרמז"ס בס' המורה כי
דעתם נכונה, וקצת הויכוח נזכר בס' זכר ההיים לר"ה הכהן ראפאפורט.

ואחרית דבר היתה כי ילאו הרבנים בדינם נקיים, ורשות להם להחזיק דת
התלמוד, וגם ניתן לו לבלי שרוף את ספרי התלמוד, ולא נעגשו הרבנים, וישבו
לבינם בשלוס, ולבני עדת פראנק פתחו הפתח להתנגד, אך הם לא מהרו בזה, עד
כי היהודים בעצמם הבדילו לרעה בועד קונסטנצין באיסור חיתון ופתח ומאכלם,
והוכרחו אז לשמוע בעלת הראש יעקב פראנק להמיר דתם, ובני אלישע היו הראשיים
שלמה (לוקס) כ"ן (מיחאל) ויותר מאלף איש אחס, ולא נתנם כי יהיו תחת פקודת
יעקב פראנק, להיות הוא לראש עליהם, וע"כ אחר הוא להמיר את דתו.

מהרודפים אחרי הכת בפאלדליה (לפי חקירותיו של הרב הגאון מהר"י לטווענ-
שטיין מסעראצק במכתבו אלי) היו: ר' לבי הירש בקאמיניץ, ר' נפתלי הירץ היילפרין
משאריגראד (חתן ה"פני יהושע"), ר' שאיל ור' אברהם דובסאוויך, ור' יוסף משה
ור' דוד סירקיס בנעויוו, ר' אברהם פודאלסקיר ור' אהרן בקאמיניץ, ר' אלעזר
בטומאשפול, ר' דוד לייבס ור' דוד מיקאלמיווער, ר' יעקב שמשון משיפטיווקי והר'
מנחם מענדל בבאר, ר' שמואל זנוויל מוויניצא, ר' שמעריל בווערחיווקי, בלו ר'
יוסף בעטישאלניק, ר' ליפא בחמעלניק, ר' וואלף קישעס ור' משה אלהן עלקרין
ר' משה מייזיל בטולטשין, ר' אברהם חיים הכהן ור' יעקב מניד במאהלוב, ר'
ישעיה ור' מענדל מרגליות בדינאוויץ, ר' וואל ואביו ר' יעקב יוסף הכהן בנעמרוב
ר' וואלף בוויניצא, ר' אברהם הכהן בבראסלוב, ר' שלמה יצחק היילפרין בבאר.
הם היו מהרבנים, והר' אברהם פאלדאלסקר מקאמיניץ, והר' יעקב שמשון שיפטיווקר
מבאר היו אנוסים לברוח לארץ ישראל לרגלי סכסוכים עם הממשלה.
גזרת הגאב"ד הר"ר יצחק מביאלא אל הר"ר יעב"ץ נדפס בס' השמוש

אלה מול אלה שתי מפלגות אשר ידעו את עניני הדת, המפלגות האלה ממקום אחד יצאו, וגם צבא מופתיהם לקחו כמקור אחד, ואולם בלבוב היו הכהנים הקאתולים המלומדים לשמן ולמפגע על דרך הרבנים, והכהנים האלה היו אנשי דברים, והרבנים לא ידעו את שפת המדינה; בקאמיניץ היה כל עמל עדת פראנק להבאיש את התלמוד ביושבו הארץ, אך בלבוב השחיתה עדת פראנק התעיבה עלילה ותתנבל להעיד את חמת ההמון על היהודים בהעלותה על הפרק את „עלילת הדם“. ע"י הויכוח הלבובי מעידים, כי הויכוח היה למשא על הנאספים*.)

(אמטטרס שנת ותקחי) דף ג' : ע"ד המאמינים בש"ן ימ"ש נמסר לידי כתב מהרב הגאון מוהר"ר מאיר אב"ד דק' הארטדנקי מה שכתב לק"ק בראדי, והעתק מן גב"ע מגוף הכתב של הרב הגאון אב"ד דק"ק סאטנוב וב"ד יצ"ו, שנחלה קלונס ברביס, וחסת איש למנוח יחשב והלול שנת, וניסח התפלה שלהם ויו"ט שלהם, ויש מהם שנקחו בכלי ברזל להאדון הבישוף, וה' יליל את אחינו ב"י ממשבתם ועומאתם של אנשי שחך הללו, וגם נוסח הרס הגדול מה שהחרימו בק"ק לבוב ובק"ק לויזק ובק"ק בראד ובק"ק דונא, ובכל הגלילות כמואר בס' הכלבו, על איזה איש או אשה שהוא מן הרשעים הנ"ל ויעשה עמם שדך או יתעסק עמהם במו"מ, או שיאכל ממאכלם, יהיו מוזהמים כמוהם, וגם כל שנים שיודעים על אחד שהוא מכת הרשעים הללו, מחויבים להעיד בב"ד לפרסם הדבר, וגם חל הפרס על כל מי שילמוד ספר מינין האלו וכו' גם יחול הפרס הנ"ל על כל מי שיגלה דינרי זהב והם מוזהמים ומופרשים מכל קדושת ישראל, וגם העתק התפלה מה שמתפללי. לבריה ימ"ש, וכאיום נמנו וגמרו להחרימם בכל גבול ישראל קודם כל נדרי! מחותני הרב הגאון מהור"ר חיים כ"ץ אב"ד דק"ק לבוב ועמד עס כמה אנשים מכת ש"ן שר"י לפני הבישוף והשרים וה' נתן לו חן וחסד ונתנו לו רשות להחרימם ולקחוס לבית הסוהר, ומעתה תנוח דעתו הרמה שכבר נפתחה המכה וכו'".

(* הערת הזעתיק: דבר זה מוכח מס' „זכר ה' הייס דרושי ר' חיים כהן כולל דרושים במילי לאגדתא ובמילי דמעטא אשר דרש כבוד הרב הגאון המפורסם הכהן הגדול מאהוי רשכבה"ג בימיו מופת דורו, רבים הלכו לאורו, גדול

כאשר הכבירו המתוכחים את אמריהם על אדות דקדוקי מלים ופירושי דברים שונים אשר בספרי הרת היהודית, אך רוח הנאספים התעוררה בהגיע הויכוח אל העיקר הו', והוא הויכוח האחר עשר — על אדות „עלילת הדם“.

מרבן שמו הנהור מ' חיים כהן רשפרט זליקלה"ה שהיה אבדק"ק לכוב והמדינה, (לכוב תרכ"ו). שם בלקויס (ס"ז—ס"ט) הננו מולאים את עקבית היכה, ובאמת רובם דקדוקים ע"ד הדרוש והפסול, כמו למשל בדבר שית אלפי שנין היה עלמא וכו' שני אלפים ימות המשיח, מביא „ובאלים אתם אם עדיין“ וכו' ומשיב: אלא הפירוש הוא כך שני אלפים אחרונים הוו זמן ביאת משיח אם יוכו יהיה בתהלת השנים ואם לאו יתמזמה יותר, ולהלן ע"ד המקרא: והביטו אלי את אשר דקרו ודרשת התלמוד על משיח בן יוסף „נמצא שאין שאלהם אלא מן התלמוד והלא אתם מתנגדים לתלמוד מחברים מאמר זה עם מה שנאמר בתלמוד בדף זה גופיה למטה וכו', ולהלן בדבר מה שאומרים שהקב"ה מתלבש ומביאין ראייה מפסוקי סדר כי תבא שנאמר ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו' למען תדעו כי אני ה' אלהיכם ומפרשים המה שמשא אומר אני ה' על עצמו נמצא מוכח שהשי"ת נתלבש במשה אלה דבריהם הנ"ל, השיבה לדבריהם כי לא דבר ריק הוא כי אם ריק מהם פירוש האמתו וכוד ה' ליראיו כי ידוע לכל יודעי ה"ן שמלת אנ"י היא שם קדש כדאיתא במש' סוכה דף מ"ה ע"א ר' יהודה אומר אני וה"ו כו' ופירש"י אני והו וכו' מע"ב שמות הן וכו' ושם הלז הוא אנ"י עכ"ל, ולהלן בדבר תלת קשרי דמהמנותא שבזוהר, מבאר שזה מוסב על הספירות כמו דאיתא בזוהר וכו' ולהלן בדבר מלות בעלות מוכיח מה"תקונים" (דף ב' ע"א) דמלות תפילין ושבת ושאר פקידיא אינם בטלים גם סצירה למה שמכתישין בתורה שבע"פ „תקונים" (דף י"א ע"ב) וז"ל וכדי איתגטלית מנבזרה איתקריאת תורה שבעל פה דהכי אוקמוהו מארי מתניתן תורה שבע"פ מפי הגבורה ניתנה ותמן גבורים עומדים בפרץ ולא יוכל למיקם בה אלא גבור במלחמתה של תורה גבור ביצרו — . מכל אלה נראה כי דקדוק דבריו האומרים, כי הוכיח היה למשא על הנאספים בהכנסו לדרושים ולפסולים ולרזי הקבלה, ואף לשמע עלילת הדם התעוררו.

ואמנם גם בדבר עלילת הדם הננו מולאים גם' השמוש להיעב"ן כי היא היתה

רבים חללים הפילה העלילה הנוראה הזאת בישראל. המפלצת הזאת אשר נולדה באפלת ימי הבינים ועננה חשכה רובצת עליה מאז היתה חוללה, יצוא תצא פעם בפעם כאשר יחשך אור הרעת, אך זאת היתה הפעם הראשונה אשר נקראה עדת רבנים קהל גדול מאד להצטרך בגלוי קבל עם להסיר מעל עמם את העלילה הזאת.

והעלילה הזאת היתה הצייר אשר עליו סבב כל הויכוח בלבוב, וגם צייר האפיפיור סעררא אך בגלל זאת נתן רשיונו לערוך ויכוח עם הרבנים, כאשר יעיד פרק אחד במכתבו לרומי מיום 15 אוגוסט לש' 1759¹).

אמנם ברבר הוזה השכילו הרבנים לערוך מענה נכון. הנה זאת היתה תשובת הרב ר' חיים ראפפורט:

סנוכה ואחווה ככת ש"ז, וז"ל בחלק "רסן מתעה" (דק י"ח): "שהיא עלילה של שקר נכאש ומרמה, ונכלה גדולה ועזומה, מה שהמליאו לרי ישראל, להבאיש ריהנו יכאלו בני עמנו לריכיס לרס ארס, לעשות מועד הפסח, או לכסוף ווולת, מהשקרים המרים. שמו שמים על רשעה נכלה בלויה בדויה גלויה, שכבר נתברר הזיוף של עלילת שוא ודבר כוזב, שהתנכלו אויבינו להתגולל עלינו לקחת דמי עניים חסידים וקדושים, כמו שבא כבר כלפוס לדוגמא ברומא, ברשיון הדון הגדול של הנוצרים הפושט אדות בלבול של הכל כזה שהיה בעיר פיטערבא בשנת 1705 לחשבונם, יגס נדפס בלשון אשכנז יהודית כפיורדא ע"י ר' חיים מגזע אלשיך, וקרא שם הספר תשיעת ישראל, הנני ענו בי נגד ה' כי בלדק כל אמרי פי, אין בהם נפתל ועקש, כולם נכוחים למבין וישרים למואלזי דעת (גם כבר נזכר בספר של המלומד וואנגווייל, המשקר ומרמה של עלילה זאת של דס, מלכד מ"ש הרכה מוזב בספ' שבט יהודה, וביחוד בויכוחו של המלך החסיד באו"ה אלפינסו מלך ספרד עם טומאס המחודד, וזכר שם איך נתגלה זיוף העלילה באופן נפלא מאד, בהשגחת ה' הנוראה, על עמו לאן מרשיתו הנהלחה, וככה אירע פעמים רבות על פי הודאת המעלילים עצמם כפי המלך והשרים, וכן מ"ש עם מלך לרפת שהחוכה על עיני כוז עם שלוח מלך ובמעאל זמה שעלתה בו וכהנה רבות קרו וכו'.

עפי"ו נראה כי דברי היעב"ץ בחליפות מכתביו היו לעינים לעומדים במערכות הויכוח מלד הרבנים בלבוב.

„הן אמנם בדבר העיקר השביעי מסרתם מודעה מראש, כי לא מרוע לב ולא משנאה וחמת נקם אך מאהבתכם לדת קדש אתם מודיעים לדור את דבר העלילה הזאת, בכל זאת נכון הדבר כנכון היום, כי לא רוח האמונה מדברת בפיכם. הן כל איש יבין, כי אך מסתוללים ומלעיזים ומתעתעים אתם בנו ברוח משטמה, ועל כן נועותם למפול עלינו עון כזה! מי פתי יסור הנה להאמין, כי אנחנו, זרע אברהם, נהפכנו להורגי נפש ולשופכי דם! תורתנו הקדושה אומרת: שופך דם אדם באדם דמו ישפך, כי בצלם אלהים עשה ה' את האדם! כן גם העיר חוקר הדת הקאתולי הוגא גראַמיוס ... כחוקר הוזה ככל יתר חכמי הנוצרים העירו, כי העלילה הזאת היא כזובה וכו' וכו', הואילה נא כהן נכבד, ארוננו מיקולסקי, לשים לב אל רשעת העדה הרעה הזאת המעלילה עלינו עלילות שקר”.

ובאשר נודע לפראנק, כי הויכוח ע"ד העיקר השביעי הולך וקרב, חש עם יתר אנשי מחנהו לנסוע מאיוואני לבובה, בחפצו לפתח רגשי עוז בלב אנשי בריתו ולהכריע להם את כף הנצחון. אך גם אז עוד לא היה רוח נכון בקרב פראנק, ותמורת-הדת היתה לו אך לתואנה ולפתחון פה, ובאמת היה כל חפצו להיות למושל עריץ בקרב בני עדתו, ועל זה יעידו דבריו הזרים אשר השמיע בדרך מסעו והקסמים והתעתועים אשר בהם התעה את אנשי סודו.

„כשנסעתי מאיוואני ללבוב דרך פודהייצי — אמר פראנק — התקבצו רבים לילך אחרי ואמרתיה להם שאני הולך להמיר דתי ושאני מושך אחרי רבים ובשתשמעו שחיתתי לארון לאנשים אלו שהולכים אחרי ושכל העולם יחלקו להם כבוד תדעו שהשמן ולא אלהי אמת נוהג אותנו ... אבל כשתשמעו שאני בדוחק גדול (w wielkiej ciasności) ושהאנשים ההולכים אחרי הם בצרה ורודפים אותם ממקום למקום ואין להם לחם ושמלה דעו שהאלהים נוהג אותנו”⁽¹⁾.

ביום 25 אוגוסט לש' 1759 בא פראנק בהדרת כבוד לבובה⁽²⁾.

⁽¹⁾ ס' הפתגמים 902; Liber baptisat. ⁽²⁾

וסביבו המונים המונים מתלמידיו והנפש אשר עשה בדרך מסעו, עם נשיהם וטפם, ו"הארון" נהרר בכבוד על מרכבת הוד כאחד ממלכי קדם, והוא היה לבוש בגדי תוגר, ומוזה ומוזה שני אנשים רוכבים על סוסים, ואחרי המרכבה המון עגלות ועם רב נוסע בהן.

והמון הנוצרים יצאו מן העיר אל המגרש ההאלימשי לראות את המראה הנפלא, אך היהודים הסתתרו במחבואיהם, כי יראו להביט אל פני המכשף מחמת עינו הרעה.

וגם אשת פֶּראַנק חנה'לי באה לבוכה, וגם היא לבושה הרר כמנהג תוגרמא, והיא אשה חורת-פנים ענוגה ורכה, עצלה ושאננה בנשי ארצות הקדם.

ולעיני פֶּראַנק נגמרו הוכוחים, ויהי חותם כל הוכוחים דרשה בבית הכניסה.

וכהן-הראש צוה לשאר הכהנים לחקור את תוצאות הוכוחים על היסוד השביעי, ובין כה וכה קרא לאספת זקני הכהנים לערוך את הסדר איך להכין את עדת פֶּראַנק אל תמורת הדת.

ביום 16 אוגוסט לש' 1759 נקרא כרוז מאת כהן-הראש ע"ד בתי התפלה השונים אשר אליהם עתידים אנשי עדת פֶּראַנק לבוא לקול הפעמון להחל את למודם ואת הכנותיהם. גם הוציא כהן הראש קול קורא אל האצילים ואל הכהנים כי יקומו על נדיבות לתמוך ביד אנשי עדת פֶּראַנק העניים.

ומנהג פֶּראַנק והליכותיו ושיחו ושיגו בימים ההם היו מוזרים מאד. למראה עינים היה נכון אל תמורת הדת ויצו את אנשי בריתו ללמוד את תפלות הקאתוליים, בקראו אליהם: "עד כאן! (די!) עד היום צריכים הייתם לזמר, ועתה אין אתם צריכים עוד..."⁽¹⁾

אך הוא הוסיף לעשות במחשך את מעשי התעתועים, ויהי הולך עם שנים עשר אנשי סודו, "האחים" ושתיים עשרה, "אחיות" אל הארמון הגבוה (מקום נודע בלבוב), ושם עשה דברים נעלמים, זרים אל הדת החדשה אשר היה נכון לקבל.

פעם אחת לקח עמו בלכתו שמה י"ב, "אדומים" חדשים ויניחם יחד על האדמה וירמסם ברגלו הימנית אחרי אשר חלץ נעלו, ואחרי כן הוציאם מן העפר וישב לרמסם, וכן גם צוה לאשתו לעשות, ואחרי כן צוה גם לאנשים גם לנשים אשר עמו לרמוס את האדומים ...¹ .

ובין כה וכה פרצה מגפה בעיר להגלי המון העניים אשר נקבצו בה . ופראנק לא חדל לעשות אותותיו כבעל-מופת, ויבקר את החולים ויתן להם סגולותיו והבליו, ובגלוי צוה להכניס בברית הדת הקאתולית את החולים לפני מותם .

"כשבאתי ללבוב היה לי מיפול גדול עם החולים — יספר פראנק — הצלתי אותם ככל האפשר והשתדלתי שלא ימות א' מהם בלא טבילה, ומתו שם לערך ששים וכלם נטבלו קודם מיתתם . עד שבאתי ללבוב התחיל הויכוח ובפני נגמר ואני לא יכולתי להתערב בזה מפני שלא הבינותי לשונם, ולא יכולתי לילך ללימוד משני מעמים, שלא הבינותי לשונם; וגם טרוד הייתי בביקור חולים, וניזר אחד שהיה הולך אלי למרני את התפלה, וקודם לזה לא קריתי ספרי העוואנגעליא, ורק בלבוב קריתי ספר אחד מהעוואנגעליא שהיה מתורגם ללה"ק"² .

והכהן הקאתולי מיקולסקי הפציר בפראנק למהר להכנס בברית הדת הקאתולית, אך פראנק השתמט בתואנות שונות, ואז החלו הכהנים הקאתולים לחשדו כי אין לבו תמים עמו, וגם העירו למוסר אונז, כי לא נאווה לעני מקבל נדבות ומתנות להתהדר במרכבות וסוסים (ובני העדה גם בנשואם חרפת רעב לא חדלו להביא אל פראנק את אגרותיהם האחרונות), ובאחרונה נעתר פראנק לגשת אל הטבילה הראשונה (במים) בלבוב ולנסוע משם לווארשא לגמור את הטבילה לכל חוקיה, ויתר אנשי הכת יבואו במים אחרי שוב פראנק מווארשא, אך קצהם קדמו את אדונם. ביום 20 אוגוסט לש' 1759 הומר הנער יאן משערווינסקי בן י"ב שנים (שם אביו בער ושם אמו ביולא); ביום 10 סעפטעמבר הומר הנער אנטוני דאברואנסקי (בן ליב ושרה מלבוב).

1) 'b Kr. 49; 2) Interrog שאלות 7—6.

ביום 12 ספטמבר הומרה הבתולה אננא (בת דוד ופיגא מוואניץ) י
 ואחריה הנער מיכאל מאיעווסקי ,
 ביום 17 ספטמבר לש' 1759 הומר יעקב פֿראנק „ראש מתנגד'
 התלמוד" ויקבל את השם יועף¹ , ואז הוּמרו עמו האנשים האלה :
 יהודה ליב נאטאוויטש (דומיניק אנמוני), קרישניסקי מנאדווארנא,
 פאוועל יאקוב בן משה פֿרענק ואחיו יאן מואלאחיי , אנמוני בן ישראל
 פֿרענק מקאָראָלאָוקא , איגנאצי בן חיים מבוסק , פֿראנטישעק בן אליה
 מרוהאמיץ ובנו וואָיטשעך , קלארא בת אהרן אשת איצק לייבאוויטש
 לאנצקורונסקי , אליה בן ליסא לייבאוויטש זקן בן ע"ג שנים , רוזא בת
 יהודה איצקאוויטש מבוסק , רוזאליא בת זאנוויל מואלאחיי, ברברא אשת
 חיים מורעק מוואָלאָוויץ, שמעון בן שלמה וחיה מפורדייזי, בארטלומיי
 זווערוחאווסקי , דוד לייזעראוויטש מפורדייזי, פיאמר ולפנים שמו
 בישראל ברוך מבוסק , קאטארזינא ולפנים מינעללא אשת ישראל מבוסק,
 פאוועל ולפנים יענקיל בן משה מקאמיניץ פאדאלסק , אנמוני ולפנים
 אשר בן חיים מבוסק , מאמעאויש מאמישעווסקי ולפנים מאָשקאָ בן
 שלמה מקאפיטשיניעץ , אנדרועי ולפנים וואָלף בן שלמה מרוהאמיץ ,
 איגנאצי ולפנים שמחה מיעזעראן ומאריא בתו, יוסף יעזעראנסקי מבוסק,
 היאצינט ודומיניק ומאריאננא וברטולמיי ילדים, ועוד — יחד 14 אנשים,
 6 נשים , 10 ילדים²

(¹ Liber baptis. השמות אינם כתובים בספר הזכרונות של הקתדרא
 הלבובית בדיוק, וכנראה בחרו להם בני עדת פֿראנק אח"כ את שמות המשפחה, ויש
 אשר זכו גם לאצילות .

פרק שנים עשר .

פראנק ועדתו בדרכס לווארשא . ה"מחנה" בזאמושץ . מעשי תעלומות . הנסוך ראדיווילל מקרופי מבקר את פראנק . שערוה בקאלינאו-ציונא . סכסוך עם הקהל בלובלין . בחצר-הקברות . מות ר' משה . קבורתו . תפלת פראנק . אדוננו (! Signor nostro) . זמירת "וגלה" . שערוה חרשה בווארשא . פראנק בבית התפלה הקאתולי של ה"אבות-המיסיונרים" . בקשת פראנק אל אוגוסט השלישי . משא זכתן עם פראנק . בקשת פראנק לתת לו ולעדתו מחוץ-לשבת על יד גבול תוגרמא . חרשות מלכוב . התכונה לתמורת דתו של פראנק . פראנק לפני הנוצצים סערא . תלונות הרבנים . שיח ושיג עם האצילים .

ופראנק הרים את פעמיו באחרית ירח סעפטעמבר לש' 1769 לנסוע לווארשא . אז יחלק המחנה לחצי, חצי המחנה , אנשי סוד פראנק ושלומי אמוניו והם : פאוועל רוהאמינסקי , לוקאש פֿראנמישעק , יאקוב מישימיניצקי , יוועף הסאטאנובי , יאקוב שימאנאוויטש ולייבקא ראבינא-וויטש נשאר בלבוב . גם את אשתו ואת בתו חוה ואת בנו עמנואל השאיר בלבוב , אחרי אשר הכטיחוהו הכהנים הקאתולים אשר בעיר להיות להם לעזר ולמשענת , ויסע לווארשא ובידו אגרות מליצה אל גדולי הכהנים ושרי הממשלה , מכתבים מגידי תהלתו .

ויצמדו לפראנק בדרכו זה אנשי החצי השני הקרובים אליו והעוזרים על ידו , והם הוקן משה (פיאָטר) , הירשלי (יאן) , נחמן (פיאָטר) , חיים קאפיטיניצעקי (פאוועל) , איצק מינקאוויצר וירחם ליפמאנאוויטש . וקצות אנשי המחנה "בני מהימנותא" כבר קדמו לעזוב את לבוב ולנסוע ווארשא להכין שם את כל הסדרים לקראת "הארון" ⁽¹⁾ .

Liber baptis. 'בס' Contrafalmudistarum 30 excesserunt (!) ⁽¹⁾
 . Varsaviam, ibi pro suscipiendo baptismo

ופראנק באר לתלמידיו, מה ראה על ככה לחלק את מחנהו לשתי פלגות, ואלה היו דבריו:

„כשנסעתי מלבוב לווארשא חלקתי אתכם לשתי כתות, ששה מכם הנחתי בלבוב וששה לקחתי עמי לווארשא, בשביל שידעתי שלא אהיה בכאן במנוחה, ורציתי להציל ששה, בכדי שלא יהיו בעצה אחת ("w jednej radzie") עם אותם שנשארו בלבוב" (1).

והמחנה בא ואמושצה — ביום הכפורים. אז — כאשר יסופר בס' Kronika — נתיחד פראנק עם איש ימינו „הירשלי" ויעש שם במחשך מעשה נעלם, ויצו את כל אנשי המחנה להסתיר את הדבר הזה „בסודי סודות" (2).

ויבואו הנוסעים לקראסניסמאוו וילינו שם. אז בא „הנסיד ראדיוויל מקרופי" וישב עם „האדון" כל הלילה וישוחח עמו „פה אל פה" (3).

ובנסוע המחנה דרך קאלינאוושציונא — אחד ממגרשי העיר לובלין — עברה רוח קנאה על היהודים החרדים לדבר ה' והמקנאים לדת-ישראל קנאה גדולה. בראש החרדים האלה עמד — כפי אשר יכונה בכתבי הכנסיה — איש לא אמן בו (infidelis) — כנוי לכל בן דת אחרת) וואָלף זאמויסקי, ועמו בערעק אבושיעוויטש, וגם זיסל קאָפּלאָ-וויטש וישראל לאבערניק, בעלי מלאכה, יושבי לובלין, ויסיתו את המון היהודים להתנפל על הנוסעים בחימה שפוכה — והימים ימי ראשית חרש אָקמאָבר לש' 1759, וישליכו היהודים אבנים על אנשי המחנה, עוד מעט וסקלום. אז קראו בני המחנה אל הממשלה לעזור להם ולהגן עליהם, ושמנה רוכבים על סוסים סוככו על העגלה אשר בה נסע פראנק, והמון היהודים השליך רפש וטיט על העגלה, ויוציאו הרוכבים את חרבותיהם מתערן ויגיטו על אדונם, עד אשר שלח המריבוונאל אנשי צבא, ואך אז קמה הסערה לדממה.

אהרי הימים האלה יצא עורך-הדין חמיעלאָווסקי בתביעה ומענה לפני השופטים, וראש המוענים היה האציל וואלענמי קרישינכקי,

(1) סה"ט 456; (2) ס' 50 Kr.; (3) ס' 52 Kr.

ויתבע לדין את פורעי הפרעות, וגם את כל „הסינאגאגא“ (ר"ל הקהל). הלובליני, וירוש מהם לעניש את הפושעים ולהשיב את דנוק. והכהן הקאתולי קאמעצקי וסגן המריבונאל וציר המחוז הוועלונגי פסארסקי הפקדו על החקירה ועל הדרישה לראות בעיניהם ולשקול במאוני שכלם, ועוד הם טרם החלו לחקור נתפשו עושי השערוריה ויושמו במאסר.

ויהי המשפט ביום 6 אָקטאָבר לש' 1759 לפני ראש המריבונאל יוזעף יאבלאנאווסקי והשופט הנבחר ממחוז פאָדלאַשיא מאמיאם פאָלעטילאָ⁽¹⁾.

ויצו המריבונאל את עורך-הדין לערוך לפניו את תודת פי הנתפשים (*dibera confessata*), ואדרי הוותר דעת כי אין לחרוץ משפט במרם ישמעו את מענות שני הצדדים (*quonian causa praesens, sine summario processu doci.li nequit*), נתן צו להעמיד לנאשמים מליצים מטעם בית הדין ולשוב לחקור את שני הצדדים לפני השופטים.

או היו תוצאות הדרישה והחקירה ענשים לאלה אשר עונם נכתם, וגם נענש הקהל לשלם ב' אלפים זהובים, ומן הסך הזה נתן אלף זהובים לעדת פראנק להניח את רוחה ולפיים את דעתה. ופראנק ישב בלובלין ב„ארמון“ אשר נתן לו אחד מאצילי העיר לקיים בו מצות הכנסת ארחים.

וביום 16 אָקטאָבר יצא פראנק בלילה אל חצר הבית, ויאמר לאנשים אשר אתו לצאת אחריו, ויעמוד שעות אחדות בחצר בתוך, וישב הביתה והוא עיף ויגע ויתנפל על המיטה ויקרא: „לא יבולתי לנצח“⁽²⁾, וישכב וישמיע נחרת אימה.

ויהי היום ויתהלך פראנק לשוה עם ר' משה „אשר לא זזה ידו מתוך ידו“ ויעברו לפני בית הקברות אשר ליהודים וישלח פראנק את ידו אל מול בית הקברות ויאמר:

„הסתכל, מה יפה מצבה זו!“⁽³⁾. ולפי דברת המאמינים

(1) Wyr. Lab. Arch. Głōw. נרך 578 עמוד 535; (2) Kr. ס 53; (3) Kr. ס 52.

בו היתה כונתו מבוארת, כי פתח פיו לשמן לאמר בא הקץ לישראל.
עברו ימים אחדים ויפול ר' משה צפנת פענח של פראנק למשכב
„ולא הועילו הלחשים על עין-הרע“⁽¹⁾. וביום 18 אָקטאָבר מת האיש
ההוא „הנאמן והחרוץ בין כל צוררי התלמוד“.

וביום 20 לחדש זה הוכאו עצמות המת לבית-התפלה הקאתולי
בלוית בעלי-המלאכות והמון הנוצרים אשר בלובלין.

„האדון בכבודו ובעצמו עם כל בני המחנה הלכו ללוותו. הארון
הובא אל הכפה של בית-התפלה, והכהן הקאנוניק ברועסקי עמד אצל
הארון וישא דרשתו אל העם.

„או געה הארון בבכיה, ובשובו מבית-התפלה הקאתולי, לערך
השעה האחת-עשרה לפני חצות לילה, משך את שולי בגדיו לארכם,
ויתן לשני אנשים ההולכים אצלו לשאת אותם, ויצו ליתר האנשים
להחזיק בהם ולאחוז איש באחיו, ויעברו כן דרך כל העיר עד הארמון.
„וביום המחרת הלך הארון עם האנשים אשר אתו אל בית-התפלה
הקאתולי אשר לכהנים הבערנאדינים, ויכרע לפני המזבח הגדול ויפתח
פיו בשירה Signor mostro (ארוננו!) ואחריו ענו כל הנאספים בקול
רם ובככי רב, וישירו גם „יגלה“ וברכיה (* ופרשיות אחדות מס'
תהלים...⁽²⁾

(1) Interrog. שאלה 2; * ס' 53 Kr.

(* (הערת המעתיק): „וינה גם הארורים האלה מהזיקים לברחיע
מ"ש לע"ז גמורה, והכל כדי להחיר עריות וזפרהסיא ויראה רפ"מ בתוך הגנינות
עדות, תפלה של הים שמתפללים לברחיע ומ"ש, וכל מקום שמזכירים
ס"ס, ר"ת סיניארי סנקטי, ידוע שהוא לשון אספמיא, אל אדון הידוש" (הר' יעז"ך
כס' השמש ס' שט לסיום לד' 4).

וע"ד ברחיע (תלמיד הש"ך) הוא אימר סס: שעיקר ההחנולה של הנלעל
הרשע הפוקר ברחיע ימש"ו היה להסביר להשטיס, להרכיב שלש האמונות וכו' והקיל
עוד מזה שפרץ גדר שולס, שהאומית גדרו עלמן מהן, וגם פרץ פרץ עוזה בעשרת-
הדברים, שקימו וקבלו עליהם כל העמים, ועתידיס לקבל שגר על זאת, והאנוריס.
ללן דורסיס בעריות ודורסיס במרכבה עמאה שהרכיב להס ברחיע וכו'.

ואחד הסדר המוזר הזה, המוכיח, כי גם אחרי תמורת-הדת לא
 נשכחו בני עדת פראנק את ידיהם מחקיהם ומנהגיהם הלזשים בערפלי
 הדרים, נסע פראנק ומחנהו מלובלין והלאה, ויבואו ווארשאה ביום 28
 אקטאבר לש' 1759 (1)

גם נשלח לר' יעב"ץ מאת הגאב"ד מניאלה, העתק התפלה מה שמתפללים
 לבריה יוש"ו.

וזהו טוסה התפלה לפי אשר החליף הר' יעב"ץ את מלותיה לקיים אזרת הו"ל
 בט"ז אס קורין אותה עין כל לכותה עין קון: יחי רצין מלפניך ל' עו"ש שתפלינו
 בתורתך ודפקינו באמונתך ותער רעיוני לאחדך באמת וביראה מתוך איבה ובלבבו
 בלם ותזיק אמונתך בלבבנו ושיהיו כל מעשינו בתד"א רק לשמך הקטול ס"ם להקים
 גדולתך שאתה הוא אלהים אחרים ומולך אולם משיחנו המת (מוסב על ש"ג) שהיית
 בתבל הגשמי ובעלת תורה דבריהא ועלית למקומך להשיע לכל העולמות, ובלעדיך לא יש
 עיל אחר לא לעילא ולא לתתא ולא בד' רוחית העולם, ואל תביאנו לא לידי נסיון
 ולא לידי בזיון וכו' לפיכך אנהנו כו' עומדים ומוזנחים ומשערים ומשערים ומקריכים
 ומשעירים ואליים וכו' את שם העול המולך הקטול הכופר והגורא קדש הוא וכו' הוא
 חלקים ומולך אולם ע"י שהיה בתבל הגשמי וכו' ובלעדו לא יש עול אחד לא לעילא
 ולא לתתא ולא בכל שית כערין, לא בעולמות העליונים ולא בעולמות התחתונים,
 לא בעולמות המכוסין ולא בעולמות המנולים וכו' אנת הוא חלקא ש"ץ בידך אפקיד
 דרוי נפשי וגשמתי ס"ם אי גראנדי איל אים דיא סאנטי וכו' אלה מועדי רגל אשר
 תקראו אותם במועדס סיון כ' בו, כ"א גמשה ע"י אלהי, כ"ב גולד הש"ץ, כ"ו
 כ"ח נחשא מלכותו, תמוז ט' בו, י"ז בו הג המארות, כ"ד עבת קדש, אב ח'
 בו גמול ח' בו גולד, השרי ג' ט' כסלו ג' ט"ו בו תענית וכו' ובכל אלו הימים
 אומרים חוקינים מוזמר כ"א מ"ה קב"א קב"ו הלל גמור, קל"ו, שיר השירים, הוץ
 מט"ב וכו' - עכ"ל המזוהמים המינים המשועממים בנטס ששלחו לידינו".

המחבר לא העיר דבר על תפלת „בריה" זו, ועלינו להעיר כי זה את
 באמן ומיפת גוכים, כי פראנק ועדתו, גם אחרי תמורתם היו נאמנים לתורת

בזכי ש"ץ.

וגם פה לא בא המחנה אל העיר בשלום בלי פגע, גם בווארשא השליכו היהודים אבנים על בני המחנה ויקללום קללה נמרצת. כן גם פה התנגפו רגלי אנשי המחנה באבני אפל וצלמות. רעה חדשה נתכה עליהם, „הירשלי“* העוזר על יד האדון ובכל ביתו נאמן — חלה למות, ולחשי האדון אשר לחש על עין הרע שבו ריקם וימת הירשלי ויקבר אצל בית התפלה אשר ל„אבות-מיסיונרים“ בווארשא. ובווארשא נערך גם כן החזון אשר כבר נראה בלובלין. „אחרי הצהרים בא האדון עם מחנהו אל בית התפלה אשר לאבות-מיסיונרים“ ויכרע לפני המזבח הגדול וישר Signor mostro ועוד שירים אחרים והאנשים אשר עמו ענו אחריו וייללו ויועקו¹.

ופראנק מרם החל לבקר את רוזני עיר הבירה ולשחר את-פניהם לתת לו את הרשיון לערוך את סדר תמורת-הדת הוא ואנשי סודו לכל חקיו ומשפטיו בחומר וחוק אלות הברית ולעיני המלך, ראה ראשית לו לערוך מכתב בקשה אל אוגוסט השלישי ולבקשהו לתת לעדתו מחוז-לשבת בנבול המדינה וגם לעזור להם להוציא מיד אויביהם את כפר נוקם.

„יעקב יוסף פראנק — אלה דברי בני העדה במכתב-הבקשה — עזב את מדינות ואלאחיי ותוגרמא, הוא ואשתו וילדיו וכששים איש עמו. הוא נמלט בעור שניו, כי כל הוננו אבד בענין רע, וכמהו כרוב האנשים אשר אתו לא ידעו כל שפה זולתי שפת ארץ מולדתם ואיזה שפות בני קדם, גם לא ידעו את חקי הממלכה האדירה הזאת, ואין כל מקור להם להחיות את נפשם. והנה עתה מתחנן האישי אשר הוליך לימין עוז

* (הערת המעתיק). „הירשלי“ זה נזכר בגביה-עדות ע"ד מעשי תועבות כת ש"ס (ס' השמוס פ' טו לסו דף ה') ושם הוא מכונה בשם „הירשל שכתית“ (ר"ל בן שנת) ונזכר שם גם אחיו ליבוס. שם מעיד על אשת הירשל שאמרה „אני מאמנת בשנתי לצי ואני גם זקני ודודיי המה כ"לס מאמינים“. הירשל היה נכד אלישע הזקן אחד מהראשונים שנגררו אחרי פראנק.

¹ הג"ל.

עם רב אל קשט דת — אל הרר מלכותך לתת מקום למחיה ומרף לאנשינו... להצילנו מיר שושים ומסכסוך הריבות למען נוכל לשבת במנוחה ולעשות את דתי המלך, כי אין אנו יכולים לשבת אל עקרבים ולרור בכפיפה אחת עם מחויקי התלמוד הווסמים לבלותנו, פן יסירונו מדרך אמונתנו החדשה, כי בני העם האכזר הזה מחרחרים ריב ומשלחים מדון, וזה מעשיהם ומשפטם כל הימים לבנותנו בשם ערה כלבים ודבוגדים נרגנים וסרבנים ועוד. ואף כי אמרנו לשבת בארץ בהרמנא דמלכותא וחקי המדינה למעון לנו, לא יחרל העם הזה לדכאנו ולענותנו, ובאשר יוכל — ישלח בנו יר, כאשר קרה מקרנו בלובלין, וגם פה בווארשא, אם אמנם פה יש מבטח ומשגב לשלום התושבים, כי פה עיר הבירה בירת מלכותך מקום שהשיירות מצויות יש עין רואה וראון שומעת. *

(* (הערת המעתיק). פראנק נכב דעת המקום ודעת הנריות בתלוותיו אלה. הוא הקנה לבני מחנהו דבר שלא בא לעולם, בהבטיחו אותם מראש כי ישעירם, אך כאשר קרה ידו להקים את דברו, בקש לו עלילת ותואנות על היהודים, ויהי טוען יחוזר וטוען להשיב לו את נוקיו ולהגן עליו מחמת היהודים. אמנם ניכרים דברי אמת, כי לא היהודים קמו לחמים ולכוז את רכוש בני העדה הזאת, אך כל מנמת היהודים היתה להפרישם ולהבדילם מקהל ישראל, ואלו נכנסו מתחלה תחת כנפי הדת הקאטולית, אז לא פגע בהם איש אף מן הקנאים מישראל. לפי דברי הר' יעקב ב"ר א"ש פ' שבת מוסר דף ע"ה מ"מ, מלוקט הענין בקצרה מכל הכתבים והאגרות הבאים משם מגברי דברכי יוכי' בזירוף החקירה שעשיתי הדק היטב לחזור לשאל ולדרוש בכתב את אהוביני שבפולין אנשי השם יודישוני שרש דבר וכתוב יושר דברי אמת, וגם באזינו שמענו תיקף גדולת פרכת הנם הנידא ונפלא הלא מאנשים שלמים וכן רבים עוברים עלינו תמיד אנשי יורה ולומדים בני סמכא וחקרתי ודרשתי אותם בשבע חקירות ובידיקות, על כל דבר ודבר, זה שלא בפני זה, ולא ידע איש את אחיו, באו פה בזמנים שינים, והנה מלאתי בפניהם שפה אחת ודברים אחדים מכוונים, רק האחד מרבה לספר בשכחו של נס ותעומו כרחכה (הדברים מוסבים על מיתתו השניה של ההגמון דעמבאווסקי דקאמיניץ פאדאלסק שגור לשרוף את התלמוד) ככל אדותיו ומקריו, והאחד מקצר, מכל מקום

„על כן נשחר את הרר מלכותך להפקיר פקידים בקאמיניץ
 ובלבוב לזמן ישיבו לנו את הגולה אשר נגולה מאתנו שם, ולהקים
 לפעולות את המשפט אשר נהרץ בקאמיניץ-פוראלסק להשיב לנו את
 בשינו ואת ילדינו (*), והיה כח ושלטון די צרכו לאנשים אשר תמלא את

הכל הילך אל מרכז אחד ועלה לסגנון אחד נזכרון הפלא הגדול שגעה בזרר שהר
 לישראל כזנטיוכס אפיפאני ממש אשר כמוהו השב לעקר ולכזל תורה מישראל וזה החילו
 לעשות לשרוף קדשי שמים עש"י השאת הנחשים לשענים האזורים כת המודחת אחרי
 ש"ן שר"י וכו' —. והנה בכל ספורי הדברים אין אלו רואים כי התגפלו היהודים לחמים
 את רכיש בני עדת פראנק. שם יסופר דבר ראשית השערורה שהיתה בשנת תקט"ב
 „ותחלת קלוקלם היה בקהל קטן לאסקרוניא (Lanekorou), ושם לקחו אשת הרב
 שם (שגם היא מן המודחים) אשה יפה וסרת עעם וכו', ושם יוספר דבר כל התיעבה,
 ונסוף קמו אנשי פראנק על היהודים „והכוס ופעוס" וכו' וכו' אז נקאלו היהודים
 שבכל מדינת פולין ביחוד בגליל לבזוק וק"ק בראד הקרובים אל החלל ועמדו על נפש
 כי יראו מאד ממה מהלכת, ועשו תקין גדול לדבר שלא יכשלו בהם עוד קלי הדעת
 והעילו הרס עזים נורא מאד להבדילם לרעה כת אנשי ש"ן שר"י ולפרושים
 מעדת ישראל, אח"כ יוספר דבר גזרת הזמן ותקפה ומראה, ואין היה הנס
 כי עברה הרעה „וזהו קדוש השם הנורא, גדול מאד בארץ פולין, וכל גדולי שרי
 המדינה מנשאים את היהודים, כי ראו ה' עמם והשליטוס על כת ש"ן הארוכה, אשר
 היו למשל ולשיניה בכל גווי הארצות הן, והיו דראין לכל בשר. אז נרדפו אנשי ש"ן
 שר"י מכל מקומות מושבותם במחוז פדחליע אשר חני שם מאז, והיו בהם עשירים בעלי
 קרקעות אחיות נחלה ובתים טובים, גרסוס השררות, וילכו למדחסות לבקש להם
 מפלט בעבר מדינת טורקייא על מקוס האטין הסמוך לגבול פולין וכו' וכו' — מכ"ז מוכה,
 כי לא מאת היהודים הושבו להם הנזקים והריסות, כי לא ראו היהודים לעקס או
 לרדפם כי אם להבדילם מעדתם, ומשהמירו את הדת נחה רוח היהודים, והתגרות
 אשר פרצו בלובלין ועוד, היו אך בגלל מעשי עדת פראנק, כי הם באו שמה במחנה
 ובמרכבות הוד לסמא את העינים, וגם כוונו את השעה, כמו בזאמושן, לבוא שמה ביוהכ"פ,
 ולא תמוה הדבר, כי בעברם במחנה כזה ברחובית, העיר המחזה תמהון ומהימה וגם
 חגרה קטנה.

(*) הערת המעריק: „הנשים אשר ברחו מהם המתודות על עוגם, הנה
 לעוקת כנודם מעיהם המתושבים" (הר' יעב"ץ בס' השמש לד ט).

ידם לעשות משפט לדכא כחלל את רהב עושקינו כח לבל ישתמטו בלך ושוב ובתחבולות מרמה ולהשיב לנו את נוקנו, כי אך אל זה עינינו נשואות, למען נחיה, כי אמנם דלוננו מאד ובצרה גדולה אנחנו*.)

„כן גם הואילה נא, הוד-מלכות, להעבור קול בכל מדינות מלכותך, כי כל אחינו אשר לבם כלבנו הנאנחים והנאנקים במחשכים מסתתרים מחמת המציק, יוכלו לצאת ממחבואיהם, להודיע גלוי את אמונתם ולחנות על דגלה לעין השמש, והיו להם האדונים והאצילים איש מעירו לעזר ולמנן לבוא להמיר את דתם; ואם יוסיפו מחזיקי התלמוד לשים מכשולים על דרכם, הנתן נא להם רשות לעבור משם אל מקום אחר ששם יוכלו לשבת לבטח, כי נפשנו העיפה והיוגעה שואפת את המנוחה והמרגעה" וכו' (1).

והדברים אשר יודיע הנונציוס סעררא מדברי הימים ההם מפיצים אור בהיר על הענין הרב אשר נתנו בני עדת פראנק לממשלה לענות בו, בעת אשר שאננם והתרגזם עלה באזניה, במרם נגשו שנית אל סדר תמורת-הדת בווארשא.

מהדברים ההם נודע לנו, כי רבו הקופצים עליהם מבין אצילי המדינה אשר הודיעו את חפצם לקבל את המומרים אל אחוזותיהם, אך פראנק בקש מחוז-לשבת לבדו הוא ומחנהו על גבול תוגרמא (di formar un intera popolazione, in sito prossimo allo Stato Ottomano).

או בא מכתב אל הפרימאס ואל הכהנים אשר במלכות פולין מאת הכהן מיקולסקי מלבוב, ומבין שורותיו נשמע קול תלונה דקה וחשר קל על דבר מטרת פראנק ויצרי תחבולותיו כי נחיה גם בעינינו

(** הערת המעתיק: „העדה הרעה הזאת נסעה ליוארשא עיר המלוכה לבקש לחס, כי קודם שתגלה קלונס הלכו וגברו וכו' ואח"ז נחשבו לסתם מומרים ולא היה להם לאכול" (ממכתב הר' ליפמן כ"ץ מדלניג אל הר' יעב"ץ בס' השמים פ שצט מוסר דף פ"ד).

(1) פתשגן כתב הבקשה הזאת נדפס במה"ע, גאו' לובעלסקא" ובמה"ע, גאוויני" מ'ש' 1881 בגליונות 312-313.

כעין „מין מוטל בספק“. הכהן מיקולסקי מעיר במכתבו על דבר השלטון הגדול אשר פֶראַנק שליט ברוחם בני עדתו. זה בעל בעמיו נכבד ונשוא פנים בעיני הנמשכים אחריו — הוא לפי דברי הכהן מיקולסקי — נוהג נשיאותו ברמה ובעריצות, מתייהר ומשתחף, ומזחוחי הלב ומגסי הרוח הוא, ענוש יענוש את כל הממרים את פיו באכזריות חימה, והם נכנעים וכפופים לו. אמנם אך בגלל פֶראַנק המירו הם את דתם, כי פתגמו הוא פתגם מלך שלטון, אך שלטון כזה יוכל להביא רעה גם לאמונה גם לממשלה, ועל כן זאת עצת הכהן מיקולסקי לתת למומר יוֹזֶפֶף מקום בקרב הממלכה לבל יוכל לרדות באנשי בריתו, וגם ייעץ להרגיע את רוח המומרים לבל יפחדו משואה כי תבוא עליהם מיד צורריהם ולדבר על לבם דברים טובים ונחומים להודיעם כי נמצאו אנשים טובים וישרים הנכונים לעזור להם וכו' ⁽¹⁾.

ולפני בוא יום המועד אשר יעד המלך לערוך בו את סדר תמורת דתו של פֶראַנק, שלח הנונציוס סעראא ביום 7 נאוועמבר מכתב לרומי, ויודיע את יתר יגיעות פֶראַנק אשר יגע להשגב במעונו ממשלת הארץ ולאסוף נדבות לטובת המומרים.

הנונציוס מודיע, כי הרוזנים אינם חפצים להניח לפֶראַנק מקום מיוחד להתגדר בו (*Colonia particolare*) פן יבולע לשלום המדינה, וכן גם לא יאבו לתת רשיונם לאסוף נדבות לטובת עדת פֶראַנק פן יהפכו בני העדה הזאת לחלכאים מתרפסים ברצי כסף וסוככים על הפתחים (*una truppa di vagabondi*). הרוזנים הם נכונים לספחם איש על יושבי אחוות נכסיו למען יוכלו לבלות ימיהם בעבודה ומלאכה ויגיעו כפים ולא ימילו את עצמם למשא על הצבור.

גם מודיע הנונציוס, כי פֶראַנק התייצב לפניו וילאהו בבקשותיו ובתחנונו, והוא ימלא את קצות בקשות פֶראַנק הנכונות; ובמכתבו מיום 14 לחדש הנ"ל מודיע הנונציוס, כי בני עדת פֶראַנק לא יאבו להאחו באחוות האצילים מיראה בדבר פן יכפו עליהם הר כגיגות לעבוד עבודת

⁽¹⁾ List z 31 Października 1759 צד 154.

פרך, כמשפט האכרים בימים ההם. per il timore, che hanno, di
esser, presto o tardi, ridotti alla dura servita, in cui son tenuti
i miseri abitatori della campagna). על כן רצה „הקנצלר הראשי“
של המלכות להושיב את בני עדת פֶראַנַק באחוות הממשלה, וגם
ההגמונים רצו להושיבם בערים אשר תחת פקודתם, ויהי הדבר הזה
כשר וישר בעיני הננציוס.

ובמכתבו הערוך ביום 28 נאוועמבר לש' 1759 הודיע הננציוס,
כי ביום הא' לשבוע העבר והוא יום 18 נאוועמבר, הוּמַר פֶראַנַק
בהדרת הסדרים בבית התפלה אשר למלך, בהיכל הזאקסי.

לפי דברי „הקרוניקא“ היו השושבינים „אבות-המבילה“ של פֶראַנַק
בשם המלך: הסמאָראָסמאָ בראטקאווסקי והגראָפֿין בריהל, וההגמון
זאלוסקי טבל את פֶראַנַק, והוא היה לבוש בגדי כהונתו וכלי אמונתו:
האינפֿולא והפאסטאראל, „וכובע האינפֿולא נפל אז מעל ראשו“¹).

גם הוּמַר אז הרב מבוסק* נחמן שמוילאוויטש, והשושבינים
אשר לו היו הגראף האָרשט והסמאָראָסמאָ זבאָינסקי, והכהן הקאתולי
משערני טבל את מאטעאוש מאטישעווסקי, והעומדים על גבו היו
ההגמון הקראקואי אדם קאיעמאן סאָלטיק והנסיך סיעווערסקי והנסיכה
לובאמירסקא.

ושאר בני עדת פֶראַנַק הוּמַרו לאחד אחד מיום 1 נאוועמבר לש'
1759 והלאה בבית התפלה הקאתולי „שון קרויו“ בווארשא.

ביום ההוא טבל הכהן הקאתולי בורחאָצקי את אדם בן מאיר
מזאוואטאו ואת דומיניק וואָלפֿאוויטש מפודהייצי ואת יאָן דומיניק
קרישינסקי, מפרחי כהונה (laik), בן יעליאשעוויטש מרוהאטין (מבני
אלישע) והעומד על גבו היה הד"ר יאָן משעפינסקי.

וביום 11 נאוועמבר לש' 1759 הוּמַר אנדרועי ליפמאנאוויטש, בן
חמש ועשרים שנה, ויהיו „אבות-המבילה“ אנטוני מדעמבאָווא-גורא

¹ ס' Kr. 55.

* (הערת המעתיק): נגזית עדות כס' השמוט מזכר בין עוטי התוענות

ס' 5: „בוסקר רכ“.

דעמבאָוסקי הגמון קיאָוויא ועוואַ לבית מאַראַל הסמארוסמית הפלאצקית. אז הומר יאָן מאונגארן והעומדים ע"ג סמעפאָן דעמבאָוסקי הסמאראָסטא הפלאצקי והגראָפין זאמיוסקא לבית פאָניאמאָוסקי. ובוים 20 בו הומר יאָן, בן עשרים שנה, ע"י הכהן הקאטולי אָרמיאנסקי, והעומדים ע"ג המארשאלעק ביעלינסקי והגראָפין בריהל. אז הומרו גם אנדרועי בן ל"ג שנים ואנמוני בן כ"ג שנים, והעומדים ע"ג המארשאלעק מנישעק והגבירה קומוראָוסקא¹.) אמנם גם החליפה והתמורה הזאת בכל הדרה וסדריה עוד לא הניחה את רוח הנונציוס, ועוד לא הביאה פשר לכל השאלות המסוכסכות העומדות על הפרק.

עוד שתי שאלות יחלו לפתרון. אחת נגעה אל הדת ואחת אל הממלכה. השאלה האחת היתה בדבר עליית הדרם שהעלילו בני עדת פראנק על היהודים אנשי חרמס* והשניה היתה: איה להושיב את בני העדה הזאת, את המומרים, למען יתערבו ביושבי הארץ.

¹ Liber baptis. של בית-התפלה הקאטולי שווי קרויו בוואראש משנת 1759-1760.

(* הערת המעתיק: „הכת הארורה הנ"ל, בראותם כי נכזבה תוחלתם, וכי גם ארץ טורקיא לא רתה לקבלם וקאה אוחס, בשנת תקי"ט חזרו לסורס וחשב לעשות נבלה בישראל להתנקס בהם דבר בליעל יזוק זו להחשולל ברשע על אחינו היהודים בארץ פולין, לכן כתבו קשו ערף אביורי לב הרחוקים מזדקה אל הפרימס במלכות פולין ואל המיר"ה, איך מבקשים הם להתנער ולהיות עמהם לעם אחד ככלתי נמולים, על מנת שיתנו להם אחוזת נחלה לבדם ולהתיישב במקומות שהם תחת ממשלת המלך לבדה, ומסרו את היהודים מחדש להכאזש ריחס ולהחזיק הכלבולים הרגילים שם במדינה המשובשת להוציא דבה רעה על אומה קדושה וכו' ממלכת כהנים וגוי קדוש עם חכם ונכון הגוי הגדול הזה עם ישראל שגדלם ה' בשם וקראם בני בכורי בנים נאמנים נעמי נעמנים כל רואיהם וכירום כי הם זרע בך ה' וכו' מלאכיו גבורי כח עושי דברו שומרי פקודי לעשותם בכל לב ובכל נפש ובכל מאד עוים וחוקים מנמרים מאריות גברו לעשות רצון קונם להיות לשם לתהלה ולתפארת בכל גווי הארץ כאשר שבחום על זאת מלכי ארץ

גם היהודים המהויקים-בתלמוד הפצירו בכל עז בממשלה לפתור את השאלה הראשונה.

יהודים שחרו את פני ראשי הממשלה לתת להם רשיון להסיר מעליהם לזות שפתים ולהוציא כאור משפטם ומשפטם ספרי קדשם, להראות, כי הם נקיים מעון תועבות דמים (*).

והנונציוס שם את לבו אל הבקשה הזאת. ממכתבו אשר כתב לרומי נראה, כי הוא לא האמין בעלילת הדם (Parendomi ben cosa difficile a potersi verificar l'esistenza d'una tal dot-trina), אך הוא פסח על שתי השעפים, אם יש להוכיח דבר מספרי התלמוד.

ועל דבר המקום הראוי למגורי עדת פראנק הרבו גם שרי חצר המלכות להמתיק סוד. בשום על לב, כי בין אנשי עדת פראנק נמצאים ילדי פולין, ואלאחיי, מאלדוי ואונגארן, חלקו אז לשני מחנות.

המחנה האחת מומרים פולאנים (neofiti Polaceli) נועדה להאחז בערי הכהנים והמלכות (nella citta vescovili e regie) מקום שם נקל יהיה להם לאכול יגיע כפיהם, ותהי אך השאלה מה לעשות בבני חו"ל?

מעולם, כאשר התבוננו ובהנו בעין השכל אומץ לבנו שלא נסוג אחור בכל עולם הגלות החל הזה וארכו מלשמור ברית אלהינו ונאמונתנו וישר לבנו הטוב עם אלהים ואנשים, עפלו עלינו שקר זדים אחרים, וכאשר ידעו כל עליה ושמיתא לא יכלי להשכחה עלנא גדול די מהיומן ישראל לאלהה, השבו מזמות כל יוכלו ונטפלו למשוגעים שאומרים היהודים לריסין לדס ארס לחוג בו הג הפסח ולעשות בו כסוף ולא יאמי זה רק מי שנטרסה דעתו לגמרי, דהא תרווייהו אסירי לן" (הר' יעז' צס' השמוס פהק שבט מוסר דף פ"ב).

(* (הערת המעתיק): שמות המשתדלים לפני הגנציוס נזכרו צס' השמוס האחד הוא הר' צרוך מ ארץ יון והשני הוא הר' מרדכי מ ארץ קיל מק"ק רישא (שכתב מכתב מווארשא אל הר' יעז' צס' תקי"ח) והשתדלן הר' אסיר, שתדלן דק"ק מעזיבוו והגליל פאדאליא. אלה השתדלו צעת הירה בקאמיניץ, ובל"ס גם אח"כ הוסיפו לעמוד לימין עמם.

פֶּראַנק התחנן (*implora*) לתת לאלה מקום מיוחד * (*un luogo patricolare*), ויבטיח, כי כאשר יתחברו והתלכדו יחד, אז יוכלו לעבוד עבודה ביד חרוצים, וגם לאצול מרוחם על יתר היהודים להמיר דתם.

והאצילים נעתרו לבקשת פֶּראַנק, ויחלו לערוך דברים לפני הממשלה להטות את לבה למען תתן למומרים האלה מקום בגבול מדינת ליטא, לתת להם אחוות שאינן מכניסות הרבה או שאינן מכניסות מאומה לאוצר המלכות (*dai quali, la stessa corte, poco o nulla racoglie*). ויבקשו להטיל עליהם חובה לשלם מס לאוצר, וגם לכלכל את מחסורי הכהנים והשופטים.

וההנציוס היה סניף לממשלה והוא יעץ לבלי בטוח במומרים הנכרים האלה ולבלי הושיבם במקומות קרובים אל גבול רוסיא. וכן גם לא בטחו האצילים באֶמוֹן רוח האנשים האלה, ועל כן לא חפצו להושיבם על גבול תוגרמא¹). גולל אבן אליו תשוב — הם אמרו לתת את היהודים לשמצה בקמיהם, לבל יאמין בהם איש, ויהי להפך, כי נמתחו חוטי חשד עליהם.

* (הערת המעתיק): „לעשות ככת ש״ך אשר בזה שמו כל מכתסה לרשת משכנות לא להם על ידי שקוים, כמוזכר בדברי כותבי זכרונות ודברי המאורע שלו, כי בזה היה כל מעינס להרבות אוגוס והוגוס, וחלק למאמיניו ממלכות ועממים, לכלס נתן שדות וכרמים, ויהן להם ארצות גויס וחיל לאומיס" (הר' יעב"ץ בסה"ש פ' שבט לנו כסילים 77 ס"ב).

¹ Vet. mon. Pol. צד 156.

ח ל ק ש ל י ש י

פרק שלשה עשר .

ימו שבת פראנק בווארשא . עגלת החרף של נביא השקר . בגדי הנביא . כהנים קאתולים הושדים אותו . הקות פראנק . התגלות לבות בני עדתו בלבוב . המשיח הנעלם . מכתבים נפלו לירי המבקשים . כהן המלך . איך הצטדק פראנק . אותות פשעו הולכים זרבים . פראנק נתפש . פראנק בבית „האבות המיסיונרים” . התפלה „יגלה” . פראנק יחקר . תורת פיו . האור הוורח . הגדות ע”ד נדודי פראנק . יסודי אמונתו . דמיון המשיח . המשפט החרוץ . דעת כתבי הקדש . מדוע קבל את הדת המושלמנית ? האב הקדוש . שנים עשר אחים . מופתים כזובים . המגידים מראשית ארצות . עין הרע . תורה חדשה . נבואות . אוצר העדה . היוונות פראנק נחקרים . משפט הכהנים . שגיאות בדברי הימים .

ויהי אחרי אשר המירו בני עדת פראנק את דתם ויפשימו מעליהם את בגדי היהודים ויגלחו את זקנם „ויעשו בגדי נוצרים”¹) ופראנק הוליכם ל„בתי תיאטרות” ויציונם לפני המלך והשרים , והעם אשר בווארשא התכונן בשום-לב אל המומרים וביתר שאת אל אלופם ומנהלם , והוא לא החליף את שמלותיו ולא הסיר מעליו את בגדיו המזוהרים ומפליאי עין כל רואה כמעט יושבי ארצות הקדם , ויחבוש לראשו מגבעת שעירה גבוהה ולבגדו העליון היה בית-ציור עמוף כאדרת שער יקרה , וגם סוסיו ורכבו בהם עבר ברחובות נהדר בכבוד על המרכזה היו כלילי

---

¹ סה”פ 1707 .

פאר ומושכים כל עין, הימים היו ימי החרף, ופראנק נסע ברחובות בתוך עגלת חרף רתומה לשלשה סוסים דוהרים „סוס אחרי סוס“, ויעבור במרכבה מרקדה „כאחד האפרתים הגדולים“⁽¹⁾.

וכל הדברים האלה משכו עליו גם את עיני הכהנים הקאתולים אשר בווארשא, והם כבר מתחו עליו קו-חדש בגלל מעשיו האחרים, *Comparisce dubbiosa la condotta di questo, e degli altri, che son qui,* כן כתב אז ציר האפיפיור, סעררא לרומי, ביום 28 נאוועמבר לש' 1759, כעבור אך ימים מעטים מאז המיר פראנק את דתו בהוד ותפארת. ואמנם דברי פראנק ופתגמיו השונים הנלחשים באזני הקרובים אליו אשרו ויקימו את מחשבת הכהנים, כי אם אמנם עזב פראנק את דת ישראל, עוד לא חדל לחשוב מחשבות להשתרר ולשלט בקרב בני עדתו.

וכאשר הלכו המומרים בלבוב הלוך ורב, כן הוסיפו לבוא עירה ווארשא, ויתקעו פה את יתדם, ויהיו למחנה, ומספר אנשי המחנה משלשים עד ארבעים איש, ויהיו המיד בקרבת אדונם ואלופם ויעשו עמו יחד במחשך מעשיהם, ותהי התפלה הנבערה „יגלה“ כבריא התיכון המבריא את אנשי המחנה הזה מן הקצה אל הקצה, וישירו את התפלה הזאת בלהקותיהם יחד, ויתנו לפראנק כבוד אלהים ויתמכרו לו ממכרת עבדים וילחכו עפר רגליו.

„אלו היו שואלים אותי מה אתה עושה — יספר פראנק ע"ד מעשיו אחרי תמורת הדת — הייתי אומר להם: אני הוא האדון ואחי — הם צירי הדת (אפאסטעל), וכל החיילות, כמה שהם נמצאים בווארשא, אין להם כל שליטה עליכם, ועוד תראו נסים ונפלאות“⁽²⁾.

בתחלה היו כל מעשי אנשי המחנה לומים בערפלי הרזים והסודות, ומן הערפל הזה המכסה במשאון את מעללי אנשי המחנה החלו שמועות זרות לפלס להן נתיב, וכמו בת-קול נשמעה, ומראשית לא נודע אם השמועות הן נכונות או ברויות, אך לאט לאט התבררו

(1) סה"פ 1290; (2) שם.

ויתלבנו הדברים, ככל אשר הודיע הכהן הקאתולוי מיקולסקי מלובוב ביום 12 דעצעמבר לש' 1759 אל ציר האפיפיור בווארשא, אחרי אשר עזב פֿראנק את לובוב ויסע לווארשא, עוד לא חדלו הבהנים הקאתוליים בלובוב להורות לבני המחנה הנותרים את תורת הדת החדשה, והכהן הקאתולוי גוידענמי פיקולסקי היה מרבה שיחה עם האנשים שכבר המירו את דתם וגם עם המתעתדים להמיר את דתם, ובדברו עמהם הציל מפיהם דברים שונים על אדות פֿראנק והליכותיו, ויהיו הדברים ההם לאות ולמופת בעיני הכהן ההוא, כי אך למראה עינים מתמם פֿראנק עם הדת הקאתולית ובקרבו ישים ארבו לחתור אל מטרה אחרת שלא-כדת.

ואנשי עדת פֿראנק לא חפצו להבאיש את מורם בעיני הכהן הקאתולוי פיקולסקי, אך למען רומם את ערכו בעיניו ספרו לו את מעשי תקפו וגבורתו ואת „המופתים" אשר עשה בשמים ובארץ, ויהללו מאד את קדושתו ואת חסידותו כי רוחו נאמנה עם הדת החדשה וכל מעשיו לשם שמים, ואלה מהם אשר היו קרובים אל פֿראנק הרבו עוד במדה יתרה למלא את פיהם תהלתו ולהאדירו ולרוממו כי הוא בסוד קדושים נערץ ואין ערוך למעלתו.

והכהן פיקולסקי שמע במנוחה את כל דברי „המאמינים" ההם, ויבקשם להגיד לו את כל אשר עם לבם, להעלות את הדברים על הגליון. ויעשו האנשים ההם ככל אשר בקשם הכהן, ויספרו לו את כל אשר ידעו על דבר מורם ואלופם, ויספרו לו בחרדת קדש, כי הוא היה הראשון אשר נטע בקרבם את אמונת השילוש ואך על פיו היתה שומה להחיש להם את גאולתם ואת פדות נפשם.

דברי תורת פֿראנק — כן כתבו „האפאסטולים" ההם בספר — היו לנו מתוקים וערבים, ויבואו כשמן בעצמותינו, ונשמע ונקשב אותם בגילה וברערה ובעינים דומעות, ויבשר לנו פעמים רבות לאמר: אם באמת תאבו להאמין באלהים בכל לבבכם וב„הלת קשורי דמהימנותא", כי עתה נטל עליכם לשאת ולסבול עוד הרבה, אך חזקו ואמצו... „אף זאת ראינו ונתון על לב, כי פעמים רבות הגיד לנו את העתידות אשר תקרינה, וככל אשר הגיד לנו כן היה ודבר מדבריו לא

נפל ארצה, זה ארבע שנים, בנסוע שלמה מרוהאמיין (בן אלישע) מלכוב רוהאמינה (והוא הנקרא כעת אחרי המירו את דתו בשם לוקאש פראנמישישעק), סר לדאווידוב, וירא שם בלילה על ראש פראנק אור זורח (*), ויהי האור הזה בתחלתו בהיר וזך, ואחרי כן רחב ויסב כחצי אמה, ושלמה הרוהאמיני השתאה ויתבונן אל האור הזה ולא שבעו עיניו מראות אותו, ואחרי כן כאשר התעתד פראנק לנסוע לעיר לאנצקורון, נבא לנו בברזעו, כי בלאנצקורון נכון לנו נסיון ("Probenek"), כי שם יתפשונו וכו', וכן היה, ובהיותנו אסורים הגיד לנו איה ומתי נצא לחפשי, וכל דבריו קמו דבר לא נגרע, כאלה וכאלה נבא גם בקאפי-משינצי, ואין להעלות על הגליון את כל הדברים כי רבים המה.

„וגם עתה בשנת 1759, בבואנו מחו"ל לפודול, ראינו כי הוא ידע את מחשבותינו, ויגד לאיש איש מאתנו את אשר יהנה לנו בסתר (**), וכאשר אמרנו לו כי נעלה ומורם הוא מן העם, השפיל את נפשו לפנינו ויאמר לנו, כי הוא הקל והדל מכל אחינו וכו'.

„ופרענק זה, בבואו בפעם האחרונה מחו"ל, הגיד לנו בשפה ברורה, כי אין דת טובה וזולתי הקאתולית, ויפצר בכולנו לקבל אותה, ויבא לנו מופתים מכתבי הקדש, ויבאר לנו את המקראות, ומקצתם הגרנו בעת הויכוח בלבוב, ובין יתר הדברים גלה לנו גם את הסודות האלה:

א' כי קרוב קץ התבל, וכבר בא מועד, כי יהיה עדר אחד ורועה אחד.

ב' כי אנטיכריסטוס כבר נולד בתוגרמא, והוא פראנק ראהו בעיניו בעיר סאלוניקו, ויגד ליעקב ממישימיניץ כי זה הוא אנטיכריסטוס, ועוד הוסיף לאמר, כי אנטיכריסטוס זה יעשה נפלאות והציק לדת הקאתולית.

(* הערת המעתיק: הדבר הזה היה מאמונת בעלי הסודות מאז. כשנחי

מחר"ו (ד' ח'): וזאת מהר"י משען ראתה עמו דאש על ראשו.

(**) הערת המעתיק: גם זה משנחי בעלי הסודות. כהקדמות ס' עץ חיים

יבהקדמת ס' נגיד ונמיה: והיה מכיר צמח האדם מה שחשב ומה שהלם.

ג') גם זאת הגיד לנו: אתם יודעים, כי הארון יבוא ברגע אחר מן השמים ליום הדין הגדול והנורא, וזה אמת, אבל אין אתם מבינים את פירוש דברי העוואנגליום. מי יודע? אולי כבר הוא צפון עתה בגוף אדם, אבל יבוא יום אשר אז יגלה פתאם, אחרי אשר יכלה אנטיכריסטוס לרדפו.

„ואנחנו שמנו לב אל כל הדברים והמעשים האלה, וגם אל דברים זולתם, ונוכח לדעת, כי הנוצרי אשר בו אנו מאמינים, הוא צפון בפראנק מורנו, כי ראינו על גופו גם את אותות פצעי הנוצרי, על ראשו ועל לבו, אף כי הוא מסתיר את פצעיו ברוב ענותנותו.

„והננו מודיעים את כל מחשבותינו הנעלמות האלה אל הכנסייה הקאתולית למען אשר תחקור את האמת ולמען אשר תאיר עינינו להורות לנו את דרך האמת, והננו חותמים את שמותינו בכתב עברי: פאוועל רואטינסקי, לוקאש פראנטשישעק, יעקב מישימי-ניצקי, יוועף מסאטאנוב, יעקב שימונאוויטש, לייב קא ראבינאוויטש"¹).

הדברים האלה נכתבו בשני מופסים ובהעתקה אחת, וישמור הכהן פיקולסקי את המופס הראשון ואת המופס השני מסר ליד הכהן האדמיניסטרטור ואת ההעתקה שלח אל ראש-הכהנים לובינסקי. ומופסו של הכהן מיקולסקי שולח אל ציר האפיפיור בווארשא, והוא מהר להודיע זאת לרומי, ויבאר את הדברים, וגם העיר את רוח האפיפיור להתבונן אל פתיות (l'ingenuita) האנשים ואל פחזות פראנק וערמתו (fina e maluiosa condotta del Frenk) המתאמץ להתעות את הסכלים בתערובות אמת וסכלות (um complesso di verita e di stoltezze), ומעשיו אלה מוכחים, כי תאות בצע תמלא כל קרביו.

אז צוה ציר האפיפיור את הכהן-האדמיניסטרטור מיקולסקי לתפוש את מכתבי פראנק השלוחים אל אשתו ללבוב, (d'intercettar le lettere, che il Frenk scriva alla moglie)

¹ בספרו של הכהן הקאתולי פיקולסקי. Złosc żyd. צד 333.

השובותיהם אשר המה שולחים לווארשא, ואחרי כן יעץ לכתוב אל ההגמון הקאתולי המכהן בניקופול ממעם החברה הקדושה - di Propoganda fide, לחקור ולדרוש במקום שהוא מה היו מעשי פראנק במרם נשא אשה ומה היתה דעת יושב המקום על אדותיו וכמה היו ימי מגורו שם, ויבקשהו להודיע מהר דבר לאשורו,

„לא אכחד — יאמר הציר — כי הדברים האלה יעזרו לנו לבוא עד תכלית חקר פראנק ולשים במאסר את האיש הזה למועד נכון למען גלות את עונו הגדול“¹).

וכהן המלך ושמו רויך נדרש לבקשת ציר האפיפיור ויקרא אליו את פראנק וידרוש ממנו לגלות לו את מצפוניו, אך פראנק דחהו בקש ויענהו, כי השמועות ע"ד אנטיכריסטום הגיעו לאזניו באנמיוביא מקום שם ישב לרגל מסחרו, אך הוא לא יאמין בהן, וכן גם לא הגיד לאיש, כי המשיח הוא חי בתבל כעת בתבנית דמות אדם, ויוסף עוד הפעם לבקש את הכהן ליעד מקום מושב בעד המומרים, ויבטיח, כי כאשר ימלא המלך את בקשתו, אז יקבלו רבבות יהודים את הדת הקאתולית ובאו לשבת בפולין.

עד כה ועד כה באה השמועה אל ציר האפיפיור מאת אחד מבני עדת פראנק אשר חלה מחלה כבדה וישב לאיתנו, כי הכסף אשר פראנק מאסף מאת קהל הנאמנים לו, הוא מוציא לכלכלת מחסוריו חמשים איש אשר עמו, והם מתאספים בביתו לימים מזומנים ומשוררים שירים בשפת היהודים (nel loro natio linguaggio), והם עובדים את פראנק עבודה מזורה (um culto religioso esterno).

ועל השמועות האלה נוספה עוד שמועה אחת מלבוב, והיא, כי בני עדת פראנק מרבים נשים, ומחזיקים עוד במנהגים כאלה אשר הביאו עמהם מארץ תוגרמא.

לרגלי כל הדברים האלה חדלו הכהנים לתת יד לבני עדת פראנק חרשים אשר באו להתנצר, עד אשר יתבררו הדברים. אז החלו הכהנים לחקור את מעללי פראנק ואת כל אשר אתו.

¹ ככתב מיום 12 נאוועמבר לש' 1759.

ביום 7 יאנואר לש' 1760 נתפש פֿראנק ויובא אל המאסר אשר בבית-התפלה הקאתולי של „הכהנים הבערנאדינים“, וישב שם שבועה ימים, ואחרי כן הוציאוהו משם ויוליכוהו למקום אחר, „ואיש לא ידע את מקומו“ (*).

אחרי כן נודע לבני המחנה, כי פֿראנק היה תפוש בבית הנזירים הקאתולים הנקראים „קאמידולים“ אשר בביעלאני, וישב שם שנים עשר יום¹).

וביום 26 יאנואר לש' 1760 הובא פֿראנק אל הכהנים המיסיונרים, ושם ישבו הכהנים על כסאות למשפט, וגבוה עליהם ה„אופיצאל“ הווארשא, הכהן מורסקי.

וביום 28 יאנואר לש' הנ"ל נקראו לבית דין כחמשה עשר איש מבני עדת פֿראנק להעיד עדותם, ושם היה גם האדון מאָליוורא, וסניגור זה נעשה קטיגור, ויטפול עונות ואשמים מרבה להכיל על פֿראנק ועדתו, וישם אותותיו אותות, כי פֿראנק מורה לאנשי עדתו משאות שוא ומדוחים, מזומות און ותהו, דברי סודות ורמזים זרים אל הכנסיה, וכיניהם גם האמונה בגלגולים². (**)

ויצוו השופטים את ירוחם דעמבאווסקי ואת יאן וואלאָווסקי לשרי באוני פֿראנק את המזמור !קָלָה, ואחרי כן הוליכו את פֿראנק אל התא אשר לכהנים מיסיונרים, ובבואו שמה הגיר פֿראנק אל תלמידיו העומדים שם:

„ירוקו על האש הזאת!“³

(*) הערת המעתיק: לפי המובא בספרינו תפשו מקברי הדת את פֿראנק ביום ה' שנט שנת תק"כ.

(**) הערת המעתיק: יעיון בס' פֿלח ורמון מר' מנחם מפנו בהקדמתו, ובשנת תס"א נדפס בפפד"מ ס' גלגולי נשמות והס הגלגולים שקבל הרמ"ע מהרב ר' ישראל סרוק, ומאז והלאה נדפסו הגלגולים, ורי"א די מודינה מספרו בס' ארי נוהס (75 ל"ג) וז"ל: ר' ישראל סרוק שהכרתיו והייתי עמו בדבור אלף פעמים פה וינייהו כל תפארתו היה להכיר נשמת פלוני מי היתה וכו'.

(¹ 57 Kr. 'ס' Reflexiones של הכהן האופיצאל; ² 57 Kr. 'ס' ³).

יבבית משפט הכנסיה ישבו עם „הכהן האופיציאלי“ הכהן שעמבעק כנגנין, סופר הכנסיה טומאש פרוחניצקי והכהן שליוויצקי מבית תפלת המיסיונרים.

ומליין נקרא להעתיק את דברי הנאשם, כי לא ידע הנאשם שפת פולין, וידבר תונרות (?), ולפי אשר נשער אנחנו, היה הארון מאליוודא המליין בינותם, כי כן נראה מן המכתב הערוך לרומי מאת ציר האפיפיור ביום 13 פֶּעֶבֶר. לש' 1760, אך השופטים לא בטחו כמליין הזה, ויש זכר לדבר, כי הם יגעו ויעמלו למצוא מעתיק אחר תחתיו, אבל לא נודע המצאו או לא. ⁽¹⁾

ותהי ראשית דבר השופטים לשמוע את תשובות הנאשם, וישומו לפננו את השאלות האלה:

— איה נולד, איה חונך, איה גר, איה נשא אשה, ההיתה לו מכבר אשה אחרת, היש לו בנים וכמה מספרם, היש לו נכסים ואיה מקומם, ומה עשה בהם?

והשאלה השניה היתה ערוכה כדברים האלה:

— מה היו מעשיו ועסקיו האחרים ולמה בא לפולין?

על השאלות האלה השיב הנאשם ככל אשר ספרנו בפרקים הראשונים ע"ד ראשית מפעלותיו ותחבלותיו, ועל השאלה: כמה הכיר את האנשים אשר חפצו להכנס כברית הדת הקאתולית? לא אבה פֶּראַנק בתחלה להשיב, אך כאשר הפצירו בו הכהנים, ענה אותם לאמר:

— הסמן אשר בו אכיר את החפצים להכנס כברית הדת הנאמנה והשלימה, הדת הקאתולית, הוא כעין נר דולק על ראשם, ואלה אשר אינני רואה את האור הזה על ראשם, הנני יודע, כי לא באמת ובתמים הם באים להמיר את דתם, על כן כשבא אלי לעיר איוואני שבפורדול יהודי אחד פֶּרעֶנְק מחפטים ואמר לי שהוא רוצה להכנס אל הדת, והביא בידו ארבע מאות אדומים והרבה תכשימים, לא רציתי להכניסו אל הדת, מפני שלא ראיתי אור וזרח על ראשו, ואח"כ כשנסעתי מאיוואני ללבוב

(1) מהודעות ציר האפיפיור.

ועברתי דרך פודהייצי, ובאו אלי שם יהודים רבים ואמרו לי שהם מוכנים ומוזמנים להמיר, קבלתי רק את אלה שראיתי את האור על ראשם, וכשלושים איש שלא ראיתי את האור על ראשם דחיתי. ומעשה היה בלבוב שבא אלי יהודי א' מפודהייצי ושמו חיים, ובא אלי ללבוב והפציר בי שאקבלו, ונסתכלתי בראשו ולא ראיתי את הסמן ולא רציתי לקבלו, אבל באו אחרים מהאחים המאמינים והפצירו בי והתחננו שאקבלו, ואמרת להם, שהוא לא יהיה מאמין לעולם, אבל אבטל רצוני מפני רצונכם, וקבלתי אותו בעל כרחי, ועתה כשבאתי לווארשא, שמעתי שחזר מלבוב לפודהייצי ושוב נעשה יהודי.

— מה היו מעשי הנאשם בתחלה בפולין ולמה נסע מפולין לתוגרמא וחזר ובא לפולין, ומה היו עסקיו עד יום בואו לווארשא?

פ' רא נק: באתי לקאָרלאָווקא ושם נתעכבתי איזה ימים ולערך י"ב יהודים נתקרבו אל האמונה וראיתי את האור על ראשם, ומהם קצתם עתה בלבוב וקצתם בקאָראלאָווקא. משם נסעתי ליעזערואן, ונתעכבתי שם כ' שבועות, ונתקבלו עוד איזה יהודים אל האמונה עם נשיהם ובני ביתם, וראיתי את האור גם על ראשם, והם עתה כולם בלבוב. ומיעזערואן נסעתי לקאָפימישינעץ, וישבתי שם ב' או ג' ימים, ונתקבלו אל האמונה ב' או ג' בעלי בתים ("gospodarze") עם נשיהם וילדיהם, והיה אור מאיר על ראשם, ומהם נמצא כעת אחד בווארשא, והיה שמו בישראל חיים, ועתה הוא מכונה מאמעאוש מאמישעווסקי, ונסעתי משם לבוסק ונתעכבתי שם לערך שבוע, ובאו אלי כשלושים בע"ב ונטו להאמין בתלת פרצופין וקבלתי אותם ברצון בשביל שראיתי אור על ראשם, ובולם הומרו בלבוב, ומכוסק נסעתי דרך דאוודוב ושם קבלתי את החוכר דשם עם אשתו, ובאו אלי עוד יהודים מלבוב, אבל לא נתקבלו, מפני שהיו עשירים, והכתוב אומר כס' הברית החדשה שאין לעבוד שני אדונים. ישבתי כב' שבועות בדאוודוב ונסעתי משם לרוהאמין ונתחברו אלי גם שם איזה בע"ב, וישבתי שם לערך שבוע ומשם נסעתי לפודהייצי ועוד הפעם לקופימישינעץ, וראיתי בחלום את אליהו הנביא כמראה שראיתי אותו מכבר, ואמר לי שבלאנצקורן

התפשו אותי ואת סוסי, ואמרתי זאת לבני המחנה ואח"כ נסעתי ללאנצקורון וכן היה ולקחו ממני שם ח' מאות אדומים ומבעת וסוסים, וכ"ז נשאר בידם, ורק הסוסים החזירו לי ונסעתי לחו"ל להאָמים ולא ישבתי שם הרבה ונסעתי לקופימישיניץ ושם קמו עלי המחזיקים בתלמוד, והשתדלו שיתפשוני, וגם תפשו אותנו, והיינו תפושים עד שבא הכהן שמשעפאנקעוויטש ויצאנו לחפשי.

— היאמין הנאשם — הוסיפו השופטים לשאל — באלהים ובסוד האחדות בתלת פרצופין? היאמין גם במחוקק הנוצרים, וכנבואות החזיים אשר הקדימו לבשר בנבואותיהם את דבר בואו והגלותו? הנכון הוא להשבע באמונתו זאת, וכתוב וחתום בספר כי זאת היא אמונת ל ב באמת ובתמים?

פֶּר א נ ק: אני מאמין באמונה שלימה באלהים ובסוד האחדות בתלת פרצופין ובמחוקק הנוצרים עפ"י בשורות כה"ק ולפי אשר הורה אטאנאזי הקדוש, ובאמונתי זאת נשבעתי, וכבר כתבתי וגם חתמתי ידו לאות, כי זו היא אמונתי וממנה לא אמוש.

— איזה הם המקראות בכה"ק שעליהם יסד את אמונתו בתלת פרצופין, מאין נגלה לו הרו הזה ואיך באר אותו לאחרים למען יבינהו? על השאלה הזאת הביא הנאשם לתשובה את דברי הכתוב: נעשה אדם כצלמנו בדמותנו בצלם אלהים נעשה אותו (בראשית א' כ"ו), ואח"כ הביא את דברי הכתוב: ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך (אברהם מדבר אל שלשת המלאכים בלשון יחיד, בראשית י"ח ג'), ואת הכתוב: „לדוד מזמור נאום ה' לאדני שב לימיני" (תהלים ק"א א'), וזולתי אלה לא יכול פֶּראנק להעלות על זכרונו לפי שעה, כי לא היו ספרים עברים בידו, ויצמדק כי הוא רפה וחלש עתה, ויבקש את השופטים לתתו לחשוב מחשבות כשעה אחת למען מצוא פשר¹.

— איזה הם הכתובים המעידים כי כבר בא הגואל, והוא הוא המחוקק הנוצרי וכו'?

על השאלה הזאת השיב פֶּראנק באנחה, כי עתה אחרי אשר המיר

(1) Interrog. שאלה 5.

את דתו אורו הוורח לפניו מכבר, אשר הורה לו בכל רגע את המקראות ואת הכתובים—איננו אתו עוד, ויוסף לאמר:

„כאשר שלחני הארון הגואל להעיר למוסר את און היהודים ולתת את אמונתו בלבם, כח נפלא נתן בי למצוא בכל ספר מספרי התנ"ך או מספרי הוורח אשר פתחתי מופת נאמן וידיים מוכיחות לקשט האמונה בתלת פרצופין וכו', אף כי לא הרבה למדתי בספרים האלה, אך מעת שקבלתי את הדת, וגם רבים מתלמידי המירו את דתם, אינני מודה להם עוד את דרכי האמונה כי אין להם חפץ בי אחרי אשר עתה יש להם כהנים מלמדים להועיל אשר יוכלו להורותם”.

— איזה הם הכתובים שמהם נודע לו ועל פיהם הורה לתלמידיו, כי הגואל הזה הוא נערץ בסוד קדושת האלהות וכו'?

פֶּר אַנְק: מן הכתוב: וקראת שמו עמנואל (ישעיה ז' י"ד), ועוד יש כתובים אחרים, אך כרגע לא אוכרם⁽¹⁾.

— מה מחשבתו ע"ד אשר עתיד הגואל להופיע בתכל עוד הפעם? איזה יופיע לשפוט את החיים ואת המתים? איך יופיע ואם יולד עוד הפעם? הימלוך בארץ ושפט את האנשים החיים, וכמה יהיו ימי ממשלתו? ובהורותו לתלמידיו את דברי הברית החדשה „יבוא לשפוט את החיים ואת המתים”, האם הגיד להם: לכם לדעת כי במהרה יבוא הגואל, ואולי כבר בא, אך הוא צפון בנו אדם, ופתאם יופיע ויצא בכרך חצו, ואז יכירוהו כל יושבי תבל?

פֶּר אַנְק: מעודי לא הוריתי וגם לא האמנתי כי הגואל יולד עוד הפעם, אך זה נכון הוא, כי לקצות תלמידי הוריתי את הדברים „יבוא וישפוט את החיים ואת המתים” כנ"ל, אבל כונתי היתה על „סוד הלחם” אשר בדת הקאתולית, וגם זאת לא למדתי מאיש, אך כאשר הייתי בפעם הראשונה בבית-התפלה הקאתולי בפודהייצי בעת אשר נערכה שם העבודה הנקראה „מעססע” (messa), עלה רעיון על לבי, כי כלחם המערכה צפון גוף הגואל, ואשתחזה אל הלחם הזה ככל

(1) שם שאלה 7.

המתפללים. אך מעודי לא הגדתי לאיש, כי הגואל יבוא עוד הפעם, והיה מלך ועשיר ושפט את בני האדם.

— אם קרא את כפרי הברית ההרשה, מתי קרא אותם וכאיזו לשון?
פֶּרְאֵנְק: מעודי לא קראתי את הספרים האלה, אך בלבוב
ובווארשא קראתי מעט מהעוואנגעליום של לוקס—בהעתקה עברית.

— מה דעתו ע"ד הדת המושלמנית? למה היה משכים ומעריב בכתיו
המסגוד ויחבוש לראשו צניף כעטיפת ישמעאלים לאות כי הוא מחזיק
באמונת מחמד, וממרת תמורת-דתו היתה למען השיג תעודת רשיון מאת
ממשלת תוגרמא כי תהן לו נכסים וקרקות בעת עניו?

פֶּרְאֵנְק: אלו מצאתי קורת רוח באמונה המושלמנית, אזי לא
עזבתיה ולא קבלתי את הדת הקאתולית תחתיה.

— ואם כן למה בקר את בתי המסגוד ולמה בא בברית המושלמנים?
פֶּרְאֵנְק: כשהייתי בפעם הראשונה בפולין וכשפרסמתי את סוד
תלת פרצופין כתבו עלי היהודים מחזיקי התלמוד מפולין דברים רעים
אל התוגר, ונתנו כסף הרבה בקונסטנטינופול ויעוררו עלי דינים קשים,
ואז באתי בצרה גדולה ואין עוזר ולא היתה לפני דרך אחרת כי אם
לקבל את הדת המושלמנית ולהתפלל בבתי המסגוד של המושלמנים,
ואז קבלתי מאת התוגר כתב-הרמנא (פֶּירְמָאן), הוא הכתב הנמצא ביד
השופטים, אבל אני בקרב לבי לא חשבתי אמונה זו לאמת, ורק למראה
עין קבלתי אותה. המקרה הזה קרה אותי בדוורדזעווא כעבור ימים רבים
אחרי ההתנגלות שהיתה לי באומיר.

— לפי דברי הנאשם היה עשיר בימי שבתו בתוגרמא, ואם כן למה
כתב במכתב בקשתו אל ממשלת תוגרמא, כי הוא עני ואין לו מזון
סעודה אחת?

פֶּרְאֵנְק: שר העיר דוורדזעווא יעץ לי לכתוב שאני עני, למען
יתנו לי עוד כסף הרבה להגדיל עשרתי.

— למה היה מנהגו בתחלה להגיד לכל האנשים אשר באו אליו:
ל כו א ח ר י, ולא הגיד להם אנה ילכו אחריו, אף כי הרבו לשאול
אותו על דבר זה?

פֶּרְאֵנְק: אמת כי כשהייתי בפעם הראשונה בפולין לא אמרתי

לשום אדם דבר על אדות הדת הנוצרית, ורק אמרתי להם לכו אחרי, ובששאלוני אנה נלך, אמרתי להם אם לא תלכו ברצון סופכם לילך באונס. לא אמרתי להם כלום ע"ד הדת הקאתולית, בשביל שלא היו עוד מסוגלים לאמונה זו, וע"כ אמרתי סופכם לילך באונס, מפני שהיה בטחוני גדול בכח הדת, שסופם להמשך אחריה, ואע"פ שאח"כ קבלתי את הדת המושלמנית, לא אמרתי להם שילכו אחרי, ורק מאלה שתיו עמי מכבר, עשרה יהודים מבני המדינה ההיא המירו דתם עמי יחד בהרמת-יד כמנהג הארצות ההן וכשבעה: „הא ל ה י ם . הו א ה א ל ה י ם , ו מ ח מ ד הו א נ ב י א ו”.

— ההאמין הוא בעצמו, כי האיש אשר אותו דראה לנחמן בסאלוניקי היה אנטיכריסטוס האמתי, ואם עורנו מאמין גם עתה בזה?
פֶּר א נ ק: גם אז לא האמנתי בעת שהראיתי את האיש לנחמן וגם עתה אינני מאמין שזה הוא אנטיכריסטוס האמתי, ורק הראיתי אותו לנחמן מפני שגם אחרים הראו את האיש הזה ואמרו עליו שהוא אנטיכריסטוס, אבל אני לא האמנתי, וע"כ לא אמרתי זאת לאיש אלא לנחמן לבדו.

— האם ספר לתלמידיו ע"ד יום הדין הגדול והנורא כי הוא קרוב לבוא, ומאין ידע זאת, ומה היו מופתיו בהורותו לתלמידיו את הדבר הזה?

פֶּר א נ ק: זה אמת, כי מנהגי היה להורות תוכחת מוסר לתלמידיו לעוררם להיות חוקים ואמיצים באמונה והבאתי להם את דברי הכתוב: כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפור ותרפים אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל מורו: אחרית הימים, והוכחתי להם, כי אחרי שנתקיימה בנו נבואה זו, יבן התשערה קרובה, כי זו היא אחרית הימים, וקרוב יום הדין הגדול.

— למה היה מנהגו כשהתפלל אל ה' או כשהזכיר שם שמים לקרוא: א ב י ה ק ד ו ש , א ב י ה ק ד ו ש , למה נתן רשות לתלמידיו ולא אסר להם לקרוא גם אותו בשם א ב ק ד ו ש ו א ד ו ן ?
— זה אמת, כי רגיל אני בהתפללי ובהזכירי ש"ש לקרוא א ב י

הקדוש, אבי הקדוש או בספרדית Mi Santo Padre, כי כן נוהגים הפרענקים במדינותיהם, אבל לא ידעתי ולא שמעתי שתלמיד יקראו לי אב קדוש, ואלו ידעתי זאת אסרתי להם באיסור גמור.

— הידוע הוא כי תלמידיו חושבים אותו למשיח? מה הגיד להם עד"ו, ומה דעתו בענין זה? מדוע היה מנהגו לשבת על כסאו לשתות קאפה או להעלות קמרת בעת אשר תלמידיו מסביב עמדו או השתחוו ויתפללו וישוּחו ויקוננו, וביוחד השמיעו את דברי התפלה וְגַלְהָ, המכוונת אליו שהוא המשיח הנעלם עוד וסופו להתגלות?

— פֶּר א נ ק: לא ידעתי מעודי כי תלמידי חושבים אותי למשיח, ורק שמעתי זאת בפעם הראשונה מפי הכהן הקאתולי שליוויצקי בווארשא, ואז גערתי בתלמידי וצויתי אותם לנסוע איש לביתו. מעולם לא עלה רעיון על לבי כי אני המשיח, וכשהתפללו בני חברתי את התפלה „וגלה" לא היו כורעים ומשתחווים לי, וגם לא אזכור כי שתיתי קאפה או העליתי קמרת בעת ההיא.

— מדוע נתן את תלמידיו לשרת לפניו כעבדים ולשמשו גם בצרכי הגוף השפלים והנבזים? למה התיר להם להתנפל לרגליו, ויהי רגיל לברכם, ובוזה חזק בלבם את האמונה, למען יאמינו בו כי הוא משיח? פֶּר א נ ק: אבת, כי כשקמתי ממשכבי או כשהלכתי לישון, אז מי שהיה אז בשכונתי, איש או אשה, היו רגילים לשמשני ולהושיט לי את מלבושי, ולא אכרתי להם זאת מפני שעשו מאהבה. אבל שקר הדבר שהם שמשו לפני גם בצרכי הגוף השפלים. מעשה ובקשו אותי אינזה מבני החבורה באיוואני שאברכם, והנחתי את ידי על ראשיהם וברכתי אותם, אבל לא הרחתי מעודי כי יחשבוני בשביל זה לאדם עילאה.

— למה בחר לו שנים עשר תלמידים, ובהמירם את דתם קרא להם את שמות שליחי הדת הנוצרית (אפוסטולים), למען עורר את האמונה בלב הבת, כי הוא בא למלא את מקום הנוצרי?

פֶּר א נ ק: בעיר איוואני בחרתי לי ארבעה עשר איש ומהם מתו שנים, ועתה נשארו שנים עשר, ובהם בחרתי מפני שהם חכמים, וטובים הם בעיני מכל שאר בני החבורה, וכל אחר מהם בחר לו שם

כמוב בעיניו. ואני לא מחיתי בידם, וקצתם בחרו בשמות שליחי הדת הנוצרית, מפני שקראו הרבה בספרי העוואנגליוס, ונתחבבו עליהם השמות האלה, אבל לא כולם בחרו בשמות האלה, כי אחד מהם נקרא פֶּראנטשישעק, והוא עתה בלבוב.

— האם יודע הוא, כי איזה מתלמידיו אומרים, שראו אור זורח על ראשו? וכשאמרו לו זאת, מה הגיד להם?

פֶּראנק: שמעתי אך מאת הכהן הקאתולי שליוויצקי פה בווארשא, כי הגידו לו איזה מתלמידי שראו אור זורח על ראשי, אבל אני לא ידעתי ולא שמעתי זאת.

— האם יודע הוא, כי איזה מתלמידיו ספרו, שראו אור זורח גם על נערה קטנה בת יהודי, קאָטלארו (עושה מלאכת סירי נחשת) בלבוב, ולכן קראו לה „עלמה קדושה“? מה היה מעשה בנערה זו?
פֶּראנק: כל זה לא ידעתי ולא שמעתי.

— האם נבא כי הוא עתיד להתפש במאסר בלאנצקורון ואשתו עתידה לבוא אליו לפודול דרך גבול סגור, וגם נבא, כי אחד מתלמידיו ושמו פּיאָטר עתיד למות (והוא אשר מת בלובלין), וגם הגיד מראש כי פּיאָטר יאקובאווסקי ועוד שנים מבני משפחת אלישע הרהאמיני עתידים למות, וכן גם נבא מראש, כי הוא עתיד להתפש פה בווארשא, ונבואתו זאת הגיד, באמרו: בעוד שני...? האם באמת נבא את כל הדברים האלה לפני מועד, ואיך נגלו לו עתידות?

פֶּראנק: כבר אמרתי לכם, כי הרבר אשר קרה בלאנצקורון ראיתי ברוח נבואה מקודם, אבל הרבר אשר קרה בקופימישינצי לא נראה לי מקודם. גם בדבר ביאת אשתי לא נזרקה בי נבואה, ורק בהשערה ואומדנא בעלמא ידעתי לפי ערך הזמן ואורך הדרך, כי צריכה אשתי לבוא, גם לא אוכור כי נבאתי בדוורדועווא את מיתת פּיאָטר שעתידי הוא למות בלבוב, ורק לפּיאָטר יאקובאווסקי נבאתי כי הילד אשר לו ימות, כי היה הילד חולה וחלוש מאד, גם לא אוכור כי נבאתי עוד ע"ד מיתת שני אנשים מבני המחנה ממשפחת אלישע. אמת כי פה בווארשא בשעת התפלה פסקתי מתפילתי וקראתי בקול רם: בעוד שני שבו עות, אבל בעצמי לא ידעתי את פרוש דבריו, וכששאלו

אותי תלמידי לא ידעתי מה להשיב להם, ורק אח"כ הורו הם בעצמם פנים בדברי שכוונתי ע"ד תפישתי ביד הבערנאדינים. גם זה אמת, כי כשהיה איש מעיר אחרת נוסע אלי להתחבר עם בני המחנה, אם היה לכו תמים באמת, או הרגשתי חיכוך-העצבים בחוממי מצד ימין, ואם היה לכו ערום, הרגשתי חיכוך בחוממי מצד שמאל, ועפ"ז אמרתי לפעמים לתלמידי מי עתיד לבוא ומה יהא בסופו.

— למה היה מנהגו כאשר הלך או הלך אחר מתלמידי לשים את אצבעו על מצחו וללחוש עליו, ומה היה לוחש?

פראנק: אמת כי כשבא אלי איש חש-בראשו ובקש ממני ללחוש על עין הרע שמתו את אצבעי על מצחו ולחשתי את התפלה על עין הרע.

— מה זאת "עין-הרע" לפי דעתו?

פראנק: לפי דעתי, כשאדם רע מסתכל בשנאה ובכעס על איש הוא גורם לו כאב ראש או מהלה אדת. אני לחשתי על עין-הרע לא רק לתלמידי, כי גם לכל איש אשר בא אלי, וזה הוא מנהג נודע בין היהודים.

— איך וע"י מי נתפרסם שמו בין היהודים בפולין, בעוד אשר הוא

ישב באומיר?

פראנק: אנכי לא עלחתי דברי אל היהודים בפולין, ולא אדע איך ובאיזה אופן נתפרסם שמי ביניהם. מפולין באו אלי מרדכי, עליאש ופיאטר יאקובאווסקי, גם רבים הם אורחים עניים שבאים מפולין לאומיר, ואפשר שהם ספרו בפולין מה אני ומה מעשי, מפני שהייתי מפורסם במקומות ההם בפריצות יתרה שהיתה בי בימי נעורי, עד שנתודעתי אל תחכם ישבר, כחדשים אחרים לפני ביאת מרדכי לאומיר. וכשבאו אלי מרדכי ונחמן וראו אותי שאני יושב תמיד והוגה בספרים, וחשבו כי אני למדן גדול, אע"פ שהבינותי רק מעט ממה שקראתי, ורק אחרי שבא אלי מרדכי ונחמן, זה הנקרא כעת פיאטר יאקובאווסקי, והראו לי את הספרים, והדברים שהיו קשים להם להבינם בארתי להם, עמדו כמשתוממים ונמשכו אחרי, ונשאו ונתנו עמי כשנה ומחצה.

— למה אסר לתלמידי לתת את ילדיהם ליד הארונים אשר בקשו

לקבלם לבתיהם להנכם ולגדלם? האם באמת הוזהר את תלמידיו לבל יפוצו במקומות שונים ולבל יאחזו במקומות אשר שם רצו בעלי האחוות להשיבם?

פֶּרָא נֶק: מעולם לא אסרתי ולא הוזהרתי את תלמידי לבל יתנו את ילדיהם לאדונים להנכם, ולהפך, כשדבר עמי בענין זה הכהן הקאתוני הלכובי, אמרתי לו: בתחלה ימירו האבות את דתם, ואו"ל יעשו בילדיהם כרצונם, וע"ד אשר תאמרו, כי הוזהרתי את תלמידי לבל יכוננו מושבם במקומות שונים, רק זה אמת, כי באיוואני הוזהרתי אותם לבל יתישבו בין המחזיקים בתלמוד, אבל פה בווארשא בקשתי רק את הכהן שליוויצקי להשתדל בעדי שיתנו לי ולאנשים אשר באו עמי מתוגרמא אחוזה אחת או שתיים, והנשארים ילכו כאשר ילכו.

— שמענו מתלמידיו, כי דרש לפניהם פה בווארשא פ"א משל, כי כמו העצים הנמועים יחד בפרדם אחד יכולים להצמיח פירות נאים ומשובחים יתר מן העצים המפוזרים ביערות ועל צדי הדרכים, כן גם על התלמידים להתחבר יחד ולגור במקום אחד.

פֶּרָא נֶק: לא אזכור אם הגדתי את המשל הזה או לא, כי מוחי רופף עתה.

— מי כתב את המכתב אשר בו הודיעו לו כי יהודים רבים חפצים ללכת אחריו אל הדת החדשה, ואיה ומתי נכתב המכתב ההוא? הנאמר במכתב ההוא כמה יהודים רוצים ללכת אחריו, ואם לא נאמר, איך מלאו לבו לבשר לתלמידיו, כי עשרת אלפים יהודים יבואו אליו?

— פֶּרָא נֶק: המכתב הזה בא אלי כאת ליור ראש היהודים במשענראוויץ, ועוד איוה יהודים היו התומים על המכתב, ובו נאמר כי יהודים רבים רוצים להתקרב אל הדת החדשה, ולא נאמר שם כמה יהודים, אלא יהודים רבים, ושלהתי את המכתב הזה אל הכהן רויך, כהן-המלך, ועוד מכתב אחד בא מאונגארן אל היים המבונה עתה מאמישעווסקי, ובו כתוב, כי גם שם רוצים יהודים רבים לקבל את הדת החדשה, וגם את המכתב הזה הראיתי אל הכהן רויך, ולא ארע מה עשה אח"כ במכתבים האלה, ואע"פ שלא נאמר במכתבים ההם כמה יהודים רוצים לקבל את הדת החדשה, לפי השערת יעלה מספרם

לעשרת אלפים, מפני כי במדינות הן יש יהודים רבים המאמינים בתלת קשורי דמהימנותא.

— האם באמת יש יהודים מתנגדים ניגוד עצום לתורתו, אם לפי דעתו היהודים האלה הם צאצאי ערב רב שיצאו ממצרים, ואם כן הורה לתלמידיו?

— פֶּר א נ ק: מפני שכתוב כי באחרית הימים יהיה רועה אחד ועדר אחד ובני ישראל יקבלו את דת האמת, לכן אהשוב לנכון כי היהודים המזמאנים לקבל את הדת, אע"פ שהם נקראים בשם יהודים לא בני ישראל המז' (1).

— האם נתנו לו תלמידיו כסף במתנה או לפקדון ומה עשה בכסף?

— פֶּר א נ ק: אמת כי האנשים אשר נתנו ידם לי באיוואני מסרו את הכסף שהביאו עמם ליד הגזכר או הגבאי הממונה על ידי, והוא הוציא את הכסף לצרכי כל בני החברה, גם אני נתתי פעמים רבות מכספי לצרכי החברה, ודרבה נשים יהודיות בלבוב הביאו ממבעת זהב שנשא על צואריהן לאוצר דגבאי.

— מה היתה כונתו באמרו אל הכהן הקאתולי עפ"י מליצו יאן בחיותו תפוש אצל הבערנאדינים: הם יתנו בעדי גם מלוא הבית הזה והב, אם יוציאו אותי לחפשי?

— פֶּר א נ ק: המתורגמן הורה פנים בדברי שלא כהלכה, אמרתו, כ המחויקים בתלמוד היה נותנים זהב הרבה אלו יכלו לתפשני בידם למען הנקם בי בעבור אשר אני מסית ומדיח יהודים רבים.

— מה היתה כונתו באמרו באוני כמה עדים: לוא היו לי מאה אנשים רוכבים על סוסים! וגם באמרו פ"א, מי יתן והיו לי אנשים חלוצי נשק כמנהג האשכנזים, כמנהג התוגרים וכמנהג האונגארים?

פֶּר א נ ק: לא אוכזר כי דברים כאלה יצאו מפי בבואי מאיוואני ללבוב, אבל זה אמת, כי בחיותי באיוואני היו לי כלבים תוגרים מהירים מאד, והייתי נוסע עמם לשרה, ואולי או חשקה נפשי גם ברוכב מהיר, גם זה אמת, כי יש לי איזה משרתים למושנים בנדי תוגרים,

(1) שם שאלה 24.

והם נכונים לשנות מלבושיהם לכשימירו את דתם, גם יש לי אנשים לבושים בגדי אונגארים, מפני שהוטבו הבגדים האלה בעיניהם. הרוכבים אשר עמדי באו עמי יחד לווארשא, אך לא עלה על לבי לעשותם לאנשי חיל.

— למה איננו רואה עתה את האור על ראש האנשים הבאים לקבל את הדת הנוצרית כאשר ראה באיוואני וכאשר לפי דבריו הכמיחהו הנוצרי באיזמיר?

פֶּרְאֵנֶק: לא אדע למה אינני רואה עוד עתה את האור הזה. כל זמן שהיינו שרוים בחשך ראיתי את האור, ועכשיו—שרגא במיהרא מאי אהני.

— מתי ואיה היתה לו עוד הפעם התגלות המשיח?
פֶּרְאֵנֶק: בפעם השנית ראיתי את המשיח בחלום בפולין, והוא אמר לי: אל תירא, אשתך תלך אחרוך, וכאשר קמתי בבקר משנתי אמרתי ליאקובאווסקי: אשתי תבוא אחרי, ואת דברי אלה שמעו גם יתר בני החבורה. חלום זה חלמתי ביעוערזאני.

— האם היה לו גילוי אליהו באיוואני ובנסעו מאיוואני וכמה פעמים?
פֶּרְאֵנֶק: לא אזכור שהיה לי גילוי אליהו באיוואני או אחר נסעי משם, ולהפך אוכל להודות כי לא היה לי גילוי אליהו.
— האם דרש באיוואני ומה דרש לפני תלמודיו? האם אסר להם להחזיק כל איש את כספו ואת קנינו ברשותו ויגזור עליהם למסור הכל אל אוצר השותפות?

פֶּרְאֵנֶק: דרשתי אל בני החבורה פעמים רבות, וביחוד אל הנשים ואל הילדים, וגם הוריתי להם, לבל יהשוב איש כל מה שיש לו לקנין עצמו, אך למסור הכל לטובת מי שצריך לו מבני החבורה.
— האם הגיד להם, כי כשאיוה מהם חושבים מחשבה אחת, המחשבה היא מן השמים? ומאין למד את הדבר הזה?

פֶּרְאֵנֶק: הוריתי להם, כי אם איוה אנשים חושבים ע"ד האלהים, ומחשבה אחת עולה על לבם, או המחשבה הזאת היא מאת האלהים. יודע אני כי כן הוריתי להם, אך אינני יודע את מקור הדברים בכתבי הקדש.

— האם אחרי תמורת הדת עוד הוסיף להורות לתלמידיו בלבוב או בווארשא? ואם הוזהרים לכל יתרחקו איש מרעהו, אך להיות כלם אגודה אחת?

פֶּרְאָנֶק: לפני התמורה הוריתי להם מן הספרים כל אשר ידעתי אבל אחרי התמורה צויתים ללכת אל הכהנים ולשמוע מפייהם תורה, וע"ד ההתחברות כבר בארתי דברי,

— האם יש לו על חוזהו פצע שהוגלד, ומאין?

פֶּרְאָנֶק: יש על לבי פצע אחד מידי שודדים שהתנפלו עלי בדרך בנסעי עם סחורתי, ואחד מהם דקר אותי ברומח, ונשאר האות הזה,

— האם היה לפעמים שוכב על מטתו וצולב את זרועותיו בשתי וערב?

פֶּרְאָנֶק: לא אדע איך שכבתי, אבל לא שוטתה אני שאעשה מעשי הבל כאלה.

— האם הכטיח את תלמידיו כי לא ומתו, ומאין באה אליו הדעה הזאת?

פֶּרְאָנֶק: הוריתי להם, כי רשעים כחיייהם קרוים מתים וצדיקים אפילו במיתתם קרוים חיים. אמת כי עד היום האמנתי שנשמת הרשע כלה ונאברת, אבל עתה מאמין אני כאשר תורה הדת הקאתולית, וכל מה שהוריתי לפני התמורה, הוא במל ומבוטל מעתה. זאת היתה תורת פי פֶּרְאָנֶק, וכל הדברים האלה נכתבו בספר ויחתום פֶּרְאָנֶק את ידו עליהם.

* * *

ביום 17 פֶּעֶבֶר, לש' 1760 נחקר אחד מתלמידי פֶּרְאָנֶק וחבריו: נחמן המכונה פֶּיאָטֶר יאקובאווסקי, ודבריו נגעו אל תקופת העת אשר אז ישב פֶּרְאָנֶק באומיר, ועפ"י העדות הזאת הוכחש ספור פֶּרְאָנֶק ע"ד מחלתו הכבדה באומיר, אח"כ נקראו עוד עשרת תלמידי פֶּרְאָנֶק, ודבריו תודת פיו נקראו באזניהם, ובית-הדין לא הועידם בתור נאשמים כי אם בתור עדים, ובתחלת המשא והמתן הוגד להם, כי אין להם הדרשות

לדבר וע"ז ולא עם פראנק בשפה אחרת זולתי שפת המדינה⁽¹⁾. וזאת היתה הגזרה האחת שנגזרה עליהם, אבל כל יתר השמועות ע"ד עי נויים קשים הן ברויות. השופטים העירו למוסר את און תלמידו פראנק לכל יאמינו באיש הזה כי הוא איש מרמה ונוכל⁽²⁾, וחובתם להדבק אך בדת הקאתולית, ובגלל זאת נערכו בעדם תפלות ודרשות מיוחדות באחד מבתי התפלה לקאתולים בווארשא⁽³⁾. ופראנק הושם במשמר בבית הבערנאדינים, ושופטי הכהנים ההלימו לשלחו מפה לבית המבצר בטשענסטו חוב לכל יוכל למשול עוד ברוח בני הכת.

וביום 1 מארץ לש' 1760 שלח הכהן הקאתולי הראשי פעליקס מורסקי ספר גלוי אל הכהנים להודיעם, כי להגלי השמועות ע"ד אשר מתנגדי התלמוד שקבלו את הדת הקאתולית מוסיפים להחזיק במעונו יעקב פראנק ומכבדים ומעריצים אותו יתר מדי, והדבר הזה נחקר ונדרש, וגם נתברר כי אמנם כן הוא, לכן נחרץ המשפט להרחיק את פראנק מערתו ולשימו במאסר במבצר מטשענסטו חוב ולשים עין לטובה על בני העדה לחוקם באמונה ולהורותם וגם לתמכם ולסעדם.

ביום 24 פעב. לש' הנ"ל — ימים אחרים לפני הגלות המשפט החרוץ — הובא פראנק בעגלתו הרתומה לששה סוסים — למשענסטו חוב, ויתנו לו שם משרת לבשל לו תבשילים לכלכלתו. פראנק הובל למשענסטו חוב בלויית אנשי צבא הרוכבים⁽⁴⁾.

כפי הנראה הצילו הכהנים-השופטים מפי בני עדת פראנק דברים רבים לא לכבודו ולא למוכתו אשר לא נזכרו בהפרוטוקול הנ"ל, ועליהם רומזים הדברים ב"ספר פתגמי האדון" לאמר: האדון הוכיחנו על אשר גלינו בווארשא דברים שמצווים היינו להסתירם, הלא יודעים אתם מה היתה אחרית המרגלים ששלח יושע לכנען. גם אתם

⁽¹⁾ Interrog ; ⁽²⁾ שם ; ⁽³⁾ שם ; ⁽⁴⁾ בהוברת

Uwiadomienie Zwierzeln. duch. eo do osoby Józefa Franka etc. פראנק. מן החוברת הזאת נראה, כי כל השמועות אר באו בדברי גראטץ ובדברי קסימבורוביטש ע"ד העונשים הקשים והנוראים—אין להם יסוד.

עשיתם כמעשה המרגלים, הלואי חכיתם עכ"פ עד אשר נתנוני במאסר במשענסמוחוב!"⁽¹⁾ ועוד נאמר שם: לא הייתי דן אתכם בעבור מחשבותיכם כ"א בעבור פטפומיכם, אע"פ שלפי דבריכם כונתכם היתה לשם שמים"⁽²⁾.

פרק ארבעה עשר.

סדר תמורת דתם של בני עדת פראנק בלבוב. חשבון וספירה. תמורת דתו של בן פראנק. תמורת דתן של אשתו ובתו אוואמשא. סכסוכים. אצילי המדינה מקבלים כאבות הרבה מבני העדה. האצילים והמיוחסים. רשימת המומרים. מצב המומרים במדינה. תקות בצע. העם ובני עדת פראנק בפולין. שמות בני העדה וכנוייהם החדשים. סדרי תמורת הדת בווארשא ובקאמיניץ-פאדאלסק.

נעזוב מעט את פראנק בהתעדרו לכונן מושבו במכצר משענסמוחוב מקום שם היה כלוא כשלוש עשרה שנה, ונשובה לבודה לראות מה בני העדה עושים, ואיכה יבואו אגודות אגודות אל הכהנים הקאתולים, למען יכניסום תחת כנפי הדת החדשה, במשך החדש סעפטעמבר לש' 1759, מיום 17 בו עד סופו, הומרו עוד 15 גברים, 11 נשים עם 37 קטנים, ופראנק עודנו או בלבוב, במשך החדשים אקטאבר ונאוועמבר הומרו עוד 51 גברים, 36 נשים עם 95 ילדים, במשך החדש דעצעמבר לש' 1759 פסקה התמורה, אם מפני

(1) ס' 58; (2) סה"פ 1479.

חגי הקאתולים, או מפני אשר החלו הכהנים לחשוד את פֶראנק ועדתו, אך בחדש יאנואר לש' 1760 התחדשה החליפה והתמורה, ובחדש הוא הומרו 7 גברים, 8 נשים עם 10 ילדים.

במשך חדש פֶעברואר הומרו 14 גברים, 11 נשים עם 10 ילדים.

במשך חדש מאָרץ הומרו אך שני גברים, 4 נשים עם 5 ילדים.

בחדש אפריל: 8 גברים, 7 נשים עם 4 ילדים.

בחדש מאי: 4 גברים, 9 נשים, 9 ילדים.

בחדש יוני: 4 נשים, 5 ילדים.

בחדש יולי: 11 גברים, 12 נשים, 2 ילדים.

בחדש אוגוסט: 6 גברים, 21 נשים, 53 ילדים.

בחדש ספטמבר: 6 ילדים.

בחדש אקטובר: 3 גברים.

בחדש נאוועמבר: איש אחד.

ויהי מספר כל בני עדת פֶראנק שהמירו את דתם בלבוב במשך שנות 1760-1759 חמש מאות וארבעה עשר, וביניהם 156 גברים, 119 נשים, 239 קטנים.

המספר הזה הוא נכון מאד, כי לא קצבנו אותו ע"פ השערה ואומדנא, אך לפי חשבונות ספרי זכרון המבילה שבארכיקתדרא הלבונית, שבו נרשמו לא רק אלה שהמירו את דתם בארכיקתדרא כי גם בכל בתי התפלה הקאתולים בלבוב. הנה כן נראה, כי המספר אלף המובא בהודעות הכהנים הקאתולים אוועדיק ופיקולסקי לא נכון הוא, אבל המספר אשר עלה לנו מספרי החשבונות דיו להציג את המקרה הזה בתור מקרה מוזר ונפלא מאד, כי אמנם עוד לא היתה כואת בישראל, כי המון רב כזה יבוא להמיר דת, בלי אונס, במשך עת קצרה.

ורוב המומרים הרשומים בספר הם אנשים מן השוק, אפס כי מוצאים אנו ועיר שם בין שמותיהם גם שמות מצוינים בין ההמון הזה. הנה כן אנו מוצאים כרשימה מיום 20 נאוועמבר את השם יאן לייב, ילד בן-שנה, בנו של פֶראנק ואשתו חנה (№ 268) כרשימה מיום 19 פֶעבר, 1760 (№ 320) אנו מוצאים את שם אשת פֶראנק חנה, ובעת התמורה קורא לה שם חדש אגנא סכולסטיקא.

ואולי היתה גם זאת נסבה, כי המחזיקים בתלמוד לא התהלכו במתן ובנחת ובאורך אפים עם האנשים האלה. עוד במרם נתנו תלמידי פֶּרְאָנֶק כתף סוררת לאמונת הורים בגלוי, קראו לנפשם „מתנגדי התלמוד“, וכמהם כן היו או גם באשכנז, ויהי גם שם ריב ומדון על דעות שונות בדת, אך ער התמורה והפרוד לא בא. נודע כי באלמונא ובהאמבורג עשתה תורת הרזים שרש וענף בין היהודים, אבל ברית הדת לא הופרה, מלחמת-סופרים התחוללה בכל עזו, מנהוגי רבים שונו, אבל כת נפרדת ונבדלת ונמולה מן היהודים לא קמה. * ולם מצב היהודים בפולין היה שונה ממצבם באשכנז, דעת התורה לא היתה רבה בפולין כבאשכנז, וגם בסדרי כלכלתם היו נבדלים, ואף כי מצבם במדינה היה טוב ממצבם באשכנז, ויד נוגש לא הכבירה עליהם את אכפה, אבל כל מוסרי כלכלתם נשענו אך על הקיבוץ הגדול שהתקבצו יחד בערי מצער ובכפרים קהלות גדולות ורבות. והנה ככל אשר הרבו הרבנים בסוד הועדים והאספות להרעים ולהרעיש בגזרות והרמות ושממות ונידוים, כן הוסיפו המזמים האלה להקשות את ערפם, וכה פרצה שנאה שובבה, ומתנגדי התלמוד הלכו שובב בדרכי לבם להעליל על המחזיקים בו עלילות נוראות, ואחרי כן לא יכלו עוד להתהבר עמהם ולהיות לעם אחד.

ובעיני העם בפולין היתה רוח מתנגדי התלמוד רצויה מפני הדת. הכהנים והחרדים ששו כמוצא שלל רב על הנפש אשר עשו, אך, כפי הנראה, לא היתה שמחת האצילים גדולה מאד על סניף זה שנוסף להם. . . . בספרות-הדת הננו מוצאים עקבות זכר התמורה, ובנחת ובששון יודיעו הסופרים על אדות היהודים שנפקחו עיניהם לאור באור הדת, אך מגבול ספרות-הדת וחוצה, במקצוע הספרות העוסקת בעניני כלכלת עם ודברי מדינה, לא נמצא כל אות, כי משבילי העם שמחו על תמורת מתי מספר מהיהודים, ואין כל זכר ורמוז, כי חכמי המדינה ראו בדבר הזה טובה לעם וברכה לארץ.

כזאת אנו רואים גם ברשימות המזמים. אך מעטים מן המעטים קבלו שמות פולאנים, ורובם נקראו אך בשמותיהם העבריים. הלא יחשוב כל איש, כי האנשים שהומרו בהדרת קדש ובמעמד הגמונים ושושבינים

מן האצילים וכו' לעמוד במחיצה אחת עם אצילי המדינה ולקבל זכות-אזרח גמורה, אבל באמת בין 514 מומרים, אך מעטים מאד נרשמו בשמות פולאנים או בשמות שנתפלנו וע"י ההוספה ski —.

וכנויי המשפחה האלה, ככל אשר אנו מוצאים אותם ברשימות, לוקחו משמות המדינות אשר משם באו תלמידי פֶראנק או משמות ערי מולדתם, אך רוב כנויי המשפחה נוסדו על השמות אשר בהם נקראו המומרים אחרי התמורה, כמו מאטעאוש, פּיאָטר, יאקוב — בהוספת ski, כמעט כל עמל השושבינים היה למוכת המומרים אך בזה, כי נתנו להם משען כסף, או סללו לפניהם את הדרך לסחור בכפרים ובערים שהיו קנין האצילים או הכהנים.

ואם בכל זאת הננו רואים, כי בני עדת פֶראנק החלו אח"כ להקרא בכנויי משפחה פולאנים, וכולם בחרו להם אח"כ כנויי משפחה כאלה, ואלה מהם שרדפו אחרי הכבוד, החלו גם להתגדר במעלת אצילים, וזאת היתה אך ברפיון יד העם אשר מסכיב ולמורת רוחו, אך העם והממשלה לא שמו לב אל כל הדברים האלה, ושבשתא כיון דעל על.

בפרקים הבאים יראו הקוראים, כי כעבור שנים אחדות מאז והלאה נשמעו באספת המדינה אחרי מות המלך אוגוסט השלישי, תלונות נוראות על הדבר הזה, והמחוקקים נתנו את לבם לשיום משמר בחקי הפֶראנקיים ובמעמדם במדינה.

בעת אשר הומרו בני עדת פֶראנק בלבוב, הומרו גם אחדים מהם בווארשא, ושמותיהם נרשמו לזכרון במה"ע Kurjer Polski בגליון 11 מש' 1760 —, הוא המקור האחד ממנו שאבו עד היום חוקרי קורות פֶראנק.

ביום 15 יאנואר לש' 1760 הומר פּיאָטר קרויועווסקי; ביום 24 בו— אנדרויע וויערניצקי; ביום 8 מאָרץ— מאטעאוש בענעדיקט (לפנים מאָשקאָ), מיכאל יוּף (לפנים נתן), אדם סאבאסטיאן (לפנים לייבא), מאדעאוש יאָן (לפנים איצק); ביום 9 מאָרץ— קארל כְּריסטיאן (לפנים מאָשקאָ), אנטוני (לפנים שלמה); ביום 11 מאָרץ— יוּף מנאדווארנא (לפנים הירשקא לייבאוויטש), אדם קלעמענס מואוואטאו; ביום 16

מאָרץ— פֿראַנטשישעק יוֹף יאן (לפנים סאלומון); ביום 24 מאָרץ—
הענריק (לפנים איצקא בן אלישע מרוהאמין); ביום 28 בו— יאן (לפנים
וואלף); ביום 21 אפריל— אנמוני מבוסק (לפנים איצק בן נחמן);
ביום 25 בו— אלאיוי סטאניסלאוו סטאניסלאווסקי.

„כל המומרים האלה— יאמר מה"ע Kur. Polski מש' 1760—
קבלו את הדת לפי סדרי הכנסיה, ואלה שהמירו דתם מכבר באו אל
העבודה בבית-התפלה".

וגם הפעם היו גדולי המדינה, שרים ונסיכים שושביני המומרים.

גם בתל-תלפיות השלישי לבני עדת פֿראַנק, בקאמיניץ-פאדאלסק
היו החליפה והתמורה למעשים בכל יום. מקרים בודדים כבר קרו משנת
1755 והלאה, אך בש' 1760 רתקו הטבעות ותהייתה לשרשרת ארוכה.

ביום 2 העצמבר לש' 1755 הומר נער עברי בן י"ב שנה יוֹף
סטאניסלאוו קאָסטקא, יליד בערעסטעצקא, בן יואל ויאחא, — ביום 3 אוגוסט
לש' 1756 הומר דומיניק יאן מוסב שם מישליצקי, — ביום 7 מאָרץ לש'
1757 הומר בנם של ליפמאן ואסתר מחמיעל'ניק, ונקרא שמו בכנסיה
הקאתולית קאומירו סטאניסלאוו קאָסטקא, וכינויו נעדועלסקי, — ביום 26
מאָרץ לש' 1757 הומר היהודי יוֹף שנחרץ משפטו ע"י המאגיסטראט
ל ת ל י ה, ואח"כ נתלה, וגויתו נקברה בחצר הקברות לקאתולים; ביום
24 מאי לש' 1757 קרה עוד הפעם טקרה כנ"ל; ביום 14 יולי לש'
1757 הומר יוֹף פרויבילאוויטש בן שלמה ויוטא מיאראסלאוו, — ביום 3
יוני 1758 הומר יוֹף יאקוב קרויאנאווסקי בן יענקיל ושרה ממאהילוב;
ביום 8 מאָרץ 1759 הומר הנער אדם וואלאנסקי, ואו הומר גם הנער
קאומירו מואלקווא ונקרא כינויו דאָבראָוואָלסקי, — ביום 15 אקטאבר
1759 הומרה לודוויקא אוולעוויטש; ביום 26 אפריל 1760 הומר מיכל
סטאניסלאוו, לפנים הירשקא קאפילאוויטש מבוסק. ביום 28 אוגוסט הומר
יאן מימאמעאוש ווינצענמי; ביום 5 סעפטעמבר הומר הנער יוֹף בן
שמעון ורוואליא יאָשינסקי „מתנגדי התלמוד". ביום ההוא הומר גם
מיכאל בן אדם ואנניעשקא יעועראוואנסקי. ביום 6 אקטאבר 1760
הומר „מתנגדי התלמוד" האלה: אנמוני, מאריאנא בת שמעון וראו-א-

ליא יאָשינסקי, עווא בת אדם ואגניעשקא יעזערוזאנסקי, מגדלנא בת וואצלאו ומאריאננא שאסטאקאווסקי, פֿראנטשישעק בן שמעון ורוואליא יאָשינסקי —, וביום 26 בו הומרו: מערעסא בת גריגורוסופיא יאבלונסקי, קאטארוינא בת הנ"ל, עווא בת אלכסנדר ואננא יאָשינסקי. ביום 9 נאוועמבר 1760 הומרו: רוואליא בת גריגור וסופיא יאבלונסקי, אננא בת שמעון ורוואליא יאָשינסקי, מערעסא בת יאן ואננא אוראנאמסקי, צעציליא בת אלכסנדר ואננא יאָשינסקי. ביום 10 נאוועמבר הומרו: ברברה בת יאן ואננא אוראנאווסקי ובנם יאקוב, וביום 3 יולי 1761 הומר ילד בן יאן ועווא קאָרמשענסקי.

זאת היא רשימת „מתנגדי התלמוד" שהמירו את דתם בשנות 1761-1755 בלבוב, בווארשא ובקאמיניץ-פודולסק. אין כל ספק, כי גם ביתר ערי פולין קרו מקרי תמורה, אך אין להביאם ולהבליעם בחשבון, בשימנו לב אך אל התמורה אשר באה בעקבות מעשי פֿראנק ועדתו ובקשר התחברות קרובה עמו, ולא בכח-כחו.

פרק חמשה עשר .

המצודה המשענסטווחובית . „התפיסה“ בתחתית הכית . חדר הפקידים . תלמידי פֶּראַנק באו מווארשא אל אשת פֶּראַנק בלבוב . מות עמנואל בן פֶּראַנק . מסע אשת פֶּראַנק לווארשא . מושבה לבני עדת פֶּראַנק בקאָבילקי . צירים שלוחים לטשענסטווחוב . ביאת הצירים הראשונים לבית מאסרו של פֶּראַנק . תלמידי פֶּראַנק מלבוב מכוננים את מושבם בבאראונו . צירים חדשים שלוחים אל פֶּראַנק . יגיעות פֶּראַנק להראות פני אשתו , אשת פֶּראַנק לפני המלך . פקודות הנביא הכוזב אל עדתו . עזרת זאמויסקי . תלמידי פֶּראַנק מקאמיניץ-פודולסק כוננו מושבם במאמשעיואוזי . עלילת דם . פקודה נעלמה נתונה מאת פֶּראַנק לפאזעל . משפט וואויסלאווי . הללי האולת . מסעו השני של ועלעק לרומי . האפיפור קלימנס הי"ג . מכתב אל הקרדינאל קאָרסיני . הנוצצים וויסקאָנטי . אשת פֶּראַנק בבאָראָוונא . מחסה הגבירה קאמינס-קא . מגפה בוואויסלאוויצי .

בעת אשר פֶּראַנק עותד למאסר ולכלא במשענסטווחוב , היתה העיר הזאת עיר מבצר וכשמנים אנשי צבא חנו בה ופקידים אחדים מפקדים אותם , ויהיו אנשי הצבא האלה זקני החיל , שכבר השלימו חק עבודתם בגדודים אחרים , ויבואו הלום אל המנוחה לאכול לחם חסד , וראש המצביא היה הכהן הקאתולי הראשי ואליו הובאו בערב בערב מפתחות שערי עיר המבצר אחרי אשר נסגרו , והוא נתן צו ופקודה לאנשי הצבא המעטים האלה , ועינו היתה צופיה על כלי התותח ועל הנשק ועל כל רכוש המבצר , ובבואו אל העיר ובצאתו ממנה הכו אנשי הצבא בתופים ויתיצבו בהדר כחק לכל שר מצביא , סופר הזכרונות מן הימים ההם קימאָוויטש אחד מליציני הדור ההוא מתאר את גרוד הוקנים והנמושות במשענסטווחוב וידם האחת אוחזת בכלי הנשק והשניה פשוטה לקבל פרוטת נדבה¹ . ותלמידי פֶּראַנק , כאשר נראה להלאה , מצאו תועלת לנפשם באהבת-הפרושות המקננת בלבבות בני הגרוד ההוא .

¹ Obycz. i zwyczaj. חלק ג' 65 .

ואחרי אשר הובא פֿראַנק לַמשענעסמוחוב* ישב ימים אחדים כלוא בחדר פקודי הצבא, עד אשר תקנו לו חדר מיוחד הנועד בעדו לַמאסרו⁽¹⁾. חדר הפקודים היה במכפלה הראשונה, וחדר כלאו של פֿראַנק היה בתחתית הבית, ויהי שמו „מאסר תחתון“⁽²⁾, והפקודים לא הכבירו את אכפם על „תפוש“ ויתנו לו ספרי דת וכלי כתיבה.

גם מצא לו פֿראַנק סופר אשר כתב בעדו מכתבים בשפת פולין אל אשתו היושבת עוד אז בלבוב. המכתב הראשון ממשענעסמוחוב בא ללבוב ביום 24 אפריל לש' 1760⁽³⁾.

ביום 18 מאי לש' 1760 נסעו כל בני המחנה של פֿראַנק מווארשא ללבוב אל „הגבירה ע"ה“ (do ś. p. Jejmości), שכבר נחשבה אז, גם בתה אוואטשא ובנה עמנואל, לכנסיה הקאתולית⁽⁴⁾. ביום 10 סעפטעמבר „נסתלק“ (odszedł) הבן עמנואל, ויקברוהו

* הערת המעתיק: ה' המחבר התאמץ להוכיח, כי פֿראַנק לא עונה על ידי חוקרי הדת כמשפט הימים ההם, ואותיותיו המה ספרי התעודות אשר לממשלה ולכהנים וכל שארית הכתבים מטשענעסמוחוב הנוגעים אל הענין ההוא. בלחת ההערות מדבר המחבר משפטים עם גרעטן בעבור אשר כתב בספרו „פֿראַנק אוגד דיא פֿראַנקיסטען“ כי פֿראַנק עונה, אבל גרעטן לא מדעת עלמו כתב מה שכתב. אחד מבני זמנו וארלו של פֿראַנק הר' ליפמאן כהן כתב אל הר' יעב"ץ (מכתבו מובא בס' השמש): „ויסרו אותנו ביסורים קשים והודו שתוכן אמונתם שהאמינו בשנתי לבי ואח"כ הבן כרכיב והשלישי הוא פרענק“, וע"ד תפישת פרענק בעלמו והשבתו במכלר טשענעסמוחוב כחייב שם „הידיאוהו לבית במוחס שיסעחאב ולא המיתוהו כי הסיס עליו לפי שהמלך היה שושבינו בהמרתו“, ועוד במכתבו של הר' ליפמאן כהן: „כז שנתי לבי המה נפרדים איש מעל אחיו וכמה ממהדורי אפתחי בית תפלתם לשאלו לחם ואין פירש להם והולכים ערומים ויהפס חשופי שר, והרשע פרענק יושב במאסר בטשענעסמוחוב ועושים בו שפטים בכל יום“.

(1) 'ב' 58 Kr. ; (2) 'ס' הפתגמים 1861 ; (3) 'ס' 58 Kr. (4) שם 59.

בלבוב במעלה הקברים, אצל קברו של איש אחד, ושמו נתן. בעבור שנים עשר ימים אחרי המקרה הזה נסעה מרת פֶּראַנק לווארשא, ותבוא שמה ביום 15 אקטאבר עם בתה אוואמשא⁽¹⁾, ויסעו אחריה גם בני העדה מלבוב, כעשרים משפחות מן המומרים, ויכוננו מושבם בכפר קאָבילקי בגליל ראדזימין, לא הרחק מאַקוניעוו, והכפר ההוא היה אחוות ההגמון הקאתולי מארטין זאלוסקי⁽²⁾.

ושלשה מבני החבורה הזאת, והם יאן וואַלאַווסקי, מאמעאוש מאמישעווסקי ווואלענטי קרישינסקי שולחו למשענסטוחוב לבוא בדברים עם האסיר, ויהי כבד להם בתחלה למצוא אליו מסלות, וידברו עמו אך בעד החלון אשר במאסר התחתון, אך אנשי הצבא החונים במשענ-סטוחוב לא הקשו את ערפם לגדור דרך בפני האנשים האלה, וביום 13 נאוועמב' לש' 1760 בקרו הצירים בפעם הראשונה את האדון בחדר הקמן. הם ישבו במשענסטוחוב שלשה ימים.

וביום ההוא עזבו כל יתר בני עדת פֶּראַנק את העיר לבוב ויסע לבאָראָווי לכונן שם את מושבם⁽³⁾.

וביום 4 יאנואר 1761 נסעו עוד הפעם הצירים אל פֶּראַנק, ושלשה מתלמידיו והם פאוועל פאוולאווסקי, פֶּראַנטישעק וואַלאַווסקי ויענדרוע דעמבאָווסקי נסעו „בעגלה" למשענסטוחוב, וישבו שם ארבעה ימים, ומעת אשר החל פֶּראַנק לבוא בדברים פעם בפעם עם בני המחנה שב לשלום ברוח תלמידיו כבתהלה ויוליכם אחריו אל כל אשר היה רווחו ללכת.

ראשית פקודתו היתה לבקש את רשיון המלך בעד ה„גבירה" לבוא משענסטוחובה, ותסע מרת פֶּראַנק בכקשה אל ה„מלך הזאקסי" (כן נקרא המלך אוגוסט השלישי בפי עמו) בחדש יאנואר לש' 1761, אך היא שבה ריקם⁽⁴⁾. ואז צוה פֶּראַנק את כל אנשי המחנה לעזוב את קאָבילקי ולנסוע זאמושצה, לחסות שם בצל הרון זאמויסקי, אף שלח

⁽¹⁾ שם 6; ⁽²⁾ Liber bapt. Iwów מש' 1760; ⁽³⁾ ס' 60 Kr. באראווא,

כפר במהוו באָהניא; ⁽⁴⁾ ס' 61 Kr.

שליח מיוחד לקאמיניץ-פודולסק ויצו את אנשי מחנהו שם לנסוע יחד למאציעיאווין¹).

הפקודה האחרונה הזאת הנתונה מאת פראנק לפאוועל פאוולאָוו-סקי ערוכה בקצרה ובסוד, ולרגלי המקרים אשר פרצו אחרי כן, היא נותנת יד להשערות נכבדות. בס' Kronika כתוב מיום 21 יוני לש' 1761 כי פ. קבל פקודה „להשתדל בענין וואַיסלאוויץ“. הוכרזו הקצר הזה נוגע אל מקרים כבירים ונוראים אשר קרו בימים ההם בוואַיסלאוויץ, נודע כי בני עדה פראנק חבלו מזמות נוראות להנקם בעם עברתם, כי אחרי מות ההגמון דעמכאָווסקי רוח ליהודים מחמת המציק והמהרסים והמחריבים אשר מקרבם יצאו היו לשמצה ולדראון וילחצו אותם היהודים, ותבער כאש חמת פראנק ועדתו ויבדו עלילות שקר שונות על היהודים, והנוראה בהן היתה עלילת הדם, ושימו את העלילה הזאת לאבן הראשה בעיקריהם אשר הודיעו בלבוב, מקום שם עמדו כשער להגיש עצומותיהם, בקראם אל היהודים: לכו נא ונבחה.

בין העיקרים אשר הודיעו בני עדה פראנק בהציבם ציונים לאמונתם החדשה היתה עלילת הדם העיקר האחרון, ואחרי אשר כלו את כל בני אשפתם, השיבו הרבנים את חורפיהם דבר, ובמלחמות-הלשון כאלה אין מנצח ואין מנוצח*), כי איש איש יתברך בלבו, כי הוא נחל את הנצחון, יען כי ריב האמונה הוא, ואין המאמין יכול להבחיש את המאמין, אך כהני הקאתולים, שעמדו על גביהם של המתוכחים, גמרו אמר כי פראנק ועדתו היו המנצחים בדבר כל העיקרים, זולתי העיקר האחרון, כי ציר האפיפיור סעררא הפציר מאד בכהני לבוב לבל ימהרו לאשר ולקיים גם את העיקר האחרון, כי הוא היה מעוז

¹ שם 62.

* הערת המעתיק: בתורת הקנאות להר' יעב"ץ: המספר לא יכול להגיד חוץ הויכוח, רק אחר שלשה ימים ראו הגדלים שלא יכלו לנצח אלה את אלה בטגס הכהנים הקאתולים לא ידעי ולא יבינו הויכוח לא יכלו להכריע ביניהם להחליט מי הוא הצד שנכר על סגנדרו.

ליהודים, וירא פן תפרוץ הרעה כאשר יודיעו כהני לבוב כי גם עלילת הדם התבררה באותות ובמופתים, וישם הנונציוס את דבריו לפני הכהנים, כי העיקר הזה עורנו דורש חקירות ודרישות, ועל כן לא קימו הכהנים את העיקר הזה, אפס כי נמצאו ביניהם קנאים אשר לא שמו לבם אל דברי ציר האפיפיור, ויפיצו את עלילת הדם, ויעידו להם את פראנק ועדתו כעדים נאמנים, ויכתבו מרות ושטנה על היהודים, והימים ימי מדון ורעש במדינה לרגלי העלילה אשר העלילו המשמינים על היהודים בויטאמור, כי רצו את נפש מארצין סטודזענסקי „לצרך הדת“, ואז הפיצו כהנים קנאים מסיתים ומגודי בעלטה את תמונת הנרצח ואת כל דבר הרצח להעלות את חמת המון העם עד להשחית, ועלילות כאלה נשמעו גם בעיר הקטנה וואיסלאוויצי במחוז לובלין, כי שם העלילו על היהודים כי רצחו „לשם הדת“ את מיקולאי אנדרויעצוק, וכן מצאו בני עדת פראנק מקום להתגדר בו.

ובש' 1760 באו אל שופמי העיר קראסניסמאוו אדם ראיעצקי פקיד בית הרוזנים פוטוצקי הקרובים אל הגבירה קאססאקאווסקא הנודעה אשר היתה למגן לפראנק ועדתו, ועמו הפועלים מארצין וקאמארזינא אנדרויעצוק מהעיר הקטנה משארנולווי ויועקו חמוס על היהודים סענדר זיסקליווק, הורשקא יוועפאוויטש, רבנים, ועל ליב שעניסקי ויוסף שבולאוויטש, ראשי העדה (סעניורים), וגם על כל העדה בוואיסלאוויץ, לאמר: האנשים האלה טרפו את בני וירצוהו חרש וישליכו את גויתו לכלבים ביער (*).

(* הערת המעתיק: דברים ברורים על אדות העלילה בואיסלאוו-וויץ (בטעות כתוב בספרו של גרעטן „פראנק לונד דיא פראנקיסטען“ Woyla ו"ל Wojślawice, והיהודים קראים לעיר קטנה זו וויסלאוויץ) כמד למצוא בספרים. לפי דברי הר' יעב"ץ בס' השמוע מעשה שהיה כך היה: בעיר וויסלאוויץ עשו אנשי פראנק בערמה, וישלחו אהת מנשיהם אל הכהן הקאטולי אשר במקום ההוא, וישמוו דברים בפיה לאמר כי היא הרבנית, והיא באה להודות על עונה, כי היא ובעלה הרב, ועוד אנשים רבים מהיהודים יושבי המקום רצחו כמה אנשים גוירים לנרך דמוס לעניני האמונה. אז נתפשו הנאשמים ועוטו בענינים רבים

ויצו השופטים לתפוש את הנאשמים ולענות אותם, ואחרי אשר השביעו את המאשימים להגיד את דברי האשמה, ויגידו ככל אשר עם לבם, או מצאו השופטים את עון הנאשמים, ויצו לבתרם חיים ולכרות את ראשיהם מעליהם ולשים אותם על עמודים גבוהים בצדי הדרכים (*).

ואח"כ הומנו (בחדש אלול – ספטמבר לש' 1761), והרכנית האמתית אשר בעיר היא נאנסה להמיר את דתה היא והמשת ילדיה, ושאר היהודים יושבי המקום נמלטו על נפשם. כדברים האלה הודיע הר' ליפמאן כהן להר' יעב"ץ. אך לפי הספור המובא בחוברת *Processus judicarius in causa etc.*, היתה העלילה ע"ד ילד נוצרי אחד, ובחוברת הזאת לא נזכר שם רכנית, אך בחור עדים נזכרו אדם ראיעטקי ומארטשון וקאטארינא אנדרושיצוק.

ומן הדברים המסורים בע"פ הודיע לנו הרה"ג מהר"י לעוונשטיין מסעראלץ: כפי ששמעתי מהרב ר' דוד ז"ל אבד"ק וויסלאוויץ, היה בשנת תק"כ חוכר ארענדע אחד ושמו מ' אייזיק, ושלא איש נוצרי לעיר העלים עם זרור כסף אל האדון בעל האחוזה שבר הכירות, והנזירי נהרג בזאתו מן העיר, ויקחו ממנו את זרור הכסף. וימלאוהו בחוהמ"פ, ויעידו איזה נוצרים, כי ר' אייזיק עם הנזירי הלכו אל הרב מו"ה אלכסנדר סענדרר מילידי אפטא אבד"ק הג"ל, ושם שטח השמש את הנזירי הג"ל, ואז נלקחו לבית האסורים, ורצו לדונם למיתה ובעמל רב ילאו להפשי. והנה בספור זה קאת הדברים מסכימים עם חכן החוברת *Processus judicarius* כמו למשל שהעידו איזה נוצרים, ושכן הנאשמים נמנה הרב מו"ה אלכסנדר סענדרר, אבל לא נזכר פה ילד נוצרי, וגם סיוס הדבר הוא שינה חכלית שינוי מהמסופר בחוברת.

ואולי יוכל היות, כי שני משפטים היו, המשפט הראשון הוא שנמשך זמן רב, ובאחרונה ילדו הנאשמים לחפשי, והמשפט השני הוא הדבר אשר יספר הר' יעב"ץ ואשר נזכר בחוברת הג"ל.

(* הערת המעתיק: המיתה הנוראה *Ówierowanie* היתה ממנהג המדינה צעוש הפישיעים הגדולים והכופרים. בהעתקות מן הפנקס הישן מקראקא הנמלאות בידינו יש דברים על אדות קדושים מאחז"י שהומתו באופן כזה, ולדוגמא נזכר את אשר לפנינו:

וימי המשפט הזה ארכו מאד, ויהי ריב ומדון בין אנשי אמת ונכחה ובין קנאים שומרי נשף, ולוחמי מלחמת האור והאמת התאמצו בכל עז להפיץ את צללי ימי הבינים ולהוציא כאור משפט, ולעמתם

„האהים הקדושים הגאונים מו"ה הייס ומוהר"ר יהושע ז"ל צערב שבועות :
 „האה הגדול המיוחד הרב הגדול הקדוש מוריגו ורכיגו הרב ר' חיים הלוי,
 זאת תורת העולה על מוקדה בדין קשה ומרה, רוע הנורה, עינו נשא השמים לשוכן
 ערבות, היות נשמות חליו פקודות, והיה הלך וטפיף בשמחה, ואהיו הקטן מוריגו
 הרב ר' יהושע הקדוש, שהיה מושך את עצמו מכל מעדנים כמה שנים, ומדי יום
 ביומו בתענית היה יושב וכו' ובגית הסהר השך וללמות בככלי ברזל יושב בתענית
 היה, עד שנסמתו ילאה מפני לה ואלדים בקדושה ובטהרה, ואחר זה הוציאו אותו,
 וקשרוהו בזה הסוס, וראשו נגרר וגורף ביבין ונפצע ראשו, ואהיו אחריו ילא למיתה
 הדופה, כי ראה כי גדל בזיון אהיו, על פניו נפל ומר לוח, בפני איוס ומרא, אוי
 זו תורה וזו שכרה, ורבים הכיתוהו וכו', ולעק כמר נפש הניחוחו (הניחוחי) להיות
 כליל לעולה וכו' שס נפשו בכשיו פרושות השמימה והתפלל תפלת המנחה שלימה בלב
 שלם נשבר ונדכה שיקיבל לרצון לפני אדון כל, וכאשר מתחלה לכתה
 כתחילו לארבעה שפך תחנה לפני סרדיוט וכו' ופתה שמע ישראל וכו' והיה
 מאריך עד ססרדיוט כיון נגד דופן הלכ להוציא במדקירה אחת, וילאה נשמתו באחד,
 ועדיין מפרפר ומפרכס ודמו רותח ותיסס, ומחך ראשו בקדוים לשנים, וגופו
 לארבע רביעיות, וזרק הכל לבית המוקד וכו'

כן גם בדבר אשר יספר בזה, כי הכהנים הקאחוליים עמלו ויגעו להטות את
 לב הלקוחים-למות להמיר את דתם, הנה מלבד הנודע מכבר משערוריות האינקוי-
 זיציא, הגנו מוויציאזים גם בספרי הגרות והרדיפיות והמקרים הבודדים
 שהיו בימי החשך במדינת פולין דברים מעין זה. בדוגמאות והעמקות מהפנקס
 הקראקאי הישן, הנמאזות אהנו יש הרבה כאלה, ונזכיר למשל את המיבאל הלאה :

(בהזכרת שמות הקדושים), „האהרון הוא הקדוש הטהור הבחור הנהמד
 לבי בן הקדוש הר"ר אברהם, שמסר נפשו על קדושת השם המיוחד, נפשו רוחו
 ונשמתו השלים מלהכהד, בה' אלהיו ה' אחד, כששמע שנתפס אביו עבורו על עלילת
 שקר, אמר בלבו הטהור מה אני, ומה אני שבשכלי דת תורתנו תיעקר, רק אבות
 לא יומתו על בנים, ידרוש ויהקור, ומסר את עצמו לידי רשעים וארורים, לקיים

עמלו הקנאים לחזק ולאשר את העלילה ולתת תקף לכל הבלי ימי החשך.

ובימים הרעים ההם בעת אשר בחיק הוטל גורל הנאשמים בוזאיים לאוויצי קמו האנשים הרעים והחמאים האלה למפול עון עלילת הדם על היהודים, ותהי השמנה הזאת רעה וקשה לישראל מכל השמנות אשר שמו עליהם בני הנכר, כי עדת פראנק היתה בעיני עם הארץ כעדים נאמנים וכשרים, ויאמר העם בלבם: הנה אלה יודעים את היהודים, כי זה עתה באו ממחנה ישראל, וגם נחשבו בעיני הנכרים לחכמים גדולים בחכמת הדת הישראלית.

כבוד אב הנאמר בעשרת הדברים, ולסבול תחתיו עיטוס קשים ומרים, ולא חס על גופו הטהור וימי הנעורים, וקשרוהו וכפתוהו על העמוד, והמתיתו את גופו הטהור, כמעט אכריו נעשו נתחיים נתחיים להפיד, ושרפו אותו בגפרית ואש ולפיד, ועוד לא שב הרוח אף האורחים, ואמרו לנו נא הגברים והבואו חבלי קס ודולקים תחתיו באורים, ויהי כעלות הלהב אמרו לו שים אמונתך וכו', והקדוש והטהור בהשליכו על ה' יהבו השיב, טוב לי לסבול ענויים קשים ומרים על קדושת הסי"ת וכו', וכאשר הגיע זמן קרוב, נאום המשפט הנורא, לא עלה על ראש הקדוש והטהור מורא, באמת אקבל דין איום ונורא, אם יאלה מאת אלהינו גזרה, והחדש אשר נהפך מינון לשמחה ולאורה, נהפך לנו לזוהר ולזעקה גדולה ומרה, שהחרץ דינו לשריפה, ונגזרה גזרה, וביום ארבעה עשר הוא יוס הפורים, הוציאו אותו לשרפה זדים, והקדוש והטהור השלים גופו להיות כולו כליל, כהנשרפים פרים, והלך לבית השרפה, בנפש חפזה ובסופה, ושמה כהכנסת כלה לחופה, המה וכו' בהליכתם עמו סבבו אותו וכו' כדי לפתות אותו וכו', והוא דבר להם קשות, ואמר להם אל יאחרו אותו ללכת לבית המוקד, כי כבר השלמתו נפשו וגופו לאל הכורא ית"ש, הוא ברא אותי, ובשחיתתי אני נלכד כאן, וכשבא לבית המוקד הנערכה, לא ראה הקדוש והטהור שיגע בו הסרדיוט צידו הטמאה ומטורפת וסרוחה, והלך בעצמו והניח גופו הטהור על המערכה, ותלה עיניו ולבו למעלה וזוח שמע ישראל וכו' ה' אלהים קבל גשמתו והחור אותה למקום אשר חצבת אותה במעלה, ונעשה כולו כליל כעולה, ובמעלי שבתא אחר חצות בואי כלה בואי כלה, ע"כ.

ממשענסטוהוב שלח פֶראנק את ציריו להוסיף עצים לאש השנאה, וחרשי משחית אלה הכריעו את הכף לחובת הנאשמים האמללים. ספור עלילת הדם הנוראה הוואַיטלאוויצית כתוב בפרטי דברים בחוברת יקרת המציאות מש' 1761 בשם *Processus judiciarius in causa patrati cruenti infanticidii per infideles Judaeos sen- iores synogog. Vojslavicensis*, והדברים הם מפיצים אור בהיר על רוח העם ומלחמת המפלגות ועוון השנאה והמריבות והסכסוכים בימים ההם.

„הנאשמים נתפשו, וישימו אותם במשמר, בודדים איש איש לבדו, ועין השוטרים צופיה עליהם ושומרת כל צעדיהם, לכל יוכל איש מן החוץ לגשת אליהם, וגם הוסיפו משמרת למשמרת, לכל יראה איש מהם את פני אחיו ולכל יבואו בדברים יחד. ובני עמנו אשר בקרו אותם, וגם הכהנים, דברו עמהם אך בעניני הדת, ואף כי בתחלה הקשו את לבם בעקשות הכפירה, ויענו קשות, או התעקשו לבלתי השיב דבר, אך באחרונה, כאשר דכאו אותם ביסורים ויאנסום להודות *po wyciśnionym przez zwyczajne korporalne konfessaty wyznaniu* סר מהם קשי לבם.

„ואחרי אשר נחרץ המשפט, החלו הכהנים לדבר על לבם להמיר את דתם, ויבארו להם מה רעה תהיה אחריתם, כי אחרי אבדן חיי-שעה הכרת תכרת נפשם גם מחיי עולם, ויפצירו בהם להמיר את דתם, ואחרי אשר הרבו לשנן את הדברים האלה ויפצירו בהם מאד, נעתרו שנים מהם להמיר את דתם, ואחרי כן כאשר נודע להם, כי התמורה לא תסיר מעליהם את מר המות, שבו לפסוח על שתי השעפים ויבקשו לשוב אל אמונתם הראשונה, אך הכהנים הוסיפו להפציר בהם, וישובו האנשים ממחשבתם, ואולם שנים מהם עמדו במרדם מראשית עד אחרית.

„ביום המחרת אחרי גמר דינם, בשעה השביעית בבקר, הובאו האנשים לשמוע את המשפט החרוץ, איש איש לבדו, והכהנים הקאתולים אשר הלכו עמהם פנו אל השופטים ויבקשו מהם רחמים בעד הלקוחים-למות, ויענו אותם השופטים לאמר: אלה אשר ימירו את דתם לא

יבותרו לארבעה חלקים, אך יומתו בפעם אחת, ואולם העומדים במרדם יבותרו כחק.

„אז הובאו ארבע עגלות, ויושיבו בהן את הלכותים למות, ומסביב לעגלות המון אנשי צבא, והמון עם רב בחוץ, ואצל שנים מהם התהלכו כהנים קאתולים כחק, והשנים האחרים עוד לא היו אונם לדברי הכהנים אשר דברו אליהם כרגש.

„ויהי כאשר הובאו אל מקום הדין, ושנים הראשונים הומרו, ואחרי הכנה הגונה למות — נגש אליהם ההורג ויכרות את ראשיהם.

„אז נגשו הכהנים אל השלישי וידברו אליו רכות בתפלות ובתחנונים, ודבריהם לא שבו ריקם, כי הואיל האיש להמיר את דתו, ואחרי כן הוסר ראשו מעליו.

„אך העבודה היתה כבדה ורבה מאד במרם המו את לב הרביעי להמיר את דתו. הוא היה איש זקן, ונשתרש בחטא, וכל המראות אשר ראה לא הרגיווהו ממנוחתו, ויהי כאשר אמם את אזניו לכל דברי הכהנים ויסורו מעליו, ויקרא האיש אל ההורג: קחני נא! (Bierz mię) ויתפשט על הקרש אשר נועד לדבר, לבתר את גוו לארבעה בתרים...

„במקום הזה השתחוו כל הכהנים ויתפללו, ואחד מהם קרא אל היהודי: העתירה נא עתה אל האלהים ואמור: אלהי אברהם, יצחק ויעקב רחם עלי כרוב טובך ופקח את עיני לראות את אור האמת!”

„אחרי הדברים האלה נשא הנאשם את עיניו למרום, ויבקש את העומדים עליו להקימו ולהמיר את דתו, ויקימוהו ויעשו לו כמשפט התמורה, ואחרי כן הסירו את ראשו מעליו. וגויות ארבעת האנשים האלה הושמו בארון כהוגן, ויביאו את הארוגות אל בית התפלה הקאתולי להלינם שם עד יום המחרת, אך גופת הרב הנאלח, אשר נמצאה בבית המאסר, כי חנק את נפשו בכפו בחבל, נקשרה אל זנב סוס, ויסחבוה ברחובות העיר, ואחרי כן שרפוה על הגרדום, ויפזרו את אפרה לכל רוחות השמים”...

המעשה הנורא הזה הפיח בעוו את קנאת הדת, ויראו היהודים בפולין כי רעה נגד פניהם, ויבקשו מפלט ומשגב, ויחליטו לשלוח ציר

אמונים לרומי אל האפיפיור קלימנס השלשה עשר, ויבחרו בהר' יעקב יעלעק (*), הוא האיש אשר כבר נבחר פעם לנסוע לרומי אל האפיפיור בענדריקט הארבעה עשר אהרי שרפת התלמוד בקאמיניץ, ובין כה וכה

(* הערת המעתיק: יעקב יעלעק הוא הר' יעקב קאפיל בר, יואל כוכר ארענדע מכפר לוקאוו הסמוך לעארניגראד מחוץ לזבלין, והוא נזכר בס' עיטור בכורים (פ' תבא) ובתיבת גומא להפמ"ג, ושם נקרא בשם ר' קאפיל מ ל ו ז ב ל י ן . ע"ד השתדלן המזוין הזה שגורות הגדות שונות בפי העם, ואחת מהן הדיע לנו הרב הגאון מהר"י לעווענשטיין מסעראצק, ואלה דבריו: מזקן אחד שמו ר' הירצל קאפלים מלובלין שמעתי שבכפר לוקאוו הג"ל היה נוצרי אחד מורה כתב ולשון פולין לילדי ר' קאפיל, ושם היה ילד נכרי אחד בן ו' שנים, ויבקש מר' קאפיל, כי יתן לו רשות ללמוד גם הוא אלל המורה הלז, וגם לתת לו ייור של כתיבה בחס, ור' קאפיל מלא את בקשתו, ואחרי אשר קנה הילד הזה שלימות בדעת השפה ויגדל ויסע ללובלין, ומסע לקראקא ולוויירזבורג ואח"כ לרומי, ויעל במדרגות הכהונה הקאתולית, עד שנתקבל לקארדינאל למלא מקום האפיפיור, ואחרי שהעותררה עלילת הדם בפולין, שלחו בני הקהלות את ר' קאפיל (הוא יעקב יעלעק) לרומי להשתדל לבטל את העלילה, וגם מלאו את ידו לבקש רשיון לבנין בית הכנסת בעארניגראד, כפי ההק שהיה אז, שלא הותר לבנות ביהכ"כ בלי רשיון מיוחד, ואחרי שבהה הוודעה אל הקארדינאל הראשון ע"ד הארחים הבאים אליו, שלח האפיפיור תכף לקרוא את ר' קאפיל, בראותו בהוודעה שהוא שלוח מטארניגראד, ואחרי שבא אליו ר' קאפיל הכירו אך ר' קאפיל לא הכיר אותו, ויזכירהו האפיפיור כי על ידו בא לכל הגדולה הזאת, וישקהו על ראשו, ולמהרתו בא האפיפיור לר' קאפיל בעגלה נהדרה עם שרים גדולים ונכבדים, ויקח את ר' קאפיל במרכבתו לביתו, ויראהו כל אונרותיו וכל אשר יבחר יתן לו, ור' קאפיל לא בחר מכל אלה, רק התחנן אל האפיפיור לבטל את עלילת הדם הכוזבה, וגם לבטל את החק אשר על פיו חסור היה ליהודים בפולין לבנות בתי כנסיות בלי רשיון מרומי, ולתת רשות ליהודים לבנות בתי כנסיות בכל ערי פולין על מנרשי המדינה בלי דרוש מהם רשיון מיוחד".

עוד הגדות רבות מקובלות בפי העם, וביניהן גם ספורי-נפלאות המעידים כי העם הקדיש ועירץ את שם ר' קאפיל מלובלין. כן מספרים, כי אחרי מסעו לרומי

בקשו להביא בספר פקודות הממשלה את פתשגן כתב הפקודה הנתונה מאת מלכי פולין לכל ישים איש עלילות דברים על היהודים בדבר רצח לשם הדת, כי „חפים היהודים מפשע זה, והדבר אסור להם עפ"י דתם".¹

ובעת ההיא כבר היה הנונציוס הוקן סעררא נכון לעזוב את כהונתו, ועל מקומו בא הארכיהגמון וויסקונטי. והאפיפיור קלימנס השלשה עשר חקר את דבר המשפט אשר ערך לפניו הר' יעקב יעלעק, ויצו את החשמן קארסיני לערוך מכתב אל הנונציוס בווארשא בדבר היהודים הנתונים במצור ובמצוק.

ואלה דברי המכתב:

„אל הנאור והחסיד שבחסידי כהונה, נונציוס של הכנסיה, — קארדינאל קארסיני.

„המביא את המכתב הזה, יעקב יעלעק, יהודי מילידי פולין, הוא האיש אשר בא לרומי מכבר בש' 1758 בימי כהונת הרועה הגדול בענעדיקט הארבעה עשר להתחנן בשם היהודים ושבבי פולין לפני האפיפיור להיות עליהם לסתרה מיד עושקיהם ולוחציהם אשר לפי דבריהם הרעו להם מאד, ואמנם רעה גדולה נעשתה ליהודים, כי האספוסף מאמין בשוא נתעה, כי ליהודים דרוש דם-נוצרים למצות אשר יאפו לימי חג הפסח, ולכן יעשו בהם שפטים.

עתה הואיל כבוד האפיפיור המושל בימינו אלה ביראת אלהים הוא הרועה הנאמן קלימנס השלשה עשר, לחקור ולהתבונן ולהתחקות על שרשי הדבר כחכמתו וכתבונתו לאין חקר, ואת הכל יודיע לך במועדו. אך עתה צוה הדר קדשו להודיע לך, כי יהיה לו לרצון ולמשיב

נגלה אליו קדוש אחד בחלוס, ויאמר יען לא נקשת דבר זולת טובת ישראל הנני לכשרך שיהיו לאלוףך לשם ולתהלה, וגם לפני בניו בעודו בחיים קראו בשם יעקב קאפיל, ולפי שיחתן של בריות, כל אשר יקרא שמו בשם אביו וקנו ר' קאפיל יתחוק ראשו (זיין קאפף)”, והדבר הזה הוא שגור בפי זקני לובלין.

¹ 1763 Docum. Jud. in Pol.

נפש, לעזור ליהודי יעקב יעלעק ולסוכך עליו לבל יאונה לו אסון בשונו לארץ מולדתו, ולבל יקחו נקם ממנו אלה אשר יקצפו עליו בגלל אשר נסע אלינו לבקש ממנו סתרה והצלה, ואתה בחכמתך תמצא את הדרך הישרה להסתיר בצל כנפיך את האישה הזו, והיו לו חסדי הכנסיה למגן ולמעונו לבל יירא רע".

והנוצנים וויסקונטי התאמץ בכל עו למלא את כל דברי המכתב הנ"ל, ויגן על הציור, וגם בקש את המיניסטר בריהל להיות לסתרה על היהודים העשוקים והנרדפים, אך דבריו לא עשו או פרי, כי קנאת הדת כבר היתה כצפעוני מפריש בכל הארץ⁽¹⁾.

ובעת ההיא יגע פראנק כמה יגיעות לקבל רשיון מאת המלכות להביא אליו את אשתו ואת בתו למשענמטוהוב.

ומרת פראנק לא ידעה שלום בקאָבילקי, ותבקש לנסוע לבאָראָווא, מקום שם התגוררו נכבדי עדת פראנק, ותשלח את ירוחם דעמבאָווסקי משענמטוהוב להודיע את פראנק, ויפגוש בדרך את המלצר קאזימיר, והוא שלוח מאת פראנק לווארשא⁽²⁾.

וכנראה לא מצאה אשת פראנק מקלט טוב לפניו גם בבאָראָווא, ואחרי שבתה שם שבועות אחדים עזבה את המקום הזה ותסע למשענ-סטוהוב ותבקש להתראות עם האסיר, אך—לפי דברי ס' Kron—

"לא נתנוה הכהנים הקאתולים לגשת אל הארון".

בנדודיה אלה מצאה מקלט בוואָיסלאוויצי, מקום שמה באה בחדש מאי לש' 1762, ותשב שם בארמון קמץ, הבנוי בעדה ע"י הגבירה הקאמיניצית (קאססאקאווסקא)⁽³⁾.

כן גם שמעה מרת פראנק לעצת קאססאקאווסקא ותגש עוד הפעם אל סדר תמורת-הדת היא ובתה בכל אותות הוד והדר ביום 2 יולי לש' 1762 בלובלין.

(1) פתשגן המכתב בשפת צרפת נמצא בין כתבי הממשלה, והוא ערוך אל המיניסטר בריהל, ובו מבטל הנוצנים בטול גמור את עלילת הדם, ומודיע כי האפיפיור חקר את הדבר ולא מצא בו שמץ דבר אמת; (2) 6 Kr.; (3) 63 Kr.

אך יתר בני העדה ישבו במצור ובמצוק בוואיסלאוויצי, ולרגלי החלאה והלחץ פּרץ הנגף בנבולם.

בוואיסלאוויצי — כן יסופר בס' Kron. — התחוללה בין ילדינו מחלת האבעבועות, וכל מי שחלה במחלה זו מת, ועוד כטרם נפל למשכב התעופף עוף שחור על פני הבית ויעמוד עליו, וזה היה אות נאמן, כי בבית ההוא יקרה אסון. כשהודיעו אח"כ את הדבר הזה אל האדון, קצף מאד על אשר לא הודיעוהו בתחלה ע"ד העופות השחורים" (1).

פרק ששה עשר .

מרת פֶּראַנק עמלה עוד הפעם למוכת בעלה הנלכד . הרשיון הנתון מאת ראש הכהנים . אשת פֶּראַנק ובתו באו משענסטוחוב . הפגישה הראשונה . השעשועים בבית הכלא . ההדרים המיוחדים בעד פֶּראַנק . צירי ערת פֶּראַנק כמשענסטוחוב . מעמד החצר . קהל „האחים“ „והאחיות“ . רואי פני אוואטשא וקהל עבדיה . קן ערת פֶּראַנק . תועבות נביא השקר . פקודות מוזרות . על הסוללה אשר בעיר המבצר . שגעון המשיח הכוזב . תאות שלטון . מנהגים מובאים מתוגרמא . לידת הבן ראָך . החותן טוביה כמשענסטוחוב . בעיר מצער . זכרונות מאיוואני . המערה הנעלמה האלשטינית . הזקן ואוצרו . אלילים . חלומות ע"ד העושר . מלאכות מתתיהו הנאמן . עבודת „הבתולה“ . הליפות דעותיו של פֶּראַנק בחקר-אלוה . חלומות ע"ד מלכה . תורת פֶּראַנק כמשענסטוחוב . שיטתו עם תלמידיו .

ואשת פֶּראַנק לא נחה ולא שקמה ותוסף לשחר את פני הממשלה לתת לה רשיון לשבת כמשענסטוחוב, ותפן בתחלה אל ההגמון החעלמי ושמו וואלענמי ווענזשיק⁽¹⁾, ואחרי כן נסעה לווארשא אל ראש הכהנים הקאתוליים לוביענסקי ומכתבי-מליצה בידה מאת הגבירה קאמינסקא, ודבריה לא שבו ריקם הפעם, והרשיון נתן לה, ותשב לוואיסלאוויצי ותקח את כל רכושה ואת בתה אוואטשא, ותסע משענסטוחובה, ותבוא שמה ביום 8 סעפטעמבר לש' 1762, וזכר המקרה הזה כתוב בהדרת קדש על עמודי הס' Kronika, וגם כתוב שם, כי ביום 10 סעפטעמבר לש' 1762 „נגש האדון אל אשתו“, אחרי עשותו את סדר קבלת-הפנים כמשפט אחשוורוש עם אסתר המלכה, „ותירא מרת פֶּראַנק מאד“⁽²⁾. גם יורונו דברי הס' הנ"ל לדעת, כי לב פֶּראַנק לא נפל עליו בימי כלאו. לבו היה סמוך בטוח, כי תלמידיו יעמלו לטובתו, וימי מאסרו לא ימשכו, ויוסף פֶּראַנק לעשות כל מקסם כזב וכל מעשה תעתועים. יש

(1) 'b Kr. 63; (2) Kr. 64.

אשר נראה לסובבים אותו ברמות איש הרוח מגביה עוף על כנפי הסודות והרוים ומרקיע לשחקים, ויש אשר עורר את תאותם השפלה בחמדת בשרים, ויתפוש את לבם במעללי און וזמה לוטים בערפלי נסתרות, ותלמידו פֿראַנק מצאו נתיבות אל שומרי עיר המבצר וימשכו את לבם אחריהם, ולכן היה נקל להם לבקר פעם בפעם את נביאם.

וביום 18 אָקטאָבר לש' 1762 קרא פֿראַנק אל אשתו ברנשת נפש את הדברים האלה: הנך הרה וילדת לי בן! — בעת ההיא שנה מצב האסיר לטובה. בבית כלאו „במדור התחתון“ לא היה בודד, כי שם בקרוהו אשתו ובתו, ולאשתו הוכן מעון בחדר הנועד בעד הפקידים, ברשיון משגיחי עיר המבצר, ובחדר ההוא היה פֿראַנק ממתיק סוד עם תלמידיו הנאים אליו מוואַיסלאוויצי, בימים ההם שלמה מגפה בוואיסלאוויצי, ותפל חללים רבים גם במחנה פֿראַנק, ויבואו צירי העדה מיכאל פֿראַנמישישעק, יאקוב והענריק אל פֿראַנק משענסטוּחובה (בירח מאָרץ לש' 1763) להתחנן אליו להסיר מעליהם את מר המות. ויצו פֿראַנק את כל בני המחנה בוואַיסלאוויצי „לעמוד על רגליהם ביום 3, ביום 4 וביום 5 לחדש אפריל ולהתפלל אל ה' בחוקה“, ואת הצירים צוה ללכת אל מערת אַלשמין מקום מושב „הרב הזקן אלישע“ לבקשו לעשות את האותות ואת ההשבעות בגביעו⁽¹⁾.

ואנשי הצבא החונים במשענסטוּחוב שקמו במכונם ולא הפריעו את האסיר לעשות זר-מעשהו ולאסוף את המון תלמידיו, ובחדש אפריל לש' 1763 באו רוב בני המחנה מוואַיסלאוויצי משענסטוּחובה ויערכו שם לעיני פֿראַנק את הסדר שכבר נערך באיוואני, ועוד הפעם יצאו חוצץ ארבעה עשר „אחים“ וארבע עשרה „אחיות“ בתור רואי פני הנביא ורואות פניו. גם צוה פֿראַנק לערוך מחנה כזה, מחנה נערות קמנות „male“ („Nares — כפתגם כותב ס' Kronika) בעד בתו אוואמשא, והיא א' ילדה בת תשע שנים. לגדולה זו זכו מערעסא קאפלינסקא, איגנאצאווא רעדעצקא, אנושיא דעמכאווסקא, בת ירוחם (אנדרויע) ר' שמעון, אשת

ר' אלישע מאלשטין, אשת מאמעאוש מאמישעווסקי ואשת יאן וואלאָווסקי.
 ולעריכת המחנה הזה קדם סדר העמידה במשך ג' שעות¹.
 הנה כן היה המאסר המשענסטוחובי לקן עדת פראנק, ופקידי
 עיר המבצר נתנו את פראנק להתראות פנים עם כל בני חברתו וגם
 להתהלך לשווח על הסוללה הסובבת את העיר, ובני מחנה פראנק היו
 באחזה גמורה, אחוזים וקשורים ובלולים יחד וכים אחד לכולם, ויהיו
 כל דרכי החברה הזאת כדרכי הקאמוניסטים, ויערכו פעם בפעם משתה
 ושמחה, ופראנק ישב ראש בתור נביא וראש, וימך דבריו לפני החברה
 ההיא ויצום לעשות דברים זרים ונתעבים (*).

¹ שם 66.

(* הערת המעתיק: המבקרים מאז, בטרם נגלו המקורים החדשים האלה
 בכתבי-ידות מן העת הריא, ובהודאת בעלי דין אשר כמאה עדים דמיו, חשבו
 לדברי הפלגה וגוזמא את דבר התועבות המזכרות בגביות העדות אשר בספרי הר'
 יעקב עמדין בספר השמוש וביתר ספריו, וגם דברי יתר המחברים הרבנים אשר
 זעקו חמם על עגונותיהם ופשיעהם של בני כ"ת שב"ץ [גם בתקופת פראנק לא קראו
 הסופרים-הרבנים את הכת הזאת כמו בספרות-העמים בשם פראנקיסטים, כי אם
 בשם שלי"ס, מפני שלא חשבו אותה להטיבה ופרודה מיוחדת בין הכתות, כי אם
 כסניף לכת שב"ץ, והדין היה עמהם נדבר הזה], היו גראים לרבים מקטני-אמנה
 כדברי דמיון וקנאת-דת יתרה, אבל עתה נודע, כי אין בדברים ההם אף קרעוב
 של הפלגה ודמיון וגוזמא, אך הדברים מדוקדקים כחוט השערה, כי אמנם בשלי"ס
 כן גם הפראנקיים הפירו את כל הקי תורת האדם מההל ועד כלה, וימלאו את
 מחניהם הוללות ותועבה, כן גם לא נשתומם עתה בהודע לנו דבר האזרות וההרמות
 והעונשים הקשים שהטילו הוועדים על האגשים האלה, בלובלין הוכרו אחרי המהומה
 הפראנקית בכל בתי הכנסיות, כי אחרי שאין ביכולת הרבנים לעטש את הכופרים
 ואת המוסרים (כי היה השם האחרון הזה נאה להם, ראינו ברור מן המקרה
 בווילסלאוויץ) בחייהם, ע"כ יעשו פנקס שחור, ושם יכתבו את שמות כל האגשים
 החסודים, ואם ימותו האגשים האלה, אז לא תקח החברה שום כופר וממון להתעסק
 בהם, רק קבורת חמור תקברם, כרוז זה נעתק בפנקס הישן אשר לחברה קדישא
 בלובלין, וכן רבו הגזרות והאזהרות גם ביתר הקהלות, וכ"ל לא מפני שהפראנקיים

והם' (כתב-היד) הנקרא בשם Kronika מתאר לנו בשרד נאמן את כל המעשים והעלילות, המנהגים והסדרים בבית „האדון", והם' הזה לא נכתב בעד המון העם ולא נועד לרבים, אך לזכרון נרשמו בו

המירו את דתם, כי לא היתה כזאת מעולם בישראל לרדוף על התמורה, אך גדל הרעש הנורא היה בשביל תועבות הכת הזאת אשר גם לפני התמורה גם אחרי התמורה התאמץ לשבת בתוך האומה ולעמול אותה במעשי תועבותיה, לנתק מוסרות משפחה ולחלל את קדושת האישות, התוס הזניעות והפרשות והאבת הורים לכניסה ולב בניס אל אבותיהם — הלא הן מוסדות האומה הישראלית מאז.

ועוד דבר אחד הגיו רואים בתור סבה ראשית לזעף הרבנים והרמומיהם וכו' דבר אשר עליו לא העיר מחבר הס' אשר לפנינו (שהוא לפי דרך חקירתו בירר אך את הגמלא בכתבי היד, וביחוד בנוגע ליהם הפראנקיים אל העם אשר בחוכו יטבו, אולם בדבר הדעות הכוזבות הפראנקיות וערכן הפנימי ומקור גזען הגיה לנו מקום להתגדר בו, אשר ע"כ נשים מלאים ונוספות לדבריו). הגה בחליפות המשא והמתן שהיו ביורשא עטרם הושם פראנק במאסר בטשענסטוהוב וזכר כמה פעמים, כי פראנק קבל מכתב מיהודים החפלים לבוא בכת אשר לו, ותלמידיו גם הם הראו מכתבים וכו', ובתקף ההכטות האלה ראו פראנק ותלמידיו להטות את הממשלה לעשות להם חסדים גדולים ולגמול להם טובה בעבור העבירם המון רב מן היהודים על דתם. מזה נראה, כי הפראנקיים לא אמרו די לשמור את דתם החדשה לפי רוחם, אבל הם פרסו מזודתם על היהודים אשר באמונתם היו, ויתגבלו לגורם בחרמם, ולהראות לממשלה את הנפש אשר עשו, וכלעמית שהחלה הממשלה להטיל ספק באמתת החלעתם ומכתביהם, כן הוסיפו הם אמן למשוך אחריהם תועים חדשים, כאשר יעיד גם המכתב אשר ערך פראנק ותלמידיו אל עדת ישראל בבראדי (על אדותיו נדבר להלכה), ועל כן היו הרבנים נלחמים לא מלחמת תנופה כ"א מלחמת מנן להגן על קהל ישראל לכל ידה ממונו נדה, ועל כן שמו בחירי הרבנים יד אחת להצמית את הכת מקרב היהודים.

ויהיו מהרודפים אחרי הכת בפאדאליא: ר' לבי הירש בקאמיניץ, ר' נפתלי הירץ היילפרין משאריגראד (חתן הפני יהושע), ר' שאול ור' אברהם דובסאוור ור' יוסף משה ור' דוד סירקיס במעזיבז, ר' אברהם פודולסקיר ור' אהרן בקאמיניץ, ר' אלעזר בטומאשפול, ר' דוד לייבס ור' דוד מיקאליווער, ר' יעקב שמשו

הדברים בעד יחירי סגולה, ולולא היה הם' הוה מקור נאמן מאין כמהו, אזי לא נפתה לבנו להאמין, כי דברים ומעשים כאלה נקרו ויאתו במקום אשר נועד בעד האסיר לשבת שם למעצבה כיד פשעו.

ככל אשר הוסיפו הפקידים להאריך אפס ולחונן את פראנק, כן הוסיף הוא את עזותו ואת פחזותו היתרה, ויגמור בדעתו להוסיף לאמץ את הקשרים המחברים אותו עם אנשי המחנה ולהכביד ידו עליהם לעשות דברים — אשר אין להם כל יחס וקשר עם הדת ועם תורת המדות...

ולא רק את גדר הדת ואת תורת המוסר והמדות הפיר פראנק, אך הוא חבל השחית ויהפוך משרש כל חקי תורת האדם וכל רגש צניעות ובושה ודרך ארץ. הוא הרחיב כשאל: נפשו להיות שלישי בלי גבול ובלי גדר לא רק ברעיון כי גם במעשה, וישלח ידו לנתק את אגודות המשפחה בין בני המחנה ולאכופ אותם להתערב ולהתבולל בזמה והבל וכל תועבה.

מעשה וישבו בני המחנה זקנים ונשים מסביב ל"שלחן הארון", ויצו פראנק את קלארא, "להניח בראשונה את הכף לתוך המרק", ותמאן האשה קלארא לעשות זאת, "בשום אופן" אף כי "הוכיח אותה הארון בדברים".

מה היתה הפקודה ההיא — נפלא הוא ממנו, אך קרוב לשער, כי היא היתה סמל המשמעת הגמורה לפקודות הארון, כי לרגלי המאון ועקשות לב, "האחות", קצף הארון קצף גדול על כל המסובים, ויאמר:

משפטעטיווקי והר' מנחם מענדל צבאר, ר' שמואל זנוויל צוויינא, ר' שמעריל צווערשווקא, בנו ר' יוסף צעטישאלניק, ר' ליפא צהמעלניק, ר' וואלף קיסעס ור' יואל ור' משה אלחנן עלקרין ור' משה מייזל צעולטשין, ר' אברהם חיים הכהן ור' יעקב מניד צמאהילוב, ר' ישעיה ור' מענדיל מרגליות צדינאוויץ, ר' יואל ואביו ר' יעקב יוסף הכהן צעמירוב, ר' וואלף צוויינא, ר' אברהם הכהן צבראסלוב, ר' שלמה יחאק היילפרין צבאר. מהס הר' אברהם סודולסקיר מקאמיניץ והר' יעקב שמשון שפיטיווקי מבאר הוכרחו לברוח עי"ז לארץ ישראל.

„אם בדברים קמנים כאלה לא תשמעו לי, איך תשמעו לי בדברים גדולים?“.

וכל המסובים חררו חרדה גדולה, ואחרי הסעודה קרא הארון לכל בני „המחנה“ ויגלה להם את כל לבו כי נחויף הרבר במאד מאד, כי „כל האחים אשר להם נשים זרות יעזבו את נשיהם ולקחו לנשים את אלה אשר להן אנשים זרים ולא מן האחים“.

„אני גוזר — הוסיף פֶּראַנק לאמר — שתעשו כן בפומבי, ואם ישאל אתכם איש על מה אתם עושים כן, אתם רשאים לומר שאני גזרתי עליכם! בבקשה מכם, עשו כן! אתם תראו שיהיה לטובתכם!“⁽¹⁾ אך גם הפעם מאנו בני המחנה לשמוע בקול נגיד ומצוה זה.

ויהי היום ויצא הארון עם אשתו ועם קצות רואי פניו שני אנשים ושתי נשים על הסוללה אשר מסביב לעיר המבצר, ויצום לאחוז איש ביד אחיו, „וירץ כן הגה והנה דרך סוללה אחת אשר מימין לבית-התפלה של ברברא הקדושה“.

„ומרת פֶּראַנק היתה עיפה ויגעה, וכן גם יתר הנשים, אך האנשים רצו אחריו, ואחרי תום המרוץ הזה ישב הארון ויאמר אל פיֶאָמֶר* (הוא היה אחד מן השנים במרוץ ההוא): מה אתה עומד?

⁽¹⁾ שם 105.

* הערת המעתיק: זה פיאמר לפנים שמו בישראל נחמן, הוא היה בן האיש נתן נטע מפודהייץ (גיסו של הר' הירש וויטלים פו"מ מק' לפטא אבי הר' יהודה משס, אבי הגאון ר' יחזקאל מפראג בעל שו"ת נוב"י) חתן הקניין האדיר מוה' יחזקאל פסח, שהיה חתן הגאון האדיר מו"ה יצחק שפינקאפ, שהיה מנעוריו תופס ישיבה בק' טענטשין (ובס' למד בישיבתו הגאון המפירסס רבן של ישראל מוה' אברהם ברודא האבד"ק מיץ, פראג, ספד"מ, בע"ס אשל אברהם, תולדות אברהם ועוד, אפטא, קראקא, הובא בס' אבני שוהם על התורה, ויש לו הסכמה בס' ארבעה חרשים, קנאת סופרים, שו"ת אמונת שמואל, שבתא דריגלא). וגם אביו נתן נטע מפודהייץ היה נחשב לכת שב"ז, וכן הובא בתורת הקנאות, שהר' הירש וויטס גיסו רדפו, ובנו יצא לעזרת פראנק.

ועתה מה? אני עשיתי את המעשה הזה, לבעבור יקרה ככל שאמרתי לכם".

אבל פיִאָמֶר השיב: „דבר זה אינני יכול לעשות”⁽¹⁾.

הננו רואים, כי כוין אש תחת ערמת שפך הדשן לא במהרה יכבה, כן גם רגש-האדם, רגש מוסר וצניעות, התעורר לפעמים כלבות בני עדת פֶּראַנק, ולא נתנם לעשות תמיד ככל אשר צוה אותם פֶּראַנק בשגעונו, אבל הרגש הזה התעורר אך לעתים רחוקות מאד, ועל פ רוב הצליח פֶּראַנק לגור את האנשים בחרמו, לכבות בקרבם כל ניצוץ תום ומוסר, יושר וטהרת המדות, ולהתעותם בקסמי רוים וערפלי סודות הבל להשחית ולהתעיב עליה. כי הנה הדבר המסופר למעלה לא היה יחיד במינו ובודד לבדו, אך „האדון” הוסיף להפיר חק ולפרוע מוסר, ועל זה יעיד עוד ספור אחד בס’ Kronika „על אדות דבר נעלם מאד” (o rzeczy extra tajemnej).

כאשר היה מחנה ארבע עשרה אחיות ערוך ככל במשענמטמוחוב צוה האדון לנשים ההן להתאסף לפניו, ויאמר אליהן: אני רוצה לפעול דבר גדול, ועל כן אני גוזר עליכן שתבחרנה לי מן העדה אחת מאתכן, ותמסרוה לי, וצריכות אתן לעשות זאת באהבה ובשלום וריעות, וכל אחת מכן תאהוב ותחבב בלבה את זו שתבחר, כאלו היתה היא בעצמה הנבחרת... תנו לי את האחות ההיא, כי „איניע שוועסטער אהנע ברודער איסט וויא איין שיפף אהנע רודער”... אני אקח אותה להאכילה ולהשקותה... היא תוכה ללדת בת, וסמן יהיה להריונה, שימשך אחריה חוט אדום...

„אז קראה מרת פֶּראַנק ע”ה שהיא חפצה להיות הנבחרת הזאת... והאדון השיב לה: לא, את צריכה ללדת בנים ולא בנות... והנשים הלכו להן ולא רצו, וכשהפציר בהן האדון מאד החליטו לבחור את אשת הענריק, אבל עווה (אשת פֶּראַנק) לא הסכימה, מפני שרצתה בעצמה להיות הנבחרת, וכאשר הודיעו לאדון, כי אינן יכולות להסכים על הבחירה כעם האדון כעם גדול במשך איזה שבועות”⁽²⁾.

⁽¹⁾ שם 106; ⁽²⁾ שם 104.

עינינו הרואות כי מנהג פֶּראַנק היה כמנהג אחד העריצים בעלי השלֵמוֹן בארצות הקדם, ובדרכו זה הלך מחיל אל חיל להוסיף תועבה ופשע, ותמעט זאת בעיניו כי בחר דרך זמה ותהפוכות לנפשו, אך הוא אָצל את הברכה הזאת גם לרואי פניו אשר מצאו חן בעיניו. מעשה— והמבשל קאזימירו הרוה נחת את האדון בתבשיליו, והיה האדון „שמח וטוב לב“, וברצותו לגמול טוב לקאזימיר הגיד לו: שאל מה אתן לך, וכל מוצא שפתך אמלא! — וקאזימירו הגיד את חפצו שיכנים האדון ברשותו את — „האחות שפרינעמא“, ואז כעס פֶּראַנק בתחלה, ואולם אחרי ימים, לעת מוצאו, מלא את בקשתו, ויאמר אליו: ומה תגיד עתה? האם לא עשיתי לך בבקשתך? ⁽¹⁾.

גם אם לא אומנות נקיה וקלה היא לחוקר דברי הימים לנקר באשפה כזאת, לא בן-חורין הוא להפטר מזה. חוקר דברי הימים הוא ככהן הרואה את הנגעים, כרופא חופש וחוקר כל חדריו במן, וחלילה לו לשוב אחור מפני מדת הגעול ^(*). — מן הקיום הדקים והסמנים הנפרדים האלה מצמינת ומצמירת לעינינו תבנית פני פֶּראַנק כהיותו בקרב חברת המחזיקים במעווז. הוא היה בעל-מומות, שובב בדרכי לבו, עול לא ידע בשת, ותחבלותיו ונכליו עמדו לו לכסות בצעיף האמונה ורוי ההבל את יצרו הרע המתגבר עליו ואת חמדת בשרו ותאותו השפלה, וכל התועבות האלה משכו אחריו לבות רבים מהחפצים לפרוק עול מוסר ודרך-ארץ, וגם הכניעום ביתר עז להתאבק בעפר רגלי נביאם הכוזב.

ביום 21 יולי לש' 1763 נולד בן לפֶּראַנק, ויקרא את שמו יאקוב, וביום 2 אוגוסט, אחרי אשר שבה היולדת לאיתנה, באה אל חדר פֶּראַנק במאסרו, ובחדש ימים אחרי כן — כדברים האלה כתובים לזכרון בס' Kronika — „נגש האדון אל אשתו בחדר ההוא לעיני כל תלמידיו“ ⁽²⁾. למראה עינים שמרו בני עדת פֶּראַנק את כל הסדרים השוררים אז במשעננסמוחוב. כנוצרים שמרו את משמרת הדת הקאתולית, השכימו ויעריבו בבתי התפלה ויתודו לפני הכהנים, אבל ברור הדבר,

⁽¹⁾ שם 106; ⁽²⁾ שם 67.

^(*) הערת המעתיק: בעינינו האלה הרבה נמה שכתוב כאן נמלא בכתבי-ידות שהיו למראה עיניו, והמהצר לא יוכל להעתיק את כל הדברים הנמאסים,

כי נפשם לא דבקה בדת הקאתולית, אך מיראת הענש שמרו את משמרת החקים.

בס' Kronika יוספר, כי כאשר התורה פֶּראַנק לפני הכהן ביום 5 יאנואר לש' 1764 „נתן לו בלחם הקדש רעל-מות ויסגרוהו בחדרו ולא נתנו לאיש לבוא אליו". והרעל הזה התעורר בקרב האדון ביום 3 מארץ בלילה...⁽¹⁾

אמנם הרעל הזה היה אך אות-מחלה אשר דבקה מכבר בקרב פֶּראַנק, ולרגלי המחלה הזאת חדל פֶּראַנק לשתות יין, ויחל לאכול לתרופה מיני מלח שונים, אבל שמחתו לא ערבה, ויש אשר רקד בחדרו כטוב לבו, או התהלך לשוח עם הגבירה על הסוללה אשר מחוץ לעיר.)

וביום 10 ספטמבר לש' 1764 נולד לפֶּראַנק בן שני ויקרא את שמו ראָךְ. ובמהרה אחרי כן בא משענסמוחובה חותנו ר' מוֹבִיָּה מניקופול, וכל יתר בני העדה אשר עוד נשארו בוואַיסלאוויצי. הם באו כלם לקול הקורא מאת האדון, וישבו במשענסמוחוב ובסביבותיה, והצירים הנבחרים מהם היו המליצים בינם ובין האדון ועל פיהם שלח אליהם את תורתו ואת פקודותיו. ומנהגי המקום איזוואני, המנהגים אשר קבעו בקרבם בפעם הראשונה באיזוואני להיות באחזה ולהיות כים אחד לכלם שבו לקדמותם במשענסמוחוב ובאָלשמין הסמוכה לה הנודעה בסלעיה ובמערותיה.

ובאחת המערות האלה ישב איש הרוים הנזכר פעמים רבות בדברי פֶּראַנק, ושמו אלישע (ר' אלישע), ומקום מולדתו פודהייצי, והוא הוצג בתור גזבר העדה ושומר האוצרות הנפלאים הטמונים במערה, אשר בספרים מפליאים על אדותיהם תפש פֶּראַנק את לבות תלמידיו. „אותו איש — היה פֶּראַנק אומר — שדר במערה אלשמין יש לו תחת ידו שבעה אוצרות, ואין אני יכול לקבל מידו בעצמי אלא על ידיכם"⁽²⁾.

ומלבר האוצרות האלה עוד היה האיש אלישע, לפי דברי פֶּראַנק,

(1) שם 68—69; (2) שם 68; (3) ס' הפתגמים 1865.

בעל כח נפלא להיות למליץ בין העדה ובין האי עילאה הנקרא בשם „האח הגדול“, וגם לאח הזה יש מחנה של י"ב „אחים“. שמה שלח פראנק את קהל המאמינים בו ויבטיחם למלא כל משאלות לבם „חיי עולם, חכמה, יופי, קומה, כח ועושר עד אין קץ“⁽¹⁾. המערה האלשטינית היתה בדמיונם של בעלי החלומות ההם מעין מיקא למושלמנים, מקום סודות אמונתם ואנדרות רויחם ע"ד „בעלי קבין“* שיש להם גוף משולש, אחד בלי רגלים, אחד בעל כנפים ואחד בעל רגלים, וכל הגופים האלה תבנית אחת להן, ועל כל בעלי קבין אלה ימלוך מלך אחד⁽²⁾.

(1) שם 326; (2) שם 679.

(*) הערת המועתיק: כמו בכל דבר כן גם בדבר הזה לקחו התועים חזיה דברים סתומים ומקטעים מספרי הקבלה, ויורו בהם פנים שלא כהלכה ויגשימו את הדברים לפי רוחם, ולכן אנו רואים, כי רבני הדור ההוא בראותם את המכשלה גזרו על למוד ספרי הרוים. ראה בס' הברית חלק א' מאמר ד' פרק י"ד: „גם יש אנשים אשר יפחדו וייראו מגעת בלימוד זה (בזוהר) כי באימה עליהם לכל יפלו בראשית כת ש"ן ימ"ש שתלו א"ע בזוהר הקדוש, והרבה יהודים אמרו נזוסה מזה הלמוד למען נמלט ממזודה הרעה הזאת, ויהי בנזוס מקדם מטעם הזה יפה עשו ואשר חלקם, אך בדורות האלו אין התנגלות בעטנה זו מפני שכבר נתגלה קלוגם ונתפרסם חסרונם בכל העולם והכל יודעים כעת כי כל כת שלו כבשים בני שנה ה' המה וכל זכיים כבלי אומללו אחרי שנתמד הוא בעלמו ונעשה ישמעאל והלך משיח לפי טומאיו בין הטמאים מלבד הטאת הכופרים אשר ברגליו, כי הוא לזה ויאמר השמד לכמה מאותם אנשים מישראל שהלכו אחרו לכפירה אשר כפר בהם ועמהם כאשר אזכיר קאת ארחות פריץ זה (פרק ל"א מאמר ד' חלק א' ופ' ט' מאמר י"ב חלק ב'), וגם כל הכחות שלו בכל המדינות שהיו בדורות ובדורות שאחריו תלמידו קרדויו ימ"ש ברכיה הארוך חיון שר"י גם אשר נלוה עמהם על זני מרמס היה בני מרי והמירו כולם ויאלו מן הכלל אלה מפה ואלה מפה ורובם פנו וכו' לישמעאל ואין אחד נשאר ישראל, כמו שהמירו כל כת פראנק כמה מאות הם ונשיהם ובניהם יחד בעיר לעמבערג קרוב לשנת תק"כ ויאבדו מתוך הקהל, וא"כ לעת כזאת אשר תמו הטאים מן הארץ ורשעים.

במערה הנעלמה ההיא היו בני עדת פֶּרָאנֶק קוברים את מתייהם, והמקום הזה עתיד היה להקבר בו גם בן פֶּרָאנֶק יאקוב ואשתו חוה. כאשר בא מאמעאוש מאמושעווסקי בפעם הראשונה למשענסמוחוב, כבר הוזכר פֶּרָאנֶק כשפת רזים את המקום הקדוש ההוא „שאין העולם יודע ממנו כלום“, „ואם ילך לשם (מאמושעווסקי) ופתקא של האדון בידו, אז יראה את גדולת ה' בתבל“. גם לירוחם דעמבאווסקי הגיד בן האדון, ויעוררהו להפיץ בין אנשי העדה את האמונה, כי עשרת אלפי מליון אדומים טמונים במערה ההיא, ומשם יקחו בכל יום לפי הצרך”⁽¹⁾.

„רצייתי לשלוח אתכם לאותה המערה בלי פחד ומורא, ואו הייתם מצוים שם לרתום עגלה יפה לששה סוסים, ואחד מאותם האנשים משם היה מביא לכם את העגלה. אבל אז מוכרחים הייתם לשמוע אליו בכל ענין שייגזור עליכם, והיה מנהיג אתכם דרך כל הימים הים השחור הים הלבן והים האדום ובמשך רבע שעה היה רץ עמכם ה' מאות מיל והיה מעמיד אתכם לפני „איש הזהב“ והייתם מדברים עמו פנים אל פנים, ולא כנבוכדנאצר אשר רק ראשו היה של זהב, אבל אותו איש כולו זהב, והייתם רואים עד כמה חזקים ובריאים הייתם כשחזרתם במשם”⁽²⁾.

⁽¹⁾ שם 309; ⁽²⁾ שם 307.

עוד חינם וכת לבי היא לכל הארצות לבי מודה אשר פזרו וגשעד כל המוגס אין פחד ימוזה כלל”.

לא זה המקום לשפיע אם אין פחד או יש פחד, אבל בעיקר הדבר לדק בעה"ם הנ"ל וגם כל רבני הדור ההוא, כי הטעות והוראת-פנים שלא כהלכה בספרי הרזים התעו את האנשים ההם. כן גם בדבר בעלי קבין תלו בזקי סרוקי בענין נעלם אשר בספרי הקבלה. בעלי קבין הובאו בתקוני זוהר תיקון ס"ט ד"ה פחה, וברעיף מהימנא פ' פנהם דרגליהון עקלתון ושם ד אינון ג' מינייהו ושם פ' תלא ד"ה פקודא בתר כו' מארי מדות דאינון ירתן נשמתן מסטרא דמלכותא קדישא כו' אך במקדש מלך על זוהר (פ' פנהם) כתב שזה היה שהע"ה — עיין בס' נשמת היים מאמר ג' פי"ג וי"ד ובמדרש תלפיות אות ה'.

בן הוסיף פֶּראַנק לספר חלומות ע"ד גאולתו הקרובה לבוא וע"ד האוצרות אשר יוציא מחשך למשול בכחם בכל המון העמים.

„לפני יציאתי מהמאסר אשלח אתכם דרך אותה המערה למקום שאין העולם יודע ממנו כלום, ותביאו לי משם חמשים עגלות, מקושטות באבנים יקרות, וכל עגלה רתומה לששה סוסים, וכלי רכיבה ונסיעה של כסף וזהב, ואתן העגלות שהן של זהב, גם הסוסים יהיו מקושטים בזהב, ואתן של כסף, גם הסוסים מקושטים בכסף, ואגזור להביא לפני עיר המבצר הזאת את כל העגלות, והעולם יראה וישתומם, ואז יבוא איש שיניע את החומה בידו, והחומה תפול לארץ ולא נודע מקומה איה, ואז אצא מהמאסר, וגם אם יבוא איזה מלך שיש לו ב' אלפים או ג' אלפים אנשי חיל יבוא אדם אחד ונשא את המלך ההוא לאויר, ושאל אותו: מי שמך למלך?"⁽¹⁾.

ולמען המות את לב הצייר מאמעוש לשליחות זו, שכל עיקרה היה בגלל אוצרות אֶלְשִׁיין, תאר לו פֶּראַנק את אי-חפצו להסגירו ביד הזקן היושב במערה, למען חזק בו עוד ביתר עז את הכח המדמה, לחלום חלומות ע"ד אוצרות חשך. „אותו איש הדר במערת אלְשִׁיין — אמר פֶּראַנק — בא אלי פעם אחת לחדרי פה משענסמוחוב, ועמד וזכה ואמרת לי: אני לא אשלח אותך, ועמד ובכה לפני ואמר: הן לא תתנהו לי שילך אחרי. אני אחלק לך כבוד וגם אשא אותך על שכמי בלי יגיעה ועיפות, ואני ערב לך כי תקחנו מידי. האלך ואשוב לביתי בידים ריקות?" והלך וגעה בכביה ושב אל המערה"⁽²⁾.

ונדמה, כי הרעיון הצפון בכל החלומות ודברי התענועים האלה היה לזרו איזה מתלמידיו ובראשם מאמעאוש לנסוע לאסוף כסף בין בני העדה לע"ע, עד שיבוא יום הרצון להוציא את האוצרות. „רציתי לשלוח אתכם לאותו מקום ששם הכל זהב — אמר פֶּראַנק — אבל אותו זקן הביא אתכם במהומה. אז היתה שעה הכושר שתלך, והיית מביא טובה וברכה לי ולכל המחנה, אבל לא רצית לילך, ועתה עבר הזמן, הלא תדע מה שאומרים הבריות: אך טוב לצוד דגים בשעה

(1) שם 317; (2) שם 1579.

שהמים הם עכורים ודלוחים" ¹). ולירוחם דעמבאָווסקי תאר פֿראַנק באַפֿן אַחר אַת תְּכֹנֶת הַנְּכֻסִים שִׁיפְלוּ לָהֶם לְבִנֵי הָעֵדָה בְּהִיטָח הָדַעַת, וּלְפַעֲמִים הַגִּיד, כִּי הָעוֹשֵׁר הוּא יַעֲלֶה גַם עַל עוֹשֵׁר הַחֲמֵדָה וּשְׁפַעַת הָאֲבָנִים הַיְקִירֹת שְׂבֹאוּצֵר בְּתֵי הַתְּפִלָּה בְּמִשְׁעַנְסֵמֹחוּב. בְּכַל עֲרַמְתּוֹ הִיָּה פֿראַנק הַרְיוּט וּנְבַעַר מִדַּעַת, וְכֵל דָּבָר נִפְלֵא תִפְשׂ אֶת לְבוֹ, וְגַם כָּל דָּבָר נִהְדָר וְנַעֲלָה פִשְׁט בְּדַמְיוֹנּוֹ אֶת הַצּוּרָה הַרוּחֲנִית וְיִלְבוֹשׂ צִוְרָה גִשְׁמִית, מוֹחֲשִׁית, לֵאמֹר: כֵּךְ וְכֵךְ דָּבָר זֶה שׁוֹה בְּשׁוֹק, הִנֵּה מִשְׁעַנְסֵמֹחוּב עִיר הַקִּדְשׁ לְקִאֲתוּלִים הִיא נוֹדַעָה לְבִנֵי הָדָת הוּאֵת לְרַגְלֵי תְמוֹנָה נִקְרָשָׁה אַחַת אֲשֶׁר בָּהּ, וְשִׁמָּה יִנְהָרוּ הַקִּאֲתוּלִים זֶה מֵאוֹת בְּשָׁנִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת אֶל הָעֵלְמָה הַקְּרוּשָׁה לְפִי דַרְכֵי אֲמוֹנָתָם, לוֹא קִבַּל פֿראַנק אֶת הָאֲמוֹנָה הַקִּאֲתוּלִית הוּאֵת כְּכֹל חֻקִּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ, אוֹי לֹא נִגְעָה בּוֹ יָד חִקְרָתָנּוּ, כִּי אֵינְ מִהֲרָרִינְ אַחֲרֵי אֲמוֹנָה [וְרַחוּק הוּא מִלֵּב הָעֵבְרִים מַעֲלוֹם לְהַעֲבִיר תַּחַת שְׁבִט הַבְּקֵרֶת אַחַת הַדַּתוֹת, וְלַהֲפֹךְ, הִנְנוּ נוֹתְנִים כְּבוֹד לְכָל דָּת אֲשֶׁר תִּנְהַל בְּאַרְחוֹת מִישׁוֹר וְתוֹם אֶת הַהוֹלְכִים בְּדַרְכֶיהָ, וּבַעַת נִשְׁמֹר מִכָּל מִשְׁמַר אֶת סְגוּלַת סַחְמִדִינוּ, נוֹקִיר אֶת כָּל הַשׁוֹמֵר מִשְׁמֵרֵת דָּתוֹ כַּחֲקֵי], אֲבָל לֹא עַל הָאֲמוֹנָה הַקִּאֲתוּלִית, וְלֹא עַל אַחַת הַכְּנַסְיּוֹת הַנוֹצְרִיּוֹת נִדְבַר הַפַּעַם, כִּי אִם עַל אֲדוֹת כַּת הַרְשָׁעָה אֲשֶׁר הִפִּירָה אֶת כָּל חֻקֵי הַדַּתוֹת וְתִבְנֶה לָּהּ בְּמָה לְעִצְמָהּ. הָעֵבֹדָה הַמְּקוֹדֶשֶׁת וְהַמְּקוֹבֶלֶת בְּכַנְסִיּוֹת הַנוֹצְרִיּוֹת ע"ש הָעֵלְמָה הַקְּרוּשָׁה נִהְפְּכָה לְעֵבֹדָה נִכְרִיָּה בְּדַמְיוֹנָם שֶׁל בְּנֵי עֵדַת פֿראַנק, וְגַם מִמֵּרֵת הָעֵבֹדָה הוּאֵת הִיָּתָה אֶךְ תְּאוֹת הַבְּצֵעַ. הָאֲמוֹנָה „בְּעֵלְמָה קְרוּשָׁה" שֶׁל בְּנֵי עֵדַת פֿראַנק דָּבָר אֵינְ לָהּ עִם הָאֲמוֹנָה הַקִּאֲתוּלִית וְעִיקְרֶיהָ, אֶךְ הִיא נִבְרָאָה בְּדַמְיוֹן פֿראַנק כְּכֹלֵי חַפִּץ לְמַעֲשָׂהוּ*).

¹ שם 1683.

* הערת המעתיק: גם בדבר הזה מלא ההפסך מוקס לתלות את תוענת דמיונותיו בדברים נשגבים ועמוקים אשר בספרי הרזים. בזוהר פ' ושלח: כולה בעי לאשתתפי בהדי דיעקב, רנה המתעה הזה להניה בצרתיה דיעקב, כי אז היו עוד רוב מאמרי הזוהר כתובים נמלאים ביד אנשים רבים.

בתחלה לא גלה פֶּראַנק את כל לבו, ויבוא כחלום כרוֹב ענין ויספר גדולות ונפלאות על אדות עבודת הבתולה, וככל אשר הוסיף לסתוב דבריו, כן משכו הדברים את לבות המאמינים, אך ברבות הימים פשטה האמונה הזאת את אדרת הרזים מעליה, ובמקום הסמל הנעלם הופיעה דמות בתולה חיה וקומת, הלא היא הבת אוראמא, והבתולה הזאת גדלה ותיף כתפארת נשים, ותהי נשואה על כפים, ואהובה ומכובדת ולשמה ולזכרה תאות נפש כל בני העדה, ו"אחים" ו"אחיות" מסביב לה להגדיל הודה וכבודה ולהשתחוות לפניה ולהוקירה כבת מלך. אין בידנו להראות את כל חליפות-הדעה הזאת והשתנותה לאמא לאמא, איך המירה את פניה הרוחניים והדתיים אשר בהם נראתה אותה בין הקאתולים לפי מסרת אבות שבידיהם עפ"י חקי אמונתם' ותתהפך בדמיון פֶּראַנק ועדתו לעבודה מְגִשְׁמֵת (מאטעריאליווערט). עקבות פרטי החליפות האלה נשגבו ממנו, אבל דבר זה נכון הוא כנכון היום, כי במשענסמוחוב התרקמה האמונה הכוזבה הזאת, ובצאת פֶּראַנק מן המצר ההוא, כבר היתה בידו נכונה ושמורה וערוכה בכל. הגה כן הגיד פֶּראַנק אל ירוחם דעמבאָווסקי:

"היא אומרה לי שיש על ההר אוצר ובו שש מאות מיליונים אדומים, ואין הכהנים הקאתולים יודעים כלום, ורציתי לגזור עליך שתלך למערה אחת סמוכה למשענסמוחוב ושם יכולה למצוא שש מאות חייטים, והם תופרים בגדים, ואל כל בגד מחוברות מטבעות של זהב, והחבור קל מאד, באפן שהנשוא את הבגד ההוא ועובר ברחוב' מטבעות הזהב נופלות מן הבגד, והעם רץ מימין ומשמאל לאסוף המטבעות, ולפני יציאתנו מן המאסר הייתי מצוה להכין את כל הבגדים ואת העגלות, ואנו לא נטול כלום מן האוצרות ורק נחלק בין המאמינים לכל צרכיהם, וביציאתנו מן המאסר אשב עמה בעגלה, ואיש לא יראה אותה זולתי אני ואתה; וכשנסע ברחובות ווארשא יפול הזהב מימין ומשמאל, וכל אנשי ווארשא יאספו את הזהב, ואתה תקרא בקול גדול: יחי המלך! וכל האדונים והעם יקראו: הגה מלכנו!"⁽¹⁾.

(1) שם 1118.

ועוד יסופר לנו ע"ד מחשבות פראנק בימי כלאו בין יתר דבריו
לאמר:

„כשבאתי אליכם לאיוואני אמרתי לכם שהנני שלוח מאת ה'
וגליתי לכם שאנו מוכרחים לילך להמיר דת, וצריכים הייתם עפ"י השכל
הישר לשאול אותי: מה נעשה באמונה החדשה הזאת ואיך נתפלל?
ומהיכן נמצא פרנסתנו? ואז הייתי משיב לכם על כל שאלה והייתי
קורא אתכם לבוא אל חדרו לגלות לכם שאני עתיד להיות בתפיסה
במשענסמוחוב, והייתי מחלק את המחנה ל"ב חלקים, ועל כל חלק
והייתי ממנה אחד מכם לראש, והייתי גוזר עליכם שתלך כל חבורה
למחוז (Województwo) אחר לבקש שם מחיה, והייתי קובע לכם בגדים
לכל חבורה, והייתי גוזר עליכם לבל יאמר איש מכם
שהוא מאנש⁹ עדתי, אבל שיהיו ככל המומרים..
רק אח"כ הייתי קורא לשלשה שלשה מכם לבוא למשענסמוחוב,
והייתי מצוה אתכם לבל תכנסו תכף אל המבצר רק שתשבו בעיר
הקטנה הסמוכה אל המבצר, ואז הייתם קונים לכם תמונה קטנה,
והייתם מתבודדים בחדר קטן שחלונותיו פתוחים, והייתם מתפללים
ויושבים בתענית ובליל שינה ג' ימים וג' לילות כורעים על ברכיכם
ומשתחווים ואומרים כל התפלות שקבעתי בעדכם, ואז הייתם רואים דבר
אחד, ורק אז הייתי גוזר עליכם לחתוך צפרני ידיכם ורגליכם ולמבול.
ואח"כ ללבוש לבנים ולילך אל שערי המבצר, שותקים ועיניכם לארץ,
ואז היו מכניסים אתכם אל המבצר ומביאים אתכם אלי והייתם עמי
בחדר אחד, והייתי מעמיד לפניכם דבר אחד שתסתכלו בו והייתם
זוכרחים לעמוד ז' שעות על רגליכם ולהסתכל במקום אחד, כי מי
שרוצה לעבוד את האדון הגדול מוכרח להקריב את נפשו לעולה, ואז
היתה היא שמחה בשמחתכם, ושמחתכם היתה בלי כסות...¹⁾

וביתר חלומות פראנק הננו רואים ערב-רב מן האמונות השונות
אשר עלו בלילות לפניו:

„חלמתי שאני בבית הכנסת והיו שם ג' ארונות הקדש ועמדתי

¹⁾ שם 194.

לפני העמוד והתפללתי ואח"כ חזרתי למקומי הקבוע והשלכתי מעלי את הצעיף של יהודי, ואז ראיתי י"ב יהודים ופניהם כפני כמה והם חכמים גדולים ואמרתי להם שלום וחשיבו לי שלום, ואמרו לי שהם שלוחים מה' שאקבלם להיות לי לאחים, והשיבותי להם שזה הוא מן הנמנע מפני שכבר בחרתי לי אחים באיוואני, וראיתי מן הצד השני י"ב נשים יפות וחסידות, ואמרו גם הן ששלח אותן ה', והשיבותי גם להן כתשובתי אל האנשים ונתתי ברכתי לכולם ואח"כ הקיצותי משנתי" (1).

גם שגה פראנק בחזיונות נבואה, למען העיר את האמונה בלב ההדיוטות כי הוא מגיד עתידות. „ראו ושימו על לב! כשנכנסתי לפולין ישבו כל האדונים במנוחה ומלכם בראשם, וכאשר באתי למשעננסמוחוב אמרתי לכל העם, כי פולין עתידה להחלק" (2). ותמעט גם זאת ויופיע לפני הסכלים בספורי-נפלאותיו בתור מחיה-מתים ורופא חולים. אשת הענריק וו. באה אליו פ"א בככי ותתחנן לו לרחם על בתה הילדה הגוססת, ויגזור עליה האדון לצחק ב' פעמים, ולבקשו בצחוק, ואח"כ אמר: לכי לביתך ובתך תשוב לאיתנה... וכן היה" (3). ובמק"א הוא אומר: גזרתי עליכם ועל כל בני המחנה לנסוע למשעננסמוחוב, ובשביל מה גזרתי זאת? אניד לכם משל. מלך אחד היה לו בלשכת בית דינו תבנית איקונין, ובה היה טמון כח על מה, וכשהיו אנשים באים לדין היה המלך מסתכל באיקונין, והיא נתנה לו אות, מי החייב ומי הזכאי, והשתוממו כל יושבי תבל על חכמתו ולא ידעו מהיכן היא, כן גם אני הבאתי אתכם למשעננסמוחוב, מפני שהיא נותנת לי אות מי ומה אתם" (4). כשיפתח לי ה' את שערי המאסר, או יהיה זה השער שעליו נאמר: זה השער לה' צדיקים יבואו בו, עתה קשורים אתם כי כמו באיוואני וגם אם תלכו לארצות רחוקות תהיו קשורים בי" (5). פ"א הראה לתלמידיו את מפתן חדרו במשעננסמוחוב, ויאמר: „גם אם פה יתפלל אדם לה' בכונה, תפלתו תהיה נשמעת" (6). „כשבאתם למשעננסמוחוב ובכיתם בבתי מלונכם ואמרתם „אחינו יושב

(1) שם 7; (2) שם 316; (3) שם 51; (4) שם 145; (5) שם 207; (6) שם 91.

במאסר", קראתי לאחד מכם לבוא אלי, והיא נתנה לי אות שבאתם לעיר, והייתם רואים ואינם נראים ורק קולכם נשמע, ואלו ראיתם את תמונתה הייתי מבקש אותה שתתגלה לכם יותר ובתמונה יותר מפורשת, והייתם יכולים לקרוא לה: אחות! ⁽¹⁾ ואלו הייתם רואים לאחוז בעלמה ההיא שעליה תלוי כל כח העולם, אז הייתם באים לידי כח מעשה, אבל בשביל שעוד לא זכיתם לכך לאחוז בה אין אני יודע למי תגלה את סודה, ואני מושבע ועומד לשמור ולקיים כל אשר תצוה לעשות, ואני מברך אתכם, שהיא תצוני לקבל אתכם, ואשמח מאד. אמרתי לכם שאני שליח, וכל מה שהיא תאמר לי אעשה, ודעו, כי אם לפעמים אני גוער בכם בניזיפה — הכל הוא למובתכם ⁽²⁾. בקשתי אותה שתגלה לי איזה דבר חדש, שאין העולם יודע, וגלתה לי את בעלי קבין ואת זה שהוא מלך המלכים תפוש זהב כולו, וגם גלתה לי את שתי העלמות העומדות לפניו, ואמרה לי כשתשלח את אחיך לבקש את העלמות האלה יתן אותן לך, וגם אמרה לי כי יכול אני לבקש את האח הגדול שהוא לתת לי דבר שבעיניו איננו חשוב כלום, ואלו זכיתי לאותו הדבר, אז יכולתי למלאות בקשת כל איש מכם ⁽³⁾. אע"פ שמעלילים עלי במשעננסמוחוב עלילות שונות אני נושא וסובל הכל מאהבתי שאני אוהב אותה, ולכם להבין שלא לחנם אני סובל בתפיסתי, ולכן גם לכם ראוי לסכול ולנשק את עפר הארץ ⁽⁴⁾.

לפעמים התאונן פראנק על תלמידיו פושקי שפתים אשר הביאו עליו את כל הרעה הזאת בפטפוטיהם כלבוב וכווארשא, "כשראיתי בחלום במשעננסמוחוב את האילה שבאה אלי ונתהפכה לדמות בתולה יפה, הבאתי אתכם לפני, וכשבאתם חזרתם לאחוריים על פתח הבית, ושנים מכם נפלו ארצה, וכשבאו עוד הפעם המתה את ראשה מאחד לגמרי ומן השני במקצת, וע"כ לא דחיתי אותו לגמרי. היו מעתה באחדות ושמעו לקולי, אולי עוד תבוא הישועה. אני הבאתי אתכם אל האומות, וממנהג האומות לחרוש, הם חורשים בשביל לזרוע, והיה עליכם להבין, שגם אני חורש בשביל זריעה, ועתה שגדפתם וגליתם

(1) שם 371 ; (2) שם 215 ; (3) שם 1655 ; (4) שם 989 .

סוד זה לאומות גרשתם אותי מהסתפח בנחלת ה' od sukcesyi Boskiej [כונתו ממלכת פולין]...⁽¹⁾ „אלו נתתם אותי לדרך קשתי (wymierzyć mój łuk) במעשיו, ואלו לא הייתם מוסרים לורים את אותם הסודות בלי ידיעתי, אזי כבר היה לנו כח גדול כזה, עד כי ביום השלישי אחרי שנתפשתי במשענסמוחוב הייתם נאספים שם כולכם בעיירות ובישובים אצל משענסמוחוב וגם בעיר בעצמה, והייתם יושבים שם ב' ג' חדשים ועושים ומדברים כל מה שצויתי אתכם, עד שהיתה העלמה מבקשת אותי לבוא אלי ולראות את פניה⁽²⁾”. „דבר נעלם הוא גנוז בפולין, בווארשא, ועל כן ישבתי במלון מחוץ לעיר, ורציתי לילך עמכם ליטול את הדבר ההוא, ואלו ראייתם כי כל החרבות תלויות על צואריכם לא הייתם מפחדים, ורק אחד מכם צריך היה להיות אצלי לשמור אותי מאחור ואחד לשמור את שמאלי, או היינו נוטלים את הדבר ההוא, אבל אל המאסר למשענסמוחוב הייתי בכל אופן מוכרח לילך⁽³⁾”.

„כשבאתי למדינת פולין לעיר הכירה לא העלמתי זאת ואמרתי אל הכהנים הקאתולים בפירוש שאני שליח, ושאלו אותי מה שליחותי ואמרתי להם אתם תראו מה יהיה פה אחרי בואי, וכל מעשי יהיו גלויים, ואני אומר לכם, כל מה שהיה עד עתה הוא רק ראשית והתחלה, כמו שהצייר העושה תמונה, מושך בתחלה קיום ורשימות, ומשרטט ועושה לו סמנים, ואח"כ הוא מתחיל לצייר בצבעים שבידו⁽⁴⁾”.

ודברי ההבלים הראשונים על אדות העלמה הלכו הלוך והתברר: „אני אומר לכם שכל היהודים הם עתה בצרה גדולה, מפני שהם מצפים לביאת הגואל ולא לביאת העלמה. הביטו על העמים, איך הם יושבים שלווים באחוזותיהם מפני שהם בומחים על העלמה שלהם, שהיא רק דמות דיוקנה של העלמה שלנו...⁽⁵⁾”. עלטה זו יש לה תחת פקודתה איזה עלמות, וכולן מקבלות את הכח ממנה, וכשתעזוב אותן, אז הן בלי כח. כל מי שיוכה לראות את בגדיה יוכה לעוה"ב,

⁽¹⁾ שם 170; ⁽²⁾ שם 1676; ⁽³⁾ שם 431; ⁽⁴⁾ שם 1577; ⁽⁵⁾ שם 1649;

⁽⁶⁾ שם 1487; ⁽⁷⁾ שם 341.

וגדול ממנו מי שיוכה לראות אותה בעצמה, הוא לא יירא משום דבר רע בעולם. — אני אניד לכם איך תעשו למען תזכו לראות את פני העלמה. אחרי מבילה במים תלבשו לבנים, וכשיאמרו לכם איה היא תבואו לפניו, ודעו שהיא מולכת על כל העולם. כשתבואו לפניו תפל על פניכם ותשקו את הקרקע, והיא תשאל אתכם: מה הפצכם? ותאמרו לה: עד עתה עבדנו את ה', עתה בבקשה ממך, האירי לי דרך, והיא תאמר: קרב הנה, ותקרבו שמה ותשקו את רגליה וכו' (1).

ואף כי הרבה פראנק להכמיח את יחידי סגולתו כי עתידים הם לראות את העלמה, וזוהי היתה מהם והלאה, ובאחרונה מצא לו פראנק פתחון פה, כי העלמה היא עתה מסתתרת בתוך מגדל, ואין לראות עתה לא אותה ולא את המגדל (2).

אלה היו חזיונות פראנק ותעתועיו וחלומותיו בימי שבתו במאמר במשעננסוחוב (*).

(1) שם 311; (2) 507.

(* הערת המעתיק: גם בדבר הזה עלינו למלא את החסרון בדברי המחבר אשר אמנם נהירס לו שבילי הספרות הכללית, אך לא שבילי ספרותי, ודרכי הכתות ומסתרי החושים בקרבנו. המחבר בנה כמו רמים את מגדל השערותיו על היסוד הזה: עשעננסוחוב הוא עיר מקודשת לקאתולים בגלל תמונת „העלמה הקדושה” הנמצאה בה, ולכן בעת אשר ישב פראנק במאסרו בעיר הדין, החגיג אל לבו הרעיון לנטוע את האמונה הזאת בקרב הכפ הנשבעת לדגלו, אבל חחת העלמה הקדושה לנזירים, הליע הוא בערפלי הרוים את בתו העלמה, ושימנה על נס בתור סמל הקדושה, ויביע חידות ורמוים ע"ד הכתולה, וכונתו היתה על בתו אוואטשא (ולפעמים היא נקראה גם עווא לייב — אווא לעבען) ושימנה לתל שהכל פונים אליו ולמשא נפש בני הכת, — לא נכחד, כי האמונה הקאתולית אולי השפעה במעט על הלך-רוח פראנק, וממנה המקום עשעננסוחוב אולי נאל לו, אבל בעיקר הדבר עוד יש להעיר, כי גם באמונה הכוזבה אשר הפין פראנק ע"ד בתו אוואטשא, היה רק מחקה כקוף את מעשי השלי"ם, וכמו ברוב מעשיו ודבריו כן גם בדבר הזה לא היה מחדש, כי אם שיאב ממקור משחת שהיה לפניו מאז. גם אלל השלי"ם כבר נפרץ חוץ עבדת העלמה. ש"ל בעלמו כבר דבר תהו והבל ע"ד אהובתו ואשתו

ובעת ההיא נקרו ויאתו מקרים גדולים במדינה, והמקרים ההם הראו את פעלם במהרה על ערת פראנק, ויעלוה עוד הפעם על הבמה, וישימוה לשיחה בפי העם והממשלה.

אח"כ, וגם חלק כבוד לכתולות (כפי דברי הר' יעב"ץ היה מעלה בשבת שבע בתולות לם"ת), ואחרי מותו קראו "הכל הנביאים" המשחגעים בסאלוניקו לאלמנתו "מטרונא קדישא" ו"גבירה", ולאחת מנכדותיו קראו "נערה קדישא", וכנודע היתה כל הטעות השליי"ת מסלפת ומעקשת ומהפכת את דברי הקבלה והסודות לפי רוחה, ומושגי הקבלה הדקים והעיוניים ע"ד השכינה ודוכרא ונוקבא וכדומה, נהפכו להם לרועץ לתלות בהם את כוונתיהם הזרות, ולא רק את כוונתיהם כי גם את מעשיהם הנתעבים. אחת מוצא כי בכל זרותם של כמה מושגי הקבלה בעיני מי שלא העמיק חקר בהם, היו הדברים האלה כעין פלוסופיא-אלהית, כעין פלוסופיא אשר לה לנה גם רוח השירה והחיון, ויודעי ח"ן באמת, בכל עומק חקירותיהם ע"ד הספירות והאילולות והכלים, רגלם עמדה במישור בעיקר האחדות הגמורה וההלוטה, והא ראייה, כי אחד קדוש שהיה בתחלת האלף הששי, הלא הוא המקובל החשוב ר' מנחם מרקנאטי כתב בס' פעמי המלוות הביא דבריו ההיוט (מדף ל"ג עד דף מ') דע כי אין בכורא ית' שום שנוי בעולם וכו' אך הבורא ית' וית' הוא וחסו אחד וכו' ובס' שני ליוחת הנרית (דפוס אמשטרדם דף ל"ד): וכל הני עשר ספירות יחודא חדא איהו, ואינון עס אלהות, דהא אינון באין סוף כשלהבת הקשורה בנחלת, והיא דוגמת נשמה בנוף האדם עם האיברים שהכל אחד, הכל יחוד גמור, בלי שום זד פירוד בעולם ח"ו, ומלכות שהיא מטרונא ונחלתה ושאר ספירות הכל אחד ביחוד גמור עם אין סוף", ונדעה בין חכמי הקבלה המחלקת הישנה אם השכינה היא לורה נבראה, שיש מהם שחשבו שהיא לורה נבראה, ולא כן דעת הרמב"ן ז"ל (ראה ס' ויכוח על חכמת הקבלה ועל קדמות ספר הזוהר לשד"ל, גורינאה, עמ' 38), ולא זה המקום להאריך בדברים כמו אלה, ורק חשבנו לנכון, לרגל חקירת דברי הימים אשר לפנינו, להראות את מקור השגיאות והשבושים). ובכל חזיונותיהם של המקובלים האמתיים ע"ד דוכרא ונוקבא, היו רובם ככלם גדורים ופרושים מן התאווה מאין כמוהם, אבל העיונים האלה נהפכו לזמורות זר ולדעות משבושות ביד התועים והפריצים, והם חוו שוא ע"ד "מלכא קדישא ושכינתיה", ויפילו לא רק את הכפירה באחדות הבורא, כי גם כל תועבות בשרים וחמדת זמה הביאו להיכל

למונתם הכוזבה לחלל כל קדש. וזה היה היסוד הראשון לאמונה ע"ד העלמה. שני כתבי-יד שהיו המקורים הראשונים למחבר הם: אשר לפנינו Kronika, Księga Slów הם כתובים בשפת פולין, אשר כתב אחד מתלמידי פראנק, ורוב הכתובים הנוגעים אל הדת כתובים ג"כ בהעתקה פולנית, וכמו זר יחשב בהטיח פראנק דברים ארוכים על אדות איזו Panna (עלמה) ועל אדות איזו אילה (גאזעלעט, Sarna) שגראתה לו בתחלה בדמות אילה ואח"כ בדמות עלמה יפה, אבל למטן הבין את הדברים האלה עלינו להשיבם למקורם הראשון.

פראנק נכשל גם בדבר הזה בהבנה גסה ומגושמת ונעכרת אשר הבין לפי דעתו הנכבדה את דברי ספרי הרוזים. האילה אשר על אדותיה ידבר היא „אילתא" הנזכרת פעמים רבות בספרי הזהר. שם בין רזי המקובלים, מושג זה הוא מפשט מכל חומר, ליוזר דמיוני לאיזה רעיון אשר הגו המקובלים נענינו האלהות לפי רוחם, אך תחת אשר הקבלה היהודית במקורה הראשון העלתה למדרגה רוחנית גם את הדברים שבחמר, ותבקש בכל דבר מיחש וגראתה לעין את הפנימיות האפונה בו, הפכו השני"ם ואחריהם פראנק, הגם והכעור מכולם, אשר בו עלתה ההשחתה השני"ת עד מרים קלה — את השיטה הזאת, וכאשר יעיר גרעץ בלדק בספרו „פראנק חונד דיא פראנקיסטען" הורידו הם כל דבר רוחני לחלאת ההגשמה השפלה. לפי"ז גם אם נקבל את השערת המחבר, כי מנהגי טשענסטווחוב גינכו אל פראנק, בעיקר הדבר יראה כל איש אשר יחקור את מהלך הפראנקיות ונתיבותיה מראשית מוצאה, כי פראנק היה גם אחרי תמורת דתו, גם אחרי כל העושים את שמו עליו, שז"י גמור, וכמו ש„הבל נביאי השקר" בסאלוניקו קראו לאלמנת ש"ז „מטרונא קדישא" ולנכדתו „נערה קדישא", כן גם התנכל פראנק להלביש את בחו בצורת סמל עליון, כאלו בה התגשמה ה„אמונה", וכן אנו מוצאים בכתבי פראנק, כי פעמים רבות הוא מכנה אותה בשם „אמונה", כן גם יכנה אותה בשם „אילתא" או בשם „בתולה", ובכל הדברים האלה ניכרים היטב דברי שגעום של ש"ז והנגררים אחריו (כמו היון ועוד) המפספסים (כמו למשל במגלת „רזא דיחודא" מובאה בס' קורות היהודים לגרעץ חלק י' ליון ו' בסוף הספר) ע"ד תלת קשרי ע"ק (עתיקא קדישא) ומ"ק (מלכא קדישא) וש' (ישיבתיה), אבל אצל פראנק, שהיה הדיעט וע"ה [לפי עדות אחד ממכיריו הערוכה אל הר' יעקב עמדין: וספר לי אדם הגין שהיה מכירו וכו' שהיה תחלתו נער חסר לב עם הארץ גמור בור עינים מנוול ומכוער מאד אין לו דמות אדם רק פניו כפניו של ולא בעל דבור ולשון אך מנמנם בצפזף וכו']

בלתי מוכן לגמרי למי שאינו רגיל בו], אללו נתגשמו המושגים המשובשים האלה עוד יותר משהיו בין ההויזם בעלי הדמיון לפניו, ונהפך לו עתיקא קדישא לזקן שומר אזורות, וגם מלך המלכים אשר על אדותיו ידבר, הוא מלכא קדישא, ובתו אוואטשא היא היא „עולמתא שפירתא דלית לה עיינין“, ובה תלה המתועב כונות זרות ג"כ בדברי הקבלה (סבא משפטים דף ל"ה), עולמתא שפירתא זו בחינת אמונה, בחינת יספה את רעיתי, בחי' רעה אמונה, גופא עמירתא וזתגלי, כי היא עמירא, כי אם תשאל את המאמין איזה טעם באמונה, ודאי אינו יודע להשיב לך טעם, כי אמונה אינה אלא דבר שאין נודע הטעם, ואעפ"כ וגליא, היינו שאלל המאמין הדבר גלוי, נפקת בצפרא ומתכסיא ביממא, מתקשטת בקשטין דלא הוי וכו' — הננו רואים כי כל דברי מליצות בעלי הסוד האלה היו לפראנק ולעדתו ליתד לתלות עליה את דמיונותיה הנכזים, וגם דברי יודעי ח"ן ששכינה זמנין מתגליא וזמנין מתכסיא, ושלדיקים יזכו לראות פני השכינה — כל הדברים האלה היופנים רעיונות רוחניים הורדו וגם הושפלו ממדרגתם לזוהמת תאות בשרים ולרדיפת הנצע, (ועוד יותר נעשו הדברים האלה גסים ועבורים ע"י העתקתם לשפת פולין. כי כשהם בצורתם הראשונה „אילתא“ „עולמתא“ „מטרוניתא“ וכדומה, אז אין הקורא מתרגם לעלמו את הדברים כפשוטם, והוא רגיל לחשבם לסודות פליאות הכמה, אבל בהעתקת דברים כאלה ללשון פשוטה, אז תגדל זרותם על אחת שבע, ואין אנו יודעים אם יבינם אחד מאלף קוראים נוצרים או יהודים שלא קראו ולא בנו בספרות עמם, בקראם בספר הזה בעלם גופו הפולאני את הדברים הסתומים על אדות ה„פאנגא“ ועוד כאלה, ובכרח נדרשו לדברים כמו אלה ברור ולבין ונוספות ומלואים במקום הזה, למען יבינום הקוראים העברים כהלכה). פראנק ידע, כי החזיונית המפשטים לבדם לא יוכלו למשוך את לב המאמינים בו, רובם מבני ההמון משהתי המדות, וע"כ ראה לזכותם בעלמה נשמית ובאזורת כסף וזהב לפינים במערה האלשטינית, הגשמה נוראה וזרה, הדיוטית ונתעבה, ואת הזקן שומר המערה ואזורתויה כנה בצם אלישע, הוא אלישע מרוהאטין ממשפחת שיר (ואח"כ וואלאווסקי) אחד מהראשונים שנמשכו אחריו שנהרג אחרי מפלת פראנק בקאמיניץ. אבל בעשעע-סטובוב עוד לא ראה פראנק את השעה כברה לכך לנלות את הסוד האחרון כי העלמה הזאת אשר יחידי סגולה יזכו לקרוב אליה היא בתו, דבר זה יתגלה רק אח"כ למועד נכון. פראנק ראה מראש כי נחזין לו קסם למשיך את הלבבות, ולכן בחר בכחו היפה.

חלק רביעי

פרק שבעה עשר.

מות אוגוסט השלישי. הועד בש' 1764. משפטי פולין ע"ד האצילים
התקנות בליטא ע"ד המומרים. הוראת-פנים שלא כהלכה בתקנות
האלה. מדרגות יוחסין Nobilis, generosis. לפני האצילות.
תחבולות עורכי הדינים. מהאות בין אנשי הועד. משפטי הקונסטי-
טוציא כנגד המומרים. מצב הליטאים בענין הזה. הועד המעטיר.
הנחות שונות למומרים. ההרמה למדרגת אצילים ע"י הועד. רשיון
המלך. עליה למדרגת אצילים בסתר.

אוגוסט השלישי מלך זאקסען ופולין מת בדרעזען ביום 4 אָקטאָבר
לש' 1763, וראש הכהנים לובינסקי קרא לאצילי פולין להתאסף לבחור
במלך חדש, ויתאספו האצילים בווארשא בירה מאי לש' 1764 וימתיקו
סוד על דבר ענינים שונים מעניני הממלכה, וביניהם גם ע"ד היהודים
שהמירו את דתם, איך לכוון את משטרם ומה יהיה משפטם, לבל
יחפזו לעלות אל המשרה והגדולה ולבל יפירו חק בבהלתם זאת. אות
הוא, כי הציק להם הדבר הזה מאד מאד, עד כי העלוהו מרום מראשון
במועצותיהם באספתם הגדולה, בה נועצו לב יחדו להמליך להם מלך.
עד היום החליטו יודעי העתים, אבל מופתים נאמנים לא מצאו,
להחלטתם זאת, כי אל עדת פֶראַנק כוננו האצילים בש' 1764 במתחם
מדת דין קשה על המומרים, אך בחקרנו את הדבר הזה היטב, נמצא,
כי ההחלטה הזאת איננה מכוונת היטב. כנודע לנו, אך מש' 1759
חללו היהודים להמיר את דתם בהמונים המונים, ובכך אך חמש שנים
עברו מאז החלה התמורה; וקהל אנשים עזבו את דת אבותיהם ויבואו
לחסות תחת כנפי הרת הקאתולית, ואחרי כן דפקו על דלתות הממשלה
לתת להם את החקים והמשפטים אשר לכל יושבי הארץ. ידברו בני
עדת פֶראַנק אשר ידברו, ירבו חזון ומליצה על אדות אמונתם החדשה
וע"ד אשר הוסר התבלול מעל עיניהם ואשר נקרע סגור לבם, ועוד

כאלה, הן איש לא ישגה להאמין, כי כל הדברים האלה הכתובים בכתבי-בקשותיהם אל הממשלה ובקריאותיהם אשר קראו אל העם, היו באמת ובתמים הגיוני לבם ומעלות רוחם. גלוי ונודע הדבר, כי הם המירו את דתם למען יוכלו לשבת בשלות השקט כתאר אורחים. הם ידעו, כי נפש העם הפולאני היא קשורה בכנסיה הקאתולית, ואהבת הדת הזאת המקננת בלב העם תמריצהו למשוך לבות רבים אחרי הדת ולשמוח כי יבואו זרים להסתפח על דגלה, ולכן במחו בני עדת פֶראנק, כי לא רק משפטי האורח ינתנו להם, אך גם עלה יעלו כתור אדם המעלה להחשב בין אצילים. כי יש אשר בארו את ספרי החקים הישנים וילמדו מהם, כי כל יהודי המגיר דתו בדת הנוצרית יקובל למפלגת האצילים.

אמנם הם הוציאו משפט מעוקל. לפי דתי פולין מעלת-אצילים נקנית בשלושה דרכים: בלידה, מי שנולד לאב ממשפחת אצילים, בקבלה, מי שקבל אותו אחד האצילים למשפחתו ויאמץ אותו כבן לו, ובחרמה, מי שהרימוהו למדרגה זו בשביל זכויות שבידו, ומשפט החרמה היה עד שנת 1578 ביד המלך לבדו, ומאו והלאה נשתתף גם בית-המחוקקים עם המלך במשפט הזה. זולתי שלשת דרכים אלה לא היה כל דרך לעלות למעלת אצילים.

בחקים מש' 1633¹) נאמר מפורש, כי אין לקבל בני בלי אצילים לתת להם חורת-תכנית (וואפפּען, herb), והפורץ גדר זה יורד ממעלתו מעלת אצילים. אמנם בחקי ליטא משנת 1588, בסעוף-קמן לסימן ה' חלק י' נאמר: „כל איש ואשה מבני ישראל אשר יקבל את הדת הנוצרית, יחשב לבן אצילים, הוא וזרעו אחריו“, אבל הלא יש לשים לב אל שני דברים, אחת, כי החקים האלה נגעו אך אל מדינת ליטא ולא אל פולין, ועוד כי גם במדינת ליטא לא היתה מטרם בעצם וראשונה כזאת אשר נתנו להם מבארי-תהו במחצית השניה למאת השנים הי"ח. בענין הזה שגו גם גדולי

(¹) Vol. leg. חלק ג' 805.

חוקרי הדורות, וביניהם גם החוקר המפואר משאצקי, בהחליטו למשפט, כי ליטא יצאה בעקבות ספרד שהעלתה גם היא את היהודים המומרים ליחוס אצילים, בעוד אשר באמת לא הותרה הרצועה ע"י הסעיף הקט לסמן ה' חלק י' של חקי ליטא ליחס את כל היהודים המומרים?) חלק י' של חקי ליטא מש' 1588 נקרא בשם O główszczyz-

nach i nawiązaniach ludzi nie szlacheckiego stanu
 בחלק הג' של החקים האלה, הנקרא בשם O szlacheie i jej przywilejach (ע"ד האצילים וזכויותיהם) אין דבר על אדות המומרים. לא נכון הוא לבאר ספרי חקים בשים לב אל סעיף אחד, אך חובה להתבונן אל כל הדברים מהחל ועד כלה. ברור הוא בעינינו, כי ההוספה לחקים הנ"ל נגעו אך אל המקרים המבוארים בסמן ה', והוא ע"ד העונשים הקבועים לרוצחים יהודים שרצחו את אחיהם היהודים, או ליהודים שרצחו אנשים נוצרים, וכונת המחוקק בדבר מדרגת-האצילים הנתונה ליהודים-מומרים היתה לשים לחק, כי היהודי אשר רצה נפש יהודי מומר, ענוש יענש כאלו רצה נפש אחד האצילים. אבל ברבות הימים החלו רבים בליטא לפרש את הדברים כהיותם ולתרגם מקרא זה כצורתו, ולכן הרבו שם ליחס את היהודים המומרים, והי הדבר הזה למופת גם לבאים אדריהם בלבוב, בעת תמורת דתם של בני עדת פראנק הראשונים, ויעלו מקצתם למדרגת אצילים למרות האיסורים בחקי המדינה משנות 1633, 1626, 1613, 1609, 1601, 1658, 1678.⁽³⁾

בספרי הפקודים למקרי תמורת הדת הננו רואים, כי לשמות מתי מספר מן המומרים שעמדו כ"שושבינים" לאחיהם שהמירו את דתם נוספו כינויי האצילים nobilis, generosus, ולכינוי כזה זכה גם ראש הכת, פראנק.

⁽¹⁾ O lit. i pols. pr. לטשאצקי חלק ג' עמ' 212; ⁽²⁾ בענין הזה יש לעיין בחוברת כתובה אשכנזית מאת יאנעצקי: ערהיעלשען דיא יודען אין פאלען דורך דיא טויפֿע דען אדעלשטאנד? (ברלין 1888); ⁽³⁾ Vol. leg. חלק ב' 1676, 1502, חלק ג' 805, 514, 169, חלק ד' 538, חלק ה' 595.

מלבד דרך המלך העולה אל מטרת כבוד-אצילים, והיא ארח סלולה מאו, כי המלך נשא את אחד העם ויכבדהו בכבוד אצילים, הוא ויועזי המדינה עמו, והדבר הזה נכתב לזכרון בספר החקים, מלבד הדרך הזאת היו עוד משעולים צרים לאלה אשר שאפו להגיע אל המטרה הזאת, ותהי אחת מן התחבולות האלה, כי האיש אשר לא חלק ולא נחלה לו בין האצילים, בהקריבו את משפטו לפני השוטרים, קרא לנפשו שם אצילים, ובשם הזה הועיד את איש ריבו למשפט, והשופטים לא בקרו את אצילותו ולא בדקו במגלת יוחסין, ויחרצו את המשפט ויקראו לאציל המדומה ולמתיחש שלא-כדת בשם יחוסו, ומאו והלאה סמך המתיחש-מעצמו על כתב-השופטים, ויהי לו לאות כי הוא מיוחס¹, והימים ימי מרידות ומהומות בפולין, והשרפות רבו בארץ, והיה כל איש אשר הפץ בכבוד אצילים, בקש לו כתב-שופטים כזה, ויחטט בכתבים ישנים למצוא פסק ב"ד, ויהי לו פתחון פה, כי בצוק העתים, במהומות ובשרפות אבדו כתבי יחוסו מאו ולא נשאר לו כי אם האות האחרון הזה, ועל פי האות הזה התיחסו רבים, ובכח יחוסם זה עלו לגדולה ולכהונה בפקודות המלכות.

וכל החקים ע"ד בדיקת יוחסין (*de deductione nobilitatis*) יצאו לרגלי התחבולות הנ"ל למען שים להן קץ, אבל תחת שים את העקוב למישור, נהפכו למקור ערמומיות חדשות לעורכי הדינים, לעשות לתואנה ולפתחון פה לעינוי הדין, להשמיט ולדחות את המשפטים לאי קץ. אם רצה הנתבע לדחות את התובע כבי"ד ולהשמיט את דינו, קרא תגר על אצילותו, ויבוא בטענה: אתה מתפאר בשם אצילים, ובאמת לא אציל ולא בן-אצילים אתה, בוא וברר את יחוסך, ואז נדחה המשפט הראשי עד שיתברר דבר האצילות ע"י בני המחוז, ואז נקרא עדים לשבועה, ולא כל איש יכול להוכיח את יחוסו בעדים וכבי"ד לפי נבחרי המחוז כחק, ולכן יש אשר בטלו המשפטים בגלל אי-יכולת התובע לברר את יחוסו. הנה כן נהפכו הגדרים לרועץ, להרבות תחבולות און ומרמה.

¹ Vol. Ieg. חלק ב' 1502.

וכה נקל היה לעלות למדרגת-אצילים ע"י התכנות בשם אציל בפסקי בתי דינים, עד כי אחד מבני עדת פראנק שהמיר את דתו בלבוב בחדש אוגוסט לש' 1759 כבר נקרא בשם אציל במשפט אשר היה לו בעיר לובלין כעבור שני ירחים מן התמורה.

אמנם בכל זאת רחוק הוא להאמין, כי כל המומרים מלבוב קובלו למשפחות אצילים ויוכו לאצילות. היו מקרים זעיר שם זעיר שם כי אחד האצילים הפולאנים, המקנאים לדתם קנאה גדולה, עמד על גבי יהודי שהמיר את דתו, ויהי לו לשושבין, וגם נתן לו רשיון להקרא בשמו ולחתום בחותמו, אבל דבר זה היה רק למעות ביד רבים, ולא לחק. מקרים כאלה רבו בליטא הרבה יתר מאשר בפולין¹. הליטאים תמכו יתדותיהם בחקים מש' 1588 שבהם מפורש נאמר כי „היהודי המומר נחשב לאציל“, ואחרי ש' 1759, בהשתדלות הנונציוס סערא, מצאו מתי מעט מערת פראנק מסלות לליטא, ושם מצאו דרך סלולה לבוא בברית האצילים ובמסרת ברית החתון עם המשפחות המיוחסות וזה הוא הדבר אשר הטיל סער באספת-הבוחרים שנאספה בש' 1764 ואחרי דברי ריבות ומדנים החליטו הנאספים לחשוב את המומרים לעירונים בערים ולחוכרים (ezynszownicy) בכפרים, וגם לצוות על הנושאים על שכמם משרות פקידים, לעזוב איש את משמרת פקודתו, ואלה אשר קנו נכסים, ימכרום במשך שתי שנים, ואם לא ימכרום, והיו לאחוות הממשלה.

בהשוותנו את שתי ההחלטות, את ההחלטה הזאת שיצאה מלפני אספת הבוחרים ואת ההחלטה הדומה לה שיצאה ג"כ בשנה הנ"ל (1764) מלפני הועד המעמיר, נראה, כי הן לא נגעו אל בני עדת פראנק לבדם אך אל היהודים המומרים בכלל, שכבר המירו את דתם לא בקהל ועדה אך יחידים בודדים לפני הוסד אנודת פראנק, וכא האות על זה, כ' בין שמות המומרים שנתחסו כחק ע"י בית-המחוקקים בש' 1764

¹ דברי טשאצקי בספרו הנ"ל.

אנו מוצאים אנשים אשר עקבותיהם לא נמצא בין שמות המומרים, בעת אשר בכל מדינת פולין—אלה דברי ההחלטה שיצאה מלפני ועד-הבחרים⁽¹⁾—רבו ויעצמו המומרים, והם אנשים ערומים מטבעם וממולדתם, ונבהלים להון ולכבוד ולזכויות האצילים ולכל כהונה ומשמרת פקודה בארץ, ובערמתם ובזממיהם הם נדחקים לעמוד במקום גדולים ולהצר את צעדי האצילים האמתים, ואין לשים להם מעצור עפ"י החקים, כי הם נשענים על חקי ליטא, אשר בהם נאמר, כי היהודי שהמיר את דתו נחשב כבן אצילים, והנה למען הסיר את המכשלה הזאת, מצאנו לנכון לשים לחק, כי המומרים אשר יאבו לגור בערים, יהיו חשובים כעירוניים, ומשפטם יהיה כמושפט העירוניים באין נגרע דבר, ואלה אשר יאבו לעבוד את האדמה, הרשות להם לחכור אדמה מיד האצילים ולשלם דמי חכירה, והיו חשובים כחוכרים, ודינם כדון החוכרים לכל דבר, ואולם אלה אשר עלו למשרה ולכהונה בהתיחשם על אצילי הארץ, ואלה אשר קנו אחוזות וקרקעות, המצוה והחובה עליהם עתה לעזוב את משמרת פקודתם ולמכור איש את אחוזתו במשך שתי שנים מהיום הזה".

והועקה הקיפה את מחנה בני עדת פראנק ויתר המומרים אשר בליטא, ויצעקו על נזק הונם ועל חלול כבודם ובחריצותם ובתחבולותיהם משכו אחריהם לבות קצות שרי ליטא, ויחליטו להמתיק את הדינים הקשים הנ"ל באספת הועד המעטיר, ויש מן השרים אשר המומרים היו קרובים אליהם קרבת משפחה, ויעמדו בפרץ להגן על קרוביהם, ותחזק יד המפלגה הזאת, ובין ההחלטות השונות שיצאו מלפני הועד מן יום 3 עד יום 20 דעצעמבר לש' 1764, יצא החק כי 48 מומרים מצוינים ושבי ליטא נתיחסו ככל האצילים⁽²⁾ ולאיש איש מהם נתן חוהם תכנית.

"אם כי הקונסטיטוציא הקודמת עודנה בתקפה גם בין מלכא למלכא (sub titulo actorum interregno), בכל זאת ראינו לנכון מדעת עצמנו, וגם להצעת צירי ליטא, לייחס את היהודים המומרים

(¹ Vol. leg. חלק ז' 74; ⁽²⁾ זו היתה מדרגת היהוס הגדולה בכלן (vel preciso scartebellatu)

המצוינים, והם: פֶּראַנמְשִׁישֶׁק וְלוֹדוּוִיק לְיוֹשִׁינְסְקִי, מִשְׁפַּחַת אַבְרָאָמָא-
 וויטש, אִיגְנָאצִי ווּזֶעֶף גּוֹרְסְקִי, פֶּעֲלִיצִיאַן קְאוּמִירְסְקִי, תִּיאֹרֹדֹר לְמִינְסְקִי,
 מִיכָאֵל אָשׁוּוּעִמְשִׁימְסְקִי, אַנְדְּרוּעִי פְרוּעוּלְאָצְקִי, מִשְׁפַּחַת שׁוּוִיאַנְמְעֶצְקִי,
 אַנְטוֹנִי מֵאִיאָסְקִי, יֶאָן נְאָוְאָקְאוּסְקִי, פֶּראַנְמְשִׁישֶׁק, מֵאִצְעִי וַאֲנְטוֹנִי
 דְאָבְרוּינְסְקִי, אָדָם, פֶּאוּעֵל, פִּיאַמֵר וַאֲיֹגְנָאצִי וּיאַן זְבִימְנִיעוּסְקִי, אַנְטוֹנִי
 מֵרֵאִיאַנְאוּסְקִי, קְאוּמִירוּ פֶּאוּלוּאוּסְקִי, יֶאָן מִיכָאֵלְאוּסְקִי, פִּיאַמֵר פֶּאוּ-
 לְאוּיִטְשׁ, יֶאָקוֹב יַעֲלֶענְסְקִי, מֵאִמְעָאוּשׁ יַעֲלֶענְסְקִי, יֶאָן לִיפִינְסְקִי,
 אָרְלְאָוּסְקִי, מֵאִנְקְאִמִּיִסְקִי, מִיאֹדֹר דַּעַסְסָאוּ, יוּזֶעֶף קוּוִיעִמְשִׁינְסְקִי,
 דּוּמִינִיק דְאָבְרוּאָלְסְקִי, פֶּראַנְמְשִׁישֶׁק קְרוּזַאנְאוּסְקִי, וּוְאִיטְשֶׁעךְ
 שִׁימָאנְסְקִי, מֵאִדְעָאוּשׁ בִּיעֶלְסְקִי, יוּזֶעֶף שְׁפֶאצְקֶעוּוִיטְשׁ, נִיוִעֶלְסְקִי,
 סְמֵאנִיסְלָאוּ יֶארְמוֹנֵד, בְּאָנְאוּעִנְטוּרָא בֵּארְמֵאשֶׁעוּוִיטְשׁ, יוּזֶעֶף פֶּאוּזַאנְסְקִי,
 אַנְדְּרוּעִי מֵאִנִּין נִיעוּוִיאַרְאוּסְקִי, פֶּעֲלִיצִיאַן יֶאֲנְקְאוּסְקִי¹). כֹּל הָאֲנָשִׁים
 הָאֵלֶּה יַחֲשָׁבוּ כְּאִצִּילֵי הַמְדִּינָה, וְעוֹד יִהְיֶה הַתְּקֵף בְּיַד הַמֶּלֶךְ הַהֵעֶלֶת
 עֲשֶׂרָה אָנָשִׁים מִהַמּוֹמְרִים הָאֵלֶּה בְּמִשְׁךְ שְׁנָה אַחַת לְתוֹר מַעֲלַת אִצִּילִים²) —
 לְפִי הַהִשְׁעָרָה נָתַנּוּ הַמַּחְקִיקִים אֶת הַזְּכוּת הַזֹּאת לְמֶלֶךְ לְמַעַן הַרְבּוֹת אֶת
 תְּבוּאוֹת אוֹצְרוֹ, כִּי כֹל אִישׁ מִהַמְתִּיחִים שֶׁלֶם 500 אַדְּוִים לְאוֹצֵר
 הַמֶּלֶךְ בְּעַד יְחוּסוֹ הַחֹדֶשׁ. וְהַמֶּלֶךְ סְמֵאנִיסְלָאוּ אוּגוֹסְט קָבַל בְּרִצּוֹן אֶת
 הַרְשִׁיּוֹן הַמוֹזֵר הַזֶּה, וְיוֹאֵל לְאִצוֹל מִהוֹדוֹ עַל מִסְפַּר מוֹמְרִים, וּבְכַתֵּב הַמַּלְכוּת
 הוּא אוֹמֵר: אֵין לָךְ דְּבַר נַעִים לְנַפְשׁ הַמוּשָׁל מַעֲשֵׂת חֶסֶד וְשִׁים כְּבוֹד
 לְאָנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם נְאוּהַ תְּהִלָּה וְכוּ' וּבְכֵן עֵלָה רִצּוֹן לְפָנֵינוּ לְשֵׂאת מִשְׂאֵת
 כְּבוֹד לְאָנָשִׁים הַמְנוּיִם לְהִלָּאָה אֲשֶׁר מִצָּאוּ חָן בְּעֵינֵינוּ בְּאִמּוֹנַת רוּחַם
 וּבְכַדּוּתֵיהֶם הַטּוֹבוֹת וְכוּ', וַיְהִיו הַמּוֹמְרִים אִצִּילֵי הַמֶּלֶךְ: אַנְדְּרוּעִי
 דְּוִיאַקְאוּסְקִי, סְמַעְפֶּאן בְּנוֹ, סְמַעְפֶּאן וּוְאָלְאָנְסְקִי, וּוְאֵלְעִנְטִי אוּרְבַּאנְאוּסְקִי,
 קֶאֶרָאֵל לִיפְסְקִי וַאֲחִיו סְמֵאנִיסְלָאוּ, יֶאָן יוּזֶעֶף פֶּאָרְעֵמְבֶּסְקִי, אַנְטוֹנִי
 פֶּראַנְמְשִׁישֶׁק טַעֲלֵאוּסְקִי, וּוְאִיטְשֶׁעךְ סְחָאבִיצְקִי וְפֶּראַנְמְשִׁישֶׁק אַנְטוֹנִי
 בְּנוֹ. אֵלֶּה הִיוּ עֲשֶׂרַת הַמִּיּוֹחִסִּים הָרֵאשׁוֹנִים, כַּחַק, אֵךְ הַמֶּלֶךְ הוּאִיל

¹ ברשימות החרשות נוספו שמות אשר אין ברשימה הראשונה, ונשמטו שמות שנמצאו ברשימה הראשונה; ² Vol. leg. חלק 1/420.

להרבות את מספר האצילים מן המומרים ויתן את היחס גם לאלה (בש' 1765): שימאן קראסנאוואיסקי, אנמוני סטולינסקי, קאראל זאוואיסקי, קאיעמאן זאוואיסקי שר-אלף, מארצין זאוואיסקי, וואַימשעך יאקובאווסקי שר-אלף, מיכאל יאקובאווסקי, קאזימיר זאוואיסקי, פֿעליציאן יאקובאווסקי. גם העלה המלך למדרגת אצילים בש' 1782 את המומרים שני האחים יוהן ואדם קאָנדערסקי, ובש' 1786 את יאקוב ובאזילי קרוזאנאווסקי.¹

¹ Akta kancelerskie (1) נומר 45 ע' 6 בארכיון הראשי למלכות פולין.

פרק שמנה עשר.

המעשים במשעננסטוהוב, תורת פֶראַנק והתגלות לבו, יום נקם ושלם.
 תקות פֶראַנק. מערכי לב חדשים. סודות ומועצות. הדרך העולה אל
 ע שׁו. צירים שלוחים לרוסיא. משל ומליצה. מבוכה בארץ. תנועת
 הקונפדרציא. ברוך יון. השליחים על גדות הנעווא. הודעה ע"ד
 שליחות הפראנקיסטים. החוט המשולש. הדת. משל. קריאת
 פֶראַנק אל הפיהמים והמעהרים. דברי נבואה. הפראנקיסטים נאספים
 במשעננסטוהוב. מסע דרך עיר קטנה.

חמש שנים עברו מן היום אשר הובא פֶראַנק אל המאסר
 משעננסטוהובה, ואף כי התהלך שם חפשי, והאנשים המאמינים בו לא
 הפירו בריתם עמו, ולא נבצרה מהם מומה לראות את פניו ולהמתיק
 עמו סוד (*), בכל זאת היה עליו הכלא למעמסה, כי לא ירע קצו.

(*) הערת המעתיק: גם בדבר הזה היו פֶראַנק ועדתו מחקים כקוף את
 ש"ס. יעוין בספור „מעשה שנתי לבי ונתן העזתי בקינור" (אלא לאור ע"י הכרת
 ומקילי גרדמים בס קנן על יד והוא ספר האסיף, שנה ראשונה, ברלין תרמ"ה):
 ילו היוזר ויאסרו את שנתי בנחשתים וישומו אותו במאסר אשר אסירי המלך
 אסורים שם ויהי שנתי יומים רבים בכית הסהר, בכל זאת לא חדל שג עון
 היהודים הנוטים אחרי שנתי כי אמרו ללכד בשחיתות והוא מדוכא
 מפשענו ויבואו אנשים ונשים לרוב מארץ מרחק לראות את
 פני שנתי ולהביא מנחה ואשכר לפניו וגם רבים אשר לא באו
 שלחו לו אגרת שלום ומתנות כפי מתת ידיהם וגם לשומר הגדול נתנו
 סוחד לראות פני שנתי כסף וזהב לרוב" (עמ' 135), ולעמת זה שרו מתנגדיו (לבי
 מודח 113).

ולך אין טוב ואין נחח
 ולך השאת והשבר
 משי טוה ורוקעת

צבי אתה בבור שחת
 לך הפח והפחת
 אדמך לתולעת

וּפְרָאֲנֵק הַתְּחַסֵּד בְּגִלּוּי, לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים הַקְּאֲתוּלִים (הַפְּאֹלִינִים), וְתֵהִי רוֹמְמוֹת דַּת הָאֱהָבָה בְּפִי, וְקוֹלוֹ נִשְׁמָע תָּמִיד בְּאוֹנֵי הָעַם, כִּי קָרֹב הַיּוֹם אֲשֶׁר אֵין לֹא תֵהִי דֶרֶךְ אַחֲרֵת לְכָל קָהָל הַיְהוּדִים, בְּלֹתִי אִם לְהַמִּיר אֶת דַּת אֲבוֹתֵיהֶם בְּדַת „רוֹמִית-נוֹצְרִית“, אֲךָ בְּסִתֵּר לְבֹ שֵׁנָא אֶת הַכֹּהֲנִים הַקְּאֲתוּלִים, וְיֵהִיוּ בְּעֵינָיו כְּאוֹיְבָיו וּמִבְקֵשֵׁי נַפְשׁוֹ, וְכֵן גַּם שֵׁנָא אֶת הַיְהוּדִים בְּעֵבֹר אֲשֶׁר עוֹלְלוּ בְּעַפְר קִרְנוֹ וַיַּעֲמְרוּ לְשַׁטֵּן עַל דַּרְכּוֹ לְבָל יוֹכַל לְשַׁלֹּם בְּנַפְשׁוֹ וּבְכֶשֶׁר קָהָל „הַמַּאֲמִינִים“ בּוֹ.

„כֹּל הָאֲמוֹנוֹת וְהָאֲמוֹת — הֵיחָ אֹמֵר — צְרִיכוֹת לְכַנֵּס לְדַת רוֹמִית-נוֹצְרִית, וְאֶפִּילוֹ הַפִּילִיפּוֹנִים וְהַהֶעֱרֵנְהוּמִים וְהָאֲמוֹנִימִים וְכִדּוּמָה. כֹּל הַיְהוּדִים צְרִיכִים טְבִילָה שֶׁל מוֹמְרִים, זְכוּרִים לְבָר וּנְקֻבוֹת לְבָר. כּוֹלָם יֵהִיוּ מְלוּבְשִׁים בְּכַגְדִּים חֲדָשִׁים, כּוֹלָם יֵהִיוּ שׁוּיִם, קָמָן וְגִדּוֹל, וַיִּשְׁתַּנוּ לְאוֹמָה חֲדָשָׁה. וְכֹל זֶה יֵהִי לְמוֹכַתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם עֲתִידִים לְצִאת מֵאֶפְלָה לְאוֹר, וְאֵין יֵהִיוּ מְכוֹנִים בְּנֵי אֱלֹהֵינוּ אֵל חַי“¹.

זֹאת הִיְתָה תוֹרַת הַנְּגִלָה, אֲךָ שׁוֹנָה מִמֶּנָּה חוֹרַת-הַנִּסְתֵּר. בְּשִׁבְתּוֹ בֵּין אֲנָשֵׁי סוּדוֹ וּבְנִשְׂאוֹ אֱלֵיהֶם אֶת מַדְבְּרֹתָיו בְּלֹאֵם, וְאֵין אִישׁ זֶר עִמָּהֶם, הִפִּיקוּ דְבָרָיו חֶמֶת נֶקֶם וּשְׂנָאָה עוֹהָ.

„יום נקם בלבי (Dzień mściwy jest ukryty w sereu mojem), ואתם הוו מסתכלים ומכריזים בעולם: פנו מקום (! Wyprzątać). פנו מקום במהרה לזה העומד מאחר בתלנו! לע"ע אין אני יכול לגלות

בחייה מקום קבר	ולה בונה וקובעת
כעוף כנף מרחפת	ולנמלה מעופפת
ביום שתעלה אבר	ופתאם היא מטורפת
ובששותך יספרו	בשגעונך ידברו
בכל פנה וכל עבר	ומשלי חן יעוררו
ועל כל שוק וכל שער	בפי זקן ופי נער
כמו אל תרנגול גבר	לך קורא בשם בער

משין הדברים האלה נמלאים בם' תורת הקנאות וביתר מחברות הר' יעב"ץ
בדבר יציבת פראנק במאסר טשענסטוּחוּב, אֲךָ כֹּל אֲשֶׁר הִיְתָה יִסִּיבָה זֶה לְלַעַג
וְלִקְלָם בְּעֵינֵי הַיְהוּדִים, כֵּן הַגְּדִילָה אֶת כְּכּוֹד פְּרָאֲנֵק בְּעֵינֵי הַנְּתַעִים אַחֲרָיו.

¹ ס' הפתגמים 2097.

לכם שום דבר, אבל אני אומר לכם: בקרוב יתגלה דבר, שאתם צריכים להסתכל בו בשתיקה, והוא זהירים במאד מאד שלא תדברו דבר, ופיכם יהא סתום! ⁽¹⁾.

„אמרתי לכם שיבוא יום נקם בלבי, ואני אשפוך את חמתי בשביל העיניים הנוראים והדם השפוך חנם” ⁽²⁾.

אך פֶּראַנק נשא לשוא נפשו להנקם באנשי ריבו, הננו יודעים פי עברתו היתה שמורה אל היהודים, אבל עתה לא יכול עוד להתעיב עלילה ולעשות שעורוריה כמעשהו על ידי חרשי משחית מכני חברתו בוואַיִסלאוויצי. קול ברמה נשמע מפי האפיפיוור לכלות זדון ולהתם רשע, לבל יוכל איש לצוד את היהודים חרם בעלילות-דם, ודברי האב-ברומי לא שבו ריקם, ופֶּראַנק לא יכול עוד לעולל עלילות על-נקלה, גם תמורת-המלכות הראתה פֶּעֶלָה לטובה, כי בדרת הזאקסים מעל כסא מלכות פולין, נחה על הממשלה בראשית ימיה רוח שלום ונועם, משפט וצדקה, רוח דעת ואהבת אדם, בלי הכרל ופרות בין הדתות ⁽³⁾.

⁽¹⁾ סה"פ 304 ; ⁽²⁾ סה"פ 2029 ; ⁽³⁾ ע"ד דעותיו של המלך סמאניסלאוו אוגוסט ביחס אל היהודים יעיד המקרה הזה המסופר עפ"י הגראף סטאניסלאוו וואַרוֹזיצקי בספרו *Wspomnienia z przeszłości (1840-1878)* [קראקא 1878, עמוד 202 ומשם והלאה]. לרגלי מציאת גוית ילדה נוצרית הרונה בסכיבות העיר אַקְלוֹש נפוצה השמועה כי ידי היהודים שפכו את הדם הזה לצרך דתם למצות, והקנאים מצאו מעון מאת אחר סופרי הפקידים שבעיר ההיא, שהאמין אמונה שלימה כי באמת צריכים היהודים לדם נוצרים, ויגמור האיש הזה כדעתו לבוא בעצמו לפני המלך ולבקשו למען יצוה לחקור את הדבר היטב ולענוש את היהודים המחויקים בתלמוד, ויהי כאשר נודע ליהודים דבר האסון הקרוב ויטהרו לנסוע לווארשא לבקש שם מגן ומחסה. „ואנשי הקהל (Kahalni) מצאו מסלות אל חצר המלך — יספר וואַרוֹזיצקי — ושם נמצאו להם שרי מעלה גדולי הרזונים שחשבו את העלילה לדבר הבל ותהו שארית תעתועי ימי הבינים, וגם דעת המלך היתה כדעתם. ואז הגידו בל"ם למלך, שאני הייתי צורר עו-נפש ליהודים הנרדפים, וישלה המלך את וקן פקידו קראקא לקרוא לי, ונבוא אני ודודי להחרי היכל המלך ונחכה שם רגע, ויצא המלך מלשכתו ויגש אלי ויאמר: לא פללתי כי איש חכם ונבון כמוך אשר למד הרבה וקרא הרבה, יאמין בהבלים כאלה, שהיהודים צריכים לדם נוצרים, כי אע"פ שזוכר דבר העלילה בספרי קורות הדורות, ויהודים רבים הומתו בעבורה,

בעלות סטאניסלאוו אוגוסט על כסא פולין חזקה יד רוסיא ותגבר פעולתה בעניני-בית אשר בפולין. לרגלי השאלה שהתעוררה כבר בש' 1765 ע"ד כתות הנוצרים הדיסידנטים והדיואניסטים, בא ההגמון המאהילובי אשר לדיואניסטים, יערוי קאניסקי, ווארשאה.

ופראנק החל לשים מעיניו בתקוה חדשה, והיא, להשגב במעוון ההגמון הזה, ולמצוא על ידו נתיבות אל הנסיך רעפנין — ויד הנסיך כבר היתה אז תקיפה מאד בארץ פולין — למען יהיה עליו לסתרה, בי ההגמון היה מגן לכל הנוצרים הנבדלים מן הכנסיה הקאתולית, ואז בא פראנק מדמיון לדמיון, לפרוש את מצודתו מעבר גבול פולין, על היהודים היושבים בארצות קסריות רוסיא, למען המות את לבם לקבל את הדת הנוצרית-היונית.

בס' Kronika כתוב מיום 6 יוני לש' 1765, כי „פראנק החל לדבר עם פאוועל ועם פראנמישישעק ע"ד רוסיא וע"ד האמונה היונית" (1). אני אגלה לכם דת חדשה — אמר פראנק אל אנשי סודו — ועי"ן תבינו במי אתם צריכים לבטוח, אבל הו זהירים שלא ישמע שום אדם מה שאגזור עליכם (2).

„כשנלך אל עשיו, אנו צריכים לילך בהמון רב מאד עד איך מספר, ואז ראוי לכם לילך אחרי ולרמוס, ולא לנמנות לימין או לשמאל, ולא לעשות שום דבר מדעת עצמכם, וזאת אני מבטיח אתכם, כי כשאפסע את הפסיעה הראשונה קודם שתכנסו אל עשיו, אגיד לכם דבר, ואז תשתנו במהרה לאנשים חדשים, ביופי וכתפארת, בחכמה ובקומה ובגבורה" (3).

ביום 16 יוני לש' 1765 צוה פראנק לאנשי סודו לנסוע לרוסיא ולבוא שם בדברים עם הכהנים הנוצרים-היונים. ואז בא משענסטווחובה איש אחד מכונה בשם „Jaskier" (ואח"כ הוסב שמו Korolewski), איש נעלם ומוזר, ובחברתו נסעו ווארשאה פאוועל, פראנמישישעק ויאן, ויעשו שם ירחים אחדים, ויסעו ביום 6 דעצעמבר לש' 1765

הלא העת החדשה הוכיחה, כי היהודים היו חפים מפשע, ורק נלכדו בפח השנאה והקנאה" ... (1) 'b Kr. 69; (2) 'פ 1440; (3) 'b Kr. 69.

סמאלענסקה אל ההגמון וידברו עמו, ויבואו ביום 26 דעצעמבר למאסקווא, ויעשו שם שמנה שבועות, וישבו משם ווארשאה, ויראו את פני רעפנין" ¹. ומטרת המסע הזה לא היתה נעלמה מאת אנשי סודו של פראנק, כי פראנק הואיל באר אותה לתלמידיו במהרה אחרי תשובת הצירים משענסטמוחובה.

"צריכים אנו לשבח את הראשון (שבתי צבי), שהוא פתח לנו את המבוא הראשון אל הדת התוגרית*", וגם את השני, שגלה את דת אדם, או את התמורה. פלא בעיני, שלא הבינותם מעצמכם, כששלחתי אתכם ממדינה זו לרוסיה, שבוראי המקום ההוא כעת בבחינה יותר גדולה ויותר חשובה, ולבחינה זו היו מצפים האבות הגדולים והקדושים, ומה שאמרתי לכם מאז: "ריח טוב עולה באפי מצפון" — כונתי היתה על אמונה זו. כשתוחכים אילו בקרקע כשביל שיגדל ויציץ ויעשה פירות, מסתכלים היטב לקבעו ולהשרישו בכח. מעשה והיה אדם אחד, אדם ישר והגון, והיה לו בן, וגלה האב לארצות רחוקות, ובא אל אומה אחת, ואצל האומה ההיא היה המנהג, שהיו תולים חוט של ברזל על פני הדרך, ומי שלא ידע את המנהג ונגע בחוט ההוא או בקצהו, מיד נשמע קול הפעמון הגדול שהיה קשור בחוט, ויבא השומר וחרבו בידו למי שעשה את הרעש ותבע אותו

(1) סה"פ 202.

* הערת המעתיק: פה הגיד פראנק ולא כחד, כי ש"ל פתח מבוא ליהודים אל "הדת התוגרית", ולא כאשר הגידו רבים מהשונים בו, כי אך למראה עין ומפני האונס הציל את נפשו בתחבולה זו. יעוין בס' זבי מודח (הוצאת ח' מקיצי גרדמיס ברלין תרמ"ה), כולל סירי האחים יעקב (הנקרא חרי"ף) ועמנואל פרנסים (הו"ל מתוך כתב יד הרכ מרדכי מורטארה):

למה ידיכם תתנו במרד

הבוערים בעם חסרי דעת?

אל נא כמו סוס תהיו ופרד

או כחמורים נושאי מרדעת.

האם לגואל יעמיד אל לנו

ממיר תעודתו באל קורנו?

למלחמה והרג אותו, מפני שהיה גבור ומהיר מאד, וכ"ז בשביל שלא ידע אותו זר את מנהג המדינה.

„וכששמע הבן מה שאירע לאביו קבל את עצמו להנקם, ונסע ממדינה למדינה עד שמצא בעם אחד מומחה גדול למלחמה, וכשלמד היטב את תכסיסי המלחמה, איך נלחמים איש באיש, בא למקום שנהרג אביו, והיה מלובש „בגדים שלובשים הכופרים“, וקרא אותו הבחור אל השומר שילחם עמו, והשליך מעליו את בגדו העליון, והראה לשומר את סמנו שהוא בעל-מלחמה חשוב (ryeerz, ריטמער), וינוסף עליו באומנות גדולה איזה פעמים את חרבו ושם הרגו, וכן התנקם בעד מיתת אביו“⁽¹⁾.

והימים ההם ימי מהומה ומבוכה בארץ, כי בני האמונות הנבדלות (דיסידנטים) כוננו להם גדודים, וצבאות הרוסים באו בנכול פולין להגן על משפטי האמונות הנבדלות, ואחרי כן היתה האספה בראדום בש' 1767, לפני האספה הטארגאוויצית, ויחליטו הנאספים לעשות ככל אשר בקשה מהם רוסיא — וכל המקרים הכבירים האלה הסיחו את דעת הקהל מתחבולות פראנק וממסעות אנשי סודו, אפס כי היהודים ידע כל נעלם, וגם מטרת מסעם של צירי פראנק לרוסיא היתה גלויה להם. והאיש ברוך יון, הנודע מכבר, כי הוא היה יוצא ובא לפני השר בריהל, מליץ טוב ליהודים ומגן לקהלות — נסע פטרבורגה לגלות שם את און צירי ראדום היושבים שם לרגל עניני המדינות בפקודת הנסיך רעפניץ, ע"ד המצודה הפרושה מאת פראנק מבית כלאו, וזכרון מלאכות פראנק למאסקוי ותוצאותיה נמצא במכתב מפ"ב הכתוב בש' 1768 אל הר"ר יעקב עמדין (יעב"ץ), ואלה דבריו:

„פה פיטרשבורג יום אסרו חג של פסח תקסח"ל.
לגאון עולם וכו'. . . . כמהור"ר יעקב הנקרא בשם ישראל (עמדן)

נר"ו . . . .

כבוד אלהים הסתר דבר . . . . . וכך היה המעשה בחדש שבט העבר באו לעיר הגדולה מאסקא הברכה של שה אנשים ניצים

(1) שם.

ניצבים בני בליעל ובני בלי שם מאשר נשתמדו במדינת פולין לפני איזה שנים מן כת ש"ץ ימ"ש בראוהם השערוריה אשר נתהווה בפולין ע"י עם מאשקאוויטר אשר באו לשם להשוות את המחלוקת ותכלית המלחמה שלום לעשות כאשר היתה באמנה. והשרים המתנגדים לרצון הקיסרית יר"ה לקחו וילכו שבי¹. ועשו גם המה בערמה הרשעים הללו האומללים ויבאו לעיר המלוכה ווארשא לשרי חיל עם המאשקאוויטר בחשבם כי בפולמוס של יוונים גזרו על עמרת קלות וקלי קלות ויבאו להכהן הבישוף יוני ארכי"דרים² המנצח להודות על אמונתו ואמרו כי הראש שלהם הוא יעקב פֶרענק היושב במסגר בקלויסטר משענ"צאו³ רשות נתנה לו להתמיד על ספרי מקובלים הוא העמיק והעלה כי אמונת יוני היא האמיתית ורוצים אך ישוב יהפוך להתהפך לדת יון באופן שיוציאו מן המסגר את זה הראש אשר הוא שורש פורה וראש. וישמחו בכחשיהם השרים ובחלקקות שפתותיהם גנבו את לבבם ולפי תומם נתנו להם אגרות רעקאמאנדאציון כתבי מליצות להכומרים לכהניהם ולשרים למאשקא הכירה והיה כל כך במחשך מעשיהם ובסוד עד כי לא הרגישו בהם מן הפולין ולפנים ויבאו אל העיר בטח בתוך הבאים בחבא לבית כהן אחד גדול ואגרת מסרו לו מאשר הביאו להתאכסן בחצירו וכן שאר אגרת הדת אשר היה בידם מסרו. ועם הספר אמרו כי יותר מן עשרים אלף מן כת שלהם רצונם לקבל עליהם דת יווני ודרך סיפורם היה כי הוא הרשע יאקב פֶרענק בבואו מארצות ישמעאלים וזרח משעיר למו למדינת פולין דרוש דרש לפני עם אמונת הנוצרים להיות נוצרי חוקם של דת יון יען הוא האמתי בין דתות ובגלל הדבר הזה נתנהו ממגדול נוצרים אל עיר מבצר. ועתה מכל אשר יזמו לעשות לא יבצר ומאד הגדילו המדורה בשפתיים דולקות בהתלהבות לבבות מאשר העמיקו שחתו בשיחתם אל האוורים. והש"י ב"ה הקדים ברוך לארור היה סיבה מאת ה'. ... בכל אלה באה השמועה לאוני מהו' ברוך מארץ יון והדברים עתיקים

¹ יעוין גם בספרו של גראטין „גראנק אונד דיא פֶראנקיסטען" כּוּפּה הספר;
² Archimandrit. = ארכימנדרים. Leg. (3); Czenstochow. = משענצאכאו. Leg.

והנה הוא ברוך מכל העמים נודע בין השרים עומד על משמרתו כידוע. ויהי כשמעו את הדבר הזה הקדים על ידיהם לשבר מלחעות כופרים וגו'... וקם והלך וספר את הדבר לשרי פולין הנמצאים פה והמה ששה. האחד היושב תמיד ארון רעזירענט מן המלך והמדינה יר"ה וארבעה ראשים שרים פרתמים המשולחים מן שרי הקונפדעראציון שנים מהם מן פולין ושנים ממדינות ליטא. והאחד המשולח לכאן מן חדש אמנה שר וגדול ומלומד חכם באומות. ולכל הששה שרים לכל אחד בפני עצמו התחיל לצווח הגם שאול ישאל האומלל המקולל המטעה מדרכי חיים לדרכי מות זה הַפֿרענֿק, להרים ראש ולחלוק את השוים לתת הרב להחריב? והרבה לדבר ולומר. והשרים בהתבהלם בשמעם ממנו את הדבר הרע הזה וגם אמר לפניהם: מה תעצלו? זה שפל אנשים בידכם הוא לחתוך ראשו בסייף ויהיה מוצא רע מוסגר ומוחלט לדונו כדון מסית ומדיח ובערתם את הרע. ויענו כולם ויאמרו טוב הדבר וברוך מעמך. ויקומו השרים ויכתבו למדינתם הרצים יצאו דחופים ומבוהלים והרת נתנה ואחר אשר העיר את לב שרי פולין קם להקדים על ידיהם לפני שרים הראשונים היושבים וגם להפך מחשבות ערומים הערומים... וזה אמנם ברוך הוא אשר לו מהלכים בין העומדים על הפקודים לרמוס בחצרותיהם וניכר גם למשרתיהם וישמחו לקראת בואו להדרו באמרם ברוך הבא ולו לב לעמוד בהיכל מלך ושרים ויקרא בקול רעש גדול ויאמר שמעונו השרים הלא לחרדת הארץ לפניכם וממשלתכם בחכמה בתבונה ובדעת לכם לדעת כי אלה האנשים מתכסים בשקר ונסתרים בכוב כל דבריהם שוא ושקר. היתכן היתאמת דבריהם? כי הלא זה אמונה חמישית אשר מתהפכים. ראשונה יהדות, ואח"כ אמונת שנת צדיק שנית לקבל אמונת ישמעאלית תחלה ושלישית אמונת ש"ץ. ורביעית אשר הכריחו אותם לקבל אמונת נוצרים. ועתה למען יכרת איש מהר עש"ו מקמ"ל. לזה חמישית מתהפכים לדת יווני. אנשים כמו אלה אבדה האמונה ונכרתה מפיהם אם כה עשו בקאמיניץ פאדאלסק שגנבו לב הבישוף באמרם כי מאמינים השילוש ואהני להו. ועתה להשיימותי אלו. ואם כי אחר כך נתגלה שמה שקרם ופחזותם ונתפס

על מריו זה הִפְרַעַנְק וכל מסעדיו ועוזריו ובוגדי ריקם אשר עמו.
 ועתה הלא להרפה יהיה אם המה בערמה יהיו מטעים להיותר חכמים
 שבעולם. ושקר אומרים שנתפס זה הִפְרַעַנְק המתועב המשוקץ בקלויסטרו
 על דבר אמונה אדרבה אין אמונה בו כי אם על מעשיו הרעים ודרכיו
 המקולקלים ואשר עשה עצמו אלהי והתיר את הנשואות.
 וסיפר את כל הנעשה וגם עניין ש"ץ אשר לא שמעו את שמעו בגוים
 סיפר לפניהם וכי הן המה הפורצים גדרו של עולם... ומה שהם
 אומרים שרצונם לבוא לחסות תחת כנפיהם לקבוע דירה בארץ הזאת
 להיות לעם אחד, לא תתנו להם חניה בקרקע הסמוכה לארץ
 ישמעאל והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם המה. ויותר מזו בכל
 ארץ אחותכם לא יהיו כי דעו כי המה יחמיאו את יושבי הארץ... כי
 המה דלים עניים ואביונים ויהיו עליכם אך למשא
 כה עשה בכל החצירות הלך להתגלות בהתייהו לבלבל ולבזל מחשבותיהם
 לקלקל. וממש הניח הפציו ועסק בחפצי שמים. ועוד לקח עמו מהו'
 ברוך הנ"ל איש אחד מיוחד שבאדו"רו הנמצא כאן מהו' בימא
 ממשפחת שפאיי"ר מזנע אשכנזי מילידי ק"ק מאהילוב על ספר
 מאשקוויטר מדינה המכיר לשון יוון וחכמת יוונית ולו התירו
 לספר מפני שהוא קרוב למלכות ואצל כל השרים לו דריסת הרגל ועם
 כל מתי סוד מורגל וכל אחד מהם לא הניח זוויות שלא נתחבט להודרו
 ולהקדים על ידיהם להשכים ומן השמים עמהם להסכים ות"ל גם הצליחו
 בעזרת הש"י ב"ה. והרשעים שלשתן האלה נדחו בפחי נפש ואזלו נדלדלו
 במספר ירחים שני חדשים לבקרי"ם להכרית מעיר כל פועלי און. והיה
 כראותם כי לא נעשתה עצתם ויתנו לב לשוב כאשר באו כן ולכו. ויען
 היות המדינה הזאת סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא מבלי פא"ם בקשו
 שינתן להם כתב חירות לצאת מן המדינה ואנכי ראיתי אחד מהם אשר
 אמור להסתכל בפניו. בעת בואו לבקש פאם בבית שר אחד. ואעפ"כ
 לחקרהו שאלתיו מי הוא. והשיב כי הוא נקרא בעת כשנשמתד לוקש
 והוא ממשפחת פינילים מלבוב. ושבו לארצם כבושת הפנים
 בחודש אדר: ואחרי הודיעו את כל אלה וכו' וכו'..... הנמצא

ומתגורר בבית הר' ברוך הנ"ל... הק' יהודא ליב בהרבני
מ' אברהם מפיננט שוב".

כפי הנראה, לא מצאו כל תלמידי פראנק נחת במלאכות הזאת.
בן רומזים לנו דברי פראנק ותלונותיו על אשר עלה הנסיון הזה
בתהו:

"הוצאתי אתכם מן החשך והולכתי אתכם אל ישמעאל ואל עשו,
ואלו הכנסתיכם גם רוסיה, אז הייתם חוט משולש אשר לא כמהרה
ינתק"¹).

ופראנק התאמץ להעלים מאת "המחנה" כי עצתו הופרה, ויתאונן
על אנשי סודו "שגלו את הרז לאומות".

"אן חוכמתכם אן סוכלנותכם? צריכים הייתם להודות ולשבח את
ה', שהייתם ראויים לעמוד בין אלה ההולכים מים אל ים"²).

ומדברים אחרים שהתמלטו מפיו, נראה, כי לפעמים הסתיר גם
מאת אנשי סודו את מטרתו הנכונה שהייתה לנגד עיניו בשלחו את
ציריו לרוסיה.

"זכיה גדולה היתה לכם — אמר — שלא גליתי לכם הכל, ועוד
זכיה גדולה היתה לכם, שאע"פ ששלחתי אתכם לרוסיה, עוד לא
נכנסתם לדת, כי אלו ח"ו נכנסתם, והייתם מגלים לאומות מה
שעשיתם, אז לא נשאר מכם אפילו עפר ואפר. אני אומר לכם,
כשיפתח לי ה' דרך חדש שאלך בו, אז כל מי שילך אחרי צריך להיות
שלם... ואלו אמרתי לכם: לכו תוך הכותל וצאו בערו, אתם
צריכים להאמין, כי מה' לא יפלא דבר..."³

ויש אשר הצמדק פראנק אחרי כן, ללא-חכמה, מה ראה על ככה,
בחפצו להמיר עוד הפעם את דתו, הוא שבח, כי שלח את ציריו
בשנת 1767, בעת אשר עוד מרם נשקפה לו תקות גאולה, ויספר
לרבים, כי הוא נגה אחרי הרוסים, בעבור אשר הוציאוהו
לחפשי.

¹ סה"פ 1613; ² סה"פ 449; ³ סה"פ 1324.

„כשהבריות מחליפים דתם“ (*), משל למה הרבר דומה? למריקים שמן מכלי לכלי, כן יצאתי אני מאמונת ישמעאל ונכנסתי לאמונת הנוצרים, ולא העלמתי מאיש שהייתי מקודם באמונת ישמעאל, עוד יבוא יום שאכנס אליה שנית, ואז יתגלה שמי הקדוש לכל באי עולם. „רצייתי לילך עמכם לרוסיא, מפני שהיא פתחה לפני שער בית האסורים, ורצייתי לומר להם: בעד הטובה שעשיתם לי, שהוצאתם אותי לחירות, אני עושה זאת בעדכם, ואני נכנס אליכם“⁽¹⁾.

ובמקום אחר הוא אומר, כי אך באפן הזה היתה דרך להגן נגן והציל את הנשים ואת הילדים מפני פגעי המלחמה בפולין⁽²⁾.

ובימים ההם התחוללה סערת מקרים כבירים ועצומים על פני ארץ פולין, מקרים דחופים ומבוהלים, רבי התוצאות לעתידות המדינה. לקול הנשמע בעיר באר, נקבצו האגודות הקושרות (קונפֿידרציות) בכל הארץ, ובסביבות קראקא היה לאגודות האלה המהנה הראשי בש' 1768, ויבואו גם פקידים צבא צרפת להחיש עזר, ואוקראינא היתה עקובה מרם, לרגלי השערוריות הנוראות אשר עשו שם ועלעזניאק וגאנמי, וליהודים יושבי המדינה ההיא התחדשו ימי חמיעלניצקי הנוראים עם כל בלהותיהם, ימי שבר ושואה, חרדה וצלמות, וארץ פולין מתמוטטת

(* הערת המעתיק: הליפות הדת האלה ממקור הסגיו"ס נזאו, וההלום הזה אשר חלם פראנק ללכת מדת לדת, כבר נמלאו עקבותיו בניבואות נתן העזתי (נבי מודה חלק שני):

קורם נבו כרע ונפל כל	עושו ובואו מקצות תבל
נמשח כרוב ממשח נשיא עליון	עברו נהר גוזן וסכטיון
לבנות דביר קדש ואפריון	שבטו ישרון ועלו ציון
הוא שבתי הוא נין זרובבל	כי סף אדום יון זתם בבל

ד צ ר י ה ה ב ל ע " ד א ד ו ס ו י ש מ ע א ל ש מ ע פ ר א נ ק מ א ת ה ס ג י ו " ס ,
והוא אך שנה מעט את לורחס לפי לרך השעה.

(1) סה"פ 1547. עפ"י תשובתו של ה' פ. א. לוואו, ראש הארכיון של הסינאד בפטרבורג, שהואיל להשובני ביום 18 פעברואר לש' 1894 על מכתבי, אין בספרי הארכיון מהזמן ההוא כל זכר להשתדלותם של בני כת פראנק ברוסיא; (2) סה"פ 1010.

ומתנודדת כמלונה במקשה, והיהודים היושבים בה נפעמים ונדהמים, ואז התנכל פראנק לעלות על הבמה ולהתיצב בדמות נביא, וישלח "ע"י אנשי סודו קריאות אל היהודים במערהיון, כביהם ובפורול לקבל את "דת אדום", כי רק היא תוכל להעמיד ליהודים רוח והצלה (*).

(* הערת המעתיק: דעות היהודים החרדים והמאמינים על תעתועי פראנק לא השתנו מאומה מהדעות על טעותו של ש"ס והבליו, והדעות האלה מכיזרות היטב כשיר לבי מודה להאחים יעקב ועמנואל פראנקס (עמ' 125)

חולק עלי רבו היחנן אשר	שפע נבואה בו יהי שופע
כמה עבירות בעבורו נעשו	לבי לזאת דוי לזאת דומע
על זה תסמר שערת ראשי, לזאת	לבי ולא בנדי אני קורע
משתה ויום שמחה ביום תשעה באב	עשו בנא אמון, ואין מונע

גם מסרו רבים ביד גויים, ואין	היגן למתחנן ולמשוע
רוחי הציקתני בתוך בטני, כמו	אובות חדשים הוא בהבקע
אם נאמן נתן לנביא אומרה	אם מענה פיו באמת קולע
יבא דברו נא ויאמת ואז	אהיה לעבד לו כבמרצע
אמנם בלי מופת וזאת איך אמין	אם ארחותיו ארחות בוצע?
כי כאשר קבע רכוש לא די אשר	נפשות קדושים גם יהי קובע
נפשות קדושים המהורות חלקן	אל כל בריח מפר וחק פורע
אי השבטים קוממיות הולכים	אל נחלת ארצם להשתקע?
אי ענני כבוד ועמוד אש אשר	עמם יהי חונה וגם נוסע?
אי הרשים שומעים ועורים יהו	אי נחלה דולג והצולע?

הה כי שחוק על זאת לכל עמים נהי	היום, ועלינו ירעון ריע
תרתי לבבי לחשוב מה מצאו	כבסול כהרחרר ריב ומתגלע
ואומרה כל זה רעות רוח אשר	נתן אלהים באלה תרועע
כי איך משוח אל זאיכה גואלו	נקרא לאיש נואף וגם...

נשים אסורות חבקן וינשקן	לזאת היר לזאת החיק תוקע
ויאמרו העם בעור זה יהו	וראי אשר יש סור והוא יודע

כל הדברים הנ"ל הם כמו ראי מוזק גם לתעתועי פראנק: "גם נוסע ר בים ביד גויים" "גשים אסורות חבקן וינשקן" "ארחותיו ארחות בוצע" "שחוק על זאת לכל עמים נהי" -- הם קולעים אל השערה גם ביחס לפראנק ועדתו.

בשליחות כזאת יצאו למעהרין בש' 1768 מאמעאוש מאמישעווסקי ויאן וואָלאַוויסקי, ולפראג בירת ביהם שלח פֿראַנק את פאוועל פאוולאווסקי את פיאָמֶר יאקובאווסקי, וגם שלח על ידיהם מבעות, בעלות סגולות נפלאות⁽¹⁾, ובחדש מאָרץ לש' 1764 אחרי שוב הצירים, שלחם פֿראַנק עוד הפעם לפודול עם „פקודתו האחרונה להכנס לדת אדום”⁽²⁾. „אני מעיד בכס וגזור עליכם שתגזרו תענית ותבכו על קראקא וגלילותיה, הגרו שק ואפר ובכו והילילו, כי אש גדולה תבער, ובעונות העיר הזאת היא עתידה לכליה ברעב בשבי ובמגפה, וחלליהם יהיו מוטלים כאשפה, והכלבים ישתו את דמם, הנה בא עם מבני אדום, ומלכות נלחמת במלכות, והעמים ימהרו, והחומאים יכלו, אבל אין החומאים חפצים להבין זאת, ורק בעלי דעת מבינים, כי בני אברהם יצחק ויעקב מוכרחים ומושבעים לקבל דת זו, ונתקיימו בהם כל הנבואות וכו”⁽³⁾. ובקריאה השניה הוא אומר: דעו כי בקרוב יהיו כל היהודים בצרה גדולה, וביחוד בפולין, בליטא, ברוסיא, באונגארן, בוואלאחין, במאלדווי, ובפרוסיא. כל הנשאר בבית שם תהיה קבורתו, וגם קובר לא יהיה לו, וכל מי שיהיה בשרה יפול בשרה, ואין די נייר לספר את הצרות, אך מי שיקבל את הדת החדשה — ניצל מרעה זו”⁽⁴⁾. כתשובה על הקריאות האלה „בא מכתב אל האדון מאת אנשי אשכנז, שהם נכונים לקבל את הדת, ומבקשים הם את האדון שישלח אליהם אנשים”⁽⁵⁾.

ופֿראַנק עשה מעשיו בחפזון ובחריצות, כאלו התכוון לקראת המקרים הגדולים הנכונים לבוא, וישלח במשך השנה 1768 המון צירים לכל עבר, ומלאכיו יחפזון, ופקודות נעלמות יוצאות מלפניו, ועל קהל מחנהו נוספה חברת נשים מרוהאמין. הנשים באו בחברת פאוועל ופֿראַנקמישישעק, וביום 26 אָקטאָבר צוה פֿראַנק לכל המאמינים „להתקבץ בסביבות טשענסטווחוב”, וכעבור ימים אחדים, שלח את הענרין

⁽¹⁾ 'ס. 70 Kr. ⁽²⁾ בספרו של פעמר בעער, חלק ב' עמוד 230 ומשם והלאה;

⁽³⁾ 'ס. 70 Kr. ; ⁽⁴⁾ שם; ⁽⁵⁾ 'ס. 71 Kr.

וואָלאָווסקי ואת יאָזקיר קאָראָלעווסקי לאונגארן „עם הפקודה האחרון
 אל מאיר סוחאמיר, שיבואו במהרה כל המאמינים לווארשא" (1).
 ובני העדה היושבים בעיר הקטנה בקרבת בית הנזירים
 בטשענסטוהוב היו רואים את פני פֿראנק תמיד, ולא נודע אם ברשיון
 הכהנים או לא. בס' Kronika נאמר, כי ביום 27 אָקטאָבר לש' 1768
 „יצא הארון דרך השער אל העיר הקטנה", ושמה יצא אח"כ עוד פעמים
 אחרות (2), וכפי הנראה לא נחה דעתו אז מאת בני עדתו, כי הוא היה
 אומר להם בחמת רוחו: ב' פעמים כבר קבצתי אתכם, ואין אתם כמו
 שאתם ראויים להיות. הוחרו שבפעם השלישית אמצא אתכם טובים
 וכשרים לפני (3).

(1) שם; (2) ס' Kr. 72; (3) סה"ט 259.

פרק תשעה עשר.

לידת יוסף פראנק. דעות חדשות. האה הגדול. חוה. בוא האצילים. המטרוניא. דמיונות האב. עבודת הרת. ספר החיים. איש הזהב. תעלומות הרת. מקור מים חיים. האדון הקדוש. השומר הגלוי והנסתר. חיי נצח. תורת פראנק ע"ד הנפש והרוח. המדרש והמעשה. ציוני-הכונה שונים. הרעות והמדות. הומרי בית האזורים. הכהנים הקאתולים הפאולונים.

במדינה תהו ולא סדרים, שפך-דם ומלחמה בלי הפוגות עם הקושרים בבאר (הקונפֶּדֶיראטא הבאָרית), ובני עדת פֶּראַנק במשעננסמוחוב בלו את ימיהם בנעימים, ויהיו נאספים מסביב לאלופם ונביאם, והוא ערך להם שלחן פעם בפעם, ובהיותם מסובים לשלחנו המיץ להם את רובי תורותיו, דברי תעתועים ודמיונות שוא, הלוך והתעות אותם בחזון הבל ומקסם כזב.

ביום 27 מאָרץ לש' 1867 נולד לו בן, וביום 1 אפריל הביאהו במסרת הרת הקאתולית, ויקרא את שמו יוזף¹, ואף כי למראה עינים שמור שמר פֶּראַנק את כל חקי הרת הקאתולית, לא כן בקהל המאמינים בו ובקרב עדת תלמידיו, שם דבר לאט עמו תורה אחרת וזה אל הרת הקאתולית וצורת אל חקי הכנסיה, ויתפאר על שומעי לקחו כי הוא משיח ה', וכי שיח ושיג לו עם „האה הגדול“, וגם יתר בני אלים בחלום ובחקיץ אליו יראו, וגם הכין את לבות המאמינים לעבוד את עבודת „המטרוניא“ (Jejmość) היא בתו אוואמשא (עווא-חוה), היושבת במלכה בגרוד עלמות ונשים נקדשות גם הן.

„כמו שאצל בת מלכה—היה אומר— עומדות ממרוניות ובהתולות חשובות ומיוחסות לשרת לפניו, כן גם המטרוניות והבתולות

שלה הן כבחינה עליונה, ואע"פ שיש לכ"א מהן מלכות, לפנייה כלן שפחות ומשרתות" (1).

ובינים ההם כבר היתה חוה עלמה בת חמש עשרה, והיא יפת תאר ויפת מראה, וקסם החן והיופי השפוך עליה משך אחריה לבות רבים מיושבי המקום ומבאי שערי העיר.

"במשענסטמוחוב — יספר פראנק — הלכו איזה שררות פולאנים לבית התפלה של קאתולים, וכשחזרו משם באו אלי, ואחד מהם היה אדם חשוב מאד, וכשנסתכל בעיני הבתולה אמר לחבריו: אמת כי זו היא "קדושה"! והם הבינו שהוא סח לבדיחותא בעלמא" (2).

ופעם אחרת יספר:

"אדון אחד צעיר ועשיר בא למשענסטמוחוב ובקש אותי שאתן לו רשות לכרוע לפני הבתולה ולנשק את רגליה" (3).

כן הרבה אז פראנק משא וחזון ע"ד בתו, ויקרא לה בשם "מטרוניתא", ולאשתו הנה קרא את השם הזה אך אחרי מותה.

"כשיעזור לי השם אקנה בית נאה ואעמיד בו כלים נאים ואקבע חדרים מיוחדים בעד בתי ואלביש אותה בגדי מלכות והכשימים יקרים, ולא אתן רשות לשום אדם לקרוב אליה, רק אני בעצמי אקבל ממנה נחת, ואהיה אוכל ושותה עמה, ורק כשיבואו ארחים מן הגוים אומינם שיאכלו גם הם עמנו, ואני אשב עמה יומם וליל ואספר לה כל מה שארע בכדי שתבין את גדלות אמונתנו, כי עד היום לא אמרתי לה אפילו דבר אחד. יש בדעתי להעלותה לבחינת אדם, מפני שכל מה שארע לי יארע לה" (4).

וגם נמע בלכות המאמינים בו רגשי כבוד ורוממות לבתו, בהגידו להם: כשתקרב אליה תעמוד בכובד ראש ובהכנעה ובכפיפת קומה ולא תסתכל בפניה ולא תרגיש שים עצבות ולהפך לבך יהא מלא חרזה אבל ידוך אל תרים למעלה, והיא תסתכל בך בעיניה ותכיר שאתה רוצה לעבוד עבודת הכורא, ואז תתחיל להסתכל בה בעין אחת ולא כב' עיניך

(1) ס' הפתגמים 378 ; (2) סה"פ 325 ; (3) סה"פ 329 ; (4) סה"פ 781.

כדי שלא תכעוס... ובקידה ובהשתחוויה תאמר: אני עבדך וכבודך, מטרוניתא, אני מכבד, וכל שתגזרו עלי אעשה" (1)...
 "כל מי שיזכה לראותה שלימה, כמו שהיא יפה באמת, יבוא לחיי העוה"ב, מפני שהיא בעצמה חיי העוה"ב" (2).
 לאט לאט היו הרמיונות ע"ר חיי העוה"ב ליסוד מוסד בתורת תענועי פראנק, ובמשעננסמוחוב כבר ראה המורה המתענה הזה ראשית לו להתענות את קהל תלמידיו בדבריו הלומות ע"ר העוה"ב. פעם אחת ראה בחלום את כל אנשי המחנה עומדים למשפט לפני בי"ד של מעלה, וכל מעשיהם נחקרים, ומעטים מהם זכו לחסרי שמים ויוזמנו לחיי העוה"ב, ואחד מהחברים בקש את בית-הדין לזכות בחיי העוה"ב גם את עווא יעויערוזאנסקא, יען כי היא יושבת במאסר יחד עם ההכס יעקב, אך לחוה הוגר אז: "לך אין כל צורך לעמוד לפני בי"ד, כי יכתבו אותך לחיי העוה"ב, ואז הוכרו ג' פעמים לחיים לחיים לחיים" (3).

וגם לנפשו נבא פראנק עתידות, כי גם הוא עתיד לחיי נצח, אך לפי אשר חוה לו הוא את חיי הנצח ברמיונו הנבער, נגה להם מברק הוהב.

"כל אדם — היה אומר — הוא קשור ומהובר בחוט אל מולו, ואין בין אדם לאדם אלא שאחד קשור אל מולו בחוט של צמר, וזה שמולו גדול, הוא קשור אליו בחוט של זהב, ויש אדם אחד שכולו זהב מהור מכף רגלו ועד קדקדו, והוא עומד לפני ה', וכל הרוצה להתקרב אל ה' צריך אליו, ויש לו לאדם של זהב זה כח להפוך כל אדם גשמי לאדם עלין בבחינת זהב מהור... ואותם שיזכו לעלות לבחינת זהב מהור יזכו גם לחיי העוה"ב. אני רציתי להוציא אתכם מן השם ישראל, מפני שאין לשם הזה מול טוב, ורציתי לקשור אתכם בחוט של זהב, אבל מה אעשה אם אתם נסתמכתם בחוט של צמר".

(1) סה"פ 341; (2) סה"פ 223; (3) סה"פ 749.

ואמנם הראה פֶּראַנק מבשרו במשעננסמוחוב כי כלו זהב טהור, גם
שערותיו וצפרניו...⁽¹⁾

„כשתהיו ראויים לבוא אל עשו, או תסור הקללה מעל האדמה,
והיא תתהפך לזהב, ואז לא תהיה לא קרירות ולא חמימות, כ"א
אור בינוני, ובכל יום יפרחו שושנים, במשך מאה ועשר שנים. והחמה
תהיה זורחת באפן אשר אין לצייר, ויהיה תמיד יום ולא לילה, כי
הלילה הוא עונש התבל"⁽²⁾.

ממבוכת הדמיונות האלה יצאה לאט לאט תורת שוא ומדוחים ע"ד
האלהות, שונה תכלית שינוי מתורת כל הדתות הנוסדות על יסוד
אחדות האלהים.

על פי התורה החדשה הזאת, מטרת האדם הגבוהה ומרום קיץ
תעודתו בחלד תקרא בשם בניסה אל הדעת (או הדת—בפולאנית
Wejście do Das), ואך מי שיבוא ויגיע אל המטרה הנעלה הזאת
הוא ינחל עשר וכבוד וחיי העוה"ב.

„עוד לא נכנסתם אל הדעת מפני שהדעת היא גנוזה, ופירוש
השם דעת הוא ידיעה, דע לפני מי אתה עומד! אלו כבר הגעתם
אל אותה הדעת, אז לא הייתם עלולים לשום חטא, לשום מחלה,
לשום נגע ופגע ומיתה, וצריך אדם להצטרף ולהכנס לדעת זו במהרה
ובאורה, ולפרוק מעל עצמו עול כל החקים והאמונות והמנהגים הרעים,
וגם צריך שיעמוד במדרגה גבוהה במדות משאר בני האדם, ואני עוד
לא מצאתי זאת בכס, וע"כ הבאתי אתכם לתמורת-דת פשוטה,
והלכתי עמכם בעצמי"⁽³⁾.

גם דבר פֶּראַנק על אדות מצבו, כי הוא כורד במועדיו ורחוק
ממוודעיו ורעיו, ולקרובים אליו הורה איך יתהלכו עם יתר בני המחנה
ויצום להיות למליצים בינו ובין המאמינים הרחוקים ממנו.
„ספרתי לכם מכבר, כי היה אדם אחד שעוב את בנו, ואיש
אחר מצאהו ויחנכו ויגדלו, ושאלתי אתכם למי הכן ההוא עתה, לזה

(1) סה"פ 86; (2) סה"פ 90; (3) סה"פ 110.

שהולידו או לזה שחנכו? כך אני לקחתי אתכם ונהגתיכם להמיר את הדת ואח"כ עובתי אתכם כדי שתחנכו את המחנה" (1). ולפעמים התפאר פראנק בגאון וגבה ע"ד גדלו וידו החזקה בשמי שמים, ויש גם אשר הזכיר את מחוקקי הדתות. ראיתי בחלום את מחוקק הדת הנוצרית יושב, ומסביב לו כהנים קאתולים, על מקור מים חיים וטהורים, וכשנסתכלתי היטב ראיתי שהמקור הזה מתרחק משם ובא אלי" (2)..

זה אות, מה צדקו דברי היהודים, כי הדת הקאתולית היתה אך מסכת שוא נסוכה על פני פראנק.

כן גם בחר לשון ערומים, אך הערמה היתה ערמת הדיוט, לבאר למאמינים בו מה ראה על ככה להמיר ולהחליף פעם בפעם את הדתות: „ואתו הראשון שיסד את הדת המושלמנית היה בבחינת אברהם, ואותו השני שיסד את הדת הקאתולית היה בבחינת יצחק, אך שניהם לא גלו דבר, ומי שבחר בהם ובאמונתם לא יצא מאפלה, ורק עתה זכיתם לראות את היום השלישי, וזו וזוהר גדול יצא לעולם, ואן חוכמתכם שהלכתם אחרי איש שלא היה מתחלה כ"א בא באמצע? למה לא שאלתם אותי ביצאתם שהייתי בסאלוניקו, ואח"כ באתי אליכם, ובסוף חזרתי לסאלוניקו? למה לי היגיעות והמרדות המרובות האלה? אבל צריכים הייתם לדעת, שאין לבוא למקום חדש, אלא להתחיל מראשית, ואותו הראשון היה מי שיסד את הדת של מחמד, אח"כ בא השני והוא נזר לבוא אל הדת הקאתולית, ובבחינה זו אנו עומדים בעת, וע"כ התחלתי בסאלוניקו, ואע"פ שסבלתי שם צרות רבות עשיתי רצון בוראי, ומשם הלכתי למדינה זו ולדת חדשה זו, וכשנוכח נפסע את הפסיעה השלישית... אבל היו זהירים שלא תכשלו. בתחלה כשבאתי לאיוואני לא שאלתם אותי למה באתי ואני בעצמי לא אמרתי לכם, ואח"כ כשהלכנו להמיר דת לא שאלתם אותי אנה נלך ומה נעשה וע"כ נכשלתם, אבל היו זהירים עתה בפסיעה השלישית, וכשתעברו בכל הבחינות תזכו להכנס אל הדר הנעלמה, וכשאגיד לכם דבר אחד תכירו את האמת,

(1) סה"פ 489; (2) שם 504.

ואו תגעו בכביה ותאמרו: למה לא הלכנו אחרי מנהיגנו מתחלה ועד סוף ברגל ישרה?"⁽¹⁾.

"אלו היו הדברים כתקונם, לא היה מלאך המות שולט בעולם. עתה צריכים אנו לילך בשלימות, ואע"פ שתראו בעיניכם שיה דבר רע לפי שכלכם, חלילה לכם לשאול ולנסות, מפני שמחשבותי לא מחשבותיכם, וזה דרך חדש שעוד לא הלך בו שום אדם מבריאת העולם עד עתה"⁽²⁾.

"צריכים אתם להיות כאותו אילן יפה שענפיו מכסים את האנשים הבאים לישב בצלו, כך אתם צריכים להגן במעשיכם על כל בני האדם ולא תאמרו דבר רע על שום אדם בעולם, אני אומר לכם, כשתהיו זכאים, תבינו תכף כל מה שתראו, ואם לא — אז תראו הכל ולא תבינו שום דבר, אם תהיה בכם חסידות מוגענד אז תזכו ליום מאג שאנו מיחלים ומצפים האפפֶען"⁽³⁾.

הפתגם האחרון הזה הוא רב הערך בהורותו באיזו שפה דבר נביא השקר אל תלמידיו. הוא דבר בשפה בלולה מעט ספרדית, מעט אשכנזית-יהודית ומעט פולאנית. ואין ספק כי כל דרשותיו נשמעו בשפה הזאת, אף כי ספר הפתגמים (Księga słów Pańskich) [הנמצא בכתב יד] הוא כתוב בשפת פולין, יש בו דברים רבים בשפת עבר, בלשון ארמית, באשכנזית וביהודית-אשכנזית, ומחבר הספר אשר ידע שפת פולין העתיק את כל הפתגמים האלה לפולאנית.

גם בדה פראנק תעתועים שונים ע"ד השומרים הגלויים והנעלמים המלויים את האדם כל ימי חייו.

"כל אדם יש לו שני שומרים אחר גלוי ואחד נעלם, והם מלויים אותו בכל מקום שהוא הולך, אחר יתגלה לעיני כל העולם, והכל יראו את יפיו ויהללוהו וירוממוהו, אבל כמה גדול ממנו יפיו של זה המכוסה! אני הוצאתי אתכם כדי שתראו בעיניכם את כל המכוסה"⁽⁴⁾.

"באותה דעת (או דת) שכל אדם רוצה להכנס אליה, צריכים לראות את השומר העומד שם, השומר שהוא רואה לתוך לב האדם, ואם

(1) שם 263; (2) שם 149; (3) שם 146; (4) שם 1001.

הוא רואה שאותו אדם איננו ראוי להכנס, הוא נראה לו כצורת בהמה או כלב ונוכח עליו ומאיים, עד שאותו אדם בורח משם, וכשרואה השומר, שזה אדם הגון וראוי להכנס, הוא פותח לו שער ומכניסו".⁽¹⁾
 "התפללו לאלהים שתוכו להכנס לאותה דעת. היא רק היא תפתח לכם שער ותכניסכם".⁽²⁾

"כשתהיו ראויים לבוא אל עשו, או תזכו לדעת מה פירוש השם דעת, העולם אינם יודעים זה עוד, מפני שהוא דבר מוצנע וגנוז ומכוסה".⁽³⁾

"תכליתי ורצוני לעשות את האדם לשלם ולבן עוה"ב, ואתם נמסרתם לידי כדי שאביאכם לשלמות".⁽⁴⁾
 "לא באתי אליכם לגלות לכם איזו אמונה, רק שתלכו אחרי, ושאראה לכם את הדרך".⁽⁵⁾

"אני מנהיג אתכם לחיים, ואתם במעשיכם הרעים מושכים למות! שכבתם על הארץ ותתענו ותאמרו: למה טובים אנו מאבותינו, גם אנו נמות! אבל אני אומר, אתם לא תמותו, אבל ילקו אתכם ברצועות, מפני שאתם עתידים לראות גדלות השם. אחד מכם אומר: אני אאבד עצמי לדעת, אני אפיל עצמי לנהר! ואני השיבותי לו, אע"פ שתמות א"ע בארבע מיות, תהיה ותקבל ענשך, וזאת אעשה בעד ילדיכם, כי הבנים לא ימותו על עון אבותיהם".⁽⁶⁾

"הלא יודעים אתם שאין הרופא בא לרפא את הבריאים כ"א את החולים. כן גם אני באתי לרפא את החולים, והם אותם המסופקים באמונתם שנשארו כמעט בלי אלהות, אני באתי אליהם עם הבשורה הטובה שיש אלהים אמת בעולם ואני אראה אותו לכם".⁽⁷⁾

"אני אומר לכם, אע"פ שקראתם הרבה בתורה, הפכתם דברי אלהים חיים ע"י פירושים עקומים. דברי התורה מלאים אמת, אבל אתם לא תבינו אפילו אות אחת".⁽⁸⁾

משטף הדברים הבלולים והנפתלים האלה אשר שטף עבר פתחי

(1) שם 20:3; (2) שם 225; (3) שם 227; (4) שם 238; (5) שם 10:38;

(6) שם 1316; (7) שם 1503; (8) שם 1495.

פי נביא השקר בהוליו בו בטרן מתעה את המהבילים התועים אחריו, אך לפעמים נראו עקבות איוה דעות בעניני האמונה, והדעות האלה הן דומות אל אמונת עובדי האלילים, והדברים דברי איש לא-לומד, גבה לב ושואף לשלם ברוח בני עדתו ולהראות בעיניהם כמרום וקדוש. הנה כן יהגה פראנק דעותיו ע"ד הנפש:

„לנשמה יש צורת אדם, והוא גנוזה במקום נעלם אחד ממריאת העולם, ועד לא היה אדם שיש בו נשמה, גם האבות הקדושים ויעקב אבינו שהיה גדול מכולם וכל הגדולים והקדושים לא היו להם נשמות, מפני שיש בכל אדם חסרון פנימי ואין הוא מרגיש חסרונו, וע"כ אנחנו יגעים ומשתדלים להגיע למדרגת אדם עלם, מפני כי רק האדם השלם יזכה שתהיה בו נשמה. השם שכולו טוב אינו יכול לבוא לעוה"ז שיש לו סוף, וע"כ אנו חייבים להשתדל להפוך הכל לעפר ואפר...⁽¹⁾

„בני האדם הנולדים מורע אנשים אין להם נשמה, ומי שיזכה לנשמה מירי הקב"ה יוכל להיות צופה ומסתכל מסוף העולם ועד סופו ולחיות לנצח. אבל אצל יעקב נאמר רק ותחי רוחו, לא כן נשמתו...⁽²⁾

מלבד העיון פניו לדבר סרה בכל קדושי עליון התפאר גם על המאמינים בו כדברי נבואה, פעם אחת שאלוהו עד מתי ישב במשענם-מוחב, ויען לאמר:
„בשעת המשפט בווארשא אמרתי שאשב בתפיסה, ובאותו חודש שבו נתפסתי, בו אצל לחפשי”.

וע"ד זמן מאסרו אמר כי כשנולד ילד בין היהודים איננו זוכה להקרא בשם בן ישראל עד מלאת לו שלש עשרה שנה. „גם אני צפיתי לכם זמן רב, ועתה צריכים אתם לצפות אלי”.⁽³⁾

לוא ידענו אך את דברי האיש הזה ולא את מעשיו, אוי אולי נתעה לבנו בשפק לאמר: הנה האיש הזה כמעט לא קרא ולא שנה, כי צרעת הבערות ורחק במצחו, ואם בור ועם-הארץ כזה נשא רוחו

(1) שם 1891; (2) שם 108; (3) שם 111.

לחקירות רמות — גם זה חזון נפלא, כי הנה הדמיונות ע"ד האלהים והנפש¹ וחיי הנצח ותעודת האדם בחלד, גם אם לא הפיקו דעת ותבונה, גם אם לא נוסדו על אדני ההגיון והבקרת הישרה, גם אם חקוק עליהם חותם תכנית רוח איש „אשר לא ידע כתב ולשון“, בכל זאת הלא יעידו כי התהלך האיש בגדלות ובנפלאות ויחזור למצוא חירות מני קדם, ולא וחל בשפל כאחד מבני ההמון אשר כל הייו חיי בשרים.

הנה גם עובד האלילים מבני שבט הבוריאטים אשר תרפיו בצלחתו והוא מתפלל אליהם בלכתו בדרך לא יעורר צחוק בלב המתכונן אליו. הננו יודעים כי ההדיוט הזה שואף אל האמת הנצחית לפי דעתו ואמונתו. כן גם דעותיו של כראנק ע"ד בעלי קבין, ע"ד השומרים, ע"ד הדעת הנעלמה וע"ד המטרונייתא ועוד הכלי תעתועים כאלה לא שמוהו בעינינו לשחוק ולקלסה, כי הוא לא נפלה מהמון בעלי חלומות כאלה המבקשים רוחות וחזיונות בכל חקי המבע, ורק אחת נדרוש אותה נבקש מכל איש אשר יהנה דעות על עניני הכריאה והנצח, והוא כי דבריו ומעשיו ישאו בד בכד, לבל יהי רוח בין הדבקים, ולבל ימצא במעשי האיש ועלילותיו מום משהת, עון ומדחה כנגד תורת המוסר והמדות, כנגד תורת האדם.

אך אם נמצא תועבה ושערורה במעשי האיש, או אך אז תעב נתעבה, בהוכחנו לדעת, כי כל דברי הסודות והרמזים הם אך מסוה לכסות בו שבע תועבות אשר במעשה.

בתקופה היא מחיי פראנק כבר נראה כי דבריו ומעשיו היו כשתי תזופכות צוררות אשה לרעותה.

רוח החיה באפנים בכל דרשותיו ורמזיו, תורותיו ומוסר תוכחתו, משליו וחלומותיו, הכריח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה את כל אמרי פיו ומליצות לקחו, המטרה אשר אליה שאף בכל זממו ותחבלותיו, ראש פנה לכל עמלו ודאגתו ועניניו והליכותיו עם קהל תלמידיו ושיחו ושיגו — היתה תאוה פרועה ושובבה, חמדת בשרים וזמת עגבים נתעבה ונאלחה, תאוה בלי חק וגבול וגדר, תאוה נמכזה וזוללה שוגה בתענוגות גו ובכל תועבה ותבל; ואת התאוה השפלה הזאת ילידת החמר היוצאת ממקור משחת וממעין נרפש, מיצר רע ופרא ומשחת, את התאוה הזאת

הפורצת והמהרסת את גבולות המוסר ודרך-הארץ הרם הרים איש-הסודות האלה לרום מדרגת סמל-דת, וישימנה בערמת תכניו ליתר תלות עליה את רובי תורותיו ואת כובי דרשותיו.

ובספר כתב היד אשר לפנינו הנקרא בשם Kronika לא נפרשה יריעת מסך על כל הדברים האלה, אך יש אשר יסופרו לפרטיהם דבר לאשורו באין נגרע אף פרט אחד, וכמעט לא יאמין הקורא למראה עיניו, כי לא בוש סופר קורות פֶּראַנק ועדתו להעלות דברים כאלה על הגליון. לוא ראה אחד ההרים במרחקי איי הים הגדול שערוריית ערוה ומשובת שחיתות בשרים ותהפוכות חיי משפחה ופריצת כל גררי המהרה וההצניעות באפן מרגזי נפש בין הפראים הנבערים מדעת העומדים בשפל מדרגת האדם וכמעט לחיתו יער נדמו, גם אז התפליץ לבו ויתר ממקומו ומעשים כאלה נעשו במסבי פֶּראַנק, וסופר הקורות הנ"ל יתארם בשרד נאמן, בדרך מעיר גועל נפש, עד כי גם את אפס קציהם לא נוכל להזכיר. הנה בא, למשל, מאטעאוש מנאדוואָרנא, מדרך רחוקה, יצוהו האדון לגלח זקנו, וגם יעד לו ולפאָול את האחות הנקראה בשם הענרִיקָאוּא, ועוד כאלה רבות אשר אין להעלות על הכתב⁽¹⁾.

היוו התועבות האלה ראש פנה ויסוד מוסר בתורת השוא והכזבים של פֶּראַנק, או „בהפקירא נוחא להו" לעדת מרעים אלה אחרי עונם את עמם ואת דתם ויפרקו מעליהם כל עול — פתרון שאלה זו רחוק הוא ממנו, אך זה נכון הוא, כי הכהנים הקאתוליים הפאוליינים שמו לב אל המעשים הנעלמים הנעשים במסבת פֶּראַנק, וביום 22 מאָרץ לש' 1867 „סגרו את בית המבשלות" אשר לו, וגם אסרו לאנשיו להתאסף בבית המאסר⁽²⁾, וביום 7 יאנואר לש' 1769 פרצו הכהנים בלשכת מאסרו של פֶּראַנק „בצעקה גדולה" ויאסרו לו „לבלי לילגו שם נערים ונערות". וסופר קורות העדה יספר, כי במרם פרצו שמה הכהנים שאל האדון את מאטעאוש מה פירוש הדברים בס' הזהר: „כולהו מתיעצין על ברתיה דיעקב".⁽³⁾

(1) שם 74; (2) 's Kr. 71; (3) שם 73.

פרק עשרים.

פולאסקי במשענסטוחוב, ימי המצור, הצדיה בנפש אוואטשא, מיתת יעקב, הליותו וקבורתו במערה האלשטינית, מיתת אישת פראנק, הוקן אלישע, תלונת הפראנקיסטים, אמרו האדון, מקרים חדשים, הנחונות האלמן, בני פראנק בווארשא, מנוסה משענסטוחוב, המת האדון, מתתיהו הנאמן, עונש, משמעת העדה, צירי הפראנקיסטים, ימי המצור האחרונים, הסגר משענסטוחוב ביר המנצחים, שר הצבא ביביקוב, צאת פראנק לחפשי, מסע לווארשא, בדרך בגורא-קאלוזאריא, אוואטשא בבית מקלט הניירות, בוא פראנק לווארשא, פקודותיו הנעלמות.

שנת 1771, 1770, 1767 הביאו עמל ותלאה לאסיר משענסטוחוב, אחרי אשר חזבו הקושרים מבאר אצל זואניעץ התכצר הגדוד של האחרון מכני משפחת פולאסקי במשענסטוחוב ויעשנה לתל משגבם, ומשם פרוץ פרצו בני הגדוד בסביבות פיעטרקוב ופוליצא ויהרסו וישחיתו את בתי המסכנות של שר הצבא דרעוויטש במסעו לצור על משענסטוחוב, שלש פעמים צרו או על משענסטוחוב, ולא כבשוה.

ואחרי אשר נוספו בני גדודו של פולאסקי על אנשי הצבא החונים במשענסטוחוב מכבר, היתה עיר המבצר לעיר נשגבה מלאה כלי נשק כדורי קלע ואבק המורה, והסוללים והפקידים השלוחים מצרפת פגעו בצבא החונה מחוץ למשענסטוחוב ופריעום מצור על העיר, וכן עזוב עזבו חיל הצרים את המקום הזה, ויתנו לקושרים במשענסטוחוב להתבצר ביתר עז.

אמנם בגדוד של פולאסקי שררה משמעת נמרצה, בכל זאת "כחצים ביר גבור בני הנעורים", והם שמו מטרה לחציהם לא את חיל האויב כי אם את חוה היפה, ואף כי אכיה ובני המחנה שמרוה ככבת עינם, לא יכלו למנוע את בני הנעורים מחיל הקושרים (הקונפֶּדֶרַאטים)

לראות אותה, ובחדש נאוועמבר לש' 1769 פרצו לקחת אותה בחוקת היר, אך פֿראנק ידע את כל הנעשה ויפר את עצתם⁽¹⁾.

ובימי המצור בחדש נאוועמבר לש' 1769 נפל יעקב בן פֿראנק למשכב, וימת ביום 5 לחדש דעצעמבר, בימים ההם כבר רחקו חיל הצרים מתחומה של עיר המבצר, עד כי יכול פֿראנק להיביל את גוית בנו לקברות במערה האֶלשטינית, ושם קבר את בנו אצל קבר הזקן אלישע, אשר שמו וזכרו היו מעולפים בהמון סודות בעיני כל עדת פֿראנק. אז נתנה הרשות לפֿראנק להוביל את גוית בנו לקברות עד „מחוז לשער השלישי מעבר לשבכה“⁽²⁾.

כירחים אחרים אחרי כן, ביום 25 פֿעב, „נסתלקה“ („odeszla“) גם אשת פֿראנק, המטרוניא ע"ה (ś. p. Jejmość), וגם היא נקברה אצל קבר בנה, במערה האֶלשטינית⁽³⁾.

ופֿראנק לא חדל לזכור למוצה, באהבה וחסד, את אשתו המתה, ויספר לתלמידיו, כי נראתה לו בחלום „לבושה בגדים ירוקים, וכל פניה מלאים זיו ויופי, כבשעת חופתה“⁽⁴⁾.

כאשר הגיעה אל בני עדת פֿראנק בווארשא השמועה כי אשת פֿראנק מתה, קראו לבכי ולמספר, אך פֿראנק העיר למוסר אונם, ויצו להגיד להם:

— „אלו הייתם בשעת פטירת אשתי חנה'לי, או הייתם שמחים שנפטרה, אבל אתם הפכתם חג לאבל“⁽⁵⁾.

הנה כן לפי דעת פֿראנק העצבות והאבל הם אות חטא ועון פלילי. אמנם מלבד נחמת רוח מצא פֿראנק גם נחמת בשרים אחרי מות אשתו.

נודעה האגדה ע"ד הנסיך מיכאל גלינסקי אשר נתפש בשבי ויושם במאסר הוא ובתו, והוא נחלץ ממות ברעב, בהניק אותו בתו... אמנם פֿראנק לא נשא חרפת רעב, אף כי גם נחת לא שבוע בימי המצור הקשים, ובכ"ו יוספר לנו בס' Kronika כי אחת האחיות, מאריאנא ק, באה אל פֿראנק, והוא ינק משריה שש פעמים, ואח"כ

(1) ס' Kron. 76; (2) ס' 77; (3) ס' 78; (4) ס' הפתגמים 2201; (5) ס' 1595.

נסעה לדרכה, וביום 27 לחדש ההוא בא העניק ויובל עמו את איננאצואו, והאדון ינק גם משדיה" (1).
 לא נדע, אם היה מנהג המתעתע הזה גם בדבר הזה אחד ממנהגי בעלי הסודות המשוגעים (בחי' דדיה ירווך בכל עת... מסאלוניקו, או שגוען בעל-תאווה שוכב, אחרי אשר לוקחה ממנו אשתו, בקש פֶראנק מאת בני העדה להיות למחסה ולסתרה על בניו. ביום ט' מאי לש' 1771 באו צירים מבני העדה בווארשא למשענסמוחוב ויקחו את בני פֶראנק את ראך ואת יווף, ויובילום לווארשא לחנכם שם. (2).
 והעדה הקמנה במשענסמוחוב הלכה ותצער, מן הנאמנים ככל בית פֶראנק נותרו אך יאן וואָלאַאוסקי ומאמעאוש מאשושעווסקי, ויתרם נפוצו מפחד המלחמה, וכה גדלה הבהלה ביניהם, עד כי אחד מהם, בחפצו להמלט, התנפל מן הסוללה אל הבור העמוק הסובב את העיר. (3)
 ופֶראנק קצף קצף גדול על בני המחנה הבורחים, ויתבורד בחדר מאסרו, "ובמשך שנה תמימה לא ראה איש את פני האדון כי קצפו גדול מאד".

ובתו עווא היתה נחמתו האחת בתבל, ואליה נשא את דבריו דברי תודה וברכה אחרי תום ימי המצור והמאסר לאמר:
 — "בתי! אני לבדי נשארתי, וכל חברי הלכו, גם האחים והאחיות ברחו ממני, ואין לי זולתך נפש אחת בימי המאסר והצרה והיסורין הקשים, וע"כ אני מברכך, שתהיי יפז מכל הנשים ושלומה מכל הבתולות!" (4).

גם את מאטעאוש מנאדווארני זכר פֶראנק למוכה בעד אמונת רוחו כי לא עזבהו בימי המצור, ויהי חיתר ומתננב לעבור בין אנשי חיל הצרים למען הביא אליו בשורות חדשות מבני המחנה.
 "למה לא הבינותם — אמר פֶראנק אל בני עדתו הממרים, אחרי צאתו מהמצודה — כי כשהייתי בצרה גדולה במשענסמוחוב, סכן מאמעאוש את עצמו בשבילי, וגם כשהיתה המצודה סגורה, והאויב

(1) Kr. 'b' 79; (2) שם 80; (3) סה"פ 60; (4) שם 28.

מקף אותה מסביב, היה מאמעאוש מורח בשבילי ובא בסכנות גדולות
וה' היה עמו, ואתם לא ראייתם!"⁽¹⁾.

ולבל יסור צלו מעל העדה, גם אחרי נוסה מנוסת קלון ממשענסם-
מוחוב, ההליט פראנק ליסר את המחנה כולה, ומאמעאוש הנאמן נסע
לווארשא ופקודת האדון בפיו לענוש את הממרים. ומה גדול היה עוד
או כחו של פראנק ומוראו על המחנה, נראה מן האות הזה, כי כל בני
המחנה נשאו את הענש בלי כל תלונה, איש איש מהם הלך את
חברו מלקות, וגם הנשים לא נפטרו מן המלקות.

ביום 28 נאוועמבר לש' 1771 היה האות הזה, ואחרי כן נסעו
מאמעאוש מאמושעווסקי, הענריק. וואלאווסקי ויאוקיר למשענסמוחוב
להודיע כי „כל בני המחנה אנשים ונשים לקו וישאו את עונם”⁽²⁾.

אבל עוד בזה לא בא הקץ לשלטון האדון.

ביום 9 יאנואר לש' 1772 כאשר שלחו אנשי עדת פראנק (אזרי
לקחם מוכר) את ציריחם למשענסמוחוב, ובלי שים לב אל הסכנה
האיזומה פרצו דרך חיל הצרים, ויבואו בשלום עד המצודה מקים שם
פראנק היה עצור, צוה פראנק לשישה מהם ללכת למסעם תחת פקודת
פראנמישישעק וואלאווסקי, ועמו ארחו לחברה: יאקובאווסקי
פאוולאווסקי, מיכאל וואלאווסקי, יאן וואלאווסקי ויאוקיר. ולפראנמישישעק
צוה האדון להודיע לבני החבורה הזאת אחרי עברם את הגבול מה מטרותם,
כי עליהם לסובב במדינות במשך שתי שנים ולשוב אח"כ לווארשא
ולבלי שבת בה יתר מב' ימים”⁽³⁾.

בין כה וכה קרבו ימי מנון משענסמוחוב האחרונים. חיל הממלכות
אשר חלקו ביניהן את המדינה, הרגו את שרידי חיל הקונפֶּדֶרַאטיס,
ובפקודת השר המצביא סובורוב הקיפו את כל מצודות הגבול, ועוד אז
החזיקו הקונפֶּדֶרַאטיס מעמד בלאנצקרון, בטיניץ ובמשענסמוחוב. אך
בחדש אפריל לש' 1772 נפל מבצר קראקא, ואחריו לאנצקובון וטיניץ,
ועוד משענסמוחוב עברה שכנה עשר יום, אך בראות קאזימיר פולאסקי
כי אין מעמד, יצא מן המצודה ויצו לשרי הצבאות ויערובאווסקי

(1) סה"פ 81; (2) שם 12; (3) שם 8.

ופולסקי להסגיר את המצודה ביד מלך פולין, והנסיך גאליצין השיב את פני הצירים ריקם, אז נסו חיל הקונפֵיִדִיראטים עוד הפעם להבקיע להם דרך בין חיל הצירים עליהם, אך עמלם היה לשוא, ואז הסגיר את את המצודה ביד האויב ביום 19 אוגוסט לש' 1772.

וראש צבא המנצח, הגנייראל אלכסנדר אילימש ביביקוב לכד את משענסמוחוב ויחל לבדוק ולחפש כל אשר בה, ואז בא אליו פֶראנק ויחל את פניו לקרוא לו דרור, בספרו לו, כי הוא נלכד בעלילת שוא, בעד חפצו להפיץ את הדת הנוצרית בין היהודים.

וישמע הגני' ביביקוב לבקשתו ויקרא לו דרור, ואחרי שלש עשרה שנים יצא פֶראנק ממאסר משענסמוחוב לחפש.

ולעיני הגני' ביביקוב באו מאמעאוש מאמושעווסקי ויאן וואלאווסקי אל פֶראנק וישוחחו עמו ויפלו לרגליו ויבקשו ממנו סליחה על "עונם", אך בס' Krobika לא נאמר מה העון ההוא⁽¹⁾.

והשמועה כי פֶראנק יצא לחפשי עפה כחץ מקשת בין כל המון המאמינים בו, ובראשונה נסעו "האחיות" קלארא וסופיא משענסמוחובה, אך לא מצאו את האדון במאסר, כי הוא כבר נסע משם למסמאָו אל ההגמון הקאתולי לבקשהו להשאיל לו עגלה לנסוע בה לווארשא⁽²⁾.

וביום 21 יאנואר לש' 1773 עזב פֶראנק את משענסמוחוב, הוא ובתו עווא ושתי האחיות, ויסע במשעול צר דרך וואלבארנ, ולפניו נסעו האחיות קלארא וסופיא לבשר לבני המחנה כי האדון בא, וביום 28 יאנואר נסע ירוחם דעמבאָווסקי לקראת האדון. ובגור-קאלוואריא הרחוקה חמש פרסאות מווארשא חנה פֶראנק שעות מספר, ושם סר אל בית הניזורה, ויבקש לתת רשות לבתו לשבת שם.

וביום 1 פֶעב. לש' 1773 בא פֶראנק לווארשא בלי כל שאון וירם פעמיו לבית-התפלה של הכהנים הבערנאדינים ויתפלל שם שעות מספר, ואח"כ הלך לראות את פני בניו יווף וראָך אשר ישבו בכיעלאני, ואחרי

(1) שם 82; (2) שם.

שבתו שם ימים אחדים שב ביום 9 פֿעב. לעיר הכירה וביום 11 בו נסע לגור-קאלוואריא להביא משם את בתו⁽¹⁾.
 או קרא פֿראַנק לבני עדרתו ויאמר להם:
 „כשתשמעו לי צ״מ פעמים ופעם אחת לא תשמעו לי, הכל יהיה לריק, ואין אתם חשובים בעיני כלום”.
 „כשאני אומר היום הן ומחר לא, בל תשאלוני ובל תתמהו עלי”.
 „יבוא יום שאז יפגשני איש מכם ברחוב, הולך רגלי, או נוסע במרכבה, או רוכב על סוס. ואני גוזר עליכם לבל תסתכלו בי. כל איש מכם ישתוק ואל ידבר דבר גם באזני אשתו ובניו, ובאזני אנשים זרים לא כל שכני”⁽²⁾.

אחרי הגזרות הקשות האלה שלח פֿראַנק את יאוקער קאַראָלעווסקי ואת דומיניק מארקעוויטש למשערנאוויץ, ומכתב בידם אל השר השליט שם „לגזור על כל היהודים לקבל את הדת הנוצרית”.
 והימים ימי נצחון הרוסים כלכדם את כל נפות הוואלאחיי עד הים השחור ועד בוקאווינא.
 והשר השליט במשערנאוויץ חשב את צירי פֿראַנק למרגלים, וישלחם אל השר רומיאנצאוו, והוא שם אותם במאסר ביאססי, ויהיו עצורים שם כארבעה שבועות, ואח״כ הוציאם לחפשי ויובלו עד הגבול⁽³⁾.

(1) שם 83 ; (2) שם 1767 ; (3) ס' Kr. 84 .

פרק עשרים ואחד.

השציו"ם החדשים . הר"י איכשיץ והר"י עמדין . צירים שלוחים אל פראנק . מחשבות חדשות בלב המתעה . קשת דרוכה אל העי"ם . נחלת שדי ממרוכזים . סמל עשוי . מזמות ע"ד חינוך חוה .

שלש עשרה שנות שבת פֶּראַנק כלוא במאסר במשענכטוחוב שוו עליו הוד והדר כאלו היה מוכה אלהים ומעונה ויהי לנס לא אך בעיני המחזיקים במעוון בפולין כי גם בארצות המערב בכל המקומות ששם עוד לא כבתה גחלת כת ש"ץ וזיקיה האחרונים עוד להמו תחת ערמת אפר הסודות והרזים, וביחוד במדינות ביהם ומעהרין. פֶּראַנק לא החמיא את המטרה בשלחו את ציריו לסוכב בקהלות. הם נסעו מעיר לעיר ויספרו פלאות ותעלומות ויפיצו משאות שוא ומקסם כזב, ורבים נתעו להאמין כי האיש הכלוא במשענכטוחוב הוא ש"צ חדש, והוא יוליך את היהודים לימין עזו אל המטרה שהציבו להם בעלי הדמיונות וחולמי החלומות באזמיר ובסאלוניקי.

ולמלחמה על כל בעלי הדמיונות האלה יצא חגור כלי קרב ועומה כמעיל קנאה הר"ר יעקב עמדין, ואחריו החרו החוקקו רבים להטיל את להט החרם על מפיצי תורת הרזים והתעתועים, והשהדלון הר' ברוך יון סרסורו של השר בריהל נתן מהלכים לחרם הזה גם במדינת פולין עפ"י הרבנים אשר נמשכו אחריו. אח"כ התערבו במחלקת זו גם חוקרי-דת נוצרים וביניהם פֶּרידריך מענערלין אשר כתב חוברת שלמה ללמד זכות על בעלי הסוד, והחוברת הזאת נתנה את חן הר"י איכשיץ בעיני מלך דניא פֶּרידריך החמישי לתת לו חנינה ולהשיבו על כנו באלתונא כבראשונה (*).

(* הערת המעתיק: בדבר מחלוקת הר"י עמדין סמך המתנגד יתר מדי על דברי הגד האחד, ולא זה המקום לזכר את המחלקת הישנה, כי אין זה מעין הס' אשר לפנינו.

ובש' 1764 עמד וואלף איבשיץ בראש בעלי הרוים, ואחריו אשר הורם לתור מעלת בארון כונן מושבו בדרעודן בתור בארון פֿארן אדלערסטאהאל ויקהל שמה רבים מחבריו ותלמידיו ויהי תענוגות ותפנוקי בשרים ולמראה עינים שמר את חקי הדת הנוצרית. וע"ד עניניו עם בני עדת פֿראנק מפולין כבר זכר גראָטץ בחלק העשירי (עמ' 437) כספרו „תולדות היהודים“.

ומאת הצירים השלוחים למערהין נודע לפֿראנק בווארשא, כי השציי"ם היושבים שם מבקשים את קרבתו. וכבר זכרנו כמה שבא למעלה כי למשעננסטוויוב הגיעו „מכתבים אל הארון מאת האשכנזים המבקשים כי ישלחו להם אנשים, יען כי הם הפצים להכנס אל הדת הקדושה“⁽¹⁾.

ואין ספק, כי המכתבים ההם באו מאת השציי"ם ממערהין, מקום שם מצאו הרמיונות והתענועים קן להם⁽²⁾.

וירא פֿראנק כי כמעט הקיץ הקיץ על פעולתו בפולין. ככד היה גם להעלות על לב את הרעיון לשוב ולהפיץ את תורתו ברכים, ולכן חפץ פֿראנק לשנות את מעמו, לברוא דת חדשה ולהגיע על ידיה לגדולה ולעושר. בני עדתו בווארשא שנמשכו אחריו ויקבלו את הדת הקאתולית כוננו להם מצב נכבד בין חברת הנוצרים, מצב נשען על הון וכבוד, ולא רצו לעזוב מצבם, וגם הפצו להיות בעצמם למנהלים להמון העם, ולנביאם הראשון אשר הלך לפניו אמנם לא המו כתף סוררת, כי גמרו בדעתם לשים לו אות כבוד גם לימים הבאים בהעניקם אותו מכספם, אבל הם מאנו להיות בידו כחמר ביד היוצר.

ויהי בראות פֿראנק את השינוי הזה ברוח תלמידיו ועבריו הנאמנים מאו, ויאמר לתקותו נואש בפולין ויגמור בדעתו לעזוב את הארץ ולבקש לו מפלט בארץ אחרת.

(1) 'o Kr. 71; (2) „פֿאראאנגיגען דיא ביידען גראָסטען געמיינדען: ניקאלסבורג אונד פֿראָסטניץ, אונד יעדע נאָך זא קליינע מעהרישע געמיינדע אונד יעדער ווינקעל-ראבבינער פאלגטע נאָך אונד שטיעס אין דאס הארן דעס פֿלוצעס“. גראָטץ, געשיכטע 10, 405.

„בתחלה, כשבאתי לפולין — כן הגיד פֶראַנַק אל הקרובים אליו — מצאתי אתכם והשתדלתי בכח גדול לטובתכם, והלכתם אחרי לתפיסה, והייתם ראשית אוני; ועתה אני רואה שמעשי ידוי מובעים בים (ze) *działo rąk moich tonie w morzu*. עד היום אין אתם מבינים את המדות הטובות ואת הזכות שבי”⁽¹⁾,

ולפעמים הוא מדבר במרירות-לב כמוהיר: אני אתיו את ראשיכם! צעק בקבלו את פני תלמידיו, ואח”כ בחר לשון ערומים להמתיק את מרירות הדברים ע”ד הדרוש לאמר: רציתי להשפילכם לבל תפסעו על ראש המחנה”⁽²⁾ ר”ל לבל יעשו להם קרנים להיות שלימים ומנהלים, רק שיחשבו את עצמם כאחים פשוטים, ומורא רבם יהיה עליהם כעל כל בני המחנה.

„כסבור הייתי שיהיו עובדים באמת, כמו שעבד יעקב אבינו בעד רחל ז’ שנים ועוד הפעם ז’ שנים, אלו ראייתם במשענסמטוחוב אל מה אני משתוקק, הייתם מנשקים את האבנים שם, כמו שכתוב בתהלים ק”ב”⁽³⁾.

„איך יכולתם לחשוב שבאתי ח”ו לעשות לכם רעה? הן קראתי אתכם אחים, כאלו הייתם אחי מלידה ומבטן. אלו רציתי לעשות לכם רעה הייתי כמי שחותך בכונה את אצבעו או נושך את גופו. צריכים אתם לידע שכל מה שאני עושה הוא לטובתכם ולהנאתכם”⁽⁴⁾.

וכמו חש בנפשו כי כחו סר מעליו, הוא מתאונן מר לפני תלמידיו כי מפני המאיהם, הממרה שאליה השתוקק, נעתקה ממנו והלאה.

„שתי פעמים — כך אמר להם — עמדתם כנגדי. פעם או בווארשא הלכתם לבין האומות וסיפרתם דברים שאסרתיו לכם לספר לשום אדם... אני רציתי לדרוך קשת אל העמים, אבל מה היה עלי לעשות? כשהעמידו האומות אתכם כנגד הקשת שרציתי לדרוך, ראוי היה לכם להמתין עד שאכנס לתפיסה. אבל תכף בווארשא הלכתם אתם

(1) ס’ הפתגמים 203; שם 112; (2) שם 135; (3) שם 1587.

בדרך אחרת, ואני בדרך אחרת. פעם ב' בש' 1760 העמידו אתכם האומות עוד הפעם כנגדי, ומה היה עלי לעשות? הוצאתי את הקשת הדרוכה מידי והנני עד היום שרוי בצער עמכם...⁽¹⁾.

„רק בשביל זה באתי לפולין לבטל את כל הדתות וכל הנימוסים, וברצוני הוא להביא חיים לעולם“⁽²⁾.

ופראנק התאונן על אשר לא יכול להוציא את חפצו זה לפעולות, על אשר הוא אנוס לעזוב את הארץ אשר בה חפץ לנסות את כחו.

„טפני שדברתם לעו לפני האדונים, אני מוכרח לעזוב מדינה זו שהיא „נחלת ה'“. הן שמעתם שאלך לפולין, ועתה אני מוכרח לילך

למדינה אחרת, וכל זה למענכם שלא תלכו לאכדון ואני עמכם“⁽³⁾.

הוא חשב את פולין ל„נחלת ה'“.

„זו היא הארץ שהוכמחה לאבות. אלו נתנו לי את כל המדינות

מלאות אבנים יקרות, לא הייתי יוצא מפולין, כי זו היא ירושת ה' וירושת אבותינו!“⁽⁴⁾.

והוא מודיע בדברים ברורים, כי איננו חושב לעבוד עבודתו

בשם הצלב.

„אמרתו לכם: היו זהירים מפני הצלב, מפני שדרך הצלב הולכת

לכאן ולכאן ומתפרדת לארבעה צדדים, ואפשר למעות“⁽⁵⁾.

ואת מחשבתו לעזוב את המחנה הוא מבאר עפ"י מעם חדש ע"ד

הסוד כי הוא חפץ ללכת אל עשיו.

„אני מוכרח להתרחק מכם. אני הולך אל עשיו“⁽⁶⁾.

הננו רואים כי תהפוכות ותהו ברוח פראנק ובמעשיו, וכל רעיוניו

רעיוני הדיום ששמע דברים מקומעים לסירוגין, או קרא איוה דברים בכה"ק, והיה מבאר אותם לפי רוחו.

כבר ראינו למעלה, כי פראנק רצה לנסות את כחו לפרוש מצודה

על הדת הנוצרית-היוגית, וכבר הזכיר במשעננסמוחוב את הדת הזאת בממל עשיו.

⁽¹⁾ שם 408 ; ⁽²⁾ שם 130 ; ⁽³⁾ שם 114 ; ⁽⁴⁾ שם 1328 ; ⁽⁵⁾ שם 715 ;

⁽⁶⁾ שם 1676.

אח"כ שנה פֶּראַנק את כונת הסמל הזה ויחל לסבבו ולכוונו אל פולין: „כשתהיו ראויים לבוא לפולין אל עשיו, אז יכיר כל העולם כי זה הוא מעשה ה'”⁽¹⁾.

ובמק"א סמל עשיו הוא סמן לבכורה: „כשאלך לפולין אמה את ידי על הכל, ואז אומר: אני עשיו, הבכור ממך”. ואז במק"א הוא מדבר במירוף-הדעת: יצחק, יעקב, עשיו, מי יוכל לדבר, מי יוכל לחקור אותם? הם תחלת העולם וסיפוף, וזאת לכם לדעת: עשיו הוא האדם האמתי, וגם אדום הוא אדם כזה, וגם אביו של אדום הוא אדם אמתי, וכולם מנהיגי העולם”⁽²⁾.

אך למותר הוא להתכונן ולבקר את הכונה האמתית הצפונה בסמל הזה הנשמע לכמה וכמה פנים. שמות ומלים כאלה הם אך מסכה נסוכה על פני האנשים המתעים ברדפם להשיג את מטרתם. מטרת פֶּראַנק היתה להעתיק את פעולתו אל מקום אחר, להכין לו כר נרחב לפעול ברוח המון החשוכים ולהוליכם שולל בלשיו באמונת הסודות והרוזים, למען עלות לגדולה ולמען מלא זהב חוריו, וכן גם השתוקק פֶּראַנק להעלות לגדולה את בתו חוה ולהרימה לתור מעלת נביאה ובת-אלהים „עולימתא שפירתא”, ובחוד יפיה בטח כי יצליח במעשהו.

וכן גם הבין פֶּראַנק הערום כי עיד חוה חסרה „ידיעת לשונות ונמוסים יפים” שלא יכלה לקנות בבית המאסר במשעננסמוחוב, ויהפץ למלא בחו"ל את מגרעות חנוך בתו, ולכן נסע למעהרין, למדינת הקיר"ה, למען תלמוד בתו „לשונות ונמוסי המלכות”⁽⁴⁾.

(1) שם 72; (2) שם 1955; (3) שם 187; (4) שם 808.

פרק עשרים ושנים.

דרך מראשו לברין. תעודות מסעו של פֶּראַנק. בואו לאֶכְרָאוויץ.
 מהנהו בדרך. פֶּאן צאלערין. [הודעות הפקידים. מצביאי החל.
 חקירות ודרישות. דין וחשבון. אל ממשלת המחוז. משפט הרוץ.
 ברחוב הפטרבורגי. דעות פֶּראַנק. תקותו. חצר פֶּראַנק בברין אשר
 במערהין. קנה רובה. צירים שלוחים לתוגרמא. גרודים מזויגים.
 דגלי הגדודים. בעלי קבין. דמיונות עוים. קורצא בי מלכא. מות
 מומר. דעות הפקידים ע"ד פֶּראַנק.

בחצי מאָרץ 1773 עזב פֶּראַנק את ווארשא ויסע בחברת שמנה
 עשר נפש אשר אתו בשתי עגלות גדולות דרך טראָפּפּוי לברין אשר
 במערהין, ויחן שם ביום 23 מאָרץ בבית המלון המכונה „צום בלויען
 לאָוען“⁽¹⁾.

ומצוין הדבר, והוא נותן לנו ציור נאמן ממצב הממשלה בימים
 ההם בפולין, כי למסע אל עבר הגבול ניתנה לפֶּראַנק התעודה הנמוסית
 הנחוצה לכל נוסע לחו"ל — מאת צירי שלש ממלכות, מאת הבאָרון
 אָטמאָ שטאקקעלבערג, מאת הבאָרון רעוויצקי ומאת בענואָ.
 בתעודה הנתונה מאת הציר האוסטריי נאמר: קארל עמערק
 באָרון רעוויצקי פֶּאן רעוויזניע, מוכתר בנמוס שאמכעלאן של הקיר"ה,
 ומשמש בכהונת ציר הקיר"ה בחצר המלכות בפולין מודיע כי המכ"ז,
 האָרון יאועף פֶּראַנק, איש סוחר, ושמנה עשר מישרתיו אשר עמו,
 רוצה לנסוע מפה בשתי עגלות לרגלי עסקיו לברין אשר במערהין,
 ולכן מצמיים כל בתי הפקידות שאליהם נוגע הדבר שלא לשים מכשול

(1) הנני מחזיק טובה להד"ר גוסטאוו טרויטענבערג כהן נוצרי
 בברין שאסף בעדי את כל הידיעות האלה מן הארכיון. הוא הכין לדפוס ספר על
 אדות פֶּראַנק ומעשיו במערהין, אך לא מנע ממני את כל הידיעות הדרושות לי.

על דרך פראנק הנ"ל והאנשים אשר אתו, ולעת הצרך יעמדו לימינו.
נתון בווארשא 5 מאָרץ 1773.

ובכתב הפרוסי נאמר: המכ"ו הסוחר יאזעף פראנק שבא הנה
משענסטמוחוב, אחרי שבתו פה שמנה ימים נוסע מפה עם שמנה עשר
איש אשר אתו בשתי עגלות דרך משענסטמוחוב למראפפוי לרגלי עסקיו.
ובהיות כי ככל מקום פה האויר טוב וזך, ואין, תהלה לאל, עקבות
מגפה (אונד פאן אנשמעקקענדער וייכע גאמטלאב ניכטס צו שפירען
איסט), ע"כ מצטוים בזה כל פקידי הצבא והמדינה להניח את הסוחר
הנ"ל עם אנשיו ועם כל הכבודה אשר לרגליו לעבור באין מעצור דרך
הגבול. בווארשא 1 מאָרץ 1773. גענ. בענוא, ציר הוד מלכותו מלך
פרוסיא אצל-הרפובליק הפולאנית".

ותכן התעודה השלישית, הרוסית, לא נודע, אבל זכרה בא בלוח
המפתחות של הארכיון אשר בבית פקודות נציב המדינה בכרין באות C
(F. N. 123, משנת 1773).

ביום 23 מאָרץ לש' 1773 הודיע הקרייזהויפטמאנן קארל פרידריך
גראף פאן צאללערן לשלטון הגובערניום בכרין של מעהרין ע"ד בוא
פראנק עם שמנה עשר אנשים (דאָמעסטיקען) וע"ד הביאו עמו תעודות
מסע מאת שלשת צירים, ועוד הזכיר, כי פראנק זה מוצאו מעיר
אומיר הרחוקה חמש מאות פרסא מקונסטנטינופול, ויש בדעתו לגור
בכרין ולהתפרנס מכספו (פאן זיינעם געלדע צעהרען), ובעוד ששה
שבועות יש בדעתו לנסוע עם בתו לויען למען ראות שם דבר-מה
(אום עטוואס צו זעהען), ואח"כ ישוב הלום. ועוד הוא מודיע, כי
פראנק זה כונן מושבו בבית אחד החורים (פריימאנן) ושמו פיעטש, והוא
יושב אַבראָוויטש, והוא הפץ לשלוח ארבעה אישים מאלה אשר אתו
לשוב לווארשא¹.

וברשימת האנשים שבאו מפילין, שנעשתה מטעם הממשלה
ביום 22 מאָרץ 1773 נזכרו האנשים הבאים להלאה, עם איוה שינויים
בשמותיהם: באַבראָוויץ בכירתו של פיעטש באו לגור: א) יאזעף פראנק,

¹ 85 Kr. 'b

מומר וסוחר (נעֶאָפֿיט אונד האנדעלסמאנן; ב') עווא פֿראַנק בתו; ג') מגדלינא יעווערזאנסקא (יעוועראנאו) בתולת-החצר (קאממערוינגפֿער); ד') האנושא פאולאווסקא, בתולת-החצר; ה') רווא מיכאלאווסקא, כובסת; ו') ברברא יוזעפֿטא, כובסת; ז') יענדרועי דעמבאווסקי, מזכיר (סעקרעטאַר); ח') מאטעאושרעמינאווסקי; ט') קאזימיר בודינסקי, מבשל; י') יאַעפֿ נאקולניקצי, עוזרו של המבשל; יא) פֿראַנטישעק באַדאַווסקי, כנ"ל; יב) איגנאצי צעווראיסקי, משרת; יג) עליאש, עבד; יד) יוהאן, חרש-עצים; ט"ו) פֿראַנטישעק קארלאווסקי, רפב, בלעדי אלה נרשמו גם שמות ארבעה אנשים מן המחנה אשר שולחו לשוב לווארשא, והם: ט"ז) יאן ראזענצווייג, י"ז) איגנאצי ברייטיץ; י"ח) יאנקע פֿאַריש; י"ט) יאקוב פֿוהרמאן.

ובהודיע הפקיד הקרייזהויפטמאנן את שלטון הגובערניום את דבר כזו האנשים הנ"ל, שאל אותו אם יוכל לתת את הרשות לכל אלה לגור באַבראוויץ, ויאמר עם הספק כי בעיניו חשוד הדבר שמומר אחד יביא עמו המון עבדים וכולם מומרים כמהו ולא נודע למה באו, ומי יודע אם לא דבר בליעל יצוק בהם, ובין כה וכה לא התיר לפֿראַנק ולאנשיו לגור באַבראוויץ ותדי עצתו להם כי ישוטטו לבקש מקום אחר, ושלטון הגיבערניום השיב ביום 26 מאָרץ לשנה הנ"ל, כי הוא פנה בשאלתו אל פקירי הצבא, ומפני שהימים ימי מלחמה, אַחרת תשובת פקירי הצבא לבוא, וכן גם נערכה שאלה ע"ד אלה מעבדי פֿראַנק הרוצים לשוב לפולין אם אפשר לתת להם תעודות למען יוכלו לשיב. ובשאלת הגובערניום השלוחה אל פקירי הצבא נאמר, כי אמנם יש ביד פֿראַנק שלש תעודות-מסע, אבל אין בידו תעודת מסע מפקירי הצבא, וע"פ החקים מיום 26 יולי לש' 1772 מי שאין בידו תעודה כזאת אסורה לו דריסת הרגל באוסטריא, ולכן תודיע נא הקאמאנדאטורא של הצבא את דעתה אם לתת רשות למומר יאַעפֿ פֿראַנק לגור בארץ או לא. וביום 28 מאָרץ תודיע הקרייזהויפטמאנן כי פקירי הצבא התירו לארבעת עבדי פֿראַנק לשיב לארצם, ובדבר פֿראַנק בעצמו השיבו, כי תעודות מסעו הן מספיקות לו, כי הוא איננו מאנשי מלחמה, ואין כל תעודה אחרת נחוצה לו, ולכן אין להם כל ענין לרון בדבר. או פנה השלטון

הגובערניי ביום 2 אפריל לש' 1774 אל ראש הפלך (בעצירקסהויפטמאנן) בבקשה לחקיר ולררוש מה פראנק ומה מעשהו ועסקיו ולמה בא למדינה זו עם עבדיו הרבים, ויעש ראש הפלך כמצוה עליו ויחקור את פראנק ואת עדתו, וכל אשר יכול לאסוף ידיעה נכונה או לא-נכונה אסף בעמל רב.

ופראנק הודיע לפקודים שחקרוהו, כי במלכות פולין, במרחק שלשים פרסא ממשערנאוויץ, מקום שם יושבים הרוסים, יש לו מקנה ובקר רב, והוא עושה בהם סחורה, ועתה הוא חפץ לעזוב את מסחרו זה, ולע"ע הפקיר על עדריו אנשים נאמנים, וגם יש לו נכסים ואחוזות באזמיר, ומשם הוא מקבל את ההכנסה הקבועה מדי שנה בשנה, הוא לא יחפץ לעשות כל מסחר וקנין בברין, כי אם מתבואות נכסיו וכלכל את נפשו ואת נפשות כל בני ביתו.

וע"ד הסכה שהמריצתו לעזוב את פולין ולבוא למערהין הגיד פראנק, כי מפני מכות המלחמה יצא משם, „החקירה והדרישה — כן נאמר ברין וחשבון של הפקירים — לא גלו דבר רע בברכי פראנק ובמעשיו ועניניו“, ועל דין-וחשבון זה באה תשובה מאת שלטון הגובערניום ביום 11 יוני לש' 1773 אל ראש הפלך „שהרשות נתונה ליאזעף פראנק, מומר, יליד פולין, לשבת בברין באין מעצור“⁽¹⁾. ויכונן פראנק את מושבו בבית אשר שבר לו ברחוב הנקרא פעטערס-בורגראססע. פיו דבר כוב באמרו כי מאזמיר שולחים לו את תבואות נכסיו, ולא היו דברים מעולם, אך מווארשא הביא עמו כסף רב מאת מתי סודו וגם המחזיקים כמעוו במערהין הוסיפו לו כהנה וכהנה, ותהי בידו לערוך את ביתו בהוד והדר ובתפארת כל חמדה למען עור את עיני ההמון, וגם קוה, כי במהרה יחלו היהודים מכל מדינות הסלאווים ומאונגארן ומתוגרמא לנסוע אליו בהמון, ויחשיבו מחשבות לערוך לו מחנה כבד וליסד במחנה הזה סדרי צבא לחלקו לגדודים ולתת לכל גדוד דגל מיוחד לפי תורת הסודות והרזים אשר בלבו, אני אומר לכם — אלה דבריו — שגם אם יבואו אלי כל מלכי

⁽¹⁾ מן הארכיון בברין.

האומות, אין זה שוה כלום בעיני. כונתי ורצוני רק שהיהודים יבואו אלי, עתידים היהודים שיבואו בהמון רב, כל שורה מן המחנה לא תהיה פחותה מעשרת אלפים, כל גדוד יהיו לו דגלים, וכל דגל בצבעו המיוחד, רק דגל השחור והתכלת יהיו באהרונה, על הדגלים יהיו נראים ומתגלים דברים חדשים, ועתיד העולם לבוא ולספר לי מה שראו על הדגלים, אתם מוזמנים לכך שתלכו עם דגלי, מפני שאנחנו נלך עם הדגל אל דבר ידוע, וע"כ קריתי לכם אחים מפני שאתם עתידים להיות נושאי דגלי, וגם אני אשא את הדגל, אע"פ שירי כבודת, אני אומר לכם, כשיבואו אותם היהודים, אתם צריכים לצאת לקראתם בעניות ובשפלות, ראשכם ועיניכם לארץ, ואז תכירו מה שהקב"ה עשה בעולמו" (1).

ומאת בני הנעורים שנקבצו אליו מפולין וממעהרין דרש משמעת נמורה וחלומה, "מי שלא ישגיח על דברי, לא יוכל להיות בשום אופן בחצרי, ומי שיקלל — שמו ימח, ומי שיאמר, שהדבר שאני הולך אליו הוא רע, יוחרם וינודה מתיכנו, מפני שאני הולך אל דבר טוב, אל הדבר שכולו טוב" (2).

"כמו שזריו הייתי להחריב ולעקור, כך אהיה זריו לבנות ולנמוע, יבואו אדונים גדולים שירצו לדבר עמנו, להיות בחצרנו, או להיות עב"פ קרובים וסמוכים אלינו!" (3).

"אני אלמד אתכם נמוסי המלכות, מפני שאני רוצה ליתן כתר לכ"א מכ"א" (4), ופראנק ערך את חצרו כמנהג הסולטאנים, ובמהרה באה אליו שימקאווא ל, מווארשא לעשות את המעשה הזר שכבר נזכר למעלה, "ניקת האדון" (5). ולמען הגדיל את כבודו בעיני העם עשה לו פראנק מרכבה רתומה לסוסים אמוצים, ומרכבה מיוחדת בעד עווא בתו, וגם סוס לרכוב עליו, ובכל פעם אשר נסע במרכבה רצו לפניו שני עבדים, ובראשם פראנמישעק ש, "לבוש בנדי איש פולין וקנה רובה בירו" (6).

(1) ס' הפתגמים 439; (2) שם 1592; (3) שם 908; (4) שם 1944; (5) שם 86 Kr.; (6) שם.

ובחדש דעצעמבר לש' 1774 שלח פֿראנק לסטאמבול את פאוועל פאוולאווסקי, את יאן וואלאווסקי ואת קאפלינסקי, ואח"כ שלח את פיאמר יאקובאווסקי ואת לודוויק וואלאווסקי, וכפי הנראה לא עשו שליחותם יפה, כי אחרי שוב הצירים צוה פֿראנק ליסר בשוטים את פיאמר⁽¹⁾ וישבו השליחים לסטאמבול, אך הפחה סקומארי תפשמ וישמש במאסר וישבו שם ירחים אחדים ואח"כ הוצאו לחפשי לשוב לביתם⁽²⁾.

ופֿראנק מזכיר את השליחות הזאת בדבריו: אני אומר לכם, כשתהיו תמימים עם ה' בלב שלם, אין כל כח יכול לעצור אתכם, והא ראייה שליחות יאקובאווסקי עם לודוויק לקונסטנטינופול, אע"פ שקם עליהם הויזיר ורצה לאכדם, הוא נפל באותו יום ממדרגתו בפקודת הסולטאן, והם שבו אלי בשלום, מפני שאני שלחתי אותם בפקודת השם⁽³⁾. כפי דנראה העמיק אז פֿראנק תחבלות, כי אסף כסף הרבה לערוך לו מחנה צבא, ולאנשים הבאים אליו גם לוקנים גם לבחורים היה אומר: „מה דהוה הוה, עתה באו ימים חדשים, לא נעסוק עוד במה שעסקנו מכבר, ורק נלמוד תכסיסי מלחמה“⁽⁴⁾. וליענדרועי דעמבאָווסקי אומר: „אני גוזר עליך שתלמוד תכסיסי מלחמת השנים, תכסיסי יריה ואחיות רומח“⁽⁵⁾. בהשקפה ראשונה נראה כאלו רצה פֿראנק לחזק את ידי האנשים אשר עמו ולמלא את מגרעות חינוכם ע"י הנועת-הגוף והרגל-כה-העבודה בצבא, אבל לרגל החקירה להלאה יתברר לנו, כי לא למטרה זו נשא פֿראנק את נפשו, כי הוא היה כוסה מוזנות, ובסתר לבו חרש תחבלה, אולי יצליח בימי המבוסה והמבוכה בתוגרמא ללכוד בחרבו ובקשתו מדינה אחת קמנה בערו ובעד המחנה אשר אתו. „וכי נכנסנו לאמונה זו — היו דבריו — לישוב כמתים. צריכים אנו לומר דבר אחד לאומות העולם, ואז תראו איך ישתוממו ואיך יתהפכו פניהם. וכי לא אמרתי לכם שאני הסנה הכוער באש ואיננו אוכל“⁽⁶⁾. גם היה פֿראנק קורא למטרתו החדשה הזאת

(1) שם 88; (2) שם 87; (3) סה"פ 120; (4) ס 89 Kr.; (5) סה"פ 896;

(6) שם 1905.

„אוצר יקר“, והיה אומר: בשביל האוצר היקר הזה צריך אני להיות עשיר מופלג ולילך אליו בכח אנשי מלחמה רבים⁽¹⁾. וכן גם בלבל את דמיונו של ההמון בספרו להם סודות ע"ד „בעלי קבין“: „אלו שלחתי אתכם לבעלי קבין, וסימן שלי בידכם — הם דרים בהרי ביהם כעשרת אלפים ויש להם מלך, או הייתם אומרים להם: מנהיגנו החכם יעקב הוא עתה בדוחק גדול, וכשאתם תסייעו לו עתה בממון יסייע הוא לכם ג"כ, ואז היה כ"א מהם נותן מיליון אדומים, והיו מביאים אתכם אל המלך שלחם, והייתם מקבלים מידו עשירות לאין קץ, והייתם מבקשים אותי שיתן לכם ד' או ה' אנשים לשרתכם, ואח"כ הייתי שולח אתכם אל קיסר רומי והייתם אומרים לו שאני אלוה לו 15 או 16 מיליון אדומים לצרכי מלחמה ואני רוצה לאסוף שלשים אלף אנשי חיל לעזור לו במלחמה⁽²⁾“. אך כל אלה היו דברי חלומות ובין כה וכה ערך לו פראנק גרוד של „אולאנים, קוקים והווארים“ לבושי מכלול, ועל פתח ביתו הציב שומרים לבושים בגדי שרד⁽³⁾. כל הדברים האלה העציבו מאד את רוח ראשי קהלות היהודים ויערכו דברים אל הממשלה בדברים אשר כבר כתבו אל הממשלה גם בימי שבת פראנק במאסר במשעננס-מוחוב, כאשר החלו אנשיו לעשות זר-מעשיהם בווארשא, אחד המכתבים האלה בא לידי השר פאן בליסענען וביום 31 יולי לש' 1774 באה פקודה מאת השר הוזה אל שלטון הגובערניום בכרין לחקור ולדרוש היטב מה היא הכת ומה מעשי פראנק, וגם הזכיר השר כי לפי הנודע לו כבר נתבע פראנק לדין בפולין מפני שרצה ליסד שם כת הדשה, וכבר חיבו אותו השופמים כדין, ויושיבוהו במצודה במשעננס-מוחוב, ואח"כ יצא לחפשי, ויבקש לו טפלט בכרין, ולמלכות אין שוה להניחו, כי מי יודע מה יעשה, ולכן צוה השר את ממשלת המקום בכרין לחקור היטב, הפקודה נעשתה, וביום 4 אוגוסט לש' 1774 השיב ראש מדינת מעהרין, כי כאשר אך בא פראנק לברין נצמיה פקוד הפלך לחקרו ולדרשו, ואז נתברר ונתלבן הדבר היטב, שאין כל עון

(1) שם 1947; (2) שם 806; (3) Kr. 'o 90.

ותועבה במעשי פֶּרָאֲנֶק, ומאז ועד היום הוא הולך בדרך הישר, משכים בבית התפלה לקאתולים ומתפלל בכונה ומתודה לפני הכהן, וכל דרכיו דרכי איש תמים, וגם הוא מכנים יהודים תחת כנפי הדת הקאתולית, והיא שולה אותם אל כהן המקום, ולפני כמה ימים היה מעשה, ואחד מהמומרים האלה, שהמיר דת היהודית בדת הקאתולית עפ"י פֶּרָאֲנֶק, חלה וימת כקאתולי (קאטהאליש פֶּרֶשְׁמַאֲרֶבֶעֶן), וכשהגיעה שעת מיתתו מרח פֶּרָאֲנֶק וגם הביא לו את כהן-המקום למשחו ולהתפלל עליו⁽¹⁾. והיהודים שונאים את פֶּרָאֲנֶק ורודפים אותו, וגם אלי באו היהודים (אלה דברי ראש המדינה) וירבו לספר כמה רבים עונותיו של פֶּרָאֲנֶק, אבל לא יכלו להביא אות ומופת לדבריהם, ולכן לא שמתי לבי להם⁽²⁾.

הנה כן יכול פֶּרָאֲנֶק לבצר ביתר עז את מעמדו לעיני שרי הממלכה פקיד המקום בעיר ברין.

(1) שם 85; (2) מן הארכיון שבברין.

B

688.

68